Zecharia Sitchin

KAYIP DİYARLAR

RM

Kayıp Diyarlar

Zecharia Sitchin

KAYIP DİYARLAR

DÜNYA TARİHÇESİ
IV. KİTAP

Çeviren:
Yasemin Tokatlı

RM
Ruh ve Madde Yayınları

The Lost Realms
Copyright© 1985, Zecharia Sitchin
Tüm hakları saklıdır. Yazarın yazılı izni olmaksızın bu kitabın hiçbir bölümü, herhangi bir biçim veya yolla tekrar basılamaz ve yayımlanamaz. İlk kez İngilizce olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde Avon Books, Inc. tarafından yayınlanmıştır.

Bu Kitabın Türkçe Yayın Hakkı
İnsanlığı Birleştiren Bilgiyi Yayma (BİLYAY) Vakfı'nın
bir kuruluşu olan
Ruh ve Madde Yayıncılık ve Sağlık Hizmetleri A.Ş.'ne aittir.
Ruh ve Madde Yayıncılık ve Sağlık Hizmetleri A.Ş.'nden yazılı izin alınmadan hiçbir alıntı yapılamaz. ©

İstanbul, Ekim 2005

ISBN 975-6377-15-1

Kapak: Melike Şasa

Baskı
Kurtiş Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi
No: 12/74-75 Topkapı/İstanbul
Tel: (0.212) 613 68 94 - 613 68 95

Yayın
Ruh ve Madde Yayıncılık ve Sağlık Hizmetleri A.Ş.
Hasnun Galip Sok. Pembe Çıkmazı No: 4, D: 9
34433 Beyoğlu/İSTANBUL
Tel: (0.212) 243 18 14 - 249 34 45 • Faks: (0.212) 252 07 18
http: www.ruhvemadde.com e-mail: info@ruhvemadde.com

SUNUŞ

Dünya Tarihçesi dizisinin bu dördüncü kitabında Orta ve Güney Amerika'nın kayıp uygarlıklarının izini Sümer uygarlığına ve onun da öncesinde, yeryüzünde yalnızca tanrıların ve devlerin yaşadığı anlatılan efsanevi zamanlara dek süren Zecharia Sitchin titiz araştırmacılığının şaşırtıcı sonuçlarını paylaşmaktadır.

Astronomi, arkeoloji ve bir uygarlığın göstergesi olan diğer tüm özelliklerin insanoğlunun kökeninde nasıl rol oynadığını okuyacağınız bu kitabı dilimize kazandıran çevirmen Yasemin Tokatlı'ya teşekkür ederiz.

Ruh ve Madde Yayınları

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9
1. El Dorado 11
2. Yoksa Kayin'in Kayıp Ülkesi mi? 33
3. Yılan Tanrıların Diyarı 62
4. Vahşi Ormandaki Gök Bekçileri 89
5. Denizin Öte Yakasından Gelen Yabancılar 115
6. Altın Asa'nın Diyarı... 145
7. Güneşin Yerinden Kımıldamadığı Gün 171
8. Göğün Usulleri 199
9. Kaybedilen ve Bulunan Şehirler 224
10. "Yeni Dünya'nın Baalbek'i" 261
11. Külçelerin Geldiği Topraklar 289
12. Tanrıların Altın Gözyaşları 321
Kaynakça 350
Dizin 360

ÖNSÖZ

Yeni Dünya'nın keşfi, Avrupa'nın tarih kayıtlarında *El Dorado*'nun, şu amansız altın arayışının izini taşımaktadır. Ama Yeni Dünya'nın fatihleri, Yeryüzünde ve bu yeni topraklarda binlerce yıl önce meydana gelmiş bir arayışı yalnızca yeniden oynadıklarını hiç bilmiyorlardı!

Kayıtların ve de yeni bulunan bu zenginliklerin tetiklediği para hırsı, yağmacılık ve nedensiz tahribat hikayelerinin altına gömülmüş olan o dönemin tarihçelerinde, Avrupalıların Eski Dünya'dakilere çok benzeyen uygarlıklara rastlamaktan dolayı nasıl şaşırdıklarının kanıtları da vardır: krallıklar ve maiyetler, şehirler ve kutsal bölgeler, sanat ve şiir, göğe yükselen tapınaklar, rahipler ve de haç sembolü ile Her Şeyi Yaradan inancı. Son olarak ama bir o kadar da önemlisi, giden ama döneceklerine söz veren beyaz tenli, sakallı tanrılara ilişkin kehanetler.

Mayaların, Azteklerin, İnkaların ve onların atalarının yeni dünya fatihlerinin aklını karıştıran gizemleri ve muammaları, beş yüz yıl sonrasında bile bilginleri de halkı da hala şaşırtmaktadır.

Yeni Dünya'da böyle büyük uygarlıklar nasıl, ne zaman ve niçin doğmuştu? Onlar hakkında daha çok şey öğrendikçe, bunların kadim Yakın Doğu'nun uygarlıklarının tarzını daha çok taşıyor görünmeleri yalnızca bir rastlantı mıdır?

Yanıtların ancak Annunakilerin, yani "Gökten Yer'e İnmiş Olanlar"ın Yeryüzündeki varlığının bir mit değil de bir olgu olarak kabul edilmesiyle bulunabileceğine eminiz.

Bu kitap, kanıtları sunmaktadır.

- 1 -

EL DORADO

Günümüzde Toledo, Madrid'in güneyinde, otomobille yaklaşık bir saatlik uzaklıkta, sessiz sakin bir taşra şehridir; yine de İspanya'yı ziyaret eden hiç kimse onu görmeden gitmez çünkü şehrin duvarlarının içinde çok çeşitli kültürlerin anıtları ve tarihten alınan dersler korunmaktadır.

Yöre efsanelerinin anlattıklarına göre şehrin başlangıcı Hristiyanlık döneminden iki bin yıl öncesine gitmekte ve kuruluşu Nuh'un kutsal kitapta anılan torunlarına atfedilmektedir. Birçokları, şehrin adının İbranca *Toledoth* (Nesillere Ait Tarihler) kelimesinden geldiğini düşünür; şehrin eski evleri ve muhteşem tapınma mekanları, İspanya'nın Hristiyanlaştırılmasına –Mağribilerin Müslüman egemenliğinin yükselişine ve çöküşüne ve o muhteşem Yahudi mirasını kökünden söküşüne- tanıklık ederler.

1492 yılı Toledo için, İspanya için ve diğer tüm topraklar için çok önemliydi çünkü o sırada üçlü bir tarih yazılmıştı. Her üç olay da İspanya'da, coğrafi olarak "İberya" diye bilinen bir ülkede meydana geldi –bu ismin tek açıklaması, ülkeye ilk yerleşenlere verilen ad olabilecek *Ibri* (İbran) teriminde bulunabilir. İberya'nın büyük bölümünü Müslümanlara kaptırınca, bu yarımadada kendi aralarında savaşan bölünmüş krallıklar belli başlı ilk birliği Aragon'lu Ferdinand ile Kastilya'lı İsabella'nın 1469'da evlenmesiyle gördüler. Birleşmeden sonraki on yıl için-

de ve Mağribiler'i püskürtmek ve İspanya'yı Katolik bayrağı altında toplamak üzere bir askeri harekata giriştiler; Ocak 1492'de Granada'nın düşmesiyle Mağribiler kesin olarak yenilgiye uğratıldı ve İspanya, Hristiyan toprağı oldu. Aynı yılın Mart ayında kral ve kraliçe, o tarihten itibaren Hristiyanlığı kabul etmeyecek olan tüm Yahudilerin ülkeden kovulmasını emreden bir ferman yayınladılar. Ve yine aynı yılın Ağustos ayının üçüncü günü Kristof Kolomb –İspanyollar onu Cristobal Colon olarak bilir- batı yönünden Hindistan'a giden bir rota bulmak üzere İspanyol bandırasıyla denize açıldı.

Kolomb, 12 Ekim 1492'de karayı gördü. Ocak 1493'te İspanya'ya döndü. Başarısının kanıtı olarak geriye dört "Hintli"* getirmişti; kendi kumandasında daha büyük ikinci bir sefer yapılması gerektiği savının haklı çıktığını gösterircesine yanında yerlilerden elde edilen altın süs eşyaları ve de bir şehre; kollarına, bacaklarına altın bilezikler takan, boyunlarını, kulaklarını ve burunlarını altınla süsleyen insanların yaşadığı altından bir şehre dair hikayeler getirmişti: Tüm bu altınlar, o şehrin yakınındaki harikulade bir madenden çıkmaktaydı.

İsabella –öyle sofuydu ki ona "Katolik" diyorlardı- yeni topraklardan böylece İspanya'ya getirilen ilk altınlardan özenle işlenmiş bir Emanet yapılmasını emretti ve bunu, İspanya'nın Katolik hiyerarşisinin geleneksel makamı olan Toledo Katedrali'ne sundu. Ve bugün, katedrale gelen bir ziyaretçi sık parmaklıklarla korunan ve yüzyıllar boyunca Kilise'ye bağışlanan değerli eserlerle dolu olan Hazine odasını görmeye götürüldüğünde Kolomb tarafından getirilen ilk altını –dokunamasa da- görebilir.

Bu yolculuğun yalnızca Hindistan'a yeni bir rota bulmaktan daha fazlasını amaçladığı artık kabul edilmektedir. Eldeki güçlü kanıtlar, Kolomb'un din değiştirmeye zorlanmış bir Yahudi olduğunu ve yine aynı şekilde Yahudilikten Hristiyanlığa geçmiş mali destekçilerinin bu girişimde daha özgür topraklara bir

* Kristof Kolomb Hindistan'a çıktığını sanıyordu ama aslında Amerika kıtasını keşfetmişti. Amerikan yerlisini anlatmak için dilimize Kızılderili olarak çevirdiğimiz *Indian* kelimesi aslında Hintli veya Hindu anlamına gelmektedir. (Ç.N.).

kaçış yolu görmüş olabileceklerini akla getirmektedir. Ferdinand ve Isabella ise Cennet'in ırmaklarını ve ebedi gençlik pınarını keşfetmeyi hayal etmekteydiler. Kolomb'un da bazılarını ancak şahsi günlüklerinde ifade ettiği gizli hırsları vardı. Kendisini, "Yerkürenin uçlarındaki" yeni toprakların keşfiyle başlayacak olan yeni bir çağa ilişkin kadim kehanetlerin gerçekleştiricisi olarak görmekteydi.

Ama Kolomb ilk yolculuktan dönüşünde getirdiği tüm bilgilerin içinde dikkati çeken şeyin altından söz etmesi olduğunu anlayacak kadar gerçekçiydi. "Altının doğduğu" o muammalı yeri "Tanrı'nın ona göstereceğini" öne sürüp Ferdinand ve Isabella'yı ona ikinci ve üçüncü yolculuk için daha büyük bir filo bağışlamaya başarıyla ikna etti. Ancak bu kez kral ve kraliçe filonun yanı sıra amiralin işlerine ve kararlarına gözetmenlik ve müdahele eden çeşitli yöneticiler ve vizyolarının genişliğinden çok eylemleriyle tanınan kişiler de yolladılar. Kaçınılmaz çatışmalar, adamlarından bazılarına kötü muamele ettiği bahanesiyle Kolomb'un zincire vurulmuş bir halde İspanya'ya dönmesi noktasına dek birikti. Kral ve kraliçe onu derhal serbest bırakıp maddi tazminat önermelerine rağmen onlar da Kolomb'un iyi bir amiral ama Altın Şehir'in gerçek yerini Kızılderililerin ağzından zorla da olsa alamayan kötü bir vali olduğu fikrine katılmaktaydı.

Kolomb tüm bunları kadim kehanetlere ve kutsal metinlerden alıntılara daha çok sarılarak karşıladı. Tüm bu metinleri, kral ve kraliçeye de sunduğu *Kehanetler Kitabı*'nda toplamıştı. Kitabın amacı İspanya'nın kaderinin Kudüs'e hükmetmek ve Kolomb'un da altının doğduğu yeri bulan ilk kişi olup bunu başaracak seçilmiş kişi olduğuna onları ikna etmekti.

Kutsal metinlere inanan ve özellikle de Kolomb'un keşfetmiş olduğu (bugün Orinoco olarak bilinen) nehrin ağzının Cennet'in dört ırmağından biri olduğuna dair savından ötürü ikna olan Ferdinand ve Isabella, Kolomb'un bir kez daha yelken açmasına onay verdiler. Hem kutsal metinlerin belirttiği gibi bu ırmaklardan biri Havila ülkesini, yani "altının geldiği yeri" kuşat-

maktaydı. Bu son yolculukta, ilk üç seferden daha çok zorluk ve kalp kırıklığıyla karşılaşacaktı.

Artorozun sakatladığı, ahı gitmiş vahı kalmış olan Kolomb, 7 Kasım 1504'te İspanya'ya döndü. Ay sona ermeden Isabella öldü ve Kral Ferdinand'ın kalbi Kolomb'a karşı hala yumuşak olmasına rağmen Kolomb tarafından hazırlanan ve yeni topraklarda büyük bir altın kaynağının varlığına dair kanıtları birarayа getirdiği son nota göre başkalarının harekete geçmesi kararını verdi.

Kolomb'un kraliyet üyesi mali destekçilerine, "Hispaniola, siz yenilmez majestelerine gereken tüm altınları sağlayacaktır," diyerek hakkında güvence verdiği ada, günümüzde Haiti ile Dominik Cumhuriyeti tarafından paylaşılmaktadır. İspanyol yerleşimciler o yöredeki Kızılderilileri köle işgücü olarak kullanıp inanılmaz miktarlarda altın çıkarmayı gerçekten de başarmışlardı: Yirmi yıldan kısa bir süre içinde İspanyol hazinesine Hispaniola'dan 500.000 düka değerinde altın akmıştı.

Sonradan anlaşılacağı gibi Hispaniola'daki İspanyol deneyimi uçsuz bucaksız bir kıta boyunca kendini tekrar tekrar yineleyecekti. Yirmi yıllık bu kısa süre içinde yerliler ya öldüler ya da kaçtılar ve altın damarları tükenmeye yüz tuttukça İspanyolların coşkusu hayal kırıklığı ve umutsuzluğa dönüştü ve servet arayışı uğruna hiç bilinmeyen kıyılara çıkma konusunda giderek daha cüretkar oldular. İlk hedeflerden biri Yucatan yarımadasıydı. Oraya 1511'de çıkan ilk İspanyollar batan bir gemiden kurtulanlardı ama 1517'de Kordoba'lı Francisco Hernandez komutası altındaki üç gemiden oluşan ve köle işgücü toplama amaçlı bir konvoy Küba'dan yelken açıp Yucatan'a doğru yola koyuldu. Karaya çıktıklarında taş binalar, tapınaklar ve tanrıça idolleriyle karşılaştıklarında çok şaşırdılar; yörede yaşayanların (İspanyolların anladığına göre bunlar kendilerine "Maya" diyorlardı) talihsizliği olsa gerek, İspanyollar ayrıca "belirli altın eşyalar buldular ve aldılar."

İspanyolların Yucatan'a gelip fethedişlerinin kayıtları esasen

rahip Diego de Landa tarafından 1566'da yazılan *Relacion de las cosas de Yucatan* (Yucatan Olaylarının Bağlantıları) başlıklı rapora dayanmaktadır. Diego de Landa'nın bildirdiğine göre Hernandez ve adamları bu seferde büyük bir basamaklı piramit, idoller, hayvan heykelleri ve iç kısımlarda büyük bir şehir gördüler. Ancak yakalamaya kalkıştıkları yerliler onlara şiddetle karşı koydular, gemilerden açılan top ateşi bile onları yıldıramadı. Ağır kayıplar yüzünden -Hernandez de kötü yaralanmıştı- geri çekilmek zorunda kaldılar. Yine de "bu ülke altını sebebiyle iyi ve zengin" olduğundan Küba'ya döndüklerinde Hernandez başka seferler yapılmasını önerdi.

Bir yıl sonra başka bir keşif seferi Yucatan'a gitmek üzere Küba'dan yola çıktı. Bunlar Cozumel adasına çıkıp Yeni İspanya, Panuco ve Tabasco eyaletini (yeni yerlere bu adları vererek) keşfettiler. Yalnızca silahla değil değiş tokuş yapmak üzere çeşitli mallarla da yüklenmiş olan İspanyollar bu kez hem düşmanca hem dostça davranan yerlilerle karşılaştılar. Taştan yapılma çok sayıda büyük yapı ve anıtlar gördüler, keskin obsidiyen taşından uçları olan okların ve kamaların nasıl can yaktığını hissettiler ve sanatkarane yapılmış cisimleri incelediler. Bunların çoğu sıradan ve yarı değerli taştan yapılmaydı, bazıları altın gibi parlamaktaydı ama yakından incelendiğinde bakırdan yapılma oldukları anlaşıldı. Beklentilerin tersine pek az altın nesne bulunmuştu. Ayrıca bu topraklarda kesinlikle hiçbir altın veya başka bir metalin madeni veya kaynağı yoktu.

Peki ama az da olsa bulunan altın nereden gelmişti? Mayalar, ticaret yoluyla elde ettiklerini anlattılar. Altın kuzeybatıdan, yani bolca bulunabildiği Aztek topraklarından geliyordu.

Meksika'nın yüksek yaylalarının tam ortasındaki Aztek diyarının keşfi ve fethi tarihsel açıdan Hernando Kortez adıyla bağlantılıdır. Kortez 1519'da Küba'dan on bir gemiden oluşan bir donanmayla, altı yüz adam ve hayli yüksek sayıda çok aranan ve nadir atlardan oluşan bir mürettebatla yelken açtı. Durup karaya çıkarak ve tekrar yelken açarak Yucatan'ın körfez kıyısı boyunca yavaş yavaş yol aldı. Maya etkisinin azalıp da Az-

tek hakimiyetinin başladığı bölgede bir ordugah kurup buraya Veracruz adını verdi; burası hala aynı adla anılır.

İspanyolların şaşkın bakışları altında Aztek hükümdarının yolladığı selamları ve ince bir güzelliğe sahip armağanları getiren elçilerin ortaya çıktıkları yer işte burasıdır. Kastilya'lı Bernal Diaz adlı bir görgü tanığına göre [*Historia verdadera de la conquista de la Nueva Espana* (New Spain'in Gerçek İşgal Tarihi)] hediyeler arasında "üstünde pek çok resim olan ve bir araba tekerleği kadar büyük bir güneş çarkı" vardı, "tamamı altından ve akıllara durgunluk veren bir şeydi ve sonrasında bunu tartanlar çarkın on bin dolardan daha çok edeceğini söylediler." Ardından bir tane ama bu kez daha da büyük, "gümüşten yapılma ve ayın taklidi büyük parlaklığı olan" bir çark daha. Ayrıca içi ağzına kadar altın tozlarıyla dolu bir miğfer ve nadir bulunan quetzal* kuşunun tüylerinden yapılma bir başlık (Viyana'daki Museum für Völkerkunde'de hala saklanan bir yadigar).

Elçilerin açıkladığına göre bu armağanlar hükümdarları Moctezuma tarafından ilahi Quetzalcoatl'a, yani çok uzun zaman önce savaş Tanrısı tarafından Azteklerin ülkesini terk etmeye zorlanan büyük bir hayırsever olan, Aztek tanrısı "Tüylü Yılan"a sunuluyordu. Takipçilerinden oluşan bir grupla Yucatan'a giden tanrı daha sonra doğuya doğru yelken açmış ve "1 Kamış" yılındaki doğum gününde geri döneceğine yemin etmişti. Aztek takviminde yılların devri her elli iki yılda bir tamamlanmaktaydı; dolayısıyla söz verilen dönüş, yani "1 Kamış", elli iki yılda bir meydana gelebilirdi. Hristiyan takviminde bunlar 1363, 1415, 1467 ve 1519'du: tam olarak Kortez'in Aztek bölgesinin girişi olan doğu yönündeki sulardan ortaya çıkıverdiği yıl. Quetzalcoatl gibi sakallı ve miğfer giymiş olan Kortez (bazıları bu tanrının beyaz tenli olduğunu da savunmaktaydı) kehanetleri doğru çıkarmış görünüyordu.

Aztek hükümdarı tarafından sunulan armağanlar öylesine seçilmemişti. Aksine, sembolizmle doluydular. Altın tozları yığını sunulmuştu çünkü altın tanrılara ait ilahi bir metaldi. Ayı

* Quetzal: Uzun ve göz alıcı tüyleri olan Orta Amerika'ya özgü bir kuş. (Ç.N.)

tanrılara ait ilahi bir metaldi. Ayı temsil eden gümüş disk sunulmuştu çünkü bazı efsaneler Quetzalcoatl'ın evini ayda kurmak için göğe dönmek üzere yelken açtığını anlatıyordu. Ve altın disk elli iki yıllık devreyi temsil eden ve Dönüş Yılı'nı gösteren bir kutsal takvimdi. Bunun böyle bir takvim olduğunu biliyoruz çünkü o zamandan beri benzerleri, saf altından olmasa da taştan yapılmış olan takvimler bulunmuştur (Şekil 1).

Şekil 1

İspanyolların bu sembolizmi anlayıp anlamadıkları kayıtlara geçmemiş. Anladıysalar da buna hürmet etmediler. Onlar için bu nesneler tek şeyi temsil ediyordu: Aztek diyarında onları bekleyen muazzam servetlerin kanıtlarını. Bu yeri doldurulamaz eserler Kortez tarafından İspanya'ya geri yollanan ilk hazine gemisinin güvertesinde 9 Aralık 1519'da Seville'e varan sanatkarane hazinelerin arasındaydı. Ferdinand'ın büyük torunu ve Kutsal Roma İmparatoru V. Karl olarak diğer tüm Avrupa topraklarının da hükümdarı olan İspanya kralı I. Şarl o sırada Flandra'daydı, böylece gemi Brüksel'e yollandı. İstiflenen altınlar arasında sembolik armağanlara ek olarak ördek, kaplan, aslan ve maymun heykelcikleri ve de bir yay ve okları bulunmaktaydı. Ama hepsinin içinde en etkileyicisi çapı 220 cm ve dört

adet gerçek sikke kalınlığında olan "güneş diski"ydi. "Yeni Altın Ülkeden" gelen hazineyi gören ünlü ressam ve sanatçı Albrecht Dürer şöyle diyordu: "Bunlar öyle değerliydi ki 100.000 gulden paha biçilmişti. Ama bu şeyleri gördüğümde duyduğum sevinci o güne dek hiç duymamıştım çünkü bunların arasında şaşırtıcı ustalıkla yapılmış şaheserler gördüm ve bu uzak topraklardaki insanların hünerlerine hayran kaldım. Gözlerimin önündeki bu şeyleri ne kadar anlatsam gerçekten yeterince anlatmış olmam."

Ama "bu şeyler"in özgün sanatsal, dinsel, kültürel veya tarihsel değeri her ne olursa olsun kral için bunlar her şeyden önce altın demekti; iç ayaklanmalara ve dış savaşlara karşı verdiği mücadeleyi madden destekleyebilecek olan altın. Şarl hiç vakit kaybetmeden bunların ve gelecekte elde edilecek tüm değerli metalden yapılma nesnelerin gelir gelmez eritilip altın veya gümüş sikke olarak basılmasını emretti.

Meksika'da Kortez ve adamları da aynı tutumu benimsediler. Yavaşça ilerleyip karşılaşılan direnişi üstün silah gücüyle veya diplomasi ve ihanetle kıran İspanyollar Kasım 1519'da Aztek başkenti Tenochtitlan'a –günümüzde Mexico City- vardılar. Bir gölün ortasına kurulmuş olan şehre ancak kolayca savunulabilen köprülerden ulaşılabiliyordu. Ama Dönen Tanrı kehanetinin gerçekleşmesinden dolayı hala huşu içinde olan Moctezuma ve tüm asiller Kortez'i ve beraberindekileri karşılamaya çıktılar. Yalnızca Moctezuma'nın ayaklarında sandalet vardı, diğerlerinin ayakları çıplaktı, beyaz tanrıların önünde tevazu göstermekteydiler. Moctezuma İspanyolları muhteşem sarayında ağırladı; her yerde altın vardı, hatta çatal kaşıklar bile altından yapılmaydı. Onlara altın eşyalarla dolu bir depo gösterdiler. İspanyollar bir oyun kurup Moctezuma'yı yakalayıp kendilerine ayrılan bölümde tutsak aldılar ve salıverilmesi için fidye olarak altın istediler. Bunun üzerine asiller krallığın dört bir yanına koşucular yollayıp fidyeyi topladılar. Teslim edilen altın eşyalar İspanya'ya geri yollanan bir gemiyi dolduracak kadar çoktu. (Ancak gemi Fransızlar tarafından ele geçirildi ve bu olay savaş çık-

masına neden oldu.)

Kurnazlık yaparak ve Aztekler arasına ayrılık sokup onları zayıflatarak altınları elde eden Kortez, Moctezuma'yı salıvermeyi ve onu bir kukla hükümdar olarak tahtta bırakmayı planlıyordu. Ama ikinci kaptanı sabrını yitirip Aztek asillerinin ve komutanlarının katledilmelerini emretti. Bunun ardından çıkan kargaşa sırasında Moctezuma öldürüldü ve İspanyollar aniden patlak veren bir savaşın ortasında kaldılar. Ağır kayıplar veren Kortez şehirden geri çekildi ve şehre ancak Küba'dan gelen yedek kuvvetlerle güçlendiğinde, giriştiği uzayıp giden savaşlar sonrasında, 1521 yılının Ağustos ayında tekrar girebildi. O tarihte İspanyol hakimiyeti değiştirilemez biçimde Azteklere dayatılmış, 600.000 pezo ağırlığında altın zorla çıkartılmış, yağmalanmış ve külçelere dökülmüştü.

Meksika fethedilmekteyken gerçekten de Yeni Altın Ülkesi idi ama binlerce yıl olmasa da yüzlerce yıldır yaratılan ve biriktirilen altın eşyalar taşınıp götürüldüğü anda Meksika'nın kutsal kitapta anılan Havila ülkesi ve Tenochtitlan'ın da efsanevi Altın Şehir olmadığı ortaya çıkmaya başladı. Böylece ne maceraperestlerin ne de kralların vazgeçmeye hazır olmadığı altın arayışı Yeni Dünya'nın başka kısımlarına doğru yönlendi.

İspanyollar o tarihte Amerika'nın Pasifik kıyısında, Panama'da bir üs kurmuşlardı ve Orta ve Güney Amerika'ya buradan keşif seferleri ve temsilciler göndermekteydiler. O çekici *el hombre dorado*, kısaca söylenişiyle El Dorado, yani Yaldızlı Adam efsanesini işte burada duydular. Bu kralın krallığı altından yana öylesine zenginmiş ki her sabah üstüne altın tozu serpilmiş bir reçine veya yağla tepeden tırnağa boyanırmış. Akşamları göle girip altından ve yağdan temizlenirmiş, ertesi sabah aynı tören tekrarlanırmış. Kral bir gölün merkezindeki altından bir adanın üstünde kurulu bir şehirde hüküm sürermiş.

Elejias de Varones Ilustres de Indias (Elejias de Varones'in Yerli Resimleri) adlı tarihçeye göre El Dorado ile ilgili ilk somut rapor Panama'daki Francisco Pizzaro'ya kaptanlarından biri tarafın-

dan şu şekilde verilmişti: Kolombiya'lı bir yerlinin "zümrüt ve altın bakımından zengin bir ülke" hakkında anlatılanları duyduğu söylendi. "Yaptıkları şeyler arasında şöyle bir şey varmış; kralları tanrılara adak sunmak üzere soyunup bir gölün ortasındaki salın üstüne çıkarmış. Kralın asil vücuduna ayağından kaşına kadar üstüne toz haline getirilmiş altın serpilen kokulu bir yağ sürülür ve kral güneş ışığı gibi parıltılı olurmuş." Bu ayini görmek için gelen hacılar "altın süs eşyaları ve nadir zümrütlerden yapılma çeşit çeşit süslerden adakları" kutsal göle atarlarmış.

Kutsal gölün kuzey Kolombiya'da bir yerlerde olduğunu düşündüren bir diğer versiyonda yaldızlı kral gölün ortasına "büyük miktarda altın ve zümrüt" taşımaktadır. Oraya varınca, gölün çevresinde bağırıp müzik aletleri çalan kalabalıkların elçisi olarak bu hazineyi tanrısına bir adak olarak fırlatır. Yine bir diğer versiyon ise altın şehrin adına Manoa der ve şehrin *Birú* diyarında, yani İspanyollar için Peru'da, olduğunu söyler.

El Dorado kelimesi Yeni Dünya'daki Avrupalılar arasında ve zamanla Avrupa'da alız ateşi gibi hızla yayıldı. Sözler sonunda yazıya döküldü; henüz hiç kimsenin görmemiş olduğu bu ülkeyi, gölü, şehri ve kralı ve hatta kralın her sabah yaldızlandığı ayini tarif eden risale ve kitaplar Avrupa'da yayılmaya başladı (Şekil 2).

Şekil 2

California'ya giden Kortez ve Venezuela'ya giden diğerleri gibi bazıları kendi seçtikleri yönlerde araştırırlarken Francisco Pizzaro ve teğmenleri tamamen yerlilerin raporlarına bel bağlamışlardı. Bazıları gerçekten Kolombiya'ya gidip Guatavita Gölünün sularını araştırdılar; dört yüz yıl boyunca bir kesilip bir başlayan bu araştırmada altından adak eşyaları bulunmuştu ve bu durum hazine avcısı nesillerini, gölün sularını tamamen boşaltmak mümkün olabilse dibindeki altın eşyaların ortaya çıkacağına ikna etti.

Tıpkı Pizzaro gibi düşünenler ise doğru yerin Peru olduğunu kabul etmişlerdi. Güney Amerika'nın Pasifik sahilindeki Panama'daki üsten yola çıkan iki keşif seferi, onları Peru'da girişilecek büyük çabanın karşılık vereceğine ikna edecek kadar çok sayıda altın eşya sağlamıştı. Bu amaçla bir kraliyet gemisi ve (henüz fethedilmemiş olan bir eyalet için) Vali ve General unvanlarını elde eden Pizzaro iki yüz adamın başına geçip Peru'ya yelken açtı. Yıl 1530'du.

Bir tanrının kişileşmesi olduğuna inandıkları efendileri *İnka*'ya şiddetle sadık olan binlerce savaşçı tarafından korunan büyük bir ülkeyi böyle küçük bir kuvvetle ele geçirmeyi nasıl düşünmüştü? Pizarro'nun planı Kortez tarafından başarıyla uygulanan stratejiyi tekrarlamaktı: Hükümdarı tuzağa düşürüp yakala, fidye olarak altın iste ve sonra bir İspanyol kuklası olması için serbest bırak.

Sonradan İnkalar olarak anılacak olan halkın İspanyollar karaya çıktığı sırada bir iç savaşa tutuşmuş olmaları hiç beklenmedik bir nimetti. İspanyollar Efendi İnka'nın ölümünden sonra bir "ikincil karısı"ndan olma ilk doğan oğlunun, İnka'nın asli eşinden doğan bir oğlunun tahta çıkma hakkının yasallığına meydan okumuş olduğunu öğrendiler. İspanyolların ilerlediğine dair haberler Atahualpa adındaki meydan okuyucu, kendisi başkent Cuzco'yu ele geçirmeyi tamamlarken onların karanın iç kısımlarına ilerlemelerine (ve böylece gemilerinden ve destek kuvvetlerden uzaklaşmalarına) izin vermeye karar verdi. And Dağlarındaki büyük bir şehre varan İspanyollar Atahualpa'ya

armağanlar eşliğinde elçiler yollayıp barış görüşmesi yapmayı önerdiler. İki liderin şehir meydanında bir iyi niyet gösterisi olarak silahsız ve asker eşliği olmadan buluşmasını önerdiler. Atahualpa kabul etti. Ama meydana geldiğinde İspanyollar ona eşlik eden askerlere saldırıp İnka'yı esir aldılar.

Onu serbest bırakmak için fidye istediler: insan elinin uzanabildiği yüksekliğe kadar altınla doldurulmuş büyük bir oda. Atahualpa bunu odanın altın eşyalarla doldurulması olarak anlayıp kabul etti. Emri üzerine tapınaklardan ve saraylardan kadehler, ibrikler, muhafazalar, her boy ve şekilde vazolar gibi altın eşyaların yanı sıra hayvan ve bitki imitasyonlarını içeren süslemeler ve kamu binalarının duvarlarında dizili olan tabaklar çıkartılıp getirilmeye başlandı. Odayı doldurmak için hazineler haftalarca taşındılar. Ancak o zaman da İspanyollar anlaşmanın odayı boşluk dolduran araç gereçle değil de som altınla doldurmak olduğunu iddia ettiler ve bunun üzerine İnka kuyumcuları aylar boyunca tüm bu sanatkarane eserleri eritip külçelere dönüştürmeye giriştiler.

Sanki tarih tekerrür etmekte pek ısrarcıydı; Atahualpa'nın kaderi de Moctezuma'nın başına gelenlerin aynısı oldu. Pizzaro onu kukla kral olsun diye serbest bırakmaya niyetliydi ama gayretkeş teğmenler ve Kilise temsilcileri yapmacık bir mahkemede Atahualpa'yı putperestlik ve tahttaki rakibi üvey erkek kardeşini katletme suçlarından ölüm cezasına çarptırdılar.

O dönemin tarihçelerinden birine göre İnka hükümdarı için alınan fidye 1.323.539 *pesos de oro* (altın ağırlığına) yani yaklaşık 200.000 onsa eşdeğerdi. Bu servet kralın payına düşen beşte biri kenara ayrıldıktan sonra Pizzaro ve adamları arasında hızla paylaşıldı. Ancak her birinin eline geçen miktar en çılgın hayallerinin bile ötesinde olmasına rağmen görmek üzere olduklarıyla kıyaslanamazdı bile.

Fatihler başkent Cuzco'ya girdiklerinde kelimenin tam anlamıyla altınla kaplanmış ve doldurulmuş tapınaklar ve saraylar gördüler. Kraliyet sarayında altın döşemelerle doldurulmuş üç ve gümüşle doldurulmuş beş oda, sanatkarane eserlere dönüş-

türülmeyi bekleyen her biri 2,5 kg ağırlığında 100.000 altın külçeden oluşan bir değerli metal rezervi vardı. Altından taburesi olan ve kralın üzerine dinlenebileceği bir tahtırevana dönüşecek biçimde tasarlanmış olan altın taht 25.000 peso (yaklaşık 4.000 ons) ağırlığındaydı; taşıyıcı direkler bile altınla bezenmişti. Her yerde kuş, balık ve küçük hayvanların heykelcikleri ve imgeleriyle, kulak memelerine takılan daire şekilli süslerle ve zırhlarla dolu şapeller ve ataları onurlandırmak üzere yapılmış mezar şapelleri vardı. Büyük tapınakta (İspanollar buna Güneş Tapınağı adını vermişlerdi) duvarlar ağır altın levhalarla kaplanmıştı. Bahçesi ise içindeki her şeyin –ağaçlar, çalılar, çiçekler, kuşlar ve bir çeşme- altından yapıldığı yapay bir bahçeydi. Avluda her bir sapı gümüşten ve her bir meyvası altından yapılma bir mısır tarlası labirenti vardı; bu tarla 90x180 metrelik bir alanı kaplıyordu: 16.200 metrekarelik altından yapılma mısır tarlası!

Peru'da, fatih İspanyollar çok kısa bir süre içinde başlangıçtaki kolay zaferlerinin çok zorlu geçen İnka isyanlarına ve başlangıçtaki servetin enflasyon felaketine yol verdiğini gördüler. İnkalar için altın, tıpkı Aztekler için de olduğu gibi bir alışveriş aracı değil de bir armağan veya tanrıların malıydı. Onlar bunu asla alım satım aracı, yani para olarak kullanmıyorlardı. İspanyollar içinse altın, gönüllerinden geçen her neyse onu elde etme aracıydı. Altına boğulmuş ama yörede yetişen şeyler, hatta günlük ihtiyaçlar açısından yoksun olan İspanyollar kısa bir süre sonra bir şişe şaraba altmış peso, bir paltoya 100 peso, bir ata 10.000 peso ödemeye başladılar.

Ama Avrupa'da altın, gümüş ve değerli taşların akışı altın hummasını körüklemiş ve El Dorado hakkında daha çok spekülasyon yapılmasını teşvik etmişti. Ne kadar servet gelirse gelsin El Dorado'nun henüz bulunmamış olduğu kanısı sürüp gitmekteydi ve bu kanıyla, şansla, yerlilerin verdikleri ipuçlarını ve muammalı haritaları doğru yorumlama yoluyla bir gün birisi orayı bulacaktı. Alman kaşifler altın şehrin Venezuela'daki Orinoco nehrinin kaynağında veya belki de Kolombiya'da bulunacak olduğuna emindiler. Diğerleri, kaynağına dek izi sürülecek

bu nehrin bir diğer nehir, belki de Brezilya'daki Amazon olduğuna emindi. Belki de hepsinin içinde en romantik olanı, geçmişini ve kraliyet tarafından mali açıdan desteklenişini hesaba katarsak, 1595'te Plymouth'tan yelken açıp efsanevi Manoa'yı bulmayı ve onun altın ihtişamını Kraliçe Elizabeth'in tacına eklemeyi amaçlayan Sir Walter Raleigh idi.

Onun gözüne Manoa, şöyle görünmüştü:

> İmparatorlara layık El Dorado, damların altın!
> Gölge eder-
> Değişimin tüm şoklarına rağmen
> Kaprisli kazanın başlangıcında-
> İnsanlar arzu dolu, ölmez bir umutla
> Dayandılar.

Raleigh kendisinden önce ve sonrakiler gibi El Dorado'yu –kralı, şehri, ülkeyi- hala gerçekleşecek bir rüya, "arzu dolu ölmez bir umut" olarak görüyordu. Bu bakımdan, El Dorado'yu aramaya çıkanların hepsi de firavunlardan önce başlamış ve şimdilerde bizim nikah yüzüklerimizde ve ulusal altın stoklarımızda süren bir zincirde birer halkadırlar.

Altına duydukları şehvetle Batılı insan için Amerika kıtasının bilinmeyen halklarını ve uygarlıklarını açığa çıkaranlar da yine bu hayalperestler, bu maceracılardır. Ve böylece, hiç bilmeksizin, unutulmuş zamanlarda var olmuş halkaları yeniden kurmuşlardır.

Yağmalanan daha küçük ülkeleri saymıyorum bile. Acaba Meksika ve Peru'nun inanılmaz miktarlardaki altın ve gümüş hazinelerinin keşfinden çok uzun zaman sonrasında bile El Dorado'yu arayış niçin böylesine şiddetle sürmüştü? Süren ve şiddetlenen bu arayış, çoğunlukla tüm bu zenginliğin *kaynağının* henüz bulunmamış olduğu kanısına bağlanabilir.

İspanyollar yerlileri hazinelerin biriktiği nehir kaynağı hakkında uzun uzadıya sorguya çekip her ipucunu bıkıp usanma-

dan izlediler. Kısa süre sonra Karayipler ve Yucatan'ın hiç de ana kaynak olmadığını anladılar: Mayalar aslında altınlarını güneyde ve batıdaki komşularıyla yaptıkları ticaret sayesinde elde ettiklerini belirtmişler ve kuyumculuk sanatını yörenin kendilerinden önceki sakinlerinden (bilim adamları bugün onları *Toltek* adıyla tanımlamaktadır) öğrendiklerini açıklamışlardı. Peki ama, dedi İspanyollar, diğerleri altını nereden elde etmişti? Mayalar "tanrılardan" diye cevapladılar. Altın yöre dilinde *teocuitlatl*, kelimesi kelimesine "tanrıların salgısı", onların teri ve gözyaşları anlamına geliyordu.

İspanyollar Aztek başkentinde altının gerçekten de tanrıların metali olarak görüldüğünü, altın çalmanın en büyük suç olduğunu öğrendiler. Kuyumculuk sanatını öğretenler olarak Azteklerde Toltekleri işaret etmekteydi. Peki Tolteklere kim öğretmişti? Aztekler "büyük tanrı Quetzalcoatl" diye cevapladılar. Kortez, İspanya kralına yazdığı raporunda Aztek kralı Moctezuma'yı altının kaynağı hakkında uzun uzadıya sorguladığını yazdı. Moctezuma altının, krallığındaki biri Pasifik kıyısında, biri körfez kıyısında ve biri de madenlerin bulunduğu güneybatıdaki iç kısımda yer alan üç eyaletten geldiğini açıklamıştı. Kortez bu üç kaynağı araştırmaları için adamlar yolladı. Adamlar her üçünde de altının yerliler tarafından nehir yataklarından veya yağmurlar tarafından sürüklendikleri yüzeyden toplandığını gördüler. Madenlerin bulunduğu eyalette bunlar yalnızca geçmişte kullanılmışa benziyordu; İspanyolların karşılaştıkları yerliler madenlerde hiç çalışmamışlardı. Kortez raporunda "Çalışan madenler yok. Yüzeyde altın yumruları bulundu, asıl kaynak nehir yataklarındaki kum. Altın küçük kamış tüplerde veya kamıştan örülme yorganlar içinde toz halinde saklanıp küçük kazanlarda eritilerek çubuklar halinde döküldü," diye yazar. Hazır olur olmaz altın başkente yollanıyor, altının hep ait olduğu tanrılara geri gönderiliyordu.

Madencilik ve metalürji alanındaki çoğu uzman Kortez'in çıkarımlarını, yani Azteklerin yalnızca toplayıcı madencilik yaptıklarını (yüzeyden ve nehir yataklarından altın tozu ve yumru-

larını topladıklarını) ve dağ yamaçlarında şaftlar ve tüneller açmayı içeren gerçek madenciliği yapmadıklarını kabul etseler de mesele sonuca bağlanmış değildir. Fatih İspanyollar ve sonraki çağlardaki maden mühendisleri çeşitli Meksika sit alanlarındaki tarih öncesinden kalma eski madenlerden ısrarla söz etmişlerdir. Meksika'nın Toltekler gibi başlangıcı Hristiyanlık döneminin birkaç yüzyıl öncesine dek takip edilebilen daha önceki yerleşimcilerinin daha sonraki Azteklerden daha yüksek bir madencilik teknolojisine sahip (ve böylece daha gelişmiş olduklarının varsayılması) olabilecekleri düşünülemez olduğundan, "tarih öncesi madenler" oldukları iddia edilen yerler araştırmacılar tarafından görmezden gelindi; fatih İspanyollar da eski şaftlara el atıp onları terk etmişlerdi. Bu yüzyılın başlarında mevcut olan görüşleri dile getiren Alexander Del Mar [*A History of the Precious Metals* (Değerli Metaller Tarihi)] "tarih öncesi madencilik açısından Azteklerin demir hakkında ve dolayısıyla da yeraltı madenciliği hakkında hiçbir bilgileri olmadığı önkabulü... tamamiyle imkansızdır. Modern maden arayıcıların Meksika'da eski şaftlar ve onlara tarih öncesi madenciliğinden sahnelermiş gibi görünen madencilik çalışmalarının kalıntılarını bulmuş oldukları doğrudur," demektedir. Böylesi raporlar bir yolunu bulup resmi yayınlara dek girmiş olmalarına rağmen Del Mar bu sit alanlarının "volkanik altüst oluşlarla veya her ikisi de çok eski çağların kanıtı olarak görülen lav ya da katran çökeltileri ile birleşen kadim çalışmalar" olduklarına inanmaktaydı. Sonuç olarak "bu çıkarım mazur görülemez" demektedir.

Halbuki Azteklerin bizzat bildirdiği şey bu değildi. Onlar öncülleri olan Tolteklere yalnızca zanaatçılığı değil ayrıca altının nerede saklandığına dair bilgiyi ve bunu kayalık dağlardan çıkartma becerisini de atfetmekteydiler. Miguel Leon-Portilla tarafından çevrilen *Aztec Thought and Culture* (Aztek Düşüncesi ve Kültürü) adlı kitapta, *Codice Matritense de la Real Academia* (Real Akademinin Madrit Kodeksi) (VIII. Cilt) olarak bilinen bir Aztek elyazması Toltekleri şöyle tarif eder:

"Toltekler hünerli bir halktı; tüm eserleri iyi, hepsi tam, iyi

yapılmıştı ve hayranlık uyandırdı... Ressamlar, yontucular, değerli taşları yontanlar, tüy ressamları, çömlekçiler, eğiriciler, örücüler; tüm yaptıkları hüner doluydu. Değerli yeşil taşları, turkuvazı keşfettiler; turkuvazı ve madenlerini biliyorlardı. Bu taşın madenlerini buldular, gümüşü ve altını, bakırı ve kalayı ve de ay metalini saklayan dağları buldular."

Çoğu tarihçi Tolteklerin Meksika'nın göbeğindeki yüksek yaylalara Hristiyanlık çağından önceki yüzyıllarda –Aztekler ortaya çıkmadan en az bin, belki de bin beş yüz yıl önce- gelmiş oldukları konusunda hemfikirdir. Onları takip edenler -Azteker- altın yumrularını ancak yüzeyden kazıyabiliyorlarken Tolteklerin, türkuaz gibi değerli taşlar kadar altın ve diğer metallere dair gerçek madenciliği de biliyor olmaları nasıl mümkün olabilirdi? Tolteklere madencilik sırlarını öğretenler kimdi?

Cevap, görmüş olduğumuz gibi Quetzalcoatl idi; Tüylü Yılan tanrısı.

Bir yanda biriktirilmiş altın hazineler ve bir yanda da Aztek-lerin altını elde etme beceriksizliğinin oluşturduğu gizem İnkaların ülkesinde de tekrarlanır.

Meksika'da olduğu gibi, Peru'da da yerliler dağlardan aşağıya nehir yataklarına sürüklenen taneleri ve yumruları toplayarak altın elde etmekteydiler. Ama bu yöntemlerle elde edilen yıllık üretim İnkaların elindeki muazzam altın serveti hiçbir şekilde açıklayamazdı. Stokların muazzamlığı Yeni Dünya'nın zenginliklerinin İspanya'ya resmi giriş yeri olan Seville'de saklanan İspanyol kayıtlarından açıkça anlaşılmaktadır. *The Archives of the Indies* (Hint Adaları Arşivleri) –hala mevcuttur- 1521-1525 arasındaki beş yıllık girişi 134.000 *pesos de oro* olarak göstermektedir. Sonraki beş yıl içinde (Meksika'dan yağmalananlar!) miktar 1.038.000 peso idi. Peru'dan başlayan nakliyat 1531'den 1535'e dek Meksika'dan gelenleri artırınca miktar 1.650.000 pesoya yükseldi. 1536-1540 arasında Peru tek kaynak iken alınan altın 3.937.000 peso ağırlığındaydı ve 1550'li yıllar boyunca kabul makbuzlarının toplamı 11.000.000 pesoyu bulmaktadır.

O dönemin önde gelen tarih katiplerinden biri olan Pedro de Cieza de Leon [*Chronicles of Peru* (Peru Tarihçeleri) adlı kitapta] fethi izleyen yıllarda İspanyolların İnka imparatorluğundan yılda 15.000 arruba altın ve 50.000 *arruba** gümüş "çıkarttıklarını" bildirmektedir; bu *yıllık* 6.000.000 ons altına ve 20.000.000 ons gümüşe denktir! Cieza de Leon bu muazzam miktarların kaç yıl boyunca "çıkartıldığını" belirtmese de verdiği rakamlar İspanyolların İnka topraklarından yağmalayabildikleri değerli metallerin miktarı hakkında bir fikir vermektedir.

Tarihçeler İnka hükümdarından sağlanan ilk büyük fidyeden, Cuzco'nun servetlerinin yağmalanmasından ve kıyıdaki Pachacamac'ta bulunan bir kutsal tapınağı paramparça ettikten sonra İspanyolların eyaletlerden de eşdeğer miktarlarda altın "çıkartmakta" uzmanlaştığını anlatırlar. İnka imparatorluğunun her yanındaki eyalet sarayları ve tapınaklar altınla zengin biçimde süslenmişti. Bir başka kaynak da altından nesneleri içeren defin alanlarıydı. İspanyollar İnka adetinin ölen asillerin ve hükümdarların evlerini mühürleyip onların mumyalanmış cesetlerini yaşamlarında sahip oldukları tüm değerli eşyalarla çevrelenmiş halde bırakmak olduğunu öğrenmişlerdi. İspanyollar ayrıca yerlilerin çeşitli altın hazineleri gizli yerlere sakladıklarından, bunların bazılarının mağaralara tıkılmış ve bazılarının da gömülmüş veya göllere atılmış olduğundan şüphelenmekteydiler ve haklıydılar. Ayrıca *huacas*, yani ibadete veya ilahi amaçlı kullanımlara ayrılmış olup altınların gerçek sahipleri olan tanrıların kullanımı için üst üste yığılıp saklandıkları hürmet edilen yerler vardı.

Gizledikleri yerleri açıklamaları için işkence yoluyla elde edilenler kadar sık olmasa da, hazine keşfetme hikayeleri fethi izleyen elli yılın ve hatta on yedinci ve on sekizinci yüzyılın kayıtlarına girmiştir. Bir yüzyıl kadar önce hüküm sürmüş bir İnka hükümdarının gizli hazinesi Gonzalo Pizarro tarafından işte böyle bulunmuştu. Toledo'lu Garcia Gutierrez adlı biri 1566 ve

* Arruba: İspanya, Portekiz ve Güney Amerika'da kullanılan eski ağırlık ölçüsü; 11-15 kg arasında değişir. (Ç.N.)

1592 arasında bir milyon pesoyu aşan değerde altının çıkartıldığı, gizli hazineleri örten bir dizi höyük buldu. 1602 gibi geç bir tarihte Escobar Corchuelo, La Tosca *huaca*sından 60.000 peso değerinde eserler çıkarttı. Ve Moche nehrinin sularının yönü değiştirildiğinde 600.000 peso değerinde bir servet bulundu; tarihçede belirtildiğine göre aralarında "altından yapılma büyük bir idol" vardı.

Bir buçuk asır önce yazan ve dolayısıyla olaylara bugün olabildiğimizden çok daha yakın olan iki kaşif [M. A. Ribero ve J. J. von Tschudi, *Peruvian Antiquities* (Peruya Özgü İlk Çağ Eserleri)] durumu şöyle tarif etmekteydi: "On altıncı yüzyılın ikinci yarısında, yirmi beş yıl gibi kısa bir süre içinde, İspanyollar Peru'dan anayurda dört yüz milyon dukadan fazla altın ve gümüş ihraç ettiler ve bu miktarın onda dokuzunun fatihler tarafından ele geçirilen ganimet olduğundan emin olabiliriz. Bu hesaplamaya yabancı istilacıların açgözlülüğünden saklamak üzere yerliler tarafından gömülen muazzam miktarda değerli metali ve İnka Huayna Capac'ın doğan ilk erkek çocuğu Inti Cusi Hualpa Huascar onuruna yapılmasını emrettiği ve Urcos gölüne atıldığı anlatılan şu ünlü altın zinciri katmıyoruz." (Zincirin iki yüz metre uzunluğunda ve iri bir adamın bileği kalınlığında olduğu anlatılırdı.) "Ayrıca talihsiz Atahualpa'nın hayatı ve özgürlüğünün bedeli olmasını dilediği ama sevgili hükümdarlarının haince bir suçlamayla yeni bir cezaya çarptırıldığını duyar duymaz şefler tarafından Puna'da toprağa gömülen yine bu metalden yapılma değerli vazolar içindeki altın tozunun yüklendiği on bir bin lamayı da dahil etmedik."

Bu muazzam miktarların sürmekte olan bir üretimin değil de zaman içinde birikmiş servetlerin yağmalanmasının bir sonucu olduğu yalnızca tarihçelerden değil bizzat rakamlardan da anlaşılmaktadır. Birkaç on yıl içerisinde, görünen ve saklanan hazineler tükendiğinde, Seville'deki altın kabul makbuzları yılda yalnızca 3.000-3.500 kg altına dek düşmüştür. İşte İspanyollar o zaman demir aletleri kullanarak yerlileri madenlerde çalışmak için askere çağırmaya başladılar. Bu iş öylesine zorluydu ki

yüzyılın sonuna gelindiğinde ülke nüfusu neredeyse tamamen tükenmişti ve İspanya mahkemeleri yerli iş gücünün sömürülmesine kısıtlamalar getirdi. Potosi'de olduğu gibi büyük gümüş damarları keşfedilip işlendi ama elde edilen altın asla eskiyle boy ölçüşemez ve ayrıca İspanyollar gelmeden önce biriktirilmiş büyük zenginliği açıklayamaz miktardaydı.

Bu bulmacanın cevabını arayan Ribero ve von Tschudi şöyle yazmaktadır: "Perulular en çok değer verdiği maden olmasına rağmen altına diğer herhangi bir metalden çok daha büyük miktarlarda sahiptiler. İnkalar zamanındaki altın bolluğunu İspanyolların dört asır boyunca madenlerden ve nehirlerden çıkartabildikleri miktarla kıyaslayınca yerlilerin bu değerli maddenin damarlarına dair fatihlerin ve onların torunlarının keşfetmeyi asla başaramadıkları bir bilgiye sahip oldukları kesin hale gelmektedir." (Yazarlar ayrıca "Peru'nun bir gün sinesinde olup da günümüzde California'da sunulanlardan çok daha harikulade zenginlikleri örten örtüyü açacağı gün gelecektir" gibi doğru bir tahminde de bulunmuşlardı. On dokuzuncu yüzyıl sonlarındaki altına hücum dönemi Avrupa'yı yeni bir altın humması ile tutuşturduğunda pek çok madencilik uzmanı sözde "ana damarın", yani Yeryüzündeki tüm altınların nihai kaynağının Peru'da bulunacağına inanır hale geldiler.)

Meksika'da olduğu gibi And Dağları Ülkelerine ilişkin genelde kabul gören fikir (Del Mar'ın sözleriyle) "Perulular tarafından İspanyol fethi öncesinde elde edilen değerli metaller neredeyse tamamen nehir çakıllarının yıkanıp elenmesiyle bulunan altınları içermekteydi. Yerlilerce açılmış hiçbir şaft bulunmadı. Dağ yamaçlarında yeryüzüne çıkıntı yapmış ve yerli altın ve gümüş içeren kayaların bulundukları yerlerde birkaç kazı yapılmıştı," şeklindeydi. Bu durum Andlarda yaşayan İnkalar (ve Meksika'daki Aztekler) söz konusu olduğu kadarıyla doğruydu ama Meksika gibi And ülkelerinde *tarihöncesi* madencilik meselesi, yani damarlar bakımından zengin kayalardan metali yarıp çıkartmak meselesi sonuca bağlanmamıştır.

İnkalardan çok daha uzun zaman önce birisinin (İnkaların

açıklamadığı veya hakkında hiçbir şey bilmedikleri) damarlardaki kaynaklarında altına erişmiş olması olasılığı biriktirilen servet için hala akla en yakın açıklamadır. Gerçekten, konuyla ilgili en iyi çağdaş çalışmalardan [S. K. Lothrop, *Inca Treasure As Depicted by Spanish Historians* (İspanyol Tarihçilerin Tarifiyle İnka Hazinesi)] birine göre "modern madenler yerlilerin çalıştıkları yerlerde kuruludur. Sık sık antik çağlardan kalmış şaftların, ilkel araçların ve hatta gömülmüş madencilerin cesetlerinin bulunduğu bildirilmektedir."

Nasıl elde edilmişse edilsin Amerikan yerlileri tarafından bu kadar çok miktarda altının biriktirilmesi bir başka ama çok temel bir soruyu doğurmaktadır: Ne için?

Tarihçiler ve yüzyıllarca çalışmadan sonra çağdaş bilginler bu halkların onunla tanrıların ve de tanrıların adına halka hükmedenlerin tapınaklarını süslemek dışında altını hiçbir pratik amaçla kullanmadıkları konusunda hemfikirdirler. Aztekler İspanyolların geri dönen ilahı temsil ettiklerine inandıklarından ellerindeki altınları kelimenin tam anlamıyla onların ayakları altına sermişlerdi. Yine, İspanyolların gelişinde ilk başta ilahlarının denizi aşıp gelme sözünü tutmuş olduğunu gören İnkalar, İspanyolların bu kadar uzaktan gelip de niçin insanın hiçbir işine yaramayan bir metal için bu kadar kötü davrandıklarını anlayamamışlardı. İnkaların ve Azteklerin altını para amaçlı kullanmadıkları, altına ticari değer yüklemedikleri konusunda tüm bilginler aynı fikirdedir. Ama kendilerine bağladıkları ülkelerden vergiyi altın olarak almaktaydılar. Niçin?

On dokuzuncu yüzyılın büyük kaşifi Alexander von Humboldt (mesleği de maden mühendisliğiydi) Peru kıyılarında yer alan Chimu'daki ön-İnka kültürünün kalıntıları arasında ölülerin mezarlarının yanı başında çok miktarda altın gömülü olduğunu keşfetti. Bu keşif onu meraklandırmıştı: Hiçbir pratik kullanımı olmayan bu metal niçin ölülerle birlikte gömülmüştü? Ölülerin bir biçimde ötealemde altına ihtiyaç duyacaklarına mı inanılmaktaydı, yoksa atalarına kavuşan ölüler altını bir zamanlar atalarının yapmış olduğu gibi kullanabilecek miydiler?

Böylesi adetleri ve inançları kim ve ne zaman başlatmıştı?

Altının bu kadar değerli görülmesine, kaynağında aranıp bulunmasına sebep olan kimdi?

İspanyollara verilen tek cevap "tanrılar" idi.

Altın tanrıların gözyaşlarından oluştu, diyordu İnkalar.

Ve onlar tanrıları işaret ederlerken, hiç bilmeksizin kutsal kitaptaki Rab'bin Hagay peygamber aracılığıyla* söylediklerini tekrarlıyorlardı:

> "Gümüş de altın da benim"
> diyor Her Şeye Egemen Rab.

Tanrıların, insanların ve Amerika kıtasındaki kadim uygarlıkların gizemlerini, muammalarını ve sırlarını açığa çıkaracak olan anahtarın bu sözde saklı olduğuna inanıyoruz.

* Eski Ahit, *Hagay*, 2:8.

- 2 -

YOKSA KAYİN'İN KAYIP ÜLKESİ Mİ?

Aztek başkenti Tenochtitlan İspanyollar geldiğinde etkileyici bir metropoldü. İspanyolların şehirle ilgili raporları burayı zamanın pek çok Avrupa şehrinden daha büyük olmasa da onlar kadar büyük, iyi yerleşilmiş ve iyi yönetilen bir şehir olarak tarif etmektedir. Dağlık bölgenin ortasındaki vadide yer alan Texcoco Gölündeki bir adada kurulmuş olan şehir suyla ve birbirini kesen kanallarla çevriliydi: Yeni Dünya'nın Venedik'i. Şehri anakaraya bağlayan köprüler İspanyolları çok etkilemişti; kanallarda yol alan sayısız kano, insanlarla kaynayan sokaklar, tacirler ve o diyarların dört bir yanından gelmiş mallarla dolu pazarlar da öyle. Kraliyet sarayının zenginliklerle dolu pek çok odası vardı ve bir kuş evi ve bir hayvanat bahçesini de içeren bahçelerle çevrilmişti. Arı kovanı gibi kıpır kıpır büyük bir meydan şenlikler ve askeri geçit törenleri için ayrılmıştı.

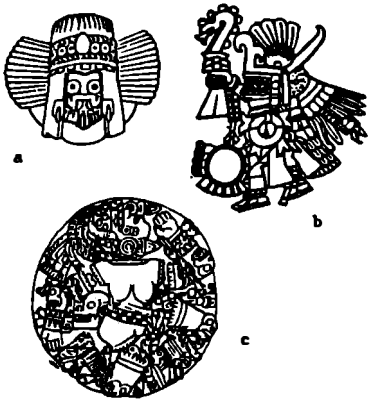
Ama şehrin ve imparatorluğun tam kalbinde çok büyük bir dinsel merkez vardı: kıvrılıp bükülen yılanları andırsın diye süslenmiş bir duvarla çevrelenmiş, 92.903 m^2'den daha büyük, muazzam bir dikdörtgen. Bu kutsal alanın içinde sayısız büyük yapı vardı ve içlerinde en göze çarpanı iki kulesiyle Büyük Tapınak ve kısmen yuvarlak olan Quetzalcoatl tapınağıydı. Günümüzde bu kadim kutsal alanın çeşitli kısımlarını Mexico City'nin büyük meydanı ve katedrali, yanı sıra pek çok cadde ve bina kaplamak-

tadır. 1978'de şans eseri bir kazının ardından ortaya çıkartılan Büyük Tapınağın önemli kısımları artık görülüp ziyaret edilebilmekte. Son on yıl* içinde bu kutsal alanın bir zamanlarki muhteşemliğini gösteren küçük ölçekli bir modelinin yapılmasını sağlamaya yetecek kadar çok şey öğrenilmiştir.

Büyük Tapınak bir basamaklı piramit biçimindedir ve basamaklar 50 metre yüksekliğe ulaşana dek sıralanmıştır; tabanı 45 x 45 metre ölçülmüştür. Yapı inşaatın birkaç aşamasının birikimini temsil etmekteydi. İç içe geçen Rus oyuncak bebekleri gibi dış yapı daha önceki küçük bir yapının üstüne inşa edilmişti, küçük olan ise kendisinden küçük bir diğer yapıyı örtüyordu. Toplam yedi yapı birbirini örtmektedir. Arkeologlar yaklaşık M.S. 1400 civarında inşa edilmiş olan II. Tapınağa kadar olan katmanları birer birer kaldırabildiklerinde bu yapının tepesine, en üstteki yapıda görülen iki belirgin kulenin çoktan yerleştirilmiş olduğunu gördüler.

* Yazar, 1980'li yıllardan söz etmekte. (Ç. N.)

Şekil 3

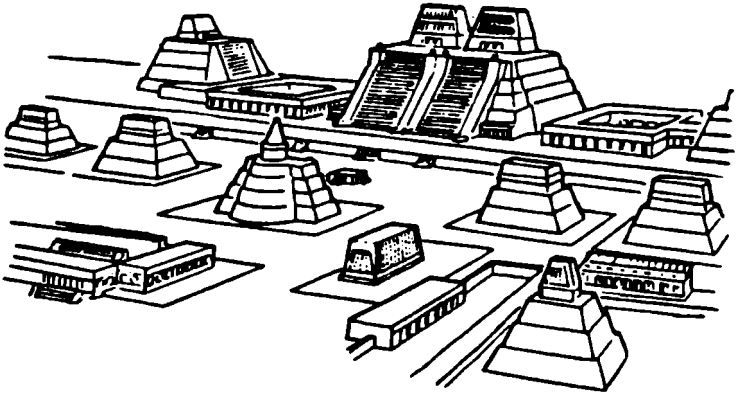
Garip, ikili bir tapıncı temsil eden kuzeydeki kule, fırtınalar ve depremler tanrısı Tlaloc'a adanmış bir türbeydi (Şekil 3a). Güneye bakan kule Azteklerin savaş tanrısı ve yerel bir ilah olan Huitzilopochtli'ye adanmıştı. Bu tanrı genelde Ateş Yılanı (Şekil 3b) denilen ve bununla dört yüz küçük tanrıyı mağlup ettiği silahı tutarken betimlenmiştir.

Piramidin batı yüzünde iki anıtsal merdiven tepeye kadar tırmanır ve her biri bir kuleye çıkar. İki merdiven taban kısımlarında taştan oyulma iki yırtıcı yılan başıyla süslenmiştir; bunlardan biri Huitzilopochtli'nin Ateş Yılanı'dır ve diğeri ise Tlaloc'u sembolize eden Su Yılanı'dır. Kazı yapanlar piramidin tabanında üstüne tanrıça Coyolxauhqui'nin parçalara ayrılmış bedeninin tasvirinin (Şekil 3c) yontulduğu kalın bir taş disk buldular. Aztek ilmine göre, bu tanrıça Huitzilopochtli'nin kız kardeşiydi ve onun da dahil olduğu dört yüz tanrı isyanı sırasında erkek kardeşinin yüzünden başarısızlığa uğradı. Kurban edilen insanların sökülüp çıkartılan kalplerini Huitzilopochtli'ye sunarak onu yatıştırmakla ilgili Aztek inancının sebeplerinden birinin bu tanrıçanın başına gelenler olduğu görülmektedir.

İkiz kuleler motifi kutsal alanda üstünde kule bulunan ve Büyük Tapınağın hem her iki yanına ve hem daha batıya doğru

inşa edilen birer piramit ile daha da vurgulanmıştır. Batıya doğru olan iki piramit Quetzalcoatl tapınağının iki yanında yer almaktadır. Tapınak, ön kısmında normal bir basamaklı piramit ama arka kısmında konik bir kubbesi olan dairesel bir kuleye dönüşen, basamaklı bir yapı gibi garip bir şekle sahiptir (Şekil 4). Pek çokları bu tapınağın bir güneş gözlem evi olarak iş gördüğüne inanmaktadır. A. F. Aveni [*Astronomy in Ancient Mesoamerica* (Kadim Orta Amerika'da Astronomi)] güneşin doğudan tam olarak ekvator üzerinde yükseldiği gündüzle gecenin eşitlendiği tarihlerde (21 Mart ve 21 Eylül) gün doğumunun Quetzalcoatl tapınağı kulesinden bakıldığında tam olarak Büyük Tapınağın iki kulesi arasından görülebildiğini 1974'te belirlemişti. Bu mümkündü çünkü kutsal alanı planlayanlar tapınakları yalnızca ana yönlerle kesinkes aynı çizgide olmakla kalmayıp ayrıca 7° 30′ güneydoğuya kaymış bir mimari eksen boyunca inşa etmişlerdi. Bu ise (ekvatorun kuzeyinde kalan) Tenochtitlan'ın coğrafi konumuna göre Güneş'in bu önemli tarihlerde iki kule arasında yükselmesinin görülebileceği kesinlikte bir düzeltme yapmaktaydı.

İspanyollar kutsal alanın bu çok gelişkin özelliğinden bihaber olmalarına rağmen bıraktıkları kayıtlar, yalnızca kültürlü in-

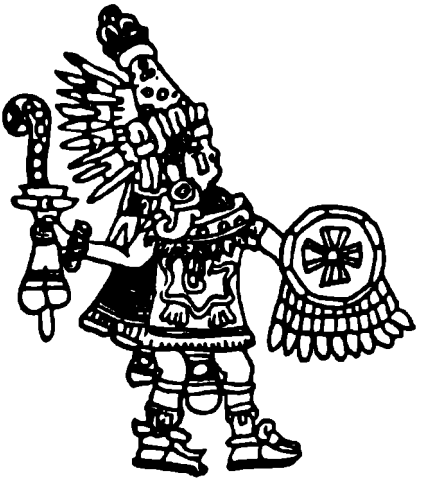

Şekil 4

sanlarla değil İspanyolların kendi uygarlıklarına çok benzer bir uygarlıkla karşılaştıkları için de duydukları şaşkınlığı yansıtmaktadır. Burada, haşin ve ürkütücü bir okyanusun öte yanında, uygar dünyadan her amaç ve niyet bakımından ayrılmış bir kıyıda başında bir kral olan bir devlet vardı; tıpkı Avrupa'daki gibi. Asiller, memurlar, metresleriyle zenginler kralın maiyetini oluşturmaktaydılar. Elçiler gelip gitmekteydi. Vasal kabilelerden vergi alınmakta ve sadık vatandaşlar vergi ödemekteydiler. Kraliyet arşivlerinde kabilelerin tarihleri, hanedanlar, servetler kayıtlıydı. Hiyerarşik yapısı ve geliştirilmiş silahlarıyla bir ordu vardı. Sanat ve zanaat, müzik ve dans vardı. Mevsimlerle ve dinin belirlediği –tıpkı Avrupa'daki gibi bir devlet dini- kutsal günlerle bağlantılı şenlikler vardı. Ve tıpkı Roma'daki Vatikan gibi bir duvarla çevrelenmiş tüm o tapınakları, şapelleri ve binalarıyla ve tıpkı o sıralarda Avrupa'da olduğu gibi yalnızca imanın bekçileri ve ilahi muradın yorumcuları olmakla kalmayıp bilimsel bilginin sırlarının da muhafızları olan bir rahipler hiyerarşisi tarafından yönetilen kutsal alan vardı. Bu gizli bilimsel bilgi içinde en önemlileri astroloji, astronomi ve takvim gizemleriydi.

Zamanın bazı İspanyol tarihçileri kızılderili vahşiler olması gerekenlerin yarattığı utanç verici derecede olumlu izlenimleri dengelemek amacıyla Kortez'e, "tanrılar olmayıp kötü adlar verilmiş iblisler olan idollere" tapınmasından dolayı Moctezuma'yı cezalandırmış olmayı atfederler; Kortez'in bu kötü tesiri dengelemek amacıyla piramidin tepesine üstünde haç "ve Ana'mızın bir imgesi" olan [Kastilya'lı Bernal Diaz, *Historia verdadera* (Gerçek Tarih)] bir türbe inşa etmeyi önerdiğini anlatırlar. Ama Azteklerin haçı da biliyor ve bunu Quetzalcoatl'ın kalkanının amblemi olarak betimleyip (Şekil 5) göksel bir anlam yüklüyor olmaları karşısında İspanyollar şaşırıp kalmışlardı.

Dahası, sayısız ilahtan oluşan panteonun labirenti içinde temelde bir Üstün Tanrı'ya, Her Şeyin Yaratıcısı'na olan inanç olduğu da görülebilmekteydi. Ona edilen duaların bazıları kulağa aşinaydı; işte orijinal Nahuatl dilinden İspanyolcaya çevrilerek kaydedilmiş bir Aztek duasından birkaç dize:

Şekil 5

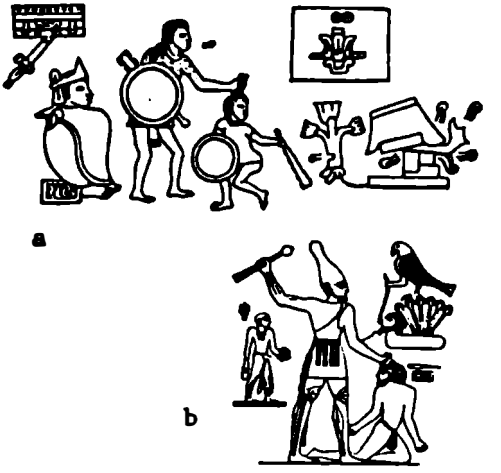
Göklerde yerin,
Dağları tutansın sen...
Her yerdesin, süreklisin sen.
Niyaz edilensin sen, yalvarılansın.
İhtişamın yüksek.

Yine de tüm bu şaşırtıcı benzerliklere karşın Aztek uygarlığıyla ilgili rahatsız edici bir farklılık söz konusuydu. Pederlerin ve rahiplerin *casus belli*, yani savaş nedeni olarak gördükleri "putperestlik" değildi, hatta esirlerin kalplerini kesip çıkartarak hala atmakta olan kalpleri Huitzilopochtli'ye kurban olarak sunmak (anlaşılan bu uygulama ancak 1486 civarında, Moctezuma'dan önceki krallar tarafından başlatılmıştı) gibi barbarca adetler bile değildi bu fark. Bu fark daha çok bu uygarlığın tüm örneklerindeydi, sanki bu uygarlık ilerleyişi durdurulmuş bir gelişmenin veya daha kaba bir alt yapıyı ince bir maske gibi örten ithal edilmiş daha yüksek bir uygarlığın bir sonucuydu.

Büyük yapılar etkileyiciydi ve akıllıca tasarlanıp yerleştiril-

mişti ama giydirilmiş taşlardan yapılmamışlardı da kerpiç inşa attı: basit sıva ile kabaca birbirine yapıştırılmış büyükçe taşlar. Ticaret çok yaygındı ama tamamı takasa dayalıydı. Tebaa ülkelerin vergileri mallarla, kişilerin vergileri ise hizmetle ödeniyordu; herhangi bir türden para bilgisi mevcut değildi. Dokumalar en gelişmemiş tezgahlarda örülüyorlardı; pamuk, benzerleri Truva harabelerinde (M.Ö. ikinci bin yıl) ve Filistin'deki (M.Ö. üçüncü bin yıl) sit alanları gibi Eski Dünya'da bulunabilecek türden kil iğlerde eğriliyordu. Aztekler araç gereç bakımından taş devrindeydiler, kuyumculuk zanaatına sahip olmalarına karşın metal araç gereç ve silahlar bakımından anlaşılmaz biçimde yoksundular. Kesmek için camı andıran obsidiyen taşını kullanıyorlardı (Aztek devrinden kalan nesneler arasında en yaygın olanlardan biri esirlerin kalplerini kesip çıkartmakta kullanılan obsidiyen bıçaklardı).

Amerika kıtasındaki diğer halkların yazı kullanmadıkları kabul edildiğinden, Aztekler en azından bu konuda daha ileri görünmekteydiler çünkü bir yazı sistemleri vardı. Ama yazıları ne alfabetik ne de fonetikti, daha çok bir karikatür bandı gibi bir dizi resimden oluşmaktaydı (Şekil 6a). Kıyaslarsak, M.Ö. 3800'ler-

Şekil 6

de (Sümer'de) kadim Yakın Doğu'da piktograflar biçiminde başlayan yazı stilizasyon yoluyla hızla çivi yazısına dönüştü, işaretlerin heceler yerine geçtiği bir fonetik yazıya doğru ilerledi ve M.Ö. ikinci binyılın sonunda tam bir alfabe halini aldı. Resimli yazı Mısır'da krallığın orada başlamasıyla, yani M.Ö. 3100'lerde ortaya çıktı ve hızla hiyeroglif yazı sistemine doğru gelişti.

Amelia Hertz tarafından [*Revue de Synthese Historique* (Tarihi Sentez Dergisi), cilt 35] yapılanlar gibi uzmanca incelemeler M.S. 1500'deki Aztek resim yazısının, dört bin beş yüz yıl önceye ait olan ve bazılarınca Mısır'daki ilk hanedan kralı olduğu düşünülen kral Narmer'in taş tabletindeki (Şekil 6b) gibi ilk dönem Mısır yazısına benzer olduğu sonucuna varmışlardır. Hertz Aztek Meksika'sı ve ilk hanedanlık Mısır'ı arasında bir başka garip benzerlik daha bulmuştur: Her ikisinde de bakır metalürjisi daha gelişmemişken altın işlemeciliği öylesine ileridir ki zanaatkarlar (her iki ülkede de pek beğenilen yarı değerli bir taş olan) türkuaz kakmalı altın eşyalar yapabiliyorlardı.

Mexico City'de yer alan ve kendi alanında kesinlikle dünyadaki en iyilerden biri olan Ulusal Antropoloji Müzesi ülkenin arkeolojik mirasını U biçimli bir binada sergilemektedir. Bağlantılı bölümler veya salonlar içeren müzeyi gezen bir ziyaretçi zaman ve mekan içinde Aztek döneminin tarihöncesi kökeninden ve güney ve kuzeyden başlayıp doğuya ve batıya bir gezi yapar. Orta kısım Azteklere ayrılmıştır; bu dönem Meksika arkeolojisinin milli gururu ve kalbidir çünkü "Aztekler" adı bu halka oldukça yakın bir zaman önce verilmiştir, aslında onlar kendilerine *Mexica* (Meksika) demekte ve böylece tercih ettikleri adı yalnızca (Azteklerin Tenochtitilan kentinin bir zamanlar olduğu yerde kurulan) başkentlerine değil tüm ülkeye de vermekteydiler.

Bu adı alan Meksika Salonu müze tarafından "en önemli bölüm... görkemli boyutları Meksika halkının kültürünü rahatça içine alabilsin diye tasarlanmıştır" sözleriyle anlatılmaktadır. Bu salondaki anıtsal taş yontular arasında yaklaşık yirmi beş ton ağırlığındaki muazzam Takvim Taşı (bkz. Şekil 1), çeşitli tanrılar ve tanrıçaların büyük heykelleri ve yuvarlatılarak yontulmuş

büyük kalın bir taş disk de bulunmaktadır. Daha küçük taş ve kil heykeller, topraktan yapılma araç gereç, silahlar, altın süsler ve diğer Aztek kalıntıları ve ayrıca kutsal alanın küçük ölçekli bir modeli bu etkileyici salonu doldurmaktadır.

İlkel kil ve ahşap eşyalar ile bir yandan acayip gülünç heykeller ve öte yandan etkileyici taş yontular ve anıtsal kutsal alan arasındaki tezat son derece şaşırtıcıdır. Azteklerin Meksika'daki dört yüzyıldan az süren varlığı bakımından bu durumu açıklamak imkansızdır. Böylesi iki uygarlık katmanı nasıl açıklanabilir? Cevabı bilinen tarih içinde aradığınızda Aztekler daha ileri bir kültüre sahip kabilelerin yaşadığı bir vadiye zorla girmiş göçebe, inceliksiz bir mülteci kabile gibi görünmektediler. İlk başta çoğunlukla kiralık tacirler olarak orada yerleşik kabilelere hizmet vermişlerdir. Zamanla komşularına sayıca üstün gelmişler ve yalnızca onların kültürünü değil zanaatlarını da ödünç almışlardır. Kendileri Huitzilopochtli'nin takipçisi olan Aztekler komşularının, aralarında yağmur tanrısı Tlaloc ve de zanaat, yazı, matematik, astronomi ve zaman belirleme tanrısı yardımsever Quetzalcoatl'un da olduğu panteonunu benimsediler.

Ama bilginlerin "göç mitleri" dedikleri efsaneler, esasen hikayeyi daha erken bir dönemde başlatarak olayları farklı bir ışık altında görmemizi sağlar. Bu bilginin kaynakları yalnızca sözlü gelenekler değil, kodeks denilen çeşitli kitaplardır da. Kodeks Boturini gibi kitaplar Aztek kabilesinin ata yurdunun adının *Azt-lan* ("Beyaz Yer") olduğuna değinir. Burası ilk atalar olan çiftin, yani *Itzac-mixcoatl* ("Beyaz Bulut Yılanı") ve karısı *Ilan-cue*'nun ("Yaşlı Kadın") eviydi; bu çiftin oğullarınd'an aralarında Azteklerin de bulunduğu Nahuatl dili konuşan kabileler ortaya çıkmıştı. Toltekler de Itzac-mixcoatl'ın torunlarıydılar ama onların anneleri başka bir kadındı, dolayısıyla onlar Azteklerin üvey kardeşleriydiler.

Aztlan'ın nerede olduğunu hiç kimse bilmiyor. Konuyla ilgili (burasının efsanevi Atlantis olduğuna ilişkin teorileri de içeren) sayısız çalışma arasında en iyilerinden biri Eduard Seler'in *Wo lag Aztlan, die Heimat der Azteken?* (Azteklerin Anayurdu

Aztlan Nerededir?) adlı eseridir. Burasının yedi sayısıyla ilişkili bir yer olduğu anlaşılmaktadır, bazen Yedi Mağara Aztlan'ı olarak da adlandırılır. Ayrıca, kodekslerde daha küçük altı türbe ile çevrili büyük merkezi bir basamaklı piramitten oluşan yedi tapınağı ile tanınabilecek bir yer olduğundan bahsedilir.

Peder Sahagun'lu Bernardino *Historia de las cosas de la Nueva Espana* (New Spain Kıyılarının Tarihi) adlı ayrıntılı eserinde, Fetih'ten sonra yerli Nahuatl dilinde yazılmış orijinal metinleri kullanarak Aztlan'dan yapılan çok kabileli göçü ele almıştır. Toplam yedi kabile vardı. Aztlan'ı sandallara binip terk etmişlerdi. Resimli kitaplar onları, piktografı çözülmemiş bir muamma olarak kalmış bir coğrafi belirtecin yanından geçerken göstermektedir. Sahagun duraklara çeşitli isimler verir, sahile yaklaşırken karanın ilk görüldüğü yere "Panotlan" der. Bu kelime "Denizden Varılan Yer" anlamına gelmektedir ama çeşitli bilginler bunun günümüzde Guetamala olan yer olduğu sonucuna varmışlardır.

Karaya çıkan kabilelerin yanında onlara yol gösterip önderlik edecek dört Bilge Adam vardı çünkü bunlar tören el yazmalarını ve takvimin sırlarını taşımaktaydılar. Kabileler buradan Bulut Yılanının Yeri'ne gittiler ve bu sırada dağıldılar. Uzun bir süre sonra aralarında Aztekler ve Tolteklerin de bulunduğu bir kısmı Teotihuacan denilen, biri Güneş'e ve diğeri Ay'a adanmış iki piramidin inşa edildiği bir yere vardı.

Krallar Teotihuacan'da hüküm sürüp yine burada gömüldüler çünkü Teotihuacan'da gömülmek ötealemde tanrılara katılmak demekti. Bir sonraki göç yolculuğunun ne kadar zaman sonra olduğu kesin değildir ama bir noktada kabileler kutsal şehri terk etmeye başladılar. Kendi şehirleri Tollan'ı kurmak üzere İlk ayrılanlar Tolteklerdi, son ayrılanlar ise Azteklerdi. Dolaşmalarının sonucunda çeşitli yerlere gittiler ama hiç durup dinlenmediler. Son göçleri sırasında önderlerinin adı "Meshedilmiş" anlamına gelen *Mexitli* idi. Bazı bilginlere göre [örneğin, Manuel Orozoco y Berra, *Ojeada sobre cronologia Mexicana* (Meksika Tarihine Bir Göz Atış)] bu ad kabile adı Mexica'nın ("Mes-

hedilmiş Halk") kökeniydi.

Son göçün sinyali Azteklere, "altın ve gümüşten evler, çok renkli pamuk ve pek çok tonda kakao" olan bir ülke vaat eden tanrı Huitzilopochtli tarafından verildi. Etrafı suyla çevrili bir kayadan çıkıp büyümüş bir kaktüse tünemiş bir kartal görene dek belirtilen yönde ilerlemeliydiler. Orada yerleşecek ve kendilerine "Meksika" diyeceklerdi çünkü onlar kaderi diğer kabilelere hükmetmek olan, seçilmiş bir halktı.

İşte Aztekler –bu efsanelere göre ikinci kez- Meksika Vadisine böyle geldiler. "Orta Yer" olarak da bilinen Tollan'a vardılar. Oranın sakinleri ataları bakımından kendi yakınları olmalarına rağmen Aztekleri hoş karşılamadılar. Aztekler yaklaşık iki yüzyıl boyunca merkezdeki gölün sazlık kenarlarında yaşadılar. Güç ve bilgi toplayarak en sonunda kendi şehirlerini, Tenochtitlan'ı kurdular.

Adı "Tenoch'un Şehri" anlamına geliyordu. Bazıları bu şehre o sıradaki Aztek önderinin, şehrin gerçek kurucusu olan Tenoch'un adının verildiğini düşünmektedir. Ama Azteklerin kendilerini o sıralarda *Tenochlar* –Tenoch'un torunları- olarak düşündükleri bilindiği için bazıları Tenoch adının çok eskilerden bir kabile atasının, efsanevi bir baba figürünün adı olduğunu düşünmektedir.

Bilginler artık genelde Meksika halkı veya Tenochların vadiye M.S. 1140'ta geldiklerini ve Tenochtitlan'ı M.S. 1325'te kurduklarını kabul etmektedirler. Ardından bazı kabilelerle bir dizi ittifak ve bazılarıyla bir dizi savaştan sonra güçlerini kabul ettirdiler. Bazı araştırmacılar Azteklerin gerçek bir imparatorlukta baskın olup olmadıkları konusunda şüphe duymaktadır. İspanyollar geldikleri sırada müteffiklerine efendilik eden ve düşmanlarını buyruğu altına alan Azteklerin Meksika'daki baskın güç oldukları bir gerçektir. Düşmanlar kurban edilecek esirler için kaynak hizmeti görmekteydi, İspanyolların fethi onların Aztek baskısına karşı koyup ayaklanmalarını kolaylaştırmıştı.

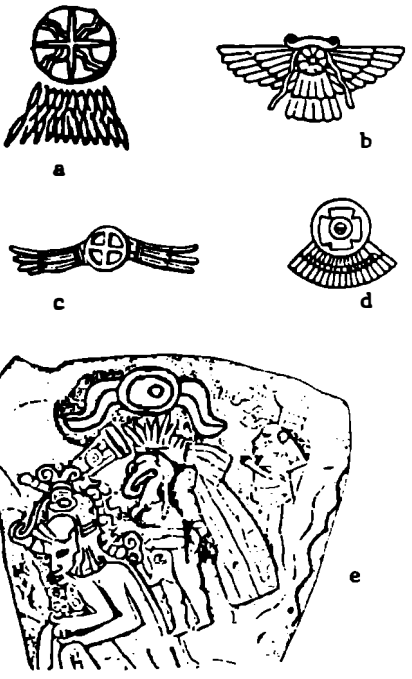
Nesillerinin başlangıcını yalnızca ilk ataları olan çifte dayandırmakla kalmayıp İnsanlığın başlangıcına dek süren Kitabı

Mukaddes'teki İbranlar gibi Aztekler, Toltekler ve diğer Nahuatl kabileleri de aynı temaları içeren Yaratılış Efsanelerine sahiptiler. Ancak ayrıntılı Sümer kaynaklarındaki yaratma işlemlerinde aktif rol oynayan çeşitli ilahlardan Eski Ahit tek ama çoğul bir varlık (*Elohim*) oluşturup sıkıştırmaktayken, Nahuatl hikayeleri tek başına veya birarada hareket eden birkaç ilahi varlıkla ilgili Sümer ve Mısır kavramlarını korumuşlardır.

Kuzeyde ABD'nin güneybatısından başlayıp güneyde günümüz Nikaragua'sına dek uzanan bölgede, yani Orta Amerika'da hakim olan kabile inançları her şeyin başlangıcında, evi göklerin en yüksek noktası, on ikinci gök olan bir Eski Tanrı, Her Şeyin Yaratıcısı, Yer'in ve Gök'ün Tanrısının olduğunu kabul etmektedir. Sahagun'un kaynakları bu bilginin kökenini Tolteklere atfederler:

> Ve Toltekler bilirdi ki
> pek çoktur gökler.
> Üst üste on iki bölüm vardır derdi onlar,
> Gerçek tanrı ve eşi orada yaşar.
> Göksel Tanrı'dır o, İkilik Tanrısı;
> Eşi İkilik Tanrıçası, Göksel Hanım.
> Anlamı da şuydu:
> O on iki göğün üstündeki Kraldır, Efendidir.

Bu dizeler kulağa şaşırtıcı bir biçimde Mezopotamya'nın göksel-dinsel inançlarının bir türevi gibi gelmektedir; buna göre, oradaki panteonun başı Anu ("Gök Efendi") ve eşi Antu ("Gök Hanım") en dıştaki gezegende, Güneş Sistemimizin on ikinci üyesinde yaşamaktaydı. Sümerler bunu sembolü haç (Şekil 7a) olan ışıltılı bir gezegen olarak resmetmişlerdi. Ardından bu sembol kadim dünyanın tüm halklarınca benimsenmiş ve her yerde hazır ve nazır olan Kanatlı Disk (Şekil 7b ve 7c) amblemine dönüşmüştü. Quetzalcoatl'ın kalkanı (Şekil 7d) ve ilk dönem Meksika anıtları üstünde resmedilen semboller (Şekil 7e) garip bir benzerliğe sahiptirler.

Şekil 7

Efsanevi hikayeleri aktaran Nahuatl metinlerinin Eski Tanrıları sakallı adamlar olarak betimlenmiştir (Şekil 8) ve bu, sakallı Quetzalcoatl'ın atalarına pek uygundur. Mezopotamya ve Mısır teogonilerindeki gibi ilahi çiftler ve kendi kız kardeşlerini eş alan erkek kardeşlerle ilgili hikayeler vardır. Aztekler için asli ve doğrudan önemli olan dört ilahi erkek kardeş doğum sırasına göre Tlatlauhqui, Tezcatlipoca-Yoatl, Quetzalcoatl ve Huitzilopochtli idi. Bunlar dört ana yönü ve dört temel elementi temsil ediyorlardı: Toprak, Rüzgar, Ateş, Su; Eski Dünya'nın bir ucundan diğer ucuna dek bilinen "her şeyin kökü" kavramı. Bu dört tanrı ayrıca kırmızı, siyah, beyaz ve maviyi ve sıklıkla (*Ferjervary-Mayer Codex* adlı eserin ön kapağında olduğu gibi) kendi sembolleri, ağaçları ve hayvanlarıyla birlikte uygun renklerinde

Şekil 8

betimlenen dört İnsanoğlu ırkını da temsil etmekteydiler.

İnsanoğlunun dört ayrı kola ayrılışının bu şekilde tanınması ilginç, hatta üç dala ayrılışı anlatan Mezopotamya ve kutsal kitap kaynaklı Nuh'un nesli Şem-Ham-Yafet'ten dallanan Asya-Afrika-Avrupa bölümlenişinden farklı olması sebebiyle önemlidir. Nahuatl kabileleri tarafından bunlara bir dördüncü halk, kızıl tenli bir halk eklenmiştir: Amerika kıtası halkları.

Nahuatl hikayeleri tanrılar arasındaki çatışmalardan ve hatta savaşlardan söz ederler. Bunlar içinde Huitzilopochtli'nin dört yüz alt tanrıyı alt etmesi ve Tezcatlipoca-Yaotl ile Quetzalcoatl arasındaki bir dövüş vardır. Yerküreye veya onun kaynaklarına hakim olmak için yapılan böyle savaşlar tüm kadim halkların bilgeliğinde (mitlerde) tarif edilmiştir. Teşup veya İndra ile erkek kardeşleri arasındaki savaşlara dair Hitit ve Hint-Avrupa hikayeleri Küçük Asya aracılığıyla Yunan'a erişmişti. Sami Kenanlar ve Fenikeliler Ba'al'ın erkek kardeşleriyle yaptığı ve o sırada verdiği zafer şöleni kisvesi altındaki tuzağa çekilen yüzlerce küçük "tanrı oğulları"nı Ba'al'ın kılıçtan geçirdiğini anlatan hikayeleri yazmışlardı. Ve Mısır metinleri Ham'ın topraklarında, yani Afri-

ka'da Osiris'in kendi erkek kardeşi Seth tarafından parçalara ayrıldığını ve bunun ardından Seth ve Osiris'in oğlu ve intikam alıcısı olan Horus arasındaki acı dolu uzun savaşı aktarmışlardı.

Meksikalıların tanrıları özgün kavramlar mıydılar, yoksa kökü kadim Yakın Doğu'da olan inançların ve hikayelerin anıları mıydılar? Biz Nahuatl yaratılış hikayelerinin ve tarihöncesinin diğer özelliklerini inceledikçe bu sorunun cevabı ortaya çıkacak.

Kıyaslamalara devam edecek olursak, Her Şeyin Yaratıcısı'nın "yaşam ve ölüm, iyi ve kötü talih veren" bir tanrı olduğunu görmekteyiz. Tarihçi Antonio de Herrera y Tordesillas [*Historia general* (Genel Tarih)] Kızılderililerin "yalvarışlarında ona seslendiklerini, onun bulunduğuna inandıkları yere, yani göğe baktıklarını" yazmıştır. Bu tanrı ilk olarak Gök ve Yer'i yarattı, ardından kilden bir erkek ve bir kadın oluşturdu ama bunlar çok dayanmadılar. Daha fazla gayretler sonrasında küllerden ve metallerden bir insan çifti yaratıldı ve dünya üzerinde çoğaldılar. Ama tüm bu erkek ve kadınlar bir tufan sırasında yok oldular; yanlarında tohumlar ve hayvanlar ile içi boşaltılmış bir kütükle su yüzeyinde kalan belirli bir rahip ve karısı hariç. Bu rahip kuşlar yollayıp karayı buldu. Bir başka tarihçiye, Peder Gregorio Garcia'ya göre tufan bir yıl ve bir gün sürdü, o sırada tüm Yer suyla kaplıydı ve tüm dünya kaos içindeydi.

İnsanoğlunu etkileyen ilk veya tarihöncesi olaylar ve Nahuatl kabilelerinin ataları efsaneler, resimli betimlemeler ve Takvim Taşı gibi taş yontular ile dört çağa veya "Güneş"e bölünmüştü. Aztekler kendi zamanlarının beş çağın en yenisi, Beşinci Güneş Çağı olduğunu düşünmekteydiler. Daha önceki dört Güneş bazen (tufan gibi) doğal ve bazen de tanrılar arasındaki savaşlarca tetiklenen bir felaket gibi bir tür katastrofla sona ermişti.

Büyük Aztek Takvim Taşı'nın (kutsal alan bölgesi içinde keşfedilmiştir) beş çağın taş üstüne kaydedilmesi olduğuna inanılır. Orta paneli çevreleyen semboller ve ortadaki betimlemenin ta kendisi pek çok incelemeye konu olmuştur. İlk iç halka açıkça Aztek ayının yirmi gününe denk gelen yirmi işareti betimler. Ortadaki yüzü çevreleyen dört dikdörtgen panelin geçmiş dört

çağı ve her birini sona erdiren felaketi –Su, Rüzgar, Depremler ile Fırtınalar ve Jaguar- temsil eden glifler oldukları kabul edilmektedir (bkz. Şekil 1).

Dört çağın hikayesi bu çağların uzunluğu ve başlıca olayları hakkında verdikleri bilgiler bakımından çok değerlidir. Yazıyla kayde geçirilmeden önce çok uzun bir sözlü geleneğin parçası olduklarını düşündüren versiyonlar değişiklik göstergelerine rağmen hepsi de ilk çağın sonunun bir tufanla, Yer'i örten büyük bir sel ile geldiği konusunda hemfikirdir. İnsanoğlu hayatta kalabilmişti çünkü bir çift, Nene ve eşi Tata içi boş bir kütükte canlarını kurtarmayı başarmışlardı.

Ya bu ilk çağ veya ikincisi Beyaz Saçlı Devler'in çağıydı. İkinci Güneş "Tzoncuztique", yani "Altın Çağ" olarak anılmaktaydı; Rüzgar Yılanı tarafından sona erdirilmişti. Üçüncü Güneş'te baskın olan Ateş Yılanı'ydı; Kızıl Saçlı Halkın çağıydı bu. Tarih katibi Ixtlilxochitl'a göre bu halk ikinci çağın sonunda hayatta kalıp doğudan Yeni Dünya'ya gemiyle gelenlerdi; Botonchan dediği yerde yerleşmişler ve orada, yine ikinci çağın sonunda hayatta kalabilmiş devlerle karşılaşıp onlar tarafından esir edilmişlerdi.

Dördüncü Güneş, Kara Başlı Halkın çağıydı. Quetzalcoatl işte bu çağda Meksika'da ortaya çıkmıştı: boylu poslu, çehresi aydınlık, sakallı, uzun bir tünik içinde. Bir yılanı andıran asası siyah, beyaz ve kırmızıya boyanmıştı; kakma değerli taşlarla ve altı yıldızla süslüydü. (Meksika'nın ilk piskoposu Zumarraga'nın asasının aynen Quetzalcoatl'ın asasına benzeyecek biçimde yapılmış olması belki de tesadüf değildi). Toltek başkenti Tollan bu çağda inşa edildi. Bilgelik ve bilginin ustası Quetzalcoatl öğrenmeyi, zanaatı, yasaları ve elli iki yıllık devreye göre zamanı belirlemeyi bu çağda ortaya koydu.

Dördüncü Güneş'in sonuna doğru tanrılar arasındaki savaşlar patlak verdi. Quetzalcoatl gelmiş olduğu yere, doğuya gitti. Tanrıların savaşları ülkeye felaket getirdi, vahşi hayvanlar insanları ezip geçti ve Tollan terk edildi. Beş yıl sonra Chichimec kabileleri, namı diğer Aztekler geldiler ve Beşinci Güneş, Aztek çağı başladı.

Bu çağlara niçin "Güneş"ler denilmekteydi ve uzunlukları ne kadardı? Nedeni belirsizdir ve çeşitli çağların uzunlukları ya belirtilmemiştir ya da versiyona göre farklılık göstermektedir. Düzenli görünen ve birazdan göstereceğimiz gibi şaşırtıcı derecede makul olan versiyonlardan biri *Codex Vaticano-Latino 3738*'dir. Kodeks birinci Güneş'in 4.008 yıl, ikincinin 4.010 yıl, üçüncünün 4.081 yıl sürdüğünü belirtir. Dördüncü Güneş "5.042 yıl önce başladı" der ve sona eriş zamanını belirtmez. Öyle ya da böyle elimizde, hikayelerin kaydedildiği zamandan 17.141 yıl öncesine uzanan olayların hikayesi vardır.

Geri kalmış olduğu düşünülen bir halka göre hatırlamak için fazlasıyla büyük bir zaman aralığıdır bu ve bilginler Dördüncü Güneş'teki olayların tarihsel ögeler içerdiği konusunda hemfikir olmalarına rağmen daha önceki çağları safi mit olarak görüp önemsememe eğilimindedirler. Öyleyse Adem ve Havva, küresel tufan ve bir çiftin hayatta kalışı hikayelerini, [H. B. Alexander'in *Latin American Mythology* (Latin Amerika Mitolojisi) adlı eserinde söylediği gibi] "Tekvin'in 2. bölümünde ve benzer Babil kozmogonisinde geçen yaratılış hikayesini çarpıcı biçimde andıran" bölümleri nasıl açıklamalı? Bazı bilginler Nahuatl metinlerinin Kızılderililerin, dillerinden Kitabı Mukaddes düşmeyen İspanyollardan çoktandır duymakta olduklarını bir biçimde yansıttığını öne sürmektedir. Ama tüm kodeksler Fetih sonrasına ait olmadığı için kutsal kitap-Mezopotamyavari benzerlikler yalnızca Meksika kabilelerinin Mezopotamya ile bir tür ata bağına sahip olmuş olmasıyla açıklanabilir.

Dahası, Meksika-Nahuatl zaman tablosu, olayları ve zamanları herkesi durup düşündürmesi gereken bilimsel ve tarihsel bir doğrulukla aktarmaktadır. Bu zaman tablosu Birinci Güneş'in sonundaki tufanı kodeksin yazıldığı dönemin 13.133 yıl öncesine, yani M.Ö. 11600'e tarihlendirir. *12. Gezegen** adlı kitabımızda M.Ö. 11000'ler civarında küresel bir tufanın gerçekten de Yeryüzünü kapladığı sonucuna varmıştık; yalnızca hikayelerde değil ayrıca yaklaşık tarihlerdeki böyle bir denklik Aztek hikayelerin-

* *12. Gezegen*, Ruh ve Madde Yayınları, 9. Baskı, 2005.

de mitten daha fazlasının var olduğunu düşündürmektedir.

Hikayelerde geçen dördüncü çağın "kara başlı halkın" dönemi olduğuna (daha öncekilerin beyaz saçlı devlerin ve sonra kızıl saçlı halkın çağları olduğu anlatılır) ilişkin beyanlar da aynı derecede merakımızı uyandırdı. Bu tam olarak Sümerlerin kendi metinlerinde anıldıkları addır. Öyleyse Aztek hikayeleri Dördüncü Güneş'in Sümerlerin insanlık arenasında boy gösterdiği zaman olduğunu mu anlatmaktaydılar? Sümer uygarlığı M.Ö. 3800'lerde başladı; şimdiye dek anlaşılmış olduğu gibi, Dördüncü Çağın başlangıcını kendi zamanlarından 5.026 yıl önceye tarihlendirmiş olmalarına şaşmamak gerekir: Aztekler aslında bunu M.Ö. 3500'e tarihlendirmektedir; "kara başlı halkın" çağının başlangıcı için şaşılacak derecede doğru bir tarih.

Geri bildirim (Azteklerin ilk başta İspanyollardan duymuş oldukları şeyleri İspanyollara söylemeleri) açıklaması Sümerler söz konusu olduğunda hiç de sağlam değildir çünkü Batı dünyası büyük Sümer uygarlığının kalıntılarını ve mirasını Fetih'ten ancak dört yüz yıl sonra gün ışığına çıkartabildi.

Kutsal kitaptaki Yaratılış hikayesine benzeyen hikayelerin Nahuatl kabilelerine kendi atalarından aktarılmış olduğunu sonucuna varmak zorundayız. Ama nasıl?

Bu soru İspanyolları da afallatmıştı. Yeni Dünya'da bir uygarlık hem de Avrupa'dakine benzer bir uygarlık keşfetmekle kalmayıp ayrıca "orada çok büyük sayıda halklar" keşfetmekten dolayı şaşkınken bir de Aztek kültür örgüsündeki kutsal kitap ögeleri karşısında iyice şaşkınlığa uğradılar. Bir açıklama bulmaya çalışırlarken cevap en basit olanı gibi görünmüştü: Bunlar, M.Ö. 722'de Asurlar tarafından sürgün edilen (Yudea krallığının kalanı, Yuda ve Benjamin adlı iki kabile tarafından sürdürülmüştü) ve arkalarında hiçbir iz bırakmadan yok olan On Kayıp İsrail Kabilesinin torunlarıydılar.

Meğerki icat etmiş olmasın, bunu ilk kez bir el yazmasında ayrıntısıyla açıklayan kişi 1542'de beş yaşındayken New Spain'e getirilen Dominiken pederi Diego Duran'dı. *Books of the Gods and Rites and the Ancient Calendar* (Tanrıların Kitapları, Ayinler ve Ka-

dim Takvim) ve *Historia de las India de Nueva Espana* (New Spain'deki Kızılderililerin Tarihi) adlı iki kitabı İngilizceye D. Heyden ve F. Horcasitas tarafından çevrilmiştir. Duran ikinci kitabında pek çok benzerliği ele aldıktan sonra "Hint adalarının ve bu yeni dünya anakarası" yerlilerinin "Yahudi ve İbran halkı oldukları" sonucuna vardığını vurgulayarak belirtir. Teorisinin "onların doğasıyla" doğrulandığını yazar, "Bu yerliler Asur kralı Şalmaneser'in esir alıp Asur'a götürdüğü on kabilenin bir kısmıdır."

Yaşlı yerlilerle yaptığı görüşmelerle ilgili raporları "ortaya çıkıp ülkeyi ele geçiren canavarımsı endamda adamlar"ın yaşadığı bir zamana dair kabile gelenekleriyle ilgilidir. "Bu devler Güneş'e erişmenin bir yolunu bulamayınca zirvesi Göğe değecek kadar yüksek bir kule inşa etmeye karar verdiler." Kitabı Mukaddes'te geçen Babil Kulesi hikayesine böylesine koşut bir bölüm önem bakımından bir başka hikayeye, İsrailoğullarının Mısır'dan Çıkış hikayesine benzer bir göç öyküsüne denktir.

Böyle raporların sayısı arttıkça Asur nüfuz bölgesinden geçip doğuya ve ötesine doğru yol alan İsrailoğullarının bir biçimde Amerika'ya ulaştıklarını varsayan On Kayıp Kabile teorisinin on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda en favori teori haline gelmesine şaşmamalı.

On Kayıp Kabile fikri en çok kabul gördüğü zamanlarda Avrupa'da taht tarafından desteklenirken daha sonraki bilginler tarafından alaya alınır oldu. Şu anki teoriler, insanların ilk olarak Asya'dan Alaska'ya 20.000-30.000 yıl kadar önce buzlu bir kara köprüsü aracılığıyla geçip Yeni Dünya'ya vardığını ve aşamalı olarak güneye yayıldıklarını kabul etmektedir. Pasifik okyanusunun karşı kıyısından –Hindu, Güneydoğu Asyalı, Çinli, Japon, Polinezyalı- gelen tesirleri işaret eden kayda değer miktarda el yapımı eşya, dilsel, etnolojik ve antropolojik kanıt mevcuttur. Bilginler bu tesirleri buralardan gelen insanların Amerika kıtasına dönemsel gelişleri ile açıklarlar ama tüm bunların milattan önceki herhangi bir zamanda değil fetihten yalnızca birkaç asır önce Hristiyanlık çağı sırasında meydana gelmiş olduğunu dikkatle belirtirler.

Kabul gören bilginler Eski ve Yeni Dünya arasında Atlantik Okyanusu üzerinden temaslara dair tüm kanıtların değerini azaltmaya devam ederlerken, Amerika kıtasındaki Tekvin benzeri hikayelerin geçerliliğinin açıklaması olarak yalnızca, çok yeni olarak, Pasifik Okyanusu üzerinden temasların varlığını teslim etmekteler. Gerçekte küresel bir tufana ve insanın kilden veya benzeri malzemelerden yaratılışına dair efsaneler dünyanın dört bir yanındaki mitolojilerin konusudur ve (hikayelerin köken yeri olan) Yakın Doğu'dan Amerika kıtasına bir olası yol da Güneydoğu Asya ve Pasifik adaları olabilirdi.

Ama Nahuatl versiyonlarında nispeten yeni olan Fetih öncesinden çok daha erken bir dönemi işaret eden ögeler vardır. Bunlardan biri insanın yaratılışına dair Nahuatl hikayelerinin Tekvin Kitabına bile girmemiş olan çok eski bir Mezopotamya versiyonunu izlediği olgusudur!

Aslında Kitabı Mukaddes insanın yaratılışına dair bir değil iki versiyona sahiptir ve her ikisi de daha önceki Mezopotamya versiyonlarından alınmadır. Ama her ikisi de insanoğlunun kilden değil de bir tanrının kanından yaratıldığı üçüncü ve muhtemelen en eski versiyonu görmezden gelir. Bu versiyonun temel aldığı Sümerce metinde tanrı Ea, tanrıça Ninti ile işbirliği yaparak "bir saflaştırıcı banyo hazırladı." "Bir tanrı bunun içine kanasın" diye emretti, "onun etinden ve kanından, Ninti kili karıştırsın." Bu karışımdan erkek ve kadın yaratıldı.

Aztek mitinde tekrarlanan versiyonun Kitabı Mukaddes'te yer almayan bu versiyon olmasını son derece önemli görmekteyiz. Metin *Manuscript of 1558* (1558 Elyazması) olarak bilinir ve Dördüncü Güneş'in felaketle gelen sonunda tanrıların Teotihuacan'da toplandıklarından söz eder.

> Tanrılar biraraya gelir gelmez, şöyle dediler:
> "Dünya üzerinde kim yaşayacak?
> Gök çoktan yerleştirildi,
> Ve Yer çoktan kuruldu.
> Ama heyhat tanrılar,
> Dünya üzerinde kim yaşayacak?"

Toplanan tanrılar "yas tutmaktaydı." Ama bilgelik ve bilim tanrısı olan Quetzlcoatl'ın bir fikri vardı. Ölüler Diyarı'na, Mictlan'a gitti ve buradan sorumlu olan ilahi çifte şöyle dedi: "Burada sakladığınız değerli kemiklerden almaya geldim." İtirazların ve numaraların üstesinden gelen Quetzalcoatl "değerli kemikler"i ele geçirmeyi becerdi:

> Değerli kemikleri topladı,
> Adamın kemiklerini birarada bir yana koydu,
> Kadının kemiklerini birarada diğer yana koydu.
> Quetzalcoatl bunları alıp bir yığın yaptı.

Quetzalcoatl kuru kemikleri Tamoanchan'a, yani "Kökenimizin Yeri" veya "Neslimizin Geldiği Yer"e taşıdı. Orada kemikleri bir büyü tanrıçası olan tanrıça Cihuacoatl'a ("Yılan Kadın") verdi.

> Tanrıça kemikleri öğüttü
> Ve bunları ince toprak bir tüpe koydu.
> Quetzalcoatl bunların üstüne kanından akıttı.

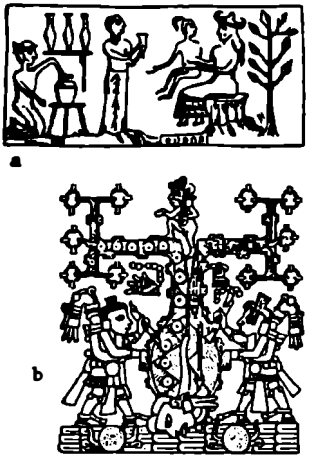
Diğer tanrılar seyrederken, Cihuacoatl öğüttüğü kemiklerle tanrının kanını karıştırdı; kili andıran karışımdan *Macehuales* biçimlendi. İnsanoğlu yeniden yaratılmıştı!

Sümer hikayelerinde insanoğlunu biçimlendirenler Ea ve Ninti idi. Enki ("Yer Efendisi") olarak da bilinen Ea ("Evi Sular Olan")'nın unvanları ve sembolleri sıklıkla onun becerikli bir metalürjist olduğunu ima etmektedir, tüm bu kelimeler dilsel karşılıklarını "Yılan" teriminde bulurlar. Bu beceriyi bir tıp tanrıçası olan Ninti ("Yaşam Veren") ile birlikte sergilemiştir, tıbbın ilk çağlardan beri sembolü dolanmış yılanlardır. Silindir mühürler üzerindeki Sümer betimlemeleri iki ilahı laboratuvarı andıran bir ortamda, cam şişeler ve benzeri şeylerin ortasında göstermektedir (Şekil 9a).

Tüm bu ögeleri Nahuatl hikayelerinde de bulmak gerçekten

de şaşırtıcıdır: Tüylü Yılan olarak bilinen bir bilgi tanrısı, Yılan Kadın denilen ve büyülü güçleri olan bir tanrıça, içinde bir tanrının özü (kanı) ile dünyaya ait elementlerin karıştırıldığı bir küvet dolusu harç ve bu karışımdan erkek ve dişi olarak İnsanoğlunun biçimlendirilmesi. Daha da şaşırtıcı olan olgu bu mitin Mixtec kabilesi bölgesinde bulunan bir Nahuatl kodeksinde resimle betimlenmiş olmasıdır. Resim büyük bir cam tüpe veya tanka akan bir maddeyi bu tüpe damlayan bir tanrının kanıyla karıştıran bir tanrı ve tanrıçayı göstermektedir; karışımdan dışarıya bir insan çıkmaktadır (Şekil 9b).

Sümer'le ilgili diğer veriler ve terminoloji ile birleştirdiğimizde, bunlar, söz konusu temasların çok erken dönemlerde meydana geldiğini işaret eder. Kanıtlar, İnsanoğlunun Amerika kıtasına ilk göçleri ile ilgili olarak kabul gören teorilere de meydan okuyor görünmektedir. Bu teorilere yalnızca kuzeyde, Bering boğazı aracılığıyla Asya'dan gelen göçle ilgili (20. yüzyıl başlarında Uluslararası Amerikacılar Kongresinde öne sürülen) önerileri değil, Avusturalya/Yeni Zellanda'dan Antarktika yoluyla Güney Amerika'ya gelen (bu fikir yakın bir zaman önce kuzey Peru-Şili sınırı yakınında 9.000 yıllık gömülmüş insan mumya-

Şekil 9

larının keşfedilmesinden sonra yeniden canlandı) göçle ilgili önerileri de katıyoruz.

Her iki göç teorisinde sorun olarak gördüğümüz şey bu teorilerin erkek, kadın ve çocukların binlerce kilometrelik donmuş bir alan boyunca yürümesini gerektirmesidir. 20.000-30.000 yıl önce bu *nasıl* yapılmış olabilirdi? Dahası, *niçin* böyle bir yolculuğa girişilirdi, diye merak ediyoruz. Erkekler, kadınlar ve çocuklar binlerce kilometrelik, daha çok buzdan başka bir şeye varmıyorlarmış gibi görünen donmuş topraklar boyunca, eğerki buzların ötesinde Vaat Edilmiş Topraklar olduğunu bilmiyorlarsa, niçin yolculuk etsinlerdi?

Ama sonsuzmuş gibi görünen ve tanım gereği Amerika kıtasına geçen ilk insanlar olarak kendilerinin de başkalarının da daha önce hiç gitmediği buzulların ötesinde ne olduğunu nasıl bilebilirlerdi?

Kitabı Mukaddes'te anlatılan Mısır'dan çıkış hikayesinde Rab, Vaat Edilmiş Ülke'yi "Öyle bir ülke ki... buğdayı, arpası, üzümü inciri, narı, zeytinyağı, balı vardır... öyle bir ülke ki kayaları demirdir, dağlarından bakır çıkarabilirsiniz,"* diye anlatır. Aztek tanrıları ise kendi Vaat Edilmiş Ülke'lerini "altın ve gümüşten evler, çok renkli pamuk ve pek çok tonda kakao" yetişen topraklar olarak tarif etmişlerdi. Birisi, yani tanrıları onlara gitmelerini söylemese ve neyle karşılacaklarını tarif etmeseydi Amerika kıtasına ilk göçenler böylesine imkansız bir yürüyüşe çıkarlar mıydı? Ve bu ilah yalnızca teolojik bir mevcudiyet değil de Yeryüzünde fizik olarak mevcut bir varlık olmasaydı, tıpkı Kitabı Mukaddes'teki Rab'bin İsrailoğullarına yaptığı gibi, yolculuğun zorluklarının üstesinden gelmelerinde göçerlere yardım edebilir miydi?

Göçe ve Dört Çağ'a ilişkin Nahuatl hikayelerini, bu imkansız yolculuğa niçin ve nasıl girişildiğine dair işte bu düşüncelerle tekrar tekrar okuduk. Birinci Güneş büyük tufanla sona ermiş olduğuna göre bu çağ en son Buzul Çağının sonuncu aşaması olmalıydı; *12. Gezegen* adlı kitabımızda Tufan'a okyanusa kayan

* Eski Ahit, *Yasanın Tekrarı (Tesniye)*, 8:8.

Antarktik buzul örtüsünün sebep olduğu ve böylece en son Buzul Çağını M.Ö. 11000 civarında aniden sona erdirdiği sonucuna nasıl vardığımızı anlattık.

Nahuatl kabilelerinin efsanevi anayurdu sırf bu nedenle, yani karla kaplı bir ülke olduğu için mi Aztlan, "Beyaz Yer" diye anılıyordu? Birinci Güneş'in "beyaz saçlı devler" dönemi olarak adlandırılması bu yüzden miydi? Birinci Güneş'in 17.141 yıl önceki başlangıcına dek uzanabilen Aztek hatıraları aslında M.Ö. 15000'ler civarında, Eski Dünya'ya uzanan bir buz köprüsü üzerinden Amerika kıtasında geçişi anlatıyor olabilir miydi? Dahası, bu geçiş hiç de buz köprüsü üzerinden değil de Nahuatl efsanelerinin aktardıkları gibi Pasifik Okyanusunu sandallarla aşarak yapılmış olabilir miydi?

Tarihöncesi dönemde deniz yoluyla Pasifik kıyılarına çıkış efsaneleri yalnızca Meksika halklarıyla sınırlı değildir. Daha güneyde And Dağları halkları da yine efsaneler şeklinde anlatılan benzer yapıda hatıraları korumaktadırlar. Bunlardan biri olan Naymlap Efsanesi bu kıyılarda başka yerlerden gelmiş insanların ilk yerleşimlerini anlatıyor olabilir. Efsane (Thor Heyerdahl'ın Sümerlerin kamıştan örülme sandallarla deniz yolculuğu yapışlarını taklit ederken kullandığı türden) hafif balsa kamışlarından yapılma büyük bir sandal filosunun gelişini anlatır. Öndeki sandala yerleştirilmiş olan ve bu halkın tanrısının sözlerini söyleyebilen yeşil taş, göçerlerin önderi Naymlap'ı seçilen kumsala yönlendirmişti. Yeşil idol aracılığıyla konuşan tanrı ardından bu halka çiftçilik, bina yapma sanatı ve el sanatlarında talimatlar vermişti.

Yeşil idol efsanesinin bazı versiyonları karaya çıkılan noktayı Ekvador'daki Santa Helena Burnu olarak göstermektedir; burası Güney Amerika kıtasının batıya doğru Pasifik okyanusu içine kıvrıldığı çıkıntısıdır. Aralarında Juan de Velasco'nun da bulunduğu birkaç tarihçi ekvatoral bölgelere ilk yerleşenlerin devler olduğunu anlatan yerli geleneklerinden söz ederler. Onları izleyen insan yerleşimciler ise başını Güneş ve Ay'ın çektiği on iki tanrıdan oluşan bir panteona tapınmaktaydılar. Ekvador'un

başkentinin bulunduğu yerde, diye yazar Velasco, yerleşimciler birbirine bakan iki tapınak inşa ettiler. Güneş'e adanan tapınağın giriş kapısının önünde taştan iki büyük kolon ve avlusunda ise on iki taş sütundan oluşan bir çember vardı.

Görevini tamamlayan önderleri Naymlap'ın ayrılmak zorunda olduğu zaman geldi. Ardıllarının tersine ölmek zorunda değildi: Ona kanatlar verildi ve bir daha görülmemek üzere uzaklara uçtu; konuşan taşın tanrısı tarafından göklere alınmıştı.

İlahi talimatların bir Konuşan Taş aracılığıyla alınabileceğine duyulan inanç bakımından Amerikan yerlileri yalnız değillerdir: Eski Dünya'nın tüm kadim halkları kehanet taşlarını tarif etmiş ve bunlara inanmışlardı, Mısır'dan Çıkış'ta İsrailoğullarının taşıdıkları Ahit Sandığının üstünde Rab'bin talimatlarını Musa'nın işitebilmesine yarayan taşınabilir bir aygıt olan *Dvir*, yani "Konuşucu" vardı. Naymlap'ın göklere alınarak ayrılmasına ilişkin ayrıntıların kutsal kitapta koşutları vardır. Yaratılış (Tekvin) kitabının 5. Bölümünde Adem'in Şit'ten olan soyunun yedinci neslinde baba Hanok'tur ve 365 yaşına bastığında Yeryüzünden "gitmiş"ti çünkü Rab onu göğe almıştı.

Bilginler 15.000 veya 20.000 yıl önce sandallarla okyanus geçilmesi fikriyle sorun yaşamaktadır: Onlar İnsanoğlunun okyanus aşabilen araçlara sahip olup uzak sularda seyrüsefer edemeyecek kadar ilkel olduğunu kabul etmekteydiler. İnsanoğlu Sümer uygarlığına, yani M.Ö. dördüncü bin yıla dek kara (tekerlekli araba) ve su (sandallar) yoluyla uzun menzilli taşımacılığa başlamamıştı.

Ama bunlar, Sümerlerin kendilerine göre, Tufan'dan sonraki olayların gidişatıydı. Onlar, Tufan'dan *önce* Yeryüzünde yüksek bir uygarlığın, Anu'nun gezegeninden gelenler tarafından Yeryüzünde başlatılan ve dünya dışı varlıklar (kutsal kitaptaki *Nefilim*) ile "İnsan kızları" arasındaki birleşmelerin ürünü olan uzun ömürlü "yarı tanrılar"ın uzunca nesli boyunca süren bir uygarlığın bulunduğunu tekrar tekrar belirtmişlerdi. Rahip Manetho'nun yazıları gibi Mısır tarihçeleri de aynı kavramı izlemişti; aynı şekilde elbette Tufan'dan önceki hem kırsal yaşamı

(çiftçilik, çobanlık) hem de şehir uygarlığını (şehirler, metalürji) anlatan Kitabı Mukaddes de. Ancak tüm bunlar, tüm bu kadim kaynaklara göre, Tufan tarafından Yeryüzünden silinmiş ve her şeyin ta en baştan başlatılması gerekmişti.

Yaratılış Kitabı çok daha ayrıntılı olan Sümer metinlerinin özet versiyonları olan yaratılış hikayeleri ile başlar. Bunlarda "Adem"den kelimenin tam anlamıyla "dünyalı" olarak söz edilmektedir. Ama sonra anlatım Adem adında belirli bir atanın nesline döner: "Adem soyunun öyküsüdür" (Yaratılış, 5:1). Adem'in ilk başta iki oğlu vardı: Kayin ve Habil. Kayin erkek kardeşini öldürdükten sonra Yahve tarafından uzaklaştırıldı. "Adem karısıyla yine birleşti. Havva bir erkek çocuk doğurdu... ve çocuğa Şit adını verdi." Kitabı Mukaddes'in Tufan kahramanı olan Nuh'a dek nesillerini saydığı atalar soyu Şit'in soyudur. Hikaye bunun ardından Asya-Afrika-Avrupa halklarına odaklanır.

Peki ama Kayin'e ve onun soyuna ne olmuştu? Bununla ilgili olarak Kitabı Mukaddes'te birkaç dize var. Yahve, Kayin'i bir göçebe olmakla "yeryüzünde aylak aylak dolaşmakla" cezalandırmıştır.

> Kayin Rab'bin huzurundan ayrıldı
> Ve Aden bahçesinin doğusunda,
> Nod topraklarına yerleşti.
> Ve Kayin karısıyla birleşti.
> Karısı hamile kaldı ve Hanok'u doğurdu;
> Kayin o sırada bir kent kurmaktaydı.
> Kente oğlu Hanok'un adını verdi.*

Birkaç nesil sonra Lemek doğdu. Lemek'in iki karısı oldu. Birinden Yaval doğdu; "Yaval sürü sahibi göçebelerin atasıydı." Diğer karısından ise Yuval, "lir ve ney çalanların atası" doğdu. Diğer oğul Tuval-Kayin ise "tunç ve demirden kesici aletler yapardı."

Kitabı Mukaddes'teki bu yetersiz malumat yaklaşık M.S.

* Eski Ahit, *Yaratılış (Tekvin)*, 4: 16-17. (Ç.N.)

ikinci yüzyılda daha önceki kaynaklardan derlendiğine inanılan Jübileler Kitabı'nda bir biçimde güçlendirilmektedir. Jübilelerin* geçişi sırasındaki olaylar anlatılırken şöyle denir: "Kayin kız kardeşi Awan'ı eş aldı ve dördüncü jübileye yakın zamanda kadın ona Hanok'u doğurdu. Ve beşinci jübilenin ilk yılının ilk haftasında Yeryüzünde evler kuruldu ve Kayin bir şehir kurdu ve ona oğlunun adını verdi, Hanok."

Adem'in hem Şit'ten hem de Kayin'den gelen bir torununa ("Kuran", "Temel" anlamına gelen) Hanok adının verilmiş olması ve de torunların isimlerindeki diğer benzerlikler kutsal metinleri inceleyen bilginlerin aklını uzun zamandır kurcalamaktadır. Nedeni her ne olursa olsun, Kitabı Mukaddes'i derleyenlerin güvendiği kaynakların –muhtemelen tek bir tarihöncesi kişi olan- her iki Hanok'a olağanüstü işler atfetmiş olduğu açıktır. Jübileler Kitabı Hanok'un "Yeryüzünde doğup yazmayı, bilgiyi ve bilgeliği öğrenen ve göklerdeki işaretleri aylarına göre bir kitaba yazan insanlar arasında ilki" olduğunu belirtmektedir. Hanok Kitabı'na göre, göksel yolculuğu sırasında bu ataya matematik, gezegenlerin ve takvimin bilgisi öğretilmiş ve ona "batıda" yeryüzündeki "Yedi Metal Dağ"ın yerleri gösterilmişti.

Kral Listeleri olarak bilinen ve kutsal metinler öncesinde yazılan Sümer metinleri tanrılar tarafından her tür bilginin öğretildiği Tufan öncesi hüküm süren bir hükümdarın hikayesini konu etmektedir. Bu hükümdarın unvanı EN.ME.DUR.AN.Ki'dir, yani "Gök ve Yer'in Temellerinin Bilgisinin Efendisi"; 'bunun, kutsal metindeki Hanokların bir prototipi olması pek muhtemeldir.

Dolaşma, son menzile varma, bir şehrin kurulmasıyla işaretlenen yerleşme, iki karısı olan ve oğullarından kabile ulusların türediği bir ata, bu oğullardan birinin metalleri işlemede ünlü olması ile ilgili Nahuatl hikayeleri adeta Kitabı Mukaddes'te anlatılanları andırmıyorlar mı? Yedi rakamı üstüne yapılan Nahuatl vurgusu bile kutsal metindeki hikayelere yansımıştır çünkü Kayin'in yedinci nesli olan Lemek'ten muammalı bir şekilde "Kayin'in yedi kez öcü alınacaksa, Lemek'in yetmiş yedi kez

*Jübile: Elli yıllık dilimlere ayrılmış zaman ölçümü. (Ç.N.)

öcü alınmalı," diye söz edilmektedir.

Öyleyse, yedi Nahuatl kabilesinin geleneklerinde, Kayin ve oğlu Hanok'un uzaklaştırılan neslinin yankılarının, çok eski hatıralarıyla mı karşı karşıyayız?

Aztekler başkentlerine *Tenochtitlan*, yani Tenoch Şehri deyip atalarının ismini vermişlerdi. Azteklerin lehçelerinde pek çok kelimenin önüne *T* sesi getirdikleri düşünülecek olursa, bu önek düşürüldüğünde *Tenoch* aslında ilk başta Hanok (İng. *Enoch*) olabilirdi pekala.

Bilginlerin fikrine göre M.Ö. üç bin yılına tarihlenmiş daha eski bir Sümer metnine dayanan bir Babil metni tıpkı kutsal kitaptaki Kayin ve Habil gibi çiftçi ve çoban olan iki erkek kardeş arasında yaşanan ve cinayetle sonuçlanan bir çatışmayı anlatmaktadır. *Ka'in* adlı suçlu önder "yeis içinde dolanmaya" mahkum edilir ve Dunnu diyarına gidip orada "ikiz kuleli bir şehir kurar."

Tapınak piramitlerinin tepesindeki ikiz kuleler Aztek mimarisinin başlıca işaretidir. Acaba bu özellik Ka'in tarafından kurulan "ikiz kuleli şehri" mi anmaktadır? Ve Tenochtitlan, "Tenoch Şehri" binlerce yıl önce Kayin "o sırada bir kent kurmaktaydı. Kente oğlu Hanok'un adını verdi" diye mi böyle adlandırılmıştı?

Orta Amerika'da Kayin'in kayıp ülkesini, Hanok adı verilen şehri bulmuş olabilir miyiz? Bu olasılık insanoğlunun bu topraklardaki başlangıcıyla ilgili muammaya kesinlikle makul yanıtlar önermektedir.

Bu olasılık diğer iki muammaya, yani "Kayin'in Nişanı" ve de tüm Amerikan yerlilerinde ortak bir kalıtımsal özellik olan sakal ve bıyıklarının çıkmaması durumuna da ışık tutabilir.

Kitabı Mukaddes'teki hikayeye göre, Rab Kayin'i yerleşilmiş topraklardan uzaklaştırıp doğuda bir göçer olmaya mahkum ettiğinde Kayin öç almayı isteyenlerce öldürülmekten kaygılanır. Bunun üzerine Rab, Kayin'in kendi koruması altında dolandığını belirtmek üzere "Kimse bulup öldürmesin diye Kayin'in üzerine bir nişan koydu." Bu ayırt edici "nişan"ın ne olduğunu hiç kimse bilmiyorsa da genelde bunun Kayin'in alnındaki bir döv-

me olduğu varsayılmıştır. Ama kutsal kitaptaki anlatının devamında öç alma ve buna karşı korunma meselesinin yedi nesil boyunca ve onun da ötesine dek sürdüğü belirtilir. Alındaki bir dövme nesilden nesile aktarılabilecek kadar kalıcı olamazdı. Ancak kalıtsal olarak aktarılan genetik bir özellik Kitabı Mukaddes'teki tarife uymaktadır.

Ve Amerikan yerlilerine özgü bu genetik özelliğe, yani sakallarının ve bıyıklarının çıkmaması durumuna baktığımızda torunlarına geçen "Kayin'ın Nişanı"nın bu genetik değişim olup olmadığını merak ediyoruz. Tahminimiz doğruysa, Amerikan yerlilerinin Yeni Dünya'nın kuzeyine ve güneyine doğru dağılmadan önceki odak noktası olan Orta Amerika gerçekten de Kayin'in Kayıp Ülkesidir.

- 3 -

YILAN TANRILARIN DİYARI

Tenochtitlan büyüklüğünü elde ettiğinde, Tolteklerin başkenti Tula çoktandır efsanevi Tollan olarak hatırlanmaktaydı. Ve Toltekler kendi şehirlerini kurduklarında Teotihuacan çoktan mitlere bürünmüştü. Şehrin adı "Tanrıların Yeri" anlamına geliyordu ve durum, kayda geçirilmiş hikayelere göre, tam olarak hep böyle olmuştu.

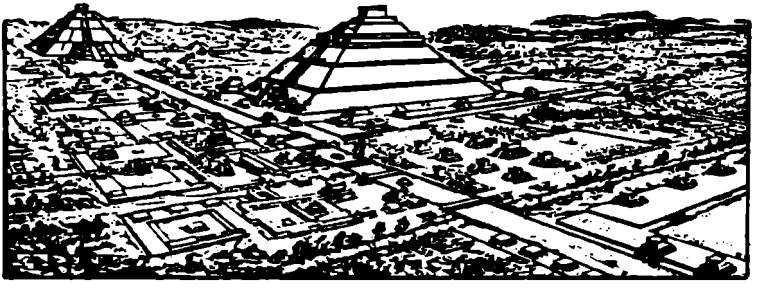
Yeryüzüne felaketlerin çöktüğü ve güneş ortaya çıkmadığı için Yerkürenin karanlığa gömüldüğü bir dönem olduğu anlatılır. Yalnızca Teotihuacan'da ışık vardı çünkü orada bir ilahi alev yanmaya devam etmişti. Kaygılanan tanrılar Teotihuacan'da toplanmışlardı, ne yapılması gerektiğini merak ediyorlardı. Güneşi tekrar ortaya çıkaramadıkları takdirde "dünyayı kim idare eder?" diye sordular birbirlerine.

İlahi alevin içine atlayıp kendini kurban ederek güneşi geri getirmek üzere tanrılar arasından bir gönüllü çıksın istediler. Tanrı Tecuciztecatl gönüllü oldu. Parıltılı giysisine bürünüp aleve doğru adım attı ama aleve her yaklaştığında cesaretini yitirip geri adım atıyordu. Ardından tanrı Nanauatzin gönüllü oldu ve hiç duraksamadan ateşin içine atlayıverdi. Bu yüzden çok utanan Tecuciztecatl onu takip etti ama alevin ancak kenarına denk gelmişti. Ateş, tanrıları kaplarken Güneş ve Ay göklerde tekrar ortaya çıktılar.

Artık görülebiliyor olmalarına karşın iki ışıltılı küre gökyüzünde hiç kıpırdamadan durmaktaydılar. Versiyonlardan birine göre, Güneş tanrılardan biri ona bir ok attıktan sonra hareket etmeye başlamıştı, bir diğer versiyon ise Rüzgar Tanrısı ona üfledikten sonra Güneşin rotasında yol almaya başladığını anlatır. Güneş harekete geçtikten sonra Ay da hareket etmeye başladı; böylece gün ve gece devresi kaldığı yerden devam etti ve Dünya kurtuldu.

Bu hikaye Teotihuacan'ın en ünlü anıtlarıyla, yani Güneş Piramidi ve Ay Piramidi ile yakından bağlantılıdır. Versiyonlardan birinde, tanrılar kendilerini kurban eden iki tanrının anısına iki piramit inşa ederler; bir başka versiyon ise olay meydana geldiğinde piramitlerin çoktandır var olduğunu, tanrıların zaten var olan piramitlerin tepesinden ilahi ateşin içine atladığını anlatır.

Efsane ne olursa olsun, Güneş Piramidi ve Ay Piramidinin bugün bile muhteşem bir tarzda yükseliyor oluşu bir olgudur. Yirmi otuz yıl kadar önce bitkilerle kaplı höyükler iken bugün Mexico City'nin yaklaşık 45 km kuzeyinde yer alan en turistik nokta haline gelmişlerdir. Çevresindeki dağların ebedi bir sahneye fon oluşturduğu (Şekil 10) bir vadide yükselen piramitler ziyaretçilerin bakışlarını yukarı eğimleri boyunca izleyip ötedeki dağlara ve göğün altındaki manzaraya yönlendirmeye zorlamaktadır. Bu anıtlar güç, bilgi, niyet yaymaktadırlar; yerleşimleri Yer ile Gök arasında şuurlu bir bağlantının amaçlandığını

Şekil 10

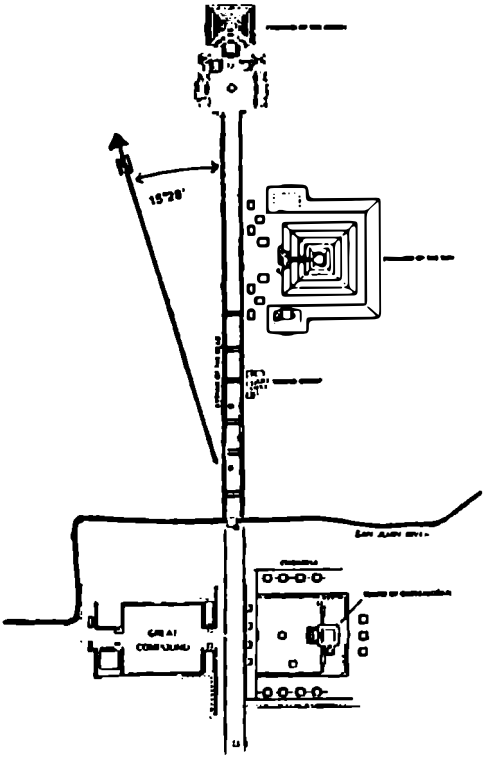
anlatmaktadır. Buradaki tarih duygusunu, muazzam bir geçmişin mevcudiyetini fark etmemek imkansızdır.

Peki ne kadar geçmişte? Arkeologlar ilk başlarda Teotihuacan'ın Hristiyanlık döneminin ilk yüzyıllarında kurulduğunu varsaymışlardı ama tarih sürekli geriye kaymaktadır. Alanda yapılan çalışmalar şehrin tören merkezinin daha M.Ö. 200'lerde 11.65 km^2 alan kapladığını göstermektedir. 1950'lerde önde gelen bir arkeolog olan M. Covarrubias radyokarbon tarihlendirmesinin bu yere "M.Ö. 900 gibi neredeyse imkansız olan bir tarih" verdiğini inanmayarak kabul etmekteydi [*Indian Art of Mexico and Central America* (Meksika ve Orta Amerika'da Yerli Sanatı)]. Aslında daha sonra radyokarbon testleri (az bir hata payıyla) M.Ö. 1474 tarihini verdi. Artık M.Ö. 1400'ler civarı yaygın biçimde kabul edilmiştir; Teotihuacan'ın anıtsal yapılarının inşasında gerçekten çile çekmiş halk olabilecek olan Olmekler o sıralarda Meksika'nın başka bir yerinde büyük "tören merkezleri" kurmaktaydılar.

Teotihuacan'ın birkaç gelişim safhasından geçtiği açıktır; piramitleri ise altlarında daha eski tarihli iç yapıların olduğuna ilişkin kanıtları açığa vurmaktadır. Bazı bilginler bu kalıntılarda 6.000 yıl önce, M.Ö. dördüncü bin yılda başlamış olabilecek bir hikaye görmekteler. Bu ise Tanrıların Yeri'nin Dördüncü Güneş'te var olduğunu anlatan Aztek efsaneleriyle kesinlikle uyuşmaktadır. Demek ki M.Ö. 1400'lerde Karanlık Gün meydana geldiğinde bu iki büyük piramit şu anki anıtsal boyutlarına yükseltilmişlerdi.

Ay Piramidi bu merkezi tören alanının kuzey ucunda yükselir, iki yanında yedek yapılar ve önünde büyük bir meydan vardır. Buradan başlayan geniş bir bulvar göz alabildiğince güneye doğru uzanmaktadır, bulvarın iki yanında daha basık türbeler, tapınaklar ve mezar olduklarına inanılan başka yapılar yer alır; bunun sonucunda bulvara Ölüler Bulvarı denilmiştir. Ölüler Bulvarı güneye doğru 600 metre kadar uzandıktan sonra bulvarın doğu yanında, bir meydanın ve bir dizi türbe ve başka yapının ötesinde yükselen Güneş Piramidine ulaşır (Şekil 11).

Güneş Piramidini geçip 900 metre kadar güneye ilerleyince *Ciudadela*'ya, yani doğu kenarında Teotihuacan'ın üçüncü ve Quetzalcoatl Piramidi olarak anılan piramidini içeren bir avluya varılır. Bir zamanlar Ciudadela'ya bakan ve Ölüler Bulvarının diğer yanında, çoğunlukla halk idaresi-ticaret merkezi gibi iş gören benzer bir dörtgen avlunun bulunduğu artık bilinmektedir. Bulvar böylece güneye doğru uzanmaya devam eder; 1960'larda Rene Millon idaresindeki Teotihuacan Haritalama Projesi kuzey-güney doğrultusundaki bu bulvarın yaklaşık sekiz kilometre uzunluğunda, yani modern havalimanlarındaki en uzun pistten daha uzun olduğunu belirlemiştir. Bu olağanüs-

Şekil 11

tü uzunluğa rağmen geniş bulvar bir ok gibi dümdüz uzanır, hangi zamanda olursa olsun bu teknolojik bir becerinin göstergesidir.

Kuzey-güney doğrultusundaki bulvara dik olan doğu-batı ekseni Ciudadela'dan başlayıp doğuya ve kamu idaresi ile ilişkili avludan başlayıp batıya doğru uzanır. Teotihuacan Haritalama Projesinin üyeleri Güneş Piramidinin güneyinde kayalara oyulmuş iki eş merkezli daire içinde bir haç işareti buldular; benzer bir işaret üç kilometre batıda, bir dağ yamacına çizilmiş olarak bulundu. İki işareti birbirine bağlayan kerteriz çizgisi doğu-batı eksenini tam kesinlikle göstermekteyken haçların diğer kolları ise kuzey-güney ekseni doğrultusuna tam uymaktaydı. Araştırmacılar şehrin ilk planlamacıları tarafından kullanılan işaretleri buldukları sonucuna vardılar, bu kadar uzak iki nokta arasına bir kerteriz çizgisi çizmek için ilk çağlarda ne gibi araçların kullanıldığını açıklayan bir teori sunmadılar.

Tören alanının maksatlı yönlendirilmiş ve yerleştirilmiş olduğu birkaç başka olgudan dolayı da açıktır. Bunların ilki, Teotihuacan vadisinde akan San Juan nehrinin tören alanıyla kesiştiği yerde yönünün kasten değiştirilmiş olmasıdır: Yapay kanallar nehri Ciudadela'da ve ona bakan avlunun yanından doğu-batı eksenine tam paralel ve ardından iki keskin dik açılı dönüşten sonra batıya yönelen bulvarın yanından akacak şekilde yönlendirmektedir.

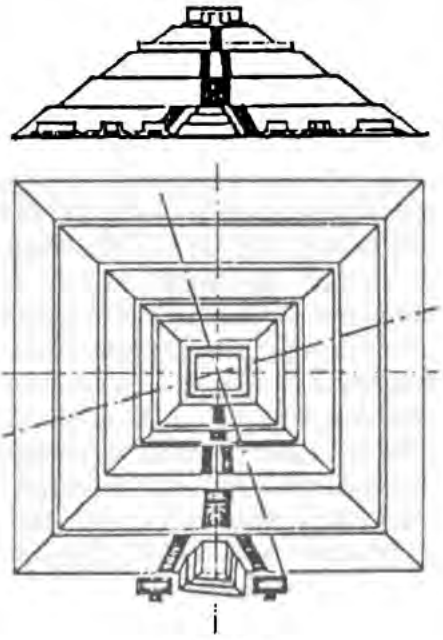
Maksatlı bir yönlendirmeyi işaret eden ikinci olgu ise iki eksenin ana yönlere bakmayıp 15° 28' (15 derece 28 dakika) güneydoğuya yatırılmış olmalarıdır (Şekil 11). İncelemeler bunun kaza eseri veya kadim planlamacıların yanlış hesaplaması sonucu olmadığını göstermektedir. A. F. Aveni [*Astronomy in Ancient Mesoamerica* (Kadim Orta Amerika'da Astronomi)] daha sonra inşa edilen (Tula ve daha da uzaktaki) tören alanlarının da kendi konumları veya inşa edildikleri zaman açısından hiçbir anlam ifade etmese de bu yönlendirmeye sadık kalmış olduklarını işaret edip buna "kutsal yönlendirme" adını vermektedir. Araştırmalarının ardından bu yönlendirmenin Teotihuacan'da ve

onun inşası sırasında takvimdeki belirli tarihlerde göksel gözlem yapmayı sağlayacak biçimde tasarlandığı sonucuna varmıştır.

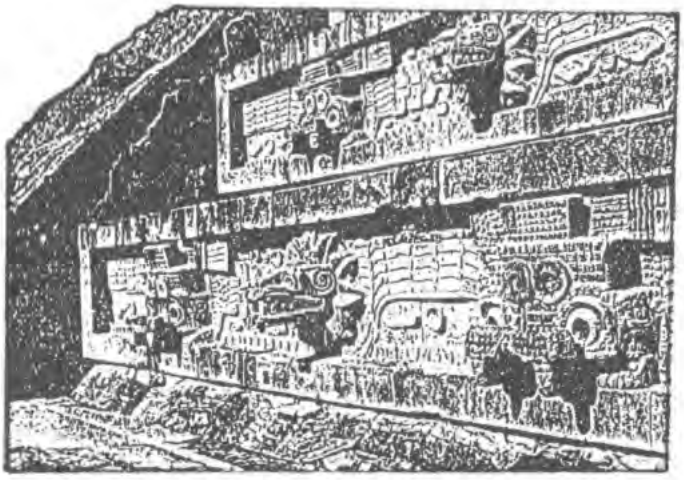
Zelia Nuttal yirmi ikinci Uluslararası Amerikancılar Kongresine (Roma, 1926) sunduğu makalesinde bu yönlendirmenin, yılda iki kez meydana gelen ve Güneş'in kuzeyden güneye ve oradan da geriye hareket edermiş gibi göründüğü anların gözlemcinin tepe noktasından görülebileceği biçimde ayarlandığını önermiştir. Piramitlerin amacı böyle gök gözlemleri yapmak idiyse en üst platformda yer alan ve gözlem amaçlı olduğu farz edilen tapınaklara çıkan merdivenleriyle en son aldıkları biçim anlam ifade edebilirdi. Halbuki güçlü kanıtlar şu an görmekte olduklarımızın bu iki büyük piramidin (arkeologlarca keyfi olarak çıkarılıp atılan) en son tarihli dış katmanları olduğunu düşündürttüğü içindir ki bu piramitlerin ilk baştaki amacının farklı olmadığını kesin olarak söyleyemeyiz. Merdivenlerin büyük bir ihtimalle sonradan eklenen bir özellik olduğunu düşünmemize yol açan şey Güneş Piramidinin büyük merdivenlerinin ilk katının yamuk ve piramidin yönlendirilişi ile aynı hizada olmamasıdır (Şekil 12).

Teotihuacan'daki üç piramidin en küçüğü "Kale"deki Quetzalcoatl piramididir. Sonradan eklenmiş bir bölümün kısmen kazılmasıyla orijinal basamaklı piramit açığa çıkmıştır. Kısmen görünen cephe, Quetzalcoatl'ın yılan sembolü ile dalgalı sulardan oluşan bir fon üzerine Tlaloc'un stilize yüzünü içeren süslemelerle bezelidir (Şekil 13). Bu piramit Toltek dönemine atfedilir ve diğer pek çok Meksika piramidine benzer.

Tam tersine, iki büyük piramit hiçbir şekilde süslenmemiştir. Boyutları ve biçimleri farklıdır, büyüklükleri ve eskilikleriyle göze çarparlar. Tüm bu özelliklerinden dolayı, yine bu açıdan ardılları olan diğer tüm Mısır piramitlerinden farklılık gösteren Gize'deki iki büyük piramidi andırmaktadırlar: Diğerleri firavunlarca inşa edilmişken Gize'deki özgün piramitleri inşa edenler "tanrılar"dı. Belki Teotihuacan'da olmuş olan da buydu, bu durumda arkeolojik kanıtlar Güneş Piramidi ve Ay Piramidinin

Şekil 12

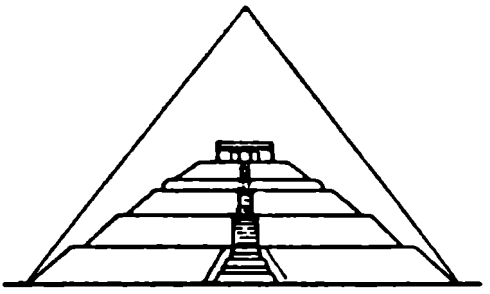
Şekil 13

nasıl oluştuğuna dair efsaneleri desteklerdi.

Ancak bunların gözlem evi olarak kullanılmasını sağlamak üzere Teotihuacan'daki iki büyük piramit (tıpkı Mezopotamya'daki ziguratlar gibi) üstlerinde platformlar olan merdivenlerle donatılmış basamaklı piramitler halinde inşa edilmişti; dış şeklinde bir düzenleme yapmak haricinde özgün Gize piramitlerini taklit eden mimarlarının Mısır'daki Gize piramitlerine aşina olduğuna hiç kuşku yok. Şaşırtıcı bir benzerlik daha: Gize'deki İkinci Piramit (Kefren) Büyük Piramitten (Keops) daha kısa olmasına karşın deniz seviyesinden bakıldığında aynı yüksekliktedirler çünkü İkinci Piramit bunu telafi edecek yükseklikteki zemine inşa edilmiştir. Aynı durum daha küçük olan Ay Piramidinin Güneş Piramidinden yaklaşık dokuz metre daha yüksek bir zeminde inşa edilip deniz seviyesine göre her ikisinin zirvesine eş yüksekliğin sağlandığı Teotihuacan için de geçerlidir.

Benzerlikler büyük piramitler arasında daha belirgindir. Her ikisi de yapay platformlar üzerine inşa edilmiştir. Kenar uzunlukları neredeyse aynıdır: Gize'deki 227 metre, Teotihuacan'daki 224 metre. İkincisi birincisinin içine güzelce oturabilirdi (Şekil 14).

Bu gibi benzerlikler ve denklikler bu iki piramit takımı arasında saklı bir bağın olduğunu anlatıyorken, belirli ve kayda değer farklılıkların var olduğunu da gözden kaçırmamalıyız. Gize'deki Büyük Piramit dikkatle şekillendirilip harç kullanmadan eşleştirilen, yaklaşık 7 milyon ton ağırlığında büyük taş

Şekil 14

bloklardan inşa edilmiştir ve kütlesi 2.633.466 m³'tür. Güneş Piramidi kaba taşlar ve duvar sıvasıyla birarada tutulan kerpiç ve çakıldan oluşan çamur tuğlalardan inşa edilmiştir, toplam kütlesi yalnızca 283.168 m³'tür. Gize Piramidi karmaşıklık ve kesinlik içeren koridorlar, galeriler ve odalara sahipken Teotihuacan piramidi böyle iç yapılara sahip değilmiş görünmektedir. Gize'deki piramit 144 metre yüksekliğe erişmekteyken Güneş Piramidi (en tepesindeki tapınakla bile) ancak 75 metre yüksekliğindedir. Büyük Piramit'in pek alengirli olan 52 derecelik bir açıyla yükselen yan yüzleri olmasına karşını Teotihuacan'daki iki piramit sağlam olsun diye içeri doğru 43° 30' (43 derece, 30 dakika) açıyla eğim yapan birbiri üstüne dayanan bölümlerden oluşmaktadır.

Bunlar farklı zamanları ve herbir piramit takımı için farklı olan amaçları yansıtan önemli farklardır. Ama en son farkta daha önceki araştırmacıların dikkatini şu ana dek hiç çekmemiş ama pek çok bulmacanın çözümü olan önemli bir özellik vardır.

Nispeten dik olan 52 derece açılı eğim Mısır'da yalnızca Gize piramitlerinde başarılabilmiştir ve bu piramitler (*Dünya Tarihçesi* dizisinin önceki kitaplarında* kanıtlandığı gibi) Keops ya da başka bir firavun tarafından değil, kadim Yakın Doğu'nun tanrıları tarafından Sina yarımadasındaki uzay limanları için iniş alanı işareti olması amacıyla inşa edilmişti. Daha küçük, yıkılmış veya çökmüş olan diğer bütün piramitler ise binlerce yıl sonra gerçekten de firavunlar tarafından tanrıların "gökyüzüne merdiven"ini taklit etmek üzere inşa edilmişlerdi. Ama hiçbiri 52 derecelik mükemmel açıyı elde etmeyi başaramadı ve buna ne zaman kalkışılsa hep piramidin çökmesiyle sonuçlandı.

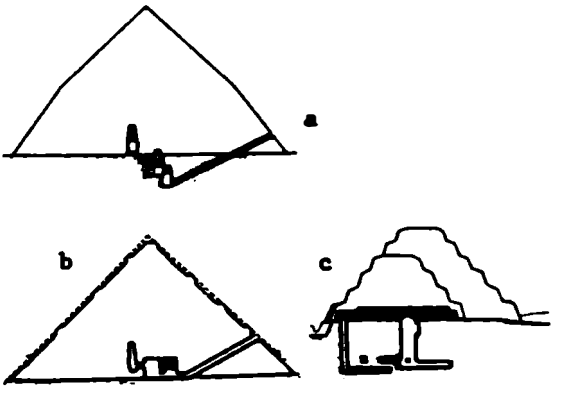
Bu ders ancak, Firavun Sneferu (M.Ö. 2650 civarı) anıtsal muhteşemliği kavramaya koyulduğunda alınabildi. Kadim çağlardaki olayları akılcı çözümlemelerle ele alan K. Mendelssohn [*The Riddle of the Pyramids* (Piramitler Bilmecesi)] Sneferu'nun mimarları firavunun ikinci piramidini Dahşur'da inşa etmektelerken Maidum'da 52 derecelik eğimle inşa edilen birinci pira-

* *12. Gezegen* ve *Gökyüzüne Merdiven*, Ruh ve Madde Yayınları.

mit çökmüş olduğunu öne sürmektedir. Bunun üzerine mimarlar aceleyle Dahşur piramidinin açısını inşaatın tam ortasında daha güvenli olan 43° 30′ derecelik eğime dönüştürüp bu piramide sonradan Yamuk Piramit (Şekil 15a) adını verilmesine neden olacak yamuk şekli verdiler. Ardında gerçek bir piramit bırakmaya kararlı olan Sneferu hemen yanında bir üçüncünün inşasına girişti; taşlarının rengi nedeniyle Kızıl Piramit denilen bu piramit 43° 30′ derecelik güvenli açıyla yükselmektedir (Şekil 15b).

Ama Sneferu'nun mimarları 43° 30′ derecelik güvenli açıya geri dönerlerken onlardan bir asır önce, yaklaşık M.Ö. 2700'lerde Firavun Zoser tarafından yapılmış olan seçimi yapmak zorunda kaldılar. Zoser'in Sakkara'da hala durmakta olan bu ilk firavun piramidi altı basamakla yükselen ve 43° 30′ derecelik daha güvenli açıya uyumlandırılmış bir basamaklı piramittir (Şekil 15c).

Güneş Piramidinin ve Gize'deki Büyük Piramidin aynı taban uzunluklarına sahip olmaları yalnızca bir rastlantı mıdır? Firavun Zoser tarafından benimsenip basamaklı piramidinde mükemmelleştirilen 43° 30′ derecelik kesin açının Teotihuacan'da takip edilmiş olması yalnızca şans eseri midir? Hiç sanmıyoruz. Gelişmemiş bir mimarın, daha güvenli, diyelim ki doksan dere-

Şekil 15

celik dik açıyı ikiye bölüp 45 derecelik bir açı elde etmesi beklenirken Mısır'da bir dairenin çevresinin çapına oranı (yaklaşık 3,14) olan *Pi* sayısının gelişkin uyarlamasıyla 43° 30′ derecelik açı elde edilmişti.

Gize piramitlerinin 52 derecelik açısı bu sayıyı biliyor olmayı gerektirmekteydi; *Pi*'ye bölünüp dörtle çarpılan bir yarı kenar (YK) uzunluğuna eş bir yükseklik (Y) vererek elde edilmişti (227 ÷ 2 = 113.5 ÷ 3,14 = 36,146 x 4 = 144 metre yükseklik). 43° 30′ derecelik eğim ise yüksekliği son dörde bölme işlemini üçe bölme işlemiyle azaltarak elde edilmişti. Her iki durumda da *Pi* sayısına dair bilgi gerekliydi ve Orta Amerika halkları arasında bu tarz bilgiyi işaret eden bir şey kesinlikle yoktur. Mısır'daki piramitlerin inşasına aşina biri aracılığıyla değilse eğer, 43° 30′ derecelik eğim Teotihuacan'ın (Orta Amerika'ya özgü) iki piramidinin yapısında nasıl olup da ortaya çıkmıştı?

Gize'deki eşsiz Büyük Piramit haricinde, Mısır'daki piramitlerin genelde yalnızca piramidin tabanının kenarından veya yakınından başlayıp altına doğru devam eden alt geçitlerle donatılmıştır (Şekil 15). Böyle bir geçidin Güneş Piramidi altında da var olmasını yalnızca tesadüfe mi bağlamalıyız?

Şans eseri keşif 1971'de, şiddetli sağanaklardan sonra yapıldı. Piramidin merkezi merdivenlerinin hemen önünde bir yeraltı boşluğu gün ışığına çıkartıldı. Boşluğun içinde altı metre aşağıdaki yatay bir geçide inen çok eski basamaklar vardı. Kazıyı yapanlar bunun doğal bir mağara olup piramidin üstüne inşa edildiği zeminin altında uzanması için yapay biçimde genişletilerek düzeltildiği sonucuna vardılar. Başlangıçtaki mağaranın bir amaç için maksatlı olarak değiştirilmiş olması, tavanın ağır taş bloklardan yapılmış ve duvarlarının sıvayla düzeltilmiş olması olgusuyla da kanıtlanmıştı. Bu yeraltı geçidinin çeşitli noktalarında kerpiç duvarlar rotayı keskin açılarla değiştirmekteydi.

Bu kadim merdivenden yaklaşık 45 metre sonra tünel adeta açılmış kanatlar gibi uzunlamasına iki yan odaya ayrılır, burası basamaklı piramidin en alt ve ilk bölümünün tam altına denk gelen bir noktadır. Buradan itibaren genelde iki metre yüksekli-

ğinde olan yeraltı geçidi elli metre kadar daha ilerler; bu iç kısımda inşaat daha karmaşık hale gelir, kullanılan malzeme çeşitlenir, bölümler halinde yapılmış olan zemin insan yapımıdır, nedeni bilinmeyen (belki de şimdilerde kaynağı kurumuş olan bir yeraltı nehrine bağlı olan) amaçlar için drenaj boruları sağlanmıştır. Son olarak da tünel, piramidin dördüncü ve en üst kısmının altındaki içi boşaltılmış, kerpiç duvarlar ve bazalt dilimlerle desteklenen ve yonca yaprağını andıran bir alanda sona ermektedir.

Bu karmaşık yeraltı yapısının amacı neydi? Bölümlere ayıran duvarlar modern çağda keşfedilmelerden çok önce delinip aşıldıklarından ötürü kil kap ve obsidiyen bıçak kalıntılarının, kömür küllerinin tünelin kullanıldığı en erken dönemlere ait olup olmadığını söyleyebilmek imkansızdır. Ama Teotihuacan'da gök gözlemlerinin yanı sıra başka neler olup bittiği sorusu başka keşiflerle birlikte daha da şiddetlenmiştir.

Ölüler Bulvarı Ay Piramidinin önündeki meydandan başlayıp güney ufkuna dümdüz bir pist gibi uzamaktadır ama aslında bulvarın dümdüzlüğü Güneş Piramidi ve San Juan nehrin arasında yerleşik bölüm yüzünden kesintiye uğrar. Ay Piramidinden Güneş Piramidine toptan meyil bulvarın en çok bu bölümünde belirgindir ve sit alanında yapılan inceleme bu meyilin ana kayanın özellikle kesilerek elde edildiğini açıkça göstermektedir: Ay Piramidinden Ciudadela'yı geçen noktaya dek meyil 27 metre kadardır. Burada bulvar güzergahına dik olan bir dizi çifte duvarın dikilmesiyle altı bölüm oluşturulmuştur. Bulvarın oyuğunun her iki yanına duvarlar ve alçak yapıların sıralanmasıyla altı adet üstü açık, yarı toprak altında bölüm yapılmıştır. Dikey duvarlara zemin düzeyinde savaklar takılmıştır. Sanki tüm kompleks suyu bulvardan aşağıya yönlendirmeye hizmet edermiş gibi bir izlenim vermektedir. Akış, (onu çevreleyen bir yeraltı tünelinin bulunduğu) Ay Piramidinde başlayıp bir biçimde Güneş Piramidinin yeraltı tüneliyle bağlanıyor olabilirdi. Su, San Juan nehrinin yönünü değiştiren kanala ulaşana dek bölümler dizisinde tutulup sonunda birbirleri içine bo-

şaltılmaktaydı.

Karanın iç kısımlarında, denizden yüzlerce kilometre uzaktaki bir alanda bulunan Quetzalcoatl Piramidinin ön cephesinin dalgalı sularla süslenmesinin nedeni, yapay olarak ve çağlayan şeklinde kademeli akıtılan sular olabilir miydi?

Karanın iç kesimlerindeki bu yerleşimin suyla ilişkisi yağmur tanrısı Tlaloc'un eşi ve su tanrıçası olan Chalchiuhtlicue'nun kocaman bir taş heykelinin keşfiyle daha da güçlenmiştir. Günümüzde Mexico City'deki Ulusal Antropoloji Müzesinde sergilenen heykel (Şekil 16) Ay Piramidinin önündeki meydanın tam ortasına dikilmiş halde bulunmuştur. Adı "Suların Hanımı" anlamına gelen tanrıça resimli betimlemelerinde genelde deniz kabuklarıyla süslenmiş yeşim taşından bir etekle gösterilir. Türkuaz küpeleri ve ucuna bir altın madalyonun asılı olduğu yeşim taşından veya diğer mavi-yeşil taşlardan bir kolyesi vardır. Heykelde de bu elbise ve süsler tekrarlanmıştır, anlaşılan uygun boşluğa takılan altın bir madalyonla da süslenmiştir ama soyguncular tarafından çalınmıştır. Bu tanrıçanın resimli betimlemeleri onun Meksikalıların yılan tanrılarından biri olduğunu belirtir şekilde, sık sık yılanlardan oluşan veya yılan-

Şekil 16

larla süslenmiş bir taç takmış halde göstermektedir.

Teotihuacan bazı teknolojik işlemler için su sağlayan bir tür su şebekesi olarak mı tasarlanıp inşa edilmişti acaba? Bu soruyu cevaplamadan önce oradaki şaşırtıcı bir keşiften daha söz etmemize izin verin.

Güneş Piramidinden sonraki üçüncü bölümlemenin yanında yapılan kazılarda açığa çıkan bir dizi karşılıklı bağlantılı yeraltı odasından bazılarının zemininin kalın mika yapraklarıyla kaplı olduğu keşfedildi. Bu, bazı özellikleri sayesinde suya, ısıya ve elektrik akımlarına dirençli bir silikondur. Dolayısıyla çeşitli kimyasal işlemlerde, elektrik ve elektronik uygulamalarda, ayrıca daha yakın zamanlarda nükleer ve uzay teknolojilerinde yalıtkan olarak kullanılmaktadır.

Mikanın bu özellikleri bir dereceye kadar içeriğindeki diğer mineral kalıntılarına ve dolayısıyla da bunun coğrafi kaynağına bağlıdır. Uzmanların görüşlerine göre Teotihuacan'da bulunan mika ancak çok uzaklardaki Brezilya'da bulunabilen türdendir. Bu mikanın izleri Güneş Piramidinin yirminci yüzyıl başlarında gün ışığına çıkartılan basamaklardaki kalıntılarda da bulunmuştur. Bu yalıtkan malzeme Teotihuacan'da ne amaçla kullanılmıştı acaba?

Başlıca ilah olan Quetzalcoatl'ın yanı sıra Su Efendisi ve Hanımının varlığı; eğimli bulvar; yapı ve yeraltı odaları dizileri ve tüneller; yönü değiştirilen nehir; savaklarıyla yarı yarıya yeraltında olan odalar ve mika ile kaplanmış yeraltı bölümlemeleri. Tüm bunlara baktığımızda aldığımız izlenim hepsinin de minerallerin ayrıştırılması, rafine edilmesi ve tasfiyesi için bilimsel anlayışla inşa edilmiş bir tesisin parçaları olduklarıdır.

M.Ö. birinci binyılın ortasında veya daha büyük olasılıkla M.Ö. ikinci binyılın ortasında piramit inşa etme bilgisine sahip ve fen bilimlerinde de bir o kadar bilgili olan biri bu vadiye geldi ve yörede bulunabilecek malzemelerden gelişmiş bir işleme tesisi oluşturdu. Bu kişi Suyun Hanımı heykelindeki altın madalyonun düşündürttüğü gibi altın arayan biri miydi, yoksa daha az bulunur bir mineralin mi peşindeydi?

Ve eğer bu İnsanoğlu değil idiyse, Teotihuacan'la ilişkili efsanelerin ve şehrin adının da başından beri düşündürttüğü gibi insanoğlunun tanrıları mıydı?

Tanrıların yanı sıra Teotihuacan'ın ilk yerleşimcileri kimlerdi? Şehrin ilk piramitlerini dikmek için taşları ve sıvayı kim taşımıştı? Sular için kanal açanlar ve savakları açıp kapatanlar kimlerdi?

Teotihuacan'ın M.Ö. birkaç asırdan daha eski olmadığını varsayanların basit bir cevabı var: Toltekler. Şimdilerde çok daha erken tarihlerdeki bir başlangıca meyledenler ise M.Ö. ikinci binyılın ortasında Orta Amerika sahnesinde görünen muammalı bir halkı, Olmekleri işaret etmeye başladılar. Ama Olmeklerin kendisi bulmaca gibiydi çünkü anlaşılan Afrikalı, kara derili bir halktılar ve bu, binlerce yıl önce Atlantik aşırı yolculuk yapıldığını bir türlü kabul edemeyenler için lanet gibi bir şeydi.

Teotihuacan'ın ve kurucularının kökeni gizemle örtülü olsa bile Toltek kabilelerinin Hristiyanlık dönemi öncesindeki yüzyıllar içinde gelmeye başladıkları neredeyse kesindir. İlk başlarda günlük işleri yapan Toltekler giderek şehrin el sanatlarını öğrendiler ve resim yazısı, kuyumculuğun sırları, astronomi ve takvim bilgisi ve tanrılara tapınç gibi ustalarının kültürünü benimsediler. M.Ö. 200'lerde Teotihuacan'a hükmeden kim idiyse toplanıp gitti ve mekan bir Toltek şehri haline geldi. Yüzyıllar boyunca eşyaları, silahları ve obsidiyen taşından yapılma araç gereçleri ile ünlendi ve şehrin kültürel ve dinsel tesiri geniş alana yayıldı. Derken, şehre gelmelerinden bin yıl kadar sonra Toltekler de toplanıp gittiler. Kimbilir neden ama gidişleri öylesine toptan olmuştu ki Teotihuacan yalnızca altın geçmişinin anılarında yaşayan ıssız bir yer oldu.

Bazıları bu olayın M.S. 700'de Tolteklerin yeni başkenti olarak Tollan'ın kurulmasına rastladığına inanmaktadır. Tula nehrinin kıyılarında binlerce yıllık bir insan yerleşimi olan şehir Toltekler tarafından bir minik Teotihuacan olarak inşa edilmişti. Kodeksler ve halk inanışları Tollan'ı, altın ve değerli taşlarla ışıl-

dayan şaşaalı sarayları ve tapınaklarıyla sanat ve zanaat merkezi efsanevi bir şehir olarak tarif ederler. Ama bilginler uzun bir zaman boyunca onun varlığını bile sorgulamışlardı... Artık Tollan'ın Mexico City'nin 80 km kuzeyinde, günümüzde Tula denilen bir sit alanında gerçekten de var olduğu kesinlikle bilinmektedir.

Tollan'ın yeniden keşfedilmesi on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru başladı ve bu sürecin başlaması esasen Fransız gezgin Desire Charnay [*Les anciennes villes du nouveau monde* (Yeni Dünyanın Kadim Şehirleri)] ile ilişkilendirilir. Ciddi anlamdaki kazılar ise ancak 1940'larda Meksikalı arkeolog Jorge R. Acosta önderliğinde başladı. Bu kazı ve restorasyon çalışması Tula Grande denilen başlıca tören binalar toplamına odaklanmıştı, Mississippi Üniversitesinden gelen ekipler tarafından yürütülen daha sonraki çalışmalar ise gün ışığına çıkartılan geçmişin alanını genişletti.

Keşifler yalnızca şehrin varlığını doğrulamakla kalmadı, onun çeşitli kodekslerde, özellikle *Anales de Cuauhtitlan* (Cuauhtitlan Tarihi) adlı kodekste anlatılan tarihini de doğruladı. Tollan'ın tanrı Quetzalcoatl'ın torunları olduklarını iddia eden ve dolayısıyla kendi adlarına ek olarak tanrının adını da bir soy ismi olarak alan -Mısırlı firavunlar arasında yaygın olan bir adet- bir rahip krallar hanedanı tarafından yönetildiğini artık biliyoruz. Bu rahip krallardan bazıları kendisini Toltek hakimiyetini genişletmeye adamış savaşçılardı, diğerleri ise daha çok inanç ile ilgilenmekteydiler. M.S. onuncu yüzyılın ikinci yarısında hükümdar Ce Acatl Topiltzin-Quetzalcoatl idi; adı ve zamanı kesindir çünkü hükümdarın üstünde M.S. 968'e denk gelen bir tarihin kazılı olduğu bir portresi şehre bakan bir kayanın üstünde bugün bile görülebilir.

Onun döneminde Toltekler arasında bir dinsel çatışma baş vermişti; anlaşılan bu çatışma Savaş Tanrısını sakinleştirmek üzere ruhban sınıfın insan kurban etme adetini başlatmayı talep etmesiyle ilişkiliydi. M.S. 987'de Topiltzin-Quetzalcoatl ve takipçileri Tollan'ı terk edip ilahi Quetzalcoatl'ın efsanelere konu

olan ayrılışını taklit ederek doğuya doğru göç ettiler ve Yucatan'a yerleştiler.

İki yüzyıl sonra doğal afetler ve diğer kabilelerin saldırıları Tolteklere diz çöktürdü. Felaketler şehrin lanetlendiğini haber veren ilahi gazabın işaretleri olarak görüldü. Tarihçi Sahagun pek çoklarının Huemac diye bildiği ama Quetzalcoatl soyadını da taşıyan hükümdarın en sonunda Toltekleri Tollan'ı terk etmeye ikna etmiş olduğunu kaydetmiştir. "Orada yıllardır yaşamış, güzel ve büyük evlerini, tapınak ve saraylarını inşa etmiş olmalarına rağmen hükümdarın emri üzerine ayrıldılar... Sonunda evlerini, topraklarını, şehirlerini ve zenginliklerini arkada bırakıp yola çıkmak zorunda kaldılar ve tüm servetlerini yanlarına alamayacakları için pek çok şeyi gömdüler ve bugün bunların bazısı yerin altından çıkartıldığında güzellikleri ve işlenişleriyle hayranlık uyandırıyorlar."

Demek ki M.S. 1168 veya civarlarında Tollan çürümeye ve yıkılmaya terk edilmiş ıssız bir şehir haline geldi. İlk Aztek kabile şefi şehrin kalıntılarını ilk kez gördüğünde acı acı ağladığı anlatılır. Tapınakları kirleten, anıtları deviren ve ayakta kalan her şeyi yıkan istilacılar, yağmacılar ve soyguncular da doğanın yıkıcı güçlerine yardım etmişti. Böylece yerle bir olup unutulan Tollan yalnızca bir efsane haline geldi.

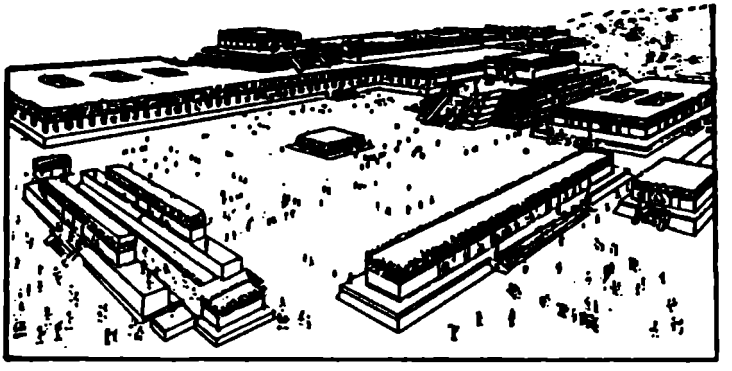
Sekiz asır sonra Tollan hakkında bilinenler onun "Pek Çok Mahalle Yeri" anlamındaki adının ne kadar uygun olduğunu teslim eder çünkü şehir 18 km^2'ye yayılan pek çok mahalle ve semtten oluşuyormuş görünmektedir. Kurucularının taklit etmeye çalıştıkları Teotihuacan gibi Tollan'ın kalbinde de kuzey-güney ekseninde bir buçuk kilometre uzanan, iki yanına bu kuzey-güney eksenine dik olan doğu-batı yönünde tören binaları inşa edilmiş bir kutsal semt bulunmaktaydı. Daha önce belirttiğimiz gibi Tollan'ın coğrafi konumu ve dönem astronomik açıdan anlamlı olmasa da yönlendirmelere Teotihuacan'ın "kutsal eğim"i verilmişti.

Kutsal semtin kuzey sınırı olabilecek bir yerde sıra dışı bir yapının kalıntıları bulunmuştur. Yapı, ön cepheden merdiveniy-

le normal bir basamaklı piramit şeklinde inşa edilmişti ama arkasında yapı daireseldi ve muhtemelen ona tepeden bakan bir kule vardı. Yapı bir gözlem evi olarak hizmet vermiş olabilirdi; Tenochtitlan'da daha sonraları inşa edilen Aztek Quetzalcoatl tapınağı ve Meksika'nın başka yerlerinde görülen dairesel gözlem evi piramitleri için bir model olmuş olduğu kesin.

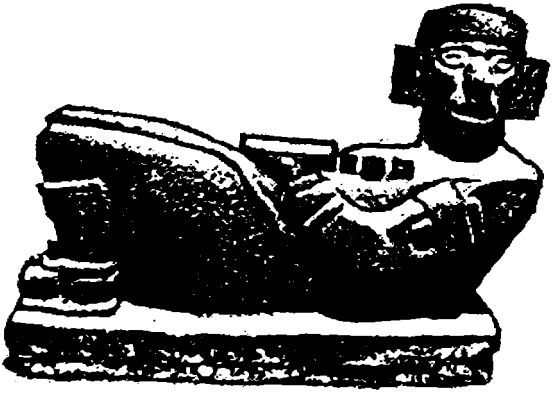
Yaklaşık bir buçuk kilometre güneyde yer alan ana tören binaları ortasında Büyük Sunak'ın bulunduğu büyük, merkezi bir meydanın çevresine yerleşirilmişti. Ana tapınak meydanın doğu yanındaki beş basamaklı büyük bir piramidin tepesinde durmaktaydı. Kuzey yanındaki daha küçük bir beş basamaklı piramit bir başka tapınak için yükseltilmiş bir platform olarak hizmet veriyordu; bunun iki yanında ise ateş yakıldığına ve bazı endüstriyel amaçlara hizmet verdiğine dair kanıtlar gösteren çok odalı binalar bulunmaktadır. Çatıları sıra sıra sütunlara dayanan uzunlamasına binalar veya antreler iki piramidi bağlamakta ve ayrıca meydanın güney kenarı boyunca uzanmaktaydı. Meydanın batı yönünde kutsal *tlachtli* kauçuk top oyunu için ayrılmış bir kortla tamamlanıyordu (Şekil 17, arkeolog P. Salazar Ortegon'un önerileriyle bir ressamın çizdiği resim).

Başlıca Tula Grande bina kompleksi ile kutsal semtin kuzey kenarı arasında çeşitli yapılar ve bina gruplarının mevcut oldu-

Şekil 17

ğuna dair kanıtlar vardır; orada bir başka kort kazılıp çıkartılmıştır. Belirli bina gruplarında ve semtin her yanında kısmen çok sayıda taş heykel bulunmuştur. Bunlar arasında bildik kır kurdu ve hiç bilinmeyen bir kaplan gibi hayvan heykellerinin yanı sıra Chacmool denilen, dinlenme konumunda bir yarı tanrının da heykelleri vardır (Şekil 18). Toltekler kendi kabile şefle-

Şekil 18

rinin heykellerini de yapmışlar, onları genelde kısa boylu adamlar olarak betimlemişlerdir. Savaşçı gibi giyinmiş ve (sol ellerinde) *atl-atl* silahı (kıvrık bir kama veya ok yayı) tutarken betimlenen diğerleri kare sütunlara (Şekil 19a) hem profilden hem de arkadan görünüşleriyle (Şekil 19b) işlenmiştir.

Yöntemli ve devamlı arkeolojik çalışmalar 1940'larda Jorge R. Acosta başkanlığında başladığında dikkatler Büyük Sunak'a bakan ve bariz bir astronomik amaca hizmet eden Büyük Piramide yöneldi. Arkeologlar yöredeki Kızılderililerin terk edilmiş höyüğe niçin *El Tesoro*, yani Hazine dediklerini merak ediyorlardı ama derken kazılar başladıktan sonra birkaç altın eşya bulunduğunda işçiler piramidin bir "altın tarlası" üstünde yükseldiğinde ısrar edip çalışmaya devam etmeyi reddettiler. "Gerçek veya batıl inanç," diye yazar Acosta, "sonuçta çalışma durdu ve bir daha da devam etmedi."

Şekil 19

Bunun ardından çalışmalar (ilk başta) Ay Piramidi, sonraları Piramit B ve son zamanlarda ise Quetzalcoatl Piramidi olarak anılan daha küçük piramitte yoğunlaştı. Bu yönelim, höyüğe verilen ve "Sabah Yıldızı Efendisi" anlamına gelen uzunca yerli isimden kaynaklanıyordu; bunun Quetzalcoatl'ın unvanlarından biri olduğu düşünülüyordu ve piramidin basamaklarını süsleyen renkli sıva işi ve alçak rölyeflerin gösterdiğine göre piramidin zengin süslemelerinde baskın olan motif Tüylü Yılandı. Arkeologlar çeşitli parçaları bulunan iki yuvarlak taş sütuna Tüylü Yılan imgesinin oyulduğuna ve bu piramidin tepesindeki tapınağın giriş kapısının iki yanında durduklarına inanmaktadırlar.

En büyük arkeolojik hazine Acosta ekipleri bu piramidin kuzey yüzünden içeri İspanyollar öncesi dönemlerde girilmiş olduğunu fark ettiklerinde bulundu. Bu yüzün orta kısmından aşağıya, basamaklı eğimin yerini almış olan rampaya benzer bir küme inmekteydi. Orayı kazan arkeologlar piramidin bu yüzünde iç kısımlara dek uzanan bir hendek kazıldığını ve piramit

kadar yüksek olan hendeğin çok büyük sayıda taş heykeli gömmek için kullanıldığını gördüler. Dışarı çıkartılıp ayağa dikilerek parçaları biraraya getirildiğinde bunların tapınağın giriş kapısındaki büyük yuvarlak sütunların parçaları, piramit tapınağının çatısını tuttuğuna inanılan dört kare sütun ve *Atlantlar* (Şekil 20) olarak anılan, yaklaşık beş metre uzunluğundaki dört devasa insan benzeri sütun oldukları anlaşıldı. Bunların da bir çatıyı veya kirişleri tutmak için kullanılan insan bedeni biçimli

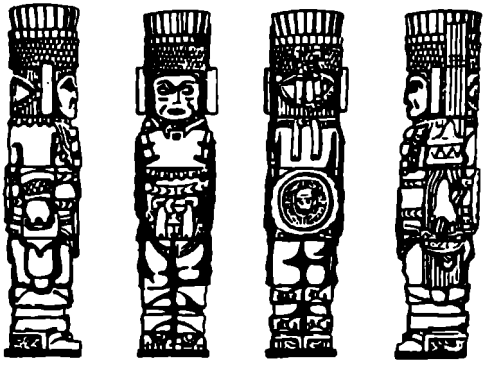
Şekil 20

gömme sütunlar oldukları düşünüldüğünden, restorasyon çalışması tamamlandığında arkeologlar tarafından piramidin tepesine yeniden dikilmişlerdir.

Atlantların her biri (Şekil 21'de gösterildiği gibi) birbirlerine

uyacak biçimde oyulmuş dört bölümden oluşmaktadır. En üst kısım heykelin başını, yıldız sembolleriyle süslü bir bantla birarada tutulan tüylü bir başlık giyen ve kulakları iki uzunlamasına cisimle örtülü olan devleri göstermektedir. Yüzlerle ilgili detaylar kolayca seçilemediğinden şu ana dek hangi ırka ait olduklarını belirlemek için karşılaştırma yapılamamıştır ama dört yüzde de aynı uzak ifade olmasına rağmen yakından incelendiğinde bunların az da olsa farklı ve bireysel olduklarını görülmektedir.

Gövde iki bölümden oluşmaktadır. Üst veya göğüs bölümünün ana özelliği şekli bir kelebeği andıran kalın bir göğüs zırhıdır. Gövdenin alt kısmının başlıca özelliği arkada yer alır: ortasında bir insan yüzü olan ve çevresi çözülemeyen sembollerle ve bazılarına göre birbirine dolanmış iki yılandan oluşan bir "çelenk" ile süslenmiş bir disk. Alt kısımda devin uylukları, bacakları ve sandalet giymiş ayakları görülür. Bu teçhizatlar kurdelelerle tutturulmuştur; ayrıntılı giysiye bilezikler, bileklikler ve bir peştemal da dahildir (Şekil 21).

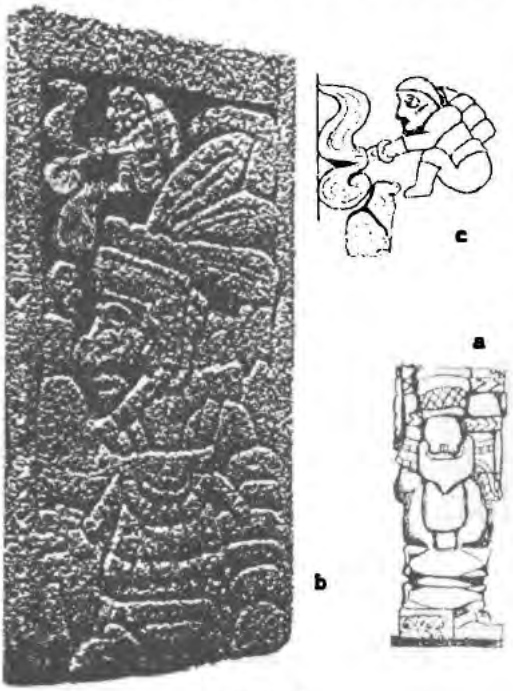

Şekil 21

Bu dev heykelleri kimleri temsil etmektedir? Bunları ilk keşfedenler onlara "idol" dediler çünkü ilahları temsil ettiklerinden emindiler. Popüler yazarlar onlara *Atlantlar* adını verdiler; bu

isim hem onların "Suda Parıldayan" Tanrıça Atlatona'nın çocukları olabileceklerini hem de efsanevi Atlantis'ten gelmiş olabileceklerini ima ediyordu. Hayal gücü daha az olan bilginler ise onları ancak sol ellerinde bir demet ok ve sağ ellerinde bir atl-atl olan Toltek savaşçıları olarak görmektedir. Ama bu yorumun doğru olabilmesi imkansızdır çünkü sol eldeki "oklar" düz değil kıvrıktır ve sol eldeki silahın atl-atl olduğunu görmüştük. Aynı zamanda, sağ elde tutulan silah atl-atl'ın olması gerektiği gibi (Şekil 22a) kıvrık değildir. Öyleyse, nedir bu?

Bu araç daha çok kılıfında duran ve iki parmakla tutulan bir tabanca gibidir. Gerardo Levet tarafından [*Mission Fatal* (Ölümcül Görev)] öne sürülen ilginç bir teoriye göre bu bir silah değil de bir araçtır, bir "plazma tabancası"dır. Levet, Toltek kabile şeflerini betimleyen kare sütunlardan birinin sol elin üst kısmına

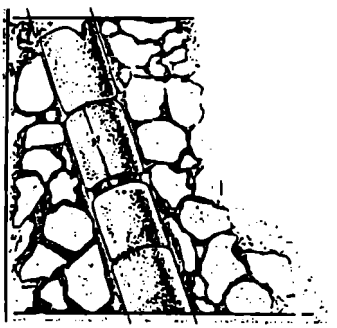

Şekil 22

gelen noktasına (Şekil 22b) kazılmış olan ve bir sırt çantası takmış, söz konusu araçla bir taşı şekillendirmek için alev püskürten bir kişinin (Şekil 22c) imgesini keşfetmiştir. Aracın devlerin sağ ellerinde tuttukları aygıtın aynısı olduğunda dair kuşku yoktur. Levet bunun taşları kesmek ve yontmak için kullanılan yüksek enerji "tabancası" olduğunu düşünmektedir ve Georgia'daki Taş Dağına oyulan dev anıtları yontmak için modern çağda böyle termo-jet meşalelerinin kullanıldığını belirtir.

Levet'in keşfinin önemi kendi teorisinin de ötesine geçmektedir. Orta Amerika'nın yerli sanatçılarının ürünleri olan taş steller ve yontular her yanda bulunduğu için taş yontuları açıklamak üzere yüksek teknoloji ürünü araçları aramaya gerek duyulmaz. Öte yandan, betimlenen bu araç Tollan'ın bir başka muammalı özelliğini daha açıklamaya yardım edebilir.

Arkeologlar rampanın toprağını kaldırıp piramidin derinliklerini incelerlerken dıştaki görünen piramidin, basamaklı bölümleri her bir kenardan iki buçuk metre içeriden başlayan daha eski bir piramidi saklayacak şekilde onun üstüne inşa edildiğini keşfettiler. Ayrıca daha eski piramidin içinde iç odaların ve geçitlerin var olduğunu düşündüren dik duvarların kalıntılarını da keşfettiler (ancak bu ipuçlarını izlemediler). Çok garip bir şekle rast gelmişlerdi: iç çapı yaklaşık elli santim olan ve birbirlerine mükemmelen uyan borulardan oluşan bir taş boru sistemi (Şekil 23). Uzun boru piramidin içinde orijinal eğimi ile ay-

Şekil 23

nı açıda ve tüm yüksekliği boyunca uzanmaktaydı.

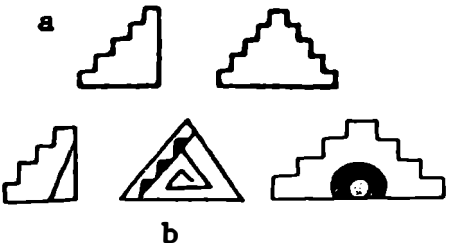
Acosta ve ekibi bu borunun yağmur suyunu boşaltma hizmeti gördüğünü varsaydılar ama bu, bu kadar özenli bir iç tesisat olmaksızın tam olarak birbirine uyacak taş bölümlerden çok basit kil borular oluşturularak da başarılabilirdi. Eşsiz değilse bile sıra dışı olan borulu tertibatın konumu ve eğiminin piramidin orijinal planının bir parçası ve yapının amacıyla ilişkili olduğu açıktır. Bitişiğindeki çok odalı ve çok katlı yapılar akla endüstriyel işlemleri getirmektedir ve eski çağlarda Tula nehrinden gelen suyun bu binaların yanıdan geçip akması için kanal açıldığı gerçeği tıpkı Teotihuacan'daki gibi bu sit alanında da çok erken bir dönemde bir tür arıtma ve tasfiye işleminin meydana geldiği olasılığını artırmaktadır.

Akla gelen ise şu: Acaba bu şaşırtıcı araç taşları yontma amaçlı değil de cevherlerine ulaşmak üzere taşları kırıp parçalamak amaçlı mıydı? Başka bir deyişle bu gelişmiş bir madencilik aygıtı mıydı?

Peki aranan mineral altın mıydı?

Bin yıldan fazla bir zaman önce Orta Meksika'daki "Atlantlar"ın yüksek teknoloji ürünü araçlara sahip olması onların kim oldukları sorusunu doğurur. Simalarına bakılırsa Orta Amerikalı olmadıkları kesindir ve heykellerin boyutu bir hürmet belirtisi ise, muhtemelen bunlar insanlar değil de "tanrılar"dır çünkü bu dev figürlerin yanı başına dikilen kare sütunlarda betimlenen Toltek hükümdarları normal boydadır. İspanyollardan önceki bir zamanda bu devasa imgelerin sökülüp dikkatle piramidin derinliklerine indirilip burada gömülmesi mukaddesliği korumayı ima etmektedir. Gerçekten de tüm bunlar, daha önce Sahagun'dan alıntı yaptığımız gibi Toltekler Tollan'ı terk ettilerinde "Pek çok şeyi gömdüler," ve bunların bazısı Sahagun'un zamanında bile "yerin altından çıkartıldığında güzellikleri ve işlenişleriyle hayranlık uyandırıyorlardı," şeklindeki beyanlarla uyum içindedir.

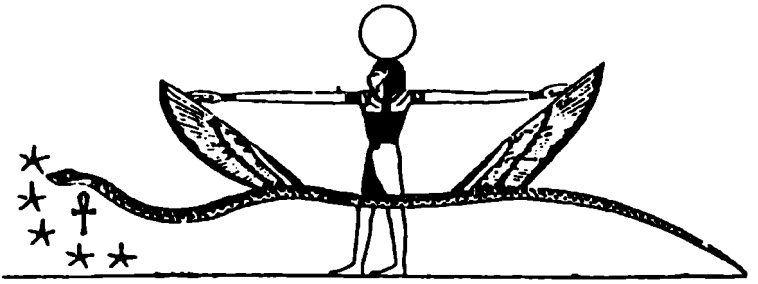
Arkeologlar dört Atlantın Quetzalcoatl Piramidinin tepesin-

Şekil 24

de, sanki gökkubeyi tutuyorlarmışcasına piramidin tepesindeki tapınağın tavanını desteklediklerine inanmaktadırlar. Mısır inanışında Horus'un göğü dört ana yönde tutan dört oğlunun oynadıkları rol de budur. *Mısır'ın Ölüler Kitabı*'na göre ölümden sonra ebedi yaşama kavuşmak üzere göğe yükseleceği kutsal merdivene dek ölen firavuna eşlik edenler Gök ve Yer'i bağlayan bu dört tanrıdır. Bu "Gökmerdiven" hiyerogliflerde ya tek ya da çift merdivenle betimlenir, ikincisi basamaklı piramidi temsil etmektedir (Şekil 24a). Merdiven sembolünün Tollan piramidinin çevresindeki duvarları süsleyen sembol olması ve en önemli Aztek ikonografi sembollerinden biri (Şekil 24b) haline gelmesi yalnızca tesadüf müdür?

Tüm bu sembolizmin ve Nahuatl halklarının dinsel inanışlarının merkezinde onlara tüm bilgilerini veren kahraman/tanrı Quetzalcoatl, yani "Tüylü Yılan" vardır. Ama kuşa benzeyen,

Şekil 25

kanatları olan ve uçabilen bir yılan değil idiyse, neydi bu "tüylü" yılan?

Ve durum buysa, "Tüylü Yılan" olan Quetzalcoatl kavramı ölen firavunun şeklini ölümsüz tanrıların diyarına doğru değiştiren Mısır'daki Kanatlı Yılan (Şekil 25) kavramından başkası değildir.

Quetzalcoatl'a ek olarak Nahuatl panteonu yılanlarla ilişkili ilahlarla doludur. Cihuacoatl "Dişi Yılan"dı. Coatlicue "yılanlardan eteği olan"dı. Chicomecoatl "Yedi Yılan"dı. Ehecacoamixtli "vahşi yılanlar Bulutu" idi ve saire ve saire. Büyük tanrı Tlaloc da sıklıkla bir çift yılan maskesiyle betimlenmişti.

Pragmatik bilginler için kabul edilemez olsa da mitoloji, arkeoloji ve semboloji bizi şu kaçınılmaz sonuca götürmektedir: Orta Amerika'nın tamamı olmasa bile Orta Meksika Yılan Tanrıların Diyarı idi, yani kadim Mısır'ın tanrılarının diyarı.

- 4 -

VAHŞİ ORMANDAKİ GÖK BEKÇİLERİ

Maya.

Bu isim gizem, muamma ve macera hissini uyandırır. Bir zamanlar var olan ve yok olan, halkı geride kalmasına karşın kendisi kayıplara karışan bir uygarlık. Hiç el değmeden kalmış ve vahşi ormanın yeşil kubbesi tarafından yutulmuş inanılmaz şehirler; tanrılara dokunmak amacıyla göğe yükselen piramitler ve anlamının çoğu zamanın sisleri arasında kaybolmuş sanatkarane hiyerogliflerle konuşan, özenle yontulup süslenmiş anıtlar.

Mayaların hünerleri İspanyolların Yucatan yarımadasına ilk kez ayak basıp vahşi ormanda kaybolmuş şehirlerin izlerini gördükleri andan itibaren Avrupalıların hayal gücünü ve merakını cezbetmiştir. Hepsi o kadar inanılmaz ama bir o kadar da mevcuttu: basamaklı piramitler, platformlu tapınaklar, oymalı taş sütunlar... Şaşkınlık içinde kalıntılara bakarlarken bir yandan da yerlilerin anlattıkları krallıklar, şehir devletler ve bir zamanların ihtişamı ile ilgili hikayeleri dinlediler. Fetih sırasında ve sonrasında Yucatan ve Mayalar hakkında yazan ve en kötü şöhrete sahip İspanyol rahiplerinden olan Peder (daha sonra Piskopos olur) Diego de Landa [*Relacion de las cosas de Yucatan* (Yucatan Olaylarının Bağlantısı)] şöyle belirtmiştir: "Yucatan'da

büyük bir güzelliğe sahip pek çok bina var; Hint adalarında keşfedilen her şeyin içinde en göze çarpanı bunlar, bu türden kesmeler için ülkede hiçbir metal olmamasına rağmen hepsi de taştan yapılmış ve ince ince süslenmiş."

Akıllarında servet aramak ve yerlileri Hristiyanlığa döndürmek gibi başka ilgiler olan İspanyolların dikkatlerini harabelere çevirmesi iki yüzyıl sürdü. Bir kraliyet komisyonu o sıralarda keşfedilmiş olan Palenque harabelerini incelediğinde yıl 1785'ti. Neyse ki komisyonun resimli raporunun bir kopyası Londra'ya ulaştı ve yayınlandığında, zengin bir asil olan Lord Kingsborough'yu Maya muammasına cezbetti. Orta Amerika sakinlerinin On Kayıp İsrail Kabilesinin torunları olduklarına şiddetle inanan Lord Kingsborough yaşamının geri kalanını ve tüm servetini Meksika'daki kadim anıtların ve yazıların araştırılmasına ve tarif edilmesine harcadı. Landa'nın *Relacion* adlı kitabı ve Lord Kingsborough'nun *Antiquities of Mexico: 1830-1848* (Meksika'nın Eski Eserleri 1830-1848) adlı eseri, Mayaların geçmişi hakkında paha biçilmez bir veri kaynağı oldu.

Ama halk hafızasında Maya uygarlığının arkeolojik keşfini başlatma şerefi New Jersey'li John L. Stephens'a aittir. Orta Amerika Federasyonuna atanan Birleşik Devletler elçisi olan Stephens, usta bir ressam olan arkadaşı Frederick Catherwood ile Maya topraklarına gitti. Stephens'in yazdığı ve Catherwood'un resimlediği *Incidents of Travel in Central America, Chiapas and Yucatan* (Orta Amerika, Chiapas ve Yucatan Yolculuğundaki Olaylar) ve *Incidents of Travel in Yucatan* (Yucatan Yolculuğundaki Olaylar) adlı iki kitabın okunması ilk yayınlanışları (1841 ve 1843'te) üzerinden bir buçuk asır geçtikten sonra bile hala tavsiye edilebilir. Catherwood'un yayınladığı *Views of Ancient Monuments of Central America, Chiapas and Yucatan* (Orta Amerika, Chiapas ve Yucatan'ın Kadim Anıtlarından Görüntüler) ise konuya olan ilgiyi daha da ateşlemişti. Catherwood'un çizimleri ile günümüzde çekilen resimler yan yana konulduğunda ressamın ne kadar doğrulukla çalıştığını görmek (ve o zamandan bu yana oluşan aşınmayı üzülerek fark etmek) çok şaşırtıcıdır.

Bu ekibin raporları Palenque, Uxmal, Chichen Itza ve Copan'daki büyük sitler söz konusu olduğunda bilhassa ayrıntılıydı. Stephens için Copan her şeyden daha önemliydi ki hiçbir engel olmadan burayı inceleyebilmek için sit alanını yöredeki ağadan elli Amerikan doları karşılığında satın almıştı. İki kişilik bu ekip yaklaşık elli Maya şehrini araştırmıştı; bu bolluk yalnızca hayal gücünü afallatmakla kalmıyordu, yağmur ormanlarının yeşil kubbesinin sadece birkaç mahal değil de kayıp bir uygarlığın tamamını gözlerden sakladığını da kesinleştirmişti. En önemli olan şey ise anıtlara kazılmış sembollerin ve gliflerin bazılarının aslında tarih belirttiğinin fark edilmesiydi, böylece Maya uygarlığı bir zaman çerçevesine yerleştirilebilecekti. Maya hiyeroglif yazısının tamamının deşifre edilmesi hala uzak bir olasılık olmasına rağmen bilginler tarihleri gösteren yazıları okumayı başarmış ve bunlar ile Hristiyan takvimi arasında koşut tarihler saptamışlardır.

Mayalar hakkında kendi geniş literatürlerinden de çok şey öğrenebilirdik: ağaç kabuklarından yapılmış ve glifler için bir fon oluşturmak üzere beyaz kireçle kaplanmış sayfalara yazılmış kitaplar. Ama bu kitaplar, hem de yüzlercesi İspanyol rahipler, özellikle de "pagan" malumatın çoğunu en sonunda kendi yazılarında koruyan Piskopos Landa tarafından sistematik biçimde yok edilmişti.

Yalnıca üç (eğer sahiciyse dört) kodeks, yani resim kitabı kaldı. Bunlarda bilginlerin en çok ilgisini çeken şey astronomi ile ilgili olan bölümlerdir. Önemli iki büyük edebi eser daha mevcuttur çünkü bunlar ya orijinal resim kitaplardan ya da sözlü gelenekten alınıp yerli dillerde ama Latin alfabesiyle yeniden yazılmıştır.

Bunlardan biri rahip Balam'ın Kehanetleri veya Deyişleri anlamına gelen *Çilam Balam*'dır. Yucatan'daki pek çok köy bu kitabın kopyalarına sahiptir; en iyi korunmuş ve çevrilmiş olanı ise *Book of Chilam Balam of Chumayel* (Çumayel'li Çilam Balam'ın Kitabı)'dır. Anlaşılan Balam, bir Maya "Edgar Cayce"si imiş çünkü kitaplarda mitik geçmişe, geleceğe ilişkin kehanetlere, ayin-

ler ve törenlere ve tıbbi öğütlere ilişkin bilgiler kaydedilmiştir.

Balam kelimesi yerli dilinde "jaguar" anlamına gelir ve bilginler arasında şaşkınlık uyandırmıştır çünkü kehanetlerle bunun bariz bir ilişkisi görünmemektedir. Ancak kadim Mısır'da *Şem* rahipleri denilen ve ölen firavunun Ötealemdeki tanrılara katılabilmesi için "Ağzı Açma" amaçlı gizli formüller kadar belirli kraliyet törenlerinde kehanetler açıklayan bir rahip sınıfının leopar kürkü giymeleri sebebiyle (Şekil 26a) biz bunu hayli ilginç bulmaktayız. Benzer şekilde giyinmiş rahipleri gösteren Maya betimlemeleri bulunmuştur (Şekil 26b) ama Amerika kıtasında bu, Afrika leoparınınkinden çok bir jaguar postu olmak zorunda olduğundan Balam adının "jaguar" anlamına gelişini açıklayabilir. Ayrıca ve bir kez daha Mısırvari bir ayin etkisini işaret etmektedir.

Şekil 26

Maya kehanet rahibinin bu adı ile Kitabı Mukaddes'e göre Mısır'dan Çıkış sırasında İsrailoğullarına lanet etsin diye Moab kralı tarafından alıkonulan ama sonunda onların lehine bir kehaneti ilan eden görücü Balaam arasındaki benzerlik de ilgimizi çekti. Bu yalnızca bir tesadüf müydü?

Diğer kitap ise *Popol Vuh*'tur*; dağlık bölgelerde yaşayan Mayaların "Meclis Kitabı". Kitap ilahi ve beşeri kökenler ve de kraliyet soylarının izahını vermektedir; kozmogonisi ve yaratılış ile ilgili gelenekleri temelde Nahuatl halklarınınkilere benzer

* *Popol Vuh: Maya Kişelerin Kutsal Kitabı*, Ruh ve Madde Yayınları, 1991.

ve bu durum ortak bir ilk kaynağı işaret etmektedir. *Popol Vuh*, Mayaların kökeni ile ilgili olarak onların atalarının "denizin öte yakasından" gelmiş olduklarını belirtir. Landa ise Kızılderililerin "atalarından, bu toprakların Doğu'dan gelen ve Tanrı'nın denizde on iki yol açarak kurtardığı bir insan ırkı tarafından işgal edildiğini duymuşlardır," diye yazmıştı.

Bu beyanlar Votan Efsanesi olarak da bilinen bir Maya hikayesi ile uyumludur. Bu efsane birkaç İspanyol tarihçi, özellikle de Peder Ramon Ordonez y Aguiar ve Piskopos Nuñez de la Vega tarafından bildirilmiştir. Daha sonraları çeşitli kaynaklardan papaz Bourbourg'lu E. C. Brasseur tarafından [*Histoirie de nations civilisees du mexique* (Meksika'nın Uygar Toplumlarının Tarihi)] derlenmiştir. Efsane, tarihçilerin hesaplarına göre M.Ö. 1000 civarında "Tanrı'nın şimdilerde Amerika denilen bu bölgeyi insanla doldurmak ve parsellere ayırmak üzere bu topraklara gönderdiği ilk insan"ın Yucatan'a gelişini anlatmaktadır. İsmi Votan'dır (anlamı bilinmiyor) ve amblemi Yılan'dır. "O Muhafızların, *Kan* ırkının bir torunuydu. Onun kökeni *Çivim* denilen bir ülkeydi." Toplam dört yolculuk yaptı. İlk kez karaya ayak bastığında kıyıya yakın yerde bir yerleşim kurdu. Bir süre sonra karanın iç kısımlarına ilerledi ve "büyük bir nehrin göle döküldüğü yerde bu uygarlığın beşiği olan bir şehir kurdu." Bu şehre "Yılanların Yeri anlamına gelen" *Nachan* dedi. İkinci yolculuğunda yeni bulunan toprakları taradı, yeraltı bölgelerini ve yeraltı geçitlerini inceledi; bu geçitlerden birinin Nachan yakınlarında bir dağın içinden geçtiği anlatılıyordu. Votan dördüncü kez Amerika'ya döndüğünde halk arasında uyumsuzluk ve husumet olduğunu gördü ve böylece ülkeyi dört bölgeye ayırdı ve her birine başkent olması için birer şehir kurdu. Palenque'in bunlardan biri olduğundan söz edilir, bir diğeri ise anlaşılan Pasifik kıyısındadır. Diğerleri ise bilinmemekte.

Nunez de la Vega, Votan'ın geldiği ülkenin Babil'e sınırı olduğundan emindi. Ordonez ise Çivim'in Kitabı Mukkades'in Mısırlıların kuzenleri olan Kenanoğulları olarak sıraladığı Hivlilerin (Eski Ahit, *Yaratılış* 10 Kısım) ülkesi olduğuna emindi.

Daha yakın zamanlarda Harvard Üniversitesine bağlı *Papers of the Peabody Museum* (Peabody Müzesi Belgeleri) adlı eserde yazan Zelia Nuttal, yılan anlamına gelen Maya kelimesi *Kan*'ın (İng. *Can*) İbranca Kenan'a (İng. *Canaan*) koşut olduğunu işaret etmiştir. Eğer öyleyse, Votan'ın Kan ırkından geldiğini ve sembolünün de yılan olduğunu anlatan Maya efsanesi Votan'ın Kenan'dan geldiğini belirtmek için bir kelime oyunu yapıyor olabilirdi. Bu ise "Yılanların Yeri" anlamına gelen *Nachan*'ın "yılan" anlamına gelen İbranca *nahaş* kelimesiyle neredeyse aynı olduğuna ilişkin merakımızı haklı çıkartmaktadır.

Böyle efsaneler, yalnızca Mayaların değil onlardan önceki Olmeklerin de Yucatek uygarlığının başladığı yerin Körfez Kıyısı olduğunu öne süren düşünce ekolünü güçlendirmektedir. Bu görüşe göre, ziyaretçiler tarafından pek az bilinen ve Tulane Üniversitesi-National Geographic Society destekli kazı ekibine göre Maya kültürünün daha erken bir döneme değilse eğer "M.Ö. 2000 ve 1000 arasında"ki başlangıcına ait olan bir yer üstünde çok daha fazla durulması gerekmektedir. Dzibilchaltun denilen bu yer Yucatan'ın kuzeybatı kıyısındaki liman şehri Progreso'nun yakınlarında kuruludur. 51.80 km^2 alana yayılan kalıntılar şehrin ilk dönemlerinden İspanyol dönemine dek işgal edilmiş olduğunu göstermişti; büyük binaları inşa edilmiş, tekrar inşa edilmiş ve üstlerine inşaat yapılmıştı, kesilip süslenen taşları yakın ve uzak yerlerde İspanyollar döneminde ve modern zamanlarda kullanılmak üzere taşınmıştı. Çok büyük tapınaklar ve piramitlerin yanı sıra bu yerin en çarpıcı özelliği şehrin doğu-batı ekseni boyunca iki buçuk kilometre dümdüz uzanan ve kireçtaşıyla döşenmiş olan Büyük Beyaz Yol'dur.

Adları yalnızca arkeologlarca değil milyonlarca ziyaretçi tarafından da iyi bilinen bir büyük Maya şehirleri dizisi Yucatan'ın kuzey ucu boyunca uzanmaktadır; en çarpıcı olanları sayacak olursak: Uxmal, Izamal, Mayapan, Chichen Itza, Tulum. Her biri Maya tarihinde bir rol oynamıştır; Mayapan bir şehir devletler ittifakının merkeziydi, Chichen Itza Toltek göçmenlerince o büyük haline getirilmişti. İspanyol tarihçi Palacio'lu Di-

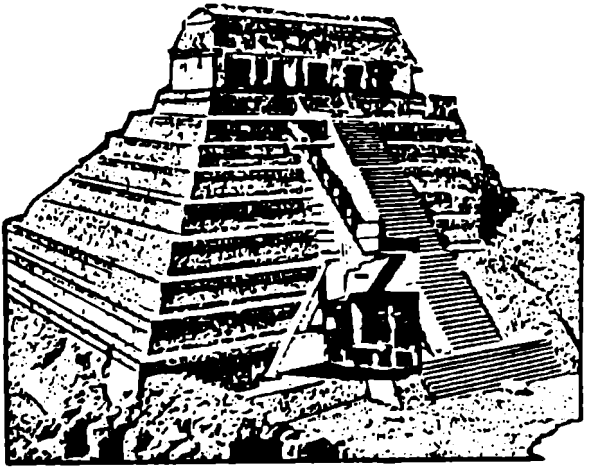
ego Garcia'ya göre güneydeki dağlık bölgeleri fethedip en güneydeki Maya merkezi olan Copan'ı kuran Yucatan'daki büyük bir Maya hükümdarının içinden çıkıp geldiği başkent bu ikisinden biriydi. Garcia, bunların hepsinin orayı ziyaret ettiğinde Copan Kızılderilileri tarafından kendisine gösterilen bir kitapta yazılı olduğunu anlatmıştır.

Tüm bu efsanelere ve arkeolojik kanıtlara rağmen bir başka arkeologlar grubu ise Maya kültürünün ya da en azından Mayaların kendilerinin (günümüzde Guetamala olan) güneydeki dağlık bölgede baş verip oradan kuzeye doğru yayıldıklarına inanmaktadır. Maya diliyle ilgili incelemeler bunun kökeninin izini "muhtemelen M.Ö. 2600'lerde günümüzde kuzeybatı Guetamala'daki Huehuetenango kolu olan yerde yaşamış bir ön-Maya topluluğuna" [D. S. Morales, *The Maya World* (Maya Dünyası)] dek sürmüştür. Ama Maya uygarlığı her nasıl ve nerede geliştiyse, bilginler M.Ö. ikinci bin yılı bu uygarlığın "Klasik Öncesi" dönemi ve en çok geliştiği "Klasik" döneminin başlangıcının ise M.S. 200 civarında olduğunu düşünmektedirler; M.S. 900'lerde Maya ülkesi Pasifik kıyısından Meksika Körfezine ve Karayiplere dek uzanmaktaydı. Bu birçok asır içinde Mayalar, anıtsal boyutları ve yaratıcı mimarisi bir yana piramitlerinin, tapınaklarının, saraylarının, meydanlarının, stellerinin, heykellerinin, yazılarının ve süslemelerinin bolluğu, çeşitliliği ve güzelliğiyle de hem bilginleri hem ziyaretçileri etkileyen pek çok şehir inşa ettiler. Duvarlarla çevrilmiş birkaç şehrin haricinde Maya şehirleri aslında yöneticiler, zanaatkarlar ve tacirlerden oluşan bir nüfusun çevrelediği, geniş bir kırsal nüfusun desteklediği açık uçlu tören merkezleriydiler. Birbirinin ardılı her bir hükümdar bu merkezlere ya yeni yapılar eklemişler ya da daha öncekilerin üzerine bir soğana yeni bir zar eklermiş gibi daha büyük binalar inşa ettirip eskilerini büyütmüşlerdi.

Derken Mayalar, İspanyolların gelmesinden beş yüzyıl önce bilinmeyen nedenlerde, kutsal şehirleri terk edip onları vahşi ormana teslim ettiler.

İlk kurulan Maya şehirlerinden biri olan Palenque, Meksika-

Guetamala sınırı yakınındadır ve modern zamanlarda kurulmuş olan Villahermosa'dan kolayca ulaşılabilmektedir. M.S. yedinci yüzyılda şehir Maya genişlemesinin batı ucunu temsil etmekteydi. Varlığı Avrupalılarca 1773'ten beri bilinmektedir; tapınaklarının ve saraylarının kalıntıları gün ışığına çıkartılmış ve kum kireç karışımı sıvayla yapılan zengin süslemeleri ve hiyeroglif yazıları 1920'lerden bu yana arkeologlarca incelenmektedir. Gerçi ünü ve cazibesi ancak 1949'da, Yazıtlar Piramidi denilen basamaklı piramidinin içinde aşağılara dek uzanan gizli bir iç merdivenin (Alberto Ruiz Lhuillier tarafından) keşfedilmesiyle yayılmıştır. Birkaç yıllık kazının, iç yapıyı doldurmuş ve gözlerden gizlemiş olan toprak ve yıkıntının temizlenmesinden sonra en heyecan verici keşif yapıldı: bir mezar odası (Şekil 27). Kıvrım büklüm merdivenin dibinde hala Maya savaşçılarının iskeletleri tarafından korunmakta olan boş bir duvarın ötesine geçen girişi örten üçgen taş bir blok vardı. Bunun hemen arkasında duvarları resimlerle süslenmiş tonozlu bir odacık bulunmaktaydı. İçinde yaklaşık beş ton ağırlığında ve dört metre uzunluğunda büyük dikdörtgen bir taş kapakla örtülü taştan

Şekil 27

bir lahit vardı. Bu taş kapak kaldırıldığında ortaya, hala inciler ve yeşim taşından mücevherlerle süslü uzun boylu bir adamın iskeletinin kalıntıları çıktı. Yüzü yeşim taşından yapılma mozaik bir maske ile örtülmüştü, bir zamanlar yeşim taşından bir gerdanlık olan boncuklar arasında üstünde bir ilahın imgesini taşıyan küçük bir yeşim taşı madalyon vardı.

Bu keşif çok şaşırtıcıydı çünkü o zamana dek Meksika'da mezarlık olarak hizmet veren başka hiçbir piramit veya tapınak bulunmamıştı. Mezarın ve içindeki iskeletin gizemi taş kapak üstüne kazılmış olan betimleme ile daha da derinleşti: Tüyler takılmış veya alevler çıkaran bir tahtın üstüne oturmuş ve görünüşe göre karmaşık bir odanın içindeki mekanik aygıtları kontrol eden çıplak ayaklı bir Maya (Şekil 28). Kadim Astronot Derneği ve bu derneğin sponsoru Erich von Daniken bu betimlemede alevler püskürten bir jetle itilen bir uzay aracının içindeki bir

Şekil 28

astronot görmüşlerdi. Burada gömülü olan kişinin bir dünya dışı varlık olduğunu öne sürdüler.

Arkeologlar ve diğer bilginler bu fikri alaya aldılar. Bu mezar binasının ve bitişiğindeki yapıların duvarlarındaki yazıtlar onları, burada gömülen kişinin M.S. 615-683 arasında Palenque'de tahta çıkan hükümdar Pacal ("Kalkan") olduğuna ikna etmişti. Bazıları ise bu betimlemede ölen Pacal'ın Ölüler Diyarının Ejderhası tarafından alınıp ölüler ülkesine götürülüşünü görmekteydiler; kış gündönümünde Güneş'in tam olarak Yazıtlar Piramidinin arkasında batıyor olması olgusunun kralın ölümüne, Güneş Tanrısı'nın batışı ile ek bir sembolizm kazandırdığını düşünüyorlardı. Betimlemenin gök cisimlerini ve burçlar kuşağındaki takımyıldızları temsil eden bir dizi glifin yer aldığı bir Gök Bandıyla çevrelenmiş olmasıyla, yorumları gözden geçiren bazıları ise bu sahnenin kralın Gök Yılan tarafından tanrıların göksel diyarına taşınmasını gösterdiğini düşünmekteydiler. Ölen kişinin yüzünü dönmüş olduğu haçı andıran nesnenin kralın ebedi bir ötealem yaşamına götürüldüğünü düşündüren stilize bir Yaşam Ağacı olduğu kabul edilmektedir artık.

Aslında Defin 116 olarak bilinen benzer bir mezar Tikal'in Büyük Meydanında, şehrin büyük piramitlerinden birinin hemen dibinde keşfedilmiştir. Zeminden yaklaşık altı metre derine gömülmüş, sıra dışı uzunlukta boyu olan bir iskelet bulunmuştur. Adamın cesedi taş örmeden yapılma bir platforma yerleştirilmiş ve (Palenque'de olduğu gibi) inciler, yeşim taşından nesneler ve çömleklerle çevrilmiştir. Ayrıca alevler çıkaran yılanların (bilginler bunlara Gök Tanrıları demektedir) ağızlarına taşınan kişilere ait betimlemeler yine çeşitli Maya yerleşim alanlarından bilinmektedir; tıpkı Chichen Itza'dan şu örnek gibi (Şekil 29).

Her şeyi dikkate aldıklarında bilginler "Mısır firavunlarının mezarlarıyla örtülü bir kıyaslama yapmaktan kaçınılamadığını" kabul etmekteydiler; "Pacal'ın mezarı ile Nil'in kıyısında daha önceleri hüküm sürenlerin mezarları arasındaki benzerlikler çarpıcıdır." [H. La Fay, *National Geographic Dergisinde* yayınla-

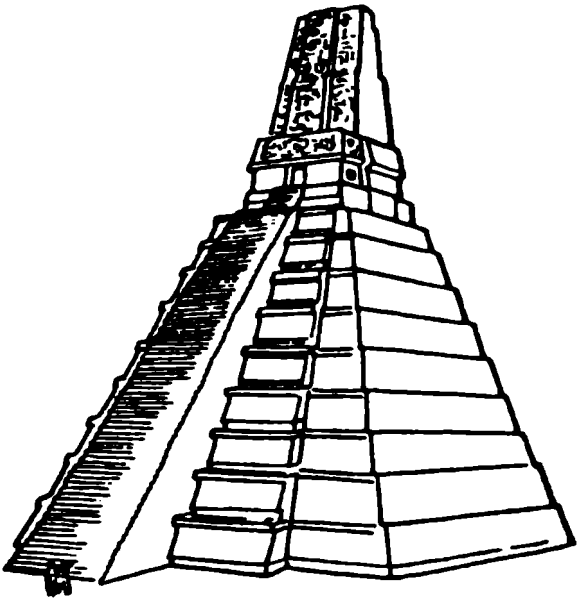
Şekil 29

nan "Mayalar: Zamanın Çocukları" başlıklı makale]. Gerçekten de Pacal'ın lahitindeki sahne bir firavunun göklerden gelen tanrılar arasında ebedi yaşama ulaşması için Kanatlı Yılan ile taşınması imgesinin aynısıdır. Astronot olmayan firavun ölümüyle birlikte bir astronot olur ve taşa oyulmuş sahnenin Pacal için önerdiğinin de bu olduğunu düşünüyoruz.

Orta Amerika'nın vahşi ormanlarında ve Güney Amerika'nın ekvatora yakın bölgelerinde yalnızca mezarlar keşfedilmedi. Tekrar tekrar görüldü ki, üstünde tropik bitkilerin yetiştiği bir tepe aslında bir piramitti; piramitlerden oluşan gruplar kayıp bir şehrin zirveleriydiler. Guetamala-Meksika sınırı üstünde bir vahşi orman alanı olan El Mirador'da 15.54 km^2'ye yayılan ve M.Ö. 400'lere uzanan büyük bir Maya şehrini 1978'de gün ışığına çıkaran kazılar başlayana dek başlangıcın güney olduğunu savunan düşünce ekolü [S. G. Morley, *The Ancient Maya* (Kadim Mayalar)] Tikal'in yalnızca en büyük değil ayrıca en eski Maya şehri olduğuna inanıyordu. Guetamala'nın Peten eyaletinin kuzeydoğu kısmında yerleşik olan Tikal'in yüksek piramitlerinin tepeleri vahşi ormanının yeşil denizi üstünde hala görülmektedir. Şehir öyle büyüktür ki daha çok kalıntı bulundukça sınırları da giderek genişliyor gibidir. Yalnızca şehrin ana tören merkezi bile 2,59 km^2'den fazladır; burası için gereken alanı açmak için yağmur ormanını kesmek yetmemiş, bir dağ sırtı-

nın büyük zahmetle düzleştirilmesi gerekmişti. Her iki yanında akan dar ve derin dereler bir dizi köprüyle bağlanan su sarnıçlarına dönüştürülmüştü.

Tikal'in birkaç ayrı bölümde sıkışık düzende gruplanmış olan piramitleri birer inşaat harikasıdırlar. Yüksek ve dar olan piramitler gerçek gökdelenlerdir; altmış metreye yaklaşan ve bazen de aşan yüksekliklere ulaşırlar. Dik basamaklarla yükselen piramitler en üstlerinde duran tapınaklar için yükseltilmiş platformlar olarak hizmet verirler. Birkaç dar odadan ibaret olan dikdörtgen tapınakların da tepesinde, piramitlerin yüksekliğini iyice artıran süslü ek katlar vardır (Şekil 30). Mimari sonuç gerçekten sembolik Gökyüzüne Merdivenin dik basamaklarıyla ulaşılan tapınağın Yer ve Gök arasında adeta havada asılı gibi durmasıdır. Her bir tapınağın içine doğru ilerleyen ve her biri bir öncekinden biraz daha yüksek olan antreler vardır. Üst eşik-

Şekil 30

leri az bulunur ahşaptan yapılmış ve incelikle yontulmuştur. Beş dış ve yedi iç olmak üzere on iki kapı girişi olması kuraldır; anlamı şu ana dek belirgin dikkat çekmemiş bir sembolizm.

Tikal'in kalıntılarının yakınlarına bir uçak pistinin inşa edilmesi 1950'den sonra şehrin incelenmesine hız kazandırdı ve burada, özellikle Pennsylvania Üniversitesinin Üniversite Müzesinden gelen ekipler tarafından yaygın arkeolojik çalışmalar yürütüldü. Ekipler Tikal'in büyük meydanlarının hükümdarların ve asillerin gömüldüğü bir nekropol olarak hizmet verdiğini, daha küçük yapılarının birkaçının aslında mezarların üstüne değil de hemen yanlarına inşa edilerek anma amaçlı boş mezar anıtlar olarak iş gören cenaze tapınakları olduklarını keşfettiler. Ayrıca çoğu doğuya veya batıya bakacak şekilde dikilmiş kalın taş levhalar olan yüz elli steli gün ışığına çıkardılar. Bunlarda gerçek hükümdarların portrelerinin, yaşamlarının başlıca önemli olaylarının betimlendiği anlaşıldı. Bunların üstüne oyulan hiyeroglifler (Şekil 31) bu olaylarla ilişkili doğru tarihleri kaydetmiş, hükümdarı kendi hiyeroglifi ile adlandırmıştı (bu örnekte, "Jaguar Pençe Kafatası", M.S. 488) ve olayı tanımlamıştı: bilgin-

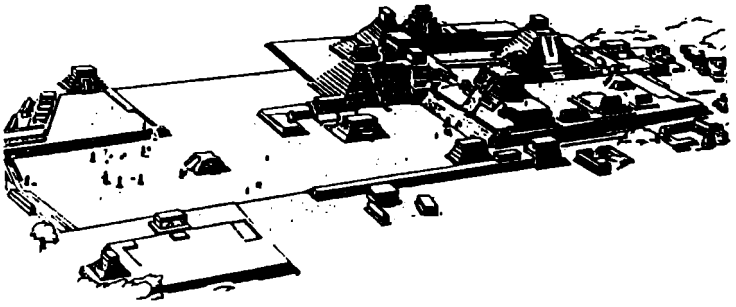

Şekil 31

ler artık bu metinsel hiyerogliflerin sadece resimsel veya ideografik olmayıp "Sümer, Babil ve Mısır'dakilere benzer heceler halinde fonetik olarak da yazıldıkları"ndan emindirler [A. G. Miller, *Maya Rulers of Time* (Zamanın Maya Hükümdarları)].

Bu gibi stellerin yardımıyla arkeologlar Tikal'de M.S. 317 ile M.S. 869 arasında hükmeden on dört hükümdardan oluşan bir sırayı tanımlayabilmişlerdir. Ama Tikal'in bundan çok önceleri bir Maya kraliyet merkezi olduğu kesindir: Bazı kraliyet mezarı kalıntılarının karbon tarihlendirmesi M.Ö. 600'lere dek uzanan sonuçlar vermiştir.

Tikal'in yaklaşık iki yüz kırk kilometre güneydoğusunda uzanan Copan, Stephens'in satın aldığı şehirdir. Maya ülkesinin güneydoğu ucunda yer alan şehir bugün Honduras sınırları içindedir. Tikal'in dik basamaklı gökdelenlerinden yoksun olsa da bu şehir ölçek ve yerleşim düzeni açısından belki de daha Mayavaridir. Şehrin geniş tören merkezi otuz hektarlık alanı kaplamakta ve birkaç büyük meydan çevresinde gruplanan piramit tapınaklar içermektedir (Şekil 32). Geniş tabanlı ve ancak yirmi metre kadar yüksek olan piramitler özenle yontulmuş

Şekil 32

heykeller ve hiyeroglif yazıtlarla süslenmiş olan geniş ve anıtsal merdivenlerle göze çarparlar. Meydanlarda türbeler, sunaklar ve tarihçiler için en önemli şey olan, hükümdarları ve tahtta kalma sürelerini gösteren oyma taş steller bulunmaktadır. Bu steller ana piramidin M.S. 756'da tamamlandığını ve Copan'ın M.S.

dokuzuncu yüzyılda, yani Maya uygarlığının ani çöküşünden hemen önce ihtişamın zirvesine vardığını ortaya koymaktadırlar.

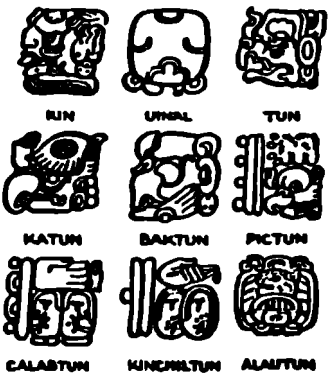
Ama süre gelen keşiflerin ve kazıların göstermiş olduğu gibi Guetamala, Honduras ve Belize'de birbiri ardınca ortaya çıkartılan yerleşim alanları M.Ö. 600'ler gibi erken tarihlerde anıtların ve tarihli stellerin var olduğunu, dolayısıyla tüm bilginlerin fikir birliğine vardıkları gibi, çok daha önceki bir gelişme dönemine veya kaynağa sahip olan gelişmiş bir yazı sistemini açığa çıkardığını işaret etmektedirler.

Copan, birazdan göreceğimiz gibi, Maya yaşamı ve kültüründe özel bir rol oynamıştır.

Maya uygarlığının öğrencileri özellikle Mayaların zamanı hesaplamadaki doğruluğu, yaratıcılığı ve çeşitliliğinden çok etkilenmişler ve bunları gelişmiş Maya astronomisine atfetmişlerdir.

Mayaların aslında bir değil üç takvimleri vardı ama birinin –zannımızca en önemlisinin- astronomi ile hiçbir ilgisi yoktu. Buna sözde Uzun Sayış denir. Takvim belirli bir başlangıç gününden başlayıp Mayalar tarafından stele veya anıta kaydedilen olay gününe dek geçen günleri sayarak tarihi belirtir. Bu muammalı Birinci Gün, artık çoğu bilginin fikir birliği ettiği gibi, şu an kullandığımız Hristiyan takvimine göre M.Ö. 13 Ağustos 3113'tür: Maya uygarlığının ortaya çıkışından çok önce olduğu bariz olan bir tarih ve bir olay.

Uzun Sayış, diğer iki zaman hesaplama sistemi gibi Mayaların yirmilik (".. kere yirmi") matematik sistemine dayanırdı ve tıpkı kadim Sümer'de olduğu gibi "hane" kavramını kullanıyordu: 1 rakamı birinci kolonda bir, sonrakinde yirmi, sonrakinde dört yüz olacak şekilde gidiyordu. En düşük değerlerin en altta yer aldığı dikey kolonlar kullanan Maya Uzun Sayış tarihlendirme sistemi bu çeşitli çarpımları adlandırmış ve onları gliflerle tanımlamıştı (Şekil 33). Birler için *kin*, yirmiler için *uinal* vs. ile başlayan çarpımlar 23.040.000.000 gün gibi akıl almaz bir sayıya karşılık gelen *alau-tun* glifine dek sürmekteydi: 63.080.082 yıllık bir dönem!

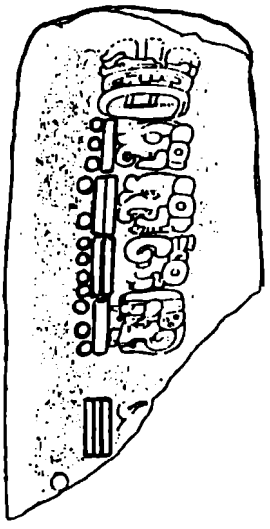

Şekil 33

Ama daha önce belirttiğimiz gibi Mayalar anıtlarının üstündeki gerçek takvime bağlı tarihlendirmelerde dinazorlar çağına dek değil de onlar için İsa'nın doğuşunun Hristiyan takvimini kullananlar için önemli oluşu kadar önemli olan belirli bir gün ve olaya dek gitmekteydiler. İşte, şu ana dek Tikal'de bir kraliyet anıtının üstünde bulunan en eski tarihi (M.S. 292) taşıyan Stel 29 (Şekil 34) bir rakamı için noktalar ve beş rakamı için çubuklar kullanarak 8.12.14.8.15 Uzun Sayış tarihini vermektedir:

08 bak-tun	(8 x 400 x 360)	=	1.152.000	gün
12 ka-tun	(12 x 20 x 360	=	84.400	gün
14 tun	(14 x 360)	=	5.040	gün
08 uinal	(8 x 20)	=	160	gün
15 kin	(15 x 1)	=	15	gün
	Toplam	=	1.243.615	gün

1.243.615 günü bir güneş yılındaki günlere, yani 365¼ bölecek olursak stel üstündeki tarih, bunun üstünde betimlenen olayın şu güzemli Birinci Gün'den, yani M.Ö. 13 Ağustos 3113'ten 3.404 yıl ve 304 gün sonra meydana geldiğini belirtmektedir. Dolayısıyla artık kabul edilen doğrulamalara göre stel üzerindeki tarih M.S. 292'dir (3.405 – 3.113 = 292). Bazı bilginler Mayaların Uzun Sayış takvimini M.Ö. dördüncü yüzyıla denk

Şekil 34

gelen Baktun 7'de kullanmaya başlamış olduklarına dair kanıtları öne sürerken, diğerleri çok daha öncelerine uzanan bir kullanımı göz ardı etmemektedir.

Bu sürekli takvimin yanı sıra iki devirsel takvim vardı. Biri *Haab* veya 20 günlük 18 aya bölünmüş ve ek olarak yıl sonuna eklenen 5 günüyle 365 günlük güneş yılıdır. Diğeri ise *Tzolkin* veya temel 20 günün 13 kez tekrarlanarak 260 günlük Kutsal Yılı oluşturduğu Kutsal Yıl takvimidir. İki devirsel takvim daha sonra biraraya getirilip sanki birbirince döndürülen çarklarmışcasına 52 güneş yılından oluşan büyük Kutsal Devir oluşturulmuştur; çünkü 13, 20 ve 356 kombinasyonları 52 yıla denk gelen 18.980 günde bir haricinde tekrarlanamıyorlardı. 52 yıllık bu Devir Takvimi kadim Orta Amerika'nın tüm halklarınca kutsal görülmekteydi ve onlar bu takvimi hem geçmişin hem de geleceğin olaylarıyla ilişkilendiriyorlardı; tıpkı bir kurtarıcının geleceği beklentisi içeren Quetzalcoatl'ın dönüşü gibi.

En erken Kutsal Devir tarihi Meksika'nın Oaxaca vadisinde

bulunmuştur ve M.Ö. 500'lere dek gitmektedir. Sürekli olan sistem de Kutsal Devir de hayli eski olan zaman hesaplama sistemleridir. Biri tarihseldir; önemi ve yapısı bugün bile bir bilmece olan çok uzak geçmişteki bir olaydan itibaren geçen zamanı (günleri) saymaktadır. Diğeri ise 250 günlük garip bir döneme ayarlanmış olan devirsel bir takvimdir; bilim adamları her 260 günde bir herhangi bir şey oldu mu veya hala olmakta mı diye tahmin etmeye çalışıyorlar.

Bazıları ise bu devrin tamamen matematiksel olduğuna inanmaktadır: 52 yıllık beş devir 260 yıl ettiği için daha kısa bir hesaplama yapılabilmesi için 260 gün benimsenmiştir. Ama 260'ı bu şekilde açıklamak bizi 52'yi açıklama ihtiyacına getirir: Öyleyse 52'nin kökeni ve nedeni nedir?

Bazıları 260 günlük dönemin yağmur mevsimi veya kurak dönemler gibi ziraat ile ilgili olabileceğini önermektedir. Mayaların astronomiye meylini düşünen diğerleri ise 260 gün ile Venüs veya Mars'ın hareketleri arasındaki ilişkiyi bir biçimde hesaplamaya giriştiler. Yirmi birinci Uluslararası Amerikancılar Kongresinde (Roma, 1926) Zelia Nuttal tarafından önerilen çözüm niçin hak ettiği kabulü görmedi, diye merak ediyoruz. Nuttal Yeni Dünya halkları için Güneşin mevsimsel hareketlerini kendi bölgelerine uygulamalarının en kolay yolunun Güneşin gün ortasında tam olarak en üst noktadan geçtiği Başucu Günlerini belirlemek olduğunu işaret etmişti. Bu, Güneş kuzeye doğru ilerler gibi görünüp derken güneye yönelerek en üst noktadan iki kez geçmesiyle yılda iki kez meydana gelir. Nuttal yerlilerin iki Başucu Günü arasındaki süreyi ölçtüklerini ve ortaya çıkan gün sayısını Takvim Devri için kullandıklarını önermişti.

Aradaki süre ekvatorda bir güneş yılının yarısıdır; kuzeye veya güneye doğru uzaklaşıldıkça uzar. Örneğin, 15 derece kuzeyde bu süre 263 gündür (12 Ağustos'tan sonraki 1 Mayıs'a dek). Bu yağmur mevsimidir ve Mayaların torunları bugün bile 3 Mayıs'ta (o günün Meksika'nın Kutsal Haç bayramı olması da pek uygundur) ekime başlarlar. Aradaki bu süre 14 derece 42 dakika kuzeyde, yani *Copan'ın enleminde* tam olarak 260 gündü.

Nuttal 260 günlük tören yılının sabitlenişinin Copan'ın Mayaların astronomik başkenti olduğunun düşünülmesi olgusundan kaynaklandığı şeklinde doğru bir açıklama ortaya koydu. Göksel yönelimle ilgili bildik binaların yanı sıra, şehirde bulunan bazı stellerin önemli takvim tarihlerini belirlemek üzere hizalandığı anlaşılmıştır. Bir diğer örnekte, M.S. 733'e denk gelen bir Uzun Sayış tarihi taşıyan bir stel ("Stel A") ayrıca iki başka uzun Sayış tarihi de taşımaktadır; bunlardan biri 200 gün fazla ve diğeri ise 60 gün eksiktir (260 günlük devir böylece bölünmüştür). A. Aveni [*Skywatchers of Ancient Mexico* (Kadim Meksikanın Gök Bekçileri)] bunun (normalde her yıl 365 1/4 gün sayan) Uzun Sayışı 365 günlük devirsel *Haab* ile aynı çizgiye getirme girişimi olduğunu varsaymaktadır. Takvimleri yeniden ayarlamak veya düzenlemek ihtiyacı, M.S. 763'te Copan'da toplanan bir astronomlar özel toplantısının sebebi olmuş olabilir. Bu olay, toplantıya katılan on altı astronomun, her bir yüzde dörder dörder (Şekil 35) betimlendiği ve Sunak Q olarak bilinen bir kare anıtta anılmaktadır. Pacal betimlemesinde olduğu gibi bunların burunlarının önündeki "gözyaşı" glifinin onları Gök Bekçiler olarak tanımladıklarını belirtmemiz gerekiyor. Bu anıta oyulan tarih diğer Maya sitlerindeki anıtlarda da görülmektedir, bu da akla Copan'da varılan kararın tüm ülkede uygulanmış olduğunu getiriyor.

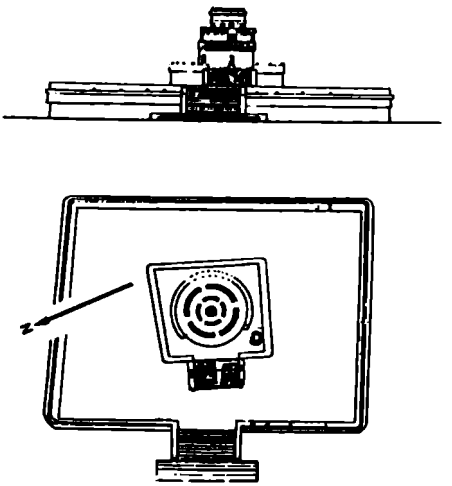
Mayaların başarılı astronomlar olduklarıya ilgili şöhretleri,

Şekil 35

onların çeşitli kodekslerinde güneş ve ay tutulmalarıyla ve Venüs gezegeniyle ilgili astronomi bölümleri olmasıyla daha da güçlenmiştir. Ancak verilerin yakından incelenmesiyle bunların, Maya astronomları tarafından yapılan gözlemlerin kayıtları olmadıkları ortaya çıktı. Bunlar daha çok daha eski kaynaklardan kopya edilmiş ve Mayalara 260 günlük devire uygulanabilecek fenomenleri nerelerde arayacaklarına dair hazırlanmış veriler sağlayan almanaklardı. E. Hadingham tarafından [*Early Man and the Cosmos* (İlk İnsan ve Kozmos)] belirtildiği gibi bu almanaklar "uzun vadeli kesinliğin ve kısa vadeli kusurluluğun garip bir karışımını" sergiliyorlardı.

Anlaşılan yerel astronomların başlıca görevi gök cisimlerinin hareketleri ile ilgili daha önceki zamanlara ait verileri 260 günlük kutsal yıla göre doğrulamak veya ayarlamaktı. Gerçekten de Yucatan'ın en ünlü ve hala ayakta duran gözlem evi olan Chichen Itza'daki *Caracol* (Salyangoz) (Şekil 36), burasının yönelimini ve de gün tün eşitlikleri ile gündönümlerini gözlemek için kullanılması gereken gözlem deliklerini boş yere arayıp bulmaya kalkışan art arda pek çok araştırmacıyı hayal kırıklığına uğ-

Şekil 36

ratmıştır. Ancak bazı gözlem delikleri 260 günlük Tzolkin devresiyle ilişkiliymiş gibi görünmektedir.

Ama niçin 260? Sırf Copan'daki Başucu Günleri arasındaki günlerin sayısına denk geldiği için mi? Peki ama niçin Teotihuacan gibi 20 derece kuzeydeki bir şehrin daha kolay olan 300 günlük süresi seçilmemişti?

Bu 260 sayısı keyfi, maksatlı bir seçim gibi görünmektedir; (el ve ayak parmaklarının sayısı olan) 20 gibi doğal bir sayının 13 ile çarpımının sonucu olduğu gibi bir açıklama meseleyi şu soruya yöneltir: Niçin ve nereden 13? Uzun Sayış da keyfi bir rakam içermektedir: 360. Bu sayı *kin* (1) ve *uinal* (20)'den sonra yirmilik ilerletmeyi terk edip sisteme *tun* (360)'u sokar. Haab takvimi de temel uzunluğu olarak 360'ı esas alır ve bu sayıyı 20 günden oluşan 18 "ay"a bölerek 365 günlük güneş yılını tamamlamak üzere 5 "kötü gün" ekleyerek sayıyı yuvarlar.

Dolayısıyla üç takvim de doğal olmayan, kasten seçilmiş sayılara dayanmaktadır. 260 ve 360'nın Mezopotamya'dan Mısır'a ve oradan da Orta Amerika'ya gittiğini göstereceğiz.

Hepimiz 360 sayısına aşinayız; bir dairedeki derecelerin sayısıdır. Ama bu sayıyı Sümerlere borçlu olduğumuzu ve bunun onların altmışlık matematiksel sisteminden kaynaklandığını çok azımız bilir. Bilinen ilk takvim Sümerlerin Nippur Takvimi idi; 360 derecelik daireyi 12 parçaya bölerek oluşturulmuştu çünkü 12 yılın on iki ayının, burçlar kuşağındaki on iki burcun, on iki Olimpos tanrısının vb. izlediği göksel kutsal sayıdır. 5 1/4 günlük eksiklik ise birkaç yılda bir, bir on üçüncü ayın eklenmesiyle çözülmüştü.

Mısırlıların aritmatik sistemi altmışlık olmamasına rağmen onlar da Sümerlerin 12 x 30 = 360 sistemini benimsemişlerdi. Ama araya ay eklemeyle ilişkili karmaşık hesaplamaları takip edemediklerinden her bir yılın sonuna beş günlük bir kısa "ay" ekleyerek meseleyi basitleştirdiler. Orta Amerika'da benimsenen sistemin ta kendisiydi bu. Haab takvimi Mısır takvimine benzemekle kalmaz, tıpatıp aynısıdır. Dahası, Orta Amerika yerlilerinin güneş yılının yanı sıra bir de tören yılına sahip ol-

maları gibi Mısırlılar da Sirius yıldızının helyak doğuşu* ve Nil nehrinin aynı zamana denk gelen taşmaları ile ilgili bir tören yılına sahiptiler.

Mısır ve dolayısıyla da Orta Amerika takvimleri üstündeki Sümer mührü altmışlık 360 sayısıyla sınırlı değildir. *El Mexico Antiguo* (Antik Meksika Dergisi) dergisinin ilk sayılarında esasen B. P. Reko tarafından yapılan çeşitli incelemeler Tzolkin takvimindeki on üç ayın aslında Sümerlerin 12 aya ekleme on üçüncü ayı içeren sistemlerinin bir yansıması olduğunu kesinleştirmektedir, ancak Mısır'da (ve dolayısıyla Orta Amerika'da) on üçüncü ay yıllık 5 günler halinde kısaltılmıştır. Maya dilinde 360 anlamına gelen *tun* terimi "göksel", yani zodyak kuşağı içindeki bir yıldız veya gezegen demektir. "Yıldızlar kümesi", yani takımyıldız anlamına gelen *Mool* teriminin Sümerlerce "gök cismi" anlamında kullanılan MUL terimiyle neredeyse aynı olması çok ilginçtir.

Orta Amerika takvimleri ile Eski Dünya arasındaki ilişki pek çok büyük Orta Amerika olayının uyduğu en kutsal sayı olan 52'ye baktığımızda daha da bariz hale gelecektir. Bunu açıklamak üzere yapılan (bunun 13 kere 4 olduğu beyanatı gibi) pek çok girişim en bariz kaynağı görmezden gelmektedir: Yakın Doğu (ve sonrasında Avrupa) takviminin 52 haftası. Ancak bu hafta adedine 7 günden oluşan bir hafta ölçüsü benimsendiğinde ulaşılır. Durum her zaman böyle değildi. 7 günlük haftanın kökeni yaklaşık iki yüzyıldır süren bir incelemenin konusudur ve en iyi teori bunun Ay'ın dört aşamasından türetilmiş olduğudur. Kesin olan şey bunun Tanrı, İsrailoğullarına Mısır'dan Çıkış sırasında yedinci günü Şabbat olarak ibadetle geçirmelerini emrettiğinde bir ilahi yolla kararlaştırılan bir zaman dönemi olarak ortaya çıkmasıdır.

Öyleyse 52 Orta Amerika takvimlerinin ortak paydası olduğu için mi en kutsal sayıdır? Yoksa (diyelim ki 300 değil de)

* Helyak Doğuş: Güneş'in doğmaya başladığı ama gögün yıldızları görecek kadar karanlık olduğu anda belirli gök cisimlerinin doğu ufkunda kısa bir süre için görünür olmaları. (Ç.N.)

260'lık kutsal devir, 52'nin katı (52 x 5 = 260) olduğu için mi benimsenmişti?

Unvanı "yedi" olan bir ilah önde gelen bir Sümer tanrısı olmasına rağmen esasen Kenan ülkesinde tanrıya adanan yer (örneğin, *Beer-Şeba*, Yedi'nin Kuyusu) veya kişisel isimler (*Elişeva*, Benim Tanrım Yedi'dir) ile onurlandırılmıştı. Yedi sayısı İbran ataların ancak İbrahim Mısır'a gidip firavunun maiyetinde kaldıktan sonraki hikayelerinde hürmet edilen bir sayı olarak görülür. Yedi sayısı Kitabı Mukaddes'te geçen firavunun rüyası ve ardından Mısır'da olanlarla ilgili olarak Yusuf'un hikayesinde baskındır. Ve 52'nin 7 sayısının temel bir takvim birimi olarak düşünülmesinden kaynaklanması kadarıyla, Orta Amerika'nın bu en kutsal devrinin Mısır kökenli olduğunu göstereceğiz.

Daha ayrıntılı söyleyelim: 52 sayısı bilim, yazı, matematik ve takvim tanrısı olan Mısır tanrısı Tot ile ilişkili büyülü bir sayıdır.

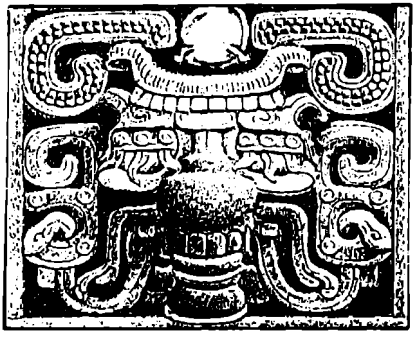
"Satni-Khamois'in Mumyalarla Maceraları" diye bilinen ve büyü, gizem ve macera bakımından herhangi bir modern macera romanıyla boy ölçüşebilecek kadim bir Mısır masalı, çok önemli bir sahnede büyülü sayı 52, Tot ve takvimin sırları arasında ilişki kurmaktadır. Teb'de M.Ö. üçüncü yüzyıla tarihlenen bir mezarda keşfedilmiş bir papirüs (Kahire 30646) üstüne yazılmıştır. Aynı hikayeyi içeren başka papirüslerin parçaları da bulunmuştur; bu da hikayenin kadim Mısır literatürünün tanrılar ve insanlarla ilgili hikayeler devrine ait yerleşik bir eser olduğunu işaret etmektedir.

Bir firavunun oğlu olan hikayenin kahramanı "her şey konusunda çok iyi eğitilmiştir." Genç adam Memfis (o sıralar başkentti) nekropolünde dolanmayı adet edinmişti, tapınak duvarları ve steller üstündeki kutsal yazıları okumakta ve eski büyü kitaplarını araştırmaktaydı. Zamanla "Mısır ülkesinde hiçbir eşi olmayan bir büyücü" oldu. Bir gün gizemli bir adam ona "tanrı Tot'un kendi eliyle yazdığı bir kitabın içinde saklı olduğu" bir mezardan söz eder; bu kitapta Yer'in gizemleri ve Gök'ün sırları kadar "Güneşin doğuşları, Ay'ın görünüşleri ve Güneş'in çevresinde dolanan tanrıların [gezegenlerin] hareketleri"ni ilgilen-

diren ilahi bilgiler de vardı.

Mezar (bilginler onun M.Ö. 1250 civarında hüküm sürdüğüne inanıyorlar) daha eski bir firavunun oğlu olan Nenoferkeptah'a aitti. Satni beklendiği gibi çok meraklanıp mezarın yerini sorduğunda yaşlı adam onu, Nenoferkeptah'in mumyalanmış olmasına rağmen ölü olmadığı ve ayağının altına sokulmuş olan kitabı almaya cesaret edeni alaşağı edebileceği söyleyerek uyardı. Gözü korkmayan Satni mezarı aramaya koyuldu. Yer altında olduğu için bulunamıyordu. Ama doğru yere ulaşan Satni "üstünde bir formül okudu ve yerde bir boşluk açıldı, Satni kitabın bulunduğu yere gitmek üzere aşağı indi."

Satni mezarın içinde Nenoferkeptah'ın, kız kardeşi-karısının ve onların oğlunun mumyalarını gördü. Kitap gerçekten de Nenoferkeptah'ın ayağının dibindeydi ve "sanki güneş orada parlıyormuşcasına bir ışık yayıyordu." Satni ona doğru bir adım attığında kadının mumyası konuştu ve onu daha fazla ilerlememesi için uyardı. Satni'ye o kitabı ele geçirmek için Nenoferkeptah'ın yaşadığı maceraları anlattı; Tot kitabı en dıştakiler bronz ve demirden yapılma bir dizi başka kutunun içinde olan bir gümüş kutu içindeki bir altın kutuya koymuştu. Yapılan uyarılara kulak asmayıp tüm engellerin üstesinden gelen Nenoferkeptah kitabı bulup ele geçirmiş ve Tot tarafından oracıkta geçici olarak canlılığını kaybetmekle lanetlenmişlerdi. Canlı olmalarına rağ-

Şekil 37

men mumyalanmışlardı ve mumyalanmış olmalarına rağmen görebiliyor, duyabiliyor ve konuşabiliyorlardı. Kadın Satni'yi kitaba dokunursa Tot'un lanetine uğrayacağını söyleyerek uyardı.

Ama buraya kadar gelen Satni kitabı ele geçirmeye kararlıydı. Ona doğru bir adım daha attığında Nenoferkeptah'ın mumyası konuştu. Tot'un gazabına uğramadan kitabı ele geçirmenin bir yolu olduğunu anlattı: Bu, Tot'un büyülü sayısı olan Elli İki Oyununu oynayıp kazanmaktı.

Satni hemen kabul etti. İlk eli kaybetti ve kendisini yarı yarıya toprağa gömülmüş buldu. Sonraki ve sonraki eli kaybettikçe giderek daha çok gömülüyordu. Kitapla birlikte kaçmayı nasıl başardığı, bunun sonucunda ne belalarla karşılaştığı ve sonunda kitabı saklandığı yere nasıl geri götürdüğüne ilişkin ayrıntılar "Kutsal Hazine Avcıları"nın bu kadim versiyonunun geri kalanını oluşturur.

Hikayeden çıkarılacak ders ne kadar bilgili olursa olsun hiçbir insanın Yer, Güneş, Ay ve gezegenlerin gizemlerini ilahi izin olmadıkça öğrenemeyeceğidir: Tot tarafından yetkilendirilmedikçe insan Elli İki oyununu kaybedecektir. Yeryüzünün koruyucu mineral ve metal katmanlarını kaldırıp sırları aramaya çalışsa bile kaybedecektir.

Orta Amerika'nın halklarına Elli İki Takvimini ve diğer tüm bilgileri bahşedenin Quetzalcoatl olarak da bilinen aynı Tot olduğuna inanıyoruz. Yucatan'da Mayalar onu Kukulkan olarak çağırmaktaydılar, Guetamala ve El salvador'daki Pasifik bölgelerinde Xiuhtecuhtli olarak çağrılıyordu: Bu isimlerin hepsi de aynı anlama gelirler, Tüylü veya Kanatlı Yılan.

Mayaların kayıp şehirlerinin mimarisi, yazıtları, ikonografisi ve anıtları bilginlere yalnızca hükümdarlarının ve hükümdarlarının tarihlerinin değil değişen dinsel kavramlarının da izini sürüp yeniden ortaya koyma fırsatını vermiştir. İlk başlarda tapınaklar Yılan Tanrı'ya tapınmak üzere basamaklı piramitler üstünde yükseltilmişler ve gökler önemli göksel devirleri gözlemek için izlenmişti. Ama derken tanrının veya tüm gök tanrıla-

rının ayrılıp gittileri bir gün gelmişti. Artık görülmediği için tanrıların gecenin hükümdarı olan jaguar tarafından yutuldukları varsayıldı, böylece büyük tanrının sureti bundan böyle arasından eski sureti olan yılanların hala görülebildiği jaguar maskesiyle örtülür oldu (Şekil 37).

Ama Quetzalcoatl döneceği sözünü vermemiş miydi?

Vahşi ormandaki gök bekçiler derhal kadim almanaklara başvurdular. Rahipler ortadan kaybolan ilahların kurban edilen insanların hala çarpmakta olan kalpleri adak olarak sunulursa dönecekleri fikrini yaydılar.

Ama M.S. dokuzuncu yüzyıl içindeki önemli bir takvim gününde gerçekleşeceği kehaneti yapılan bir olay gerçekleşmedi. Tüm devreler biraraya gelmişti ama nafile. Tanrılara adanmış tören merkezleri ve şehirler işte böylece terk edildi ve vahşi orman yeşil örtüsünü Yılan Tanrıların Diyarının üstüne çekti.

- 5 -

DENİZİN ÖTE YAKASINDAN GELEN YABANCILAR

Din adına yapılan iğrençliklerden tiksinmiş, eski günlerdeki gibi ibadet edebilecekleri bir yer arayan Toltekler M.S. 987'de Topiltzin-Quetzalcoatl'ın ardına düşüp Tollan'ı terk ettiklerinde Yucatan'a gittiler. Elbette yeni yurtlarını daha yakın bir yerde bulabilir, daha az zahmetli bir yolculuk yapabilir ve daha az düşmanca davranan kabileler arasından geçebilirlerdi. Yine de neredeyse bin altı yüz kilometre yol alıp kendilerininkinden her açıdan farklı olan düz, nehirsiz, tropik bir ükeye gitmeyi seçmişlerdi. Chichen Itza'ya ulaşana dek durmadılar. Niçin? Mayaların çoktan boşaltmış oldukları kutsal şehre varmak için bu acele nedendi? Cevapları ancak yıkıntıların arasında arayabiliriz.

Yucatan'ın idari başkenti olan Merida'dan kolayca erişilen Chichen Itza, İtalya'daki Pompeii ile karşılaştırılır: Altına gömülmüş olduğu volkanik kül temizlendiğinde caddeleri, evleri ve duvar resimleri ve duvar yazılarıyla birlikte tüm bir Roma şehri gün ışığına çıkartılmıştı. Chichen Itza'da da vahşi ormanın yeşil kubbesi sökülüp temizlendiğinde ziyaretçilerine çifte ziyafet çeken bir manzara ortaya çıkmıştı: "Eski İmparatorluk" tarzı bir Maya şehri ve Tollan'dan göçenlerin onu son kez gördükleri halin küçük bir kopyası, çünkü Toltekler buraya vardıklarında

Chichen Itza'nın üstüne kendi eski başkentlerinin bir suretini inşa ettiler.

Arkeologlar bu yerleşim alanının M.Ö. birinci binyılda bile önemli bir yerleşim olduğuna inanıyorlar. *Chilam Balam* tarihçesi M.S. 450'de burasının Yucatan'ın başlıca kutsal şehri olduğunu teslim eder. O zamanlar adı *Chichen*'dir, yani "Kuyu Ağzı" çünkü şehrin en önemli özelliği yakın ve uzak yerlerden gelen hacıların ziyaret ettiği kutsal kuyudur. Maya hakimiyeti döneminden kalan görünebilir kalıntıların çoğu yerleşim alanının güneyinde veya "Eski Chichen" kısmında yerleşiktir. Stephens ve Catherwood tarafından tarif edilip çizilen ve *Akab-Dzib* ("Okült Yazı Yeri"), Rahibe Manastırı, Eşikler Tapınağı gibi romantik isimleri olan binaların çoğu buradadır.

Tolteklerin gelişinden önce Chichen Itza'yı son işgal edenler (ya da yeniden işgal edenler diyelim) Itzalardı; bazıları bunların Tolteklerin bir kolu olduğunu düşünmekte, bazıları da güneyden gelen göçmenler olduklarını söylemektedirler. Şehre "Itzaların Kuyu Ağzı" anlamına gelen son adını verenler onlardır. Itzalar kendi tören merkezlerini Maya harabelerinin kuzeyinde inşa etmişlerdir, yerleşim alanının en ünlü binaları büyük merkezi piramit [*El Castillo* (Kale)] ve gözlem evi [*Caracol* (Salyangoz)] onlar tarafından yapılmış ve sonra Toltekler Chichen Itza'da Tollan'ı yeniden inşa ederlerken bunlara el koyup üstlerine inşaat yapmışlardır.

Bir giriş yolunun şans eseri keşfedilmesi sayesinde günümüzde ziyaretçiler Itza piramidi ile onu örten Toltek piramidi arasındaki boşluğa girebilmekte ve sonradan Tolteklerin Chacmool ve bir jaguarın imgesini yerleştirdikleri Itza tapınağına çıkan daha önceki merdivenlere tırmanabilmekteler. Dışarıdan yalnızca Toltek yapısı görülmektedir: elli beş metreye dek yükselen dokuz katlı bir piramit (Şekil 38). Tüylü Yılan Tanrısı Quetzalcoatl-Kukulkan'a adanan piramit bu tanrıyı yalnızca tüylü yılan süslemeleriyle onurlandırmakla kalmaz, piramidin dört yüzündeki merdivenlerin 91 basamaklı inşa edilip en üst "basamak" veya platform da eklendiğinde (91 x 4 + 1 = 365) güneş yı-

Şekil 38

lının günlerini vermeleri gibi yapıya çeşitli takvimsel unsurlar da eklenmiştir. Savaşçılar Tapınağı olarak bilinen bir yapı konumuyla, yönlendirilmesiyle, merdiveni, merdivenin iki yanındaki taştan tüylü yılanları, süslemeleri ve heykelleriyle kelimenin tam anlamıyla Tula'daki Atlantlar piramidinin kopyasıdır.

Tula'da (Tollan) olduğu gibi bu piramit tapınağın baktığı büyük meydanın karşısında ana oyun kortu bulunur. Bu 165 metre uzunluğunda, Orta Amerika'daki en büyük kort olan uzun mu uzun bir dikdörtgendir. Dikdörtgenin iki uzun kenarı boyunca yüksek duvarlar yükselir ve her birinin ortasında, yerden 10 metre yüksekte çıkıntı yapmış, birbirine dolanmış yılanlarla süslenmiş olan bir taş halka vardır. Top oyuncuları oyunu kazanmak için katı kauçuk bir topu halkalardan geçecek biçimde fırlatmalıydılar. Her takımda yedi oyuncu vardı; kaybeden takım ağır bir bedel ödüyordu, kaptanın kafası kesilmekteydi. Uzun duvarlar boyunca yarım kabartma tarzında süslenmiş ve oyundan sahneler gösteren taş paneller asılıdır. Doğu duvarının

ortasındaki panelde hala (Şekil 39) kaybeden takımın kaptanının kesik başını elinde tutan kazanan takımın kaptanı (solda) görülebilmektedir.

Şekil 39

Bu ciddi son bu top oyununda oyun ve eğlenceden fazlasının olduğunu düşündürmektedir. Tula'da olduğu gibi Chichen Itza'da da belki antrenman veya daha az önemli maçlar için ayrılmış birkaç oyun kortu vardır. Ana kort boyutu ve ihtişamıyla eşsizdir ve burada yer alan şeyin önemi savaşçıları, mitolojik karşılaşmaları, Yaşam Ağacını ve de iki boynuzlu sakallı bir ilahı betimleyen (Şekil 40) sahnelerle zengin biçimde süslenmiş üç tapınağın korta tahsis edilmiş olmasıyla iyice vurgulanmaktadır.

Tüm bunlar ve de top oyuncularının çeşitliliği ve gösterişli kıyafetleri büyük siyasi-dinsel önem taşıyan ve uluslararası de-

Şekil 40

ğilse de kabilelerarası olan bir olayı düşündürtmektedir. Oyuncuların sayısı (yedi), kaybeden takımın kaptanının başının kesilmesi ve bir kauçuk topun kullanılması *Popol Vuh*'ta kauçuk bir topla yarışan tanrılar arasında geçen bir çarpışmayı anlatan mitolojik hikayenin taklit edilmesi gibi görünüyor. Hikayede Yedi Papağan ve iki oğlundan oluşan tanrılar aralarında Güneş, Ay ve Venüs'ün de bulunduğu çeşitli Gök Tanrılarına karşı oynarlar. Yenilen oğul Yedi Huanaphu idam edilir: "Başı bedeninden ayrıldı ve yuvarlandı gitti, kalbi göğsünden sökülüp çıkartıldı." Ama bir tanrı olduğu için diriltildi ve bir gezegen haline geldi.

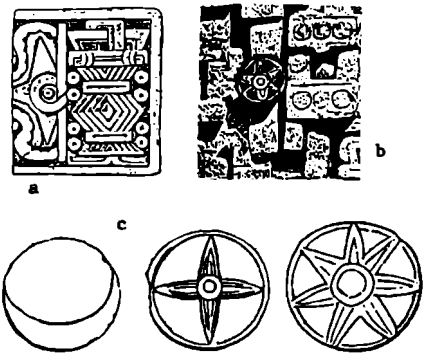
Tanrısal olayların bu şekilde yeniden canlandırılışı Toltek adetini, kadim Yakın Doğu'daki dinsel oyunlara benzer kılmaktadır. Osiris'in parçalara ayrılıp diriltilişi Mısır'da her yıl aralarında firavunun da bulunduğu aktörlerin çeşitli tanrıların rollerini oynadıkları bir gizem tiyatrosunda yeniden canlandırılırdı. Asur'da yine her yıl oynanan karmaşık bir oyun iki tanrı arasında geçen ve kaybedenin idam edildiği ama sonradan Gök Tanrısı tarafından affedilip diriltildiği bir çatışmayı yeniden canlandırırdı. Babil'de, güneş sisteminin yaratılışını tarif eden *Enuma eliş* adlı destan Yeni Yıl kutlamalarının bir parçası olarak her yıl okunmaktaydı; destanda Yerkürenin (Yedinci Gezegen) oluşumuna yol açan göksel çarpışma, canavarımsı Tiamat'ın üstün Babil tanrısı Marduk tarafından yarılıp sakatlanması olarak betimlenmekteydi.

Yakın Doğu'nun "mitler"inin ve bunların canlandırılışlarının bir yankısı gibi olan Maya miti ve bunun yeniden canlandı-

Şekil 41

rılışı hikayedeki göksel unsurları ve yedi sayısının Dünya gezegeni ile ilgili sembolizmini korumuş görünmektedir. Oyun kortunun duvarlarını süsleyen Maya-Toltek betimlemelerinde bazı oyuncular amblemlerinde Güneş Diskini taşırken diğerleri yedi köşeli bir yıldız taşımaktadırlar (Şekil 41). Bunun göksel bir sembol olup şans eseri seçilmiş bir amblem olmadığı, Chichen Itza'nın başka yerlerinde dört köşeli bir yıldızın Venüs gezegeninin "sekiz" sembolü ile birlikte (Şekil 42a) tekrar tekrar resmedilmiş ve kuzeybatı Yucatan'daki başka alanların tapınak du-

Şekil 42

varlarının altı köşeli yıldız sembolleriyle (Şekil 42b) süslenmiş olması olgusuyla bizce doğrulanmaktadır.

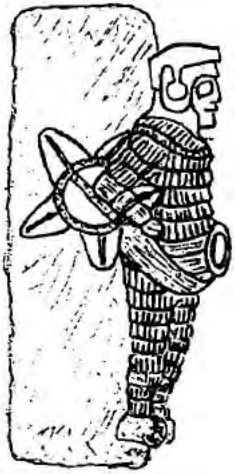
Gezegenlerin köşeli yıldızlar olarak betimlenişi öylesine çok görülür ki bu adetin nasıl doğduğunu unutma eğilimindeyiz: Diğer pek çok şey gibi bu da Sümer'de başladı. Nefilimden öğrendiklerine dayanarak Sümerler gezegenleri bizim gibi Güneş'ten başlayarak değil de dışarıdan içeriye doğru saymaktaydılar. Bu nedenle Plüton birinci, Neptün ikinci, Uranüs üçüncü, Satürn dördüncü, Jüpiter beşinci gezegendi. Buna göre Mars da altıncı, Dünya yedinci ve Venüs sekizinci gezegendi. Mayalar/Tolteklerin niçin Venüs'ü sekizinci gezegen olarak gördüklerine bilginlerin getirdiği bildik açıklama Dünya ile Venüs'ün dönencel hizalanışının sekiz Dünya yılı (8 x 365 = 2.920 gün) ve beş Venüs yılı (5 x 582 = 2.290 gün) alıyor olmasıdır. Eğer böyleyse Venüs "Beş" ve Dünya "Sekiz" olmalıydı.

Sümer yönteminin çok daha zarif ve doğru olduğunu görüyor ve Maya/Toltek betimlemelerinin Yakın Doğu ikonografisini izlediğini öneriyoruz çünkü görülebileceği gibi Chichen Itza'da ve Yucatan'ın başka yerlerinde bulunan semboller Mezopotamya'da betimlenmiş çeşitli gezegenlerin sembolleriyle neredeyse eştir (Şekil 42c).

Gerçekten de köşeli yıldız sembollerinin Yakın Doğu tarzında uygulanması Yucatan'ın kuzeybatı köşesine ve kıyısına doğru ilerledikçe daha baskın hale gelmektedir. Orada, Tzekelna denilen bir yerleşim alanında bulunan olağanüstü bir heykel şu an Merida müzesinde sergilenmektedir. Heykelin başının hala bitişik olduğu büyük bir taş bloktan oyulmuş heykel güçlü yüz hatları olan ve muhtemelen bir miğfer giyen bir adamı göstermektedir. Bedeni pullardan veya çubuklardan yapılma sımsıkı oturan bir giysi ile kaplıdır. Kıvrılmış kolunun altında müze tarafından "beş köşeli bir yıldızın geometrik formu" (Şekil 43) olarak tanımlanan bir cisim tutmaktadır. Garip ve anlaşılmaz dairemsi bir cihaz kuşaklarla karnına bağlanmıştır, bilginler bunu takanların bir biçimde Su Tanrıları olarak tanımlandıklarına inanmaktadırlar.

Büyük taş blokların bir parçasını oluşturan ilahların büyük heykelleri yakınlardaki Oxkintok adlı bir yerleşim alanında keşfedilmişti; arkeologlar bunların tapınaklardaki yapı destek kolonları olarak hizmet verdiklerini varsaymaktalar. Bunlardan biri (Şekil 44) yukarıda anlatılan eril figürün dişil karşılığı gibi görünmektedir. Onun çubuklu veya pullu giysisi Yucatan'ın kuzeybatı kısmında sahilin hemen açığındaki bir ada olan ve üstünde en sıra dışı tapınağın yükseldiği Jaina'daki birkaç heykel ve heykelcikte de görülür. Ada kutsanmış bir nekropol olarak hizmet vermekteydi çünkü efsanelere göre Itzalar denizden kıyıya orada çıkmıştı ve adı "Evi Su Olan" anlamına gelen tanrısı Itzamna'nın son konak yeri burasıydı.

Metinler, efsaneler ve dinsel inançlar bu şekilde biraraya gelip, Yucatan'ın körfez kıyısını ilahi veya ilahlaştırılmış bir varlığın bu topraklarda yerleşimi ve uygarlığı başlatmak üzere kıyıya çıktığı yer olduğunu işaret etmekteler. Tolteklerin başlangıçtaki inançlarının yeniden canlanlanışını ve saflığını ararken göç ettikleri Yucatan'ın bu köşesine, özellikle de Chichen Itza'ya dek

Şekil 43

Şekil 44

yürümüş olmalarının nedeni bu güçlü birleşim, bu kolektif hatıralar olmuş olmalıdır: her şeyin başladığı noktaya ve denizin karşı kıyısından gelerek Geri Dönen Tanrı'nın tekrar karaya çıkacağı yere dönüş.

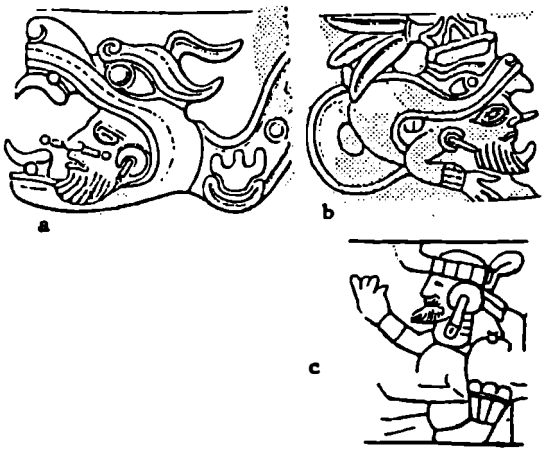
Itzamna ve Quetzalcoatl tapıncının ve belki de Votan'ın hatıralarının odak noktası Chichen Itza'nın Kutsal Kuyusu idi; Chichen Itza'ya adını veren büyük kuyu.

Ana piramidin doğrudan kuzeyinde yerleşik ve tören meydanına asfaltlanmış uzun bir geçit bulvarı ile bağlantılı olan bu kuyu, günümüzde su seviyesinden itibaren yaklaşık yirmi metre ve suyun dibinden itibaren, su ile mil karışımı bir otuz metre daha derinliğe sahiptir. Şekli oval olan kuyu ağzının uzunluğu 75 ve genişliği de 50 metre ölçülmüştür. Kuyunun yapay olarak genişletildiğine ve bir zamanlar içine inen bir merdivenin olduğuna dair kanıtlar vardır. Kuyu ağzında bir platform ve bir tapınağın kalıntıları hala görülebilmektedir; Piskopos Landa burada su ve yağmur tanrıları için ayinler yapıldığını, kurban edilen genç kızların içine atıldığını ve her yandan toplanıp gelen ibadet edenlerin değerli, tercihan altından yapılma adakları içine attıklarını yazmıştı.

Atlantis Not a Myth (Atlantis Mit Değildir) başlıklı derlemenin yazarı olarak ün yapan Edward H. Thompson 1885'te Amerikan konsolosu olarak Meksika'ya atandı. Çok geçmeden vahşi ormanın, Chichen Itza'nın kalıntılarını da içeren 259 km^2'lik kısmını yetmiş beş dolara satın aldı. Kalıntıları kendine yuva edinen Thompson, Harvard Üniversitesinin Peabody Müzesini kuyuya sistemli dalışlar yapıp içine atılan kutsal adakları çıkartması için örgütledi.

Yalnızca kırk kadar insan iskeleti bulundu ama dalgıçlar zengin çeşitliliğe sahip ustalıklı binlerce nesne çıkardılar. Bunların 3.400'ü Mayalar ve Aztekler tarafından en değerli taş olarak görülen yarı değerli yeşim taşından yapılmaydı. Eşyalar arasında boncuklar, burun çubukları, kulak tıkaçları, düğmeler, yüzükler, madalyonlar, küreler, diskler, heykelcikler, biblolar vardı. Beş yüzden fazla eşyanın üstünde hayvanları ve insanları be-

timleyen oymalar bulunmaktaydı. İnsan betimlemelerini arasında bazıları bariz biçimde sakallıydılar (Şekil 45a ve 45b), oyun kortunun tapınak duvarlarındaki betimlemeleri andırıyorlardı (Şekil 45c).

Şekil 45

Daha da önemli olan şey dalgıçların çıkardıkları metal eşyalardı. Bunların yüzlercesi altından, bazıları gümüş veya bakırdan yapılmaydı: Metali olmayan bir yarımada için önemli bulgulardı bunlar. Nesnelerin yaldız bakırdan veya bronz da dahil bakır alaşımlarından yapılmış olan bazıları Maya topraklarında bilinmeyen bir metalürjik gelişmişliği açığa çıkartmakta ve nesnelerin uzak diyarlardan getirilmiş olduğunu kanıtlamaktadır. Bu keşifler arasında en akıl karıştırıcı olanı saf kalaydan disklerdir; bu metal normal haliyle bulunmaz ve ancak maden filizlerinin –Orta Amerika'da hiç bulunmayan maden filizlerinden– karmaşık yöntemlerle tasfiyesi yoluyla elde edilebilir.

İncelikle işlenmiş olan metal nesneler arasında kupalar, leğenler gibi tören eşyaları kadar sayısız çanlar, yüzükler, taçlar, masklar, süsleme ve mücevherler, asalar, amacı bilinmeyen nesneler ve en önemlisi üstüne karşılaşma sahnelerinin oyulduğu

veya kabartma yapıldığı diskler vardı. Bunlarda farklı giysi ve simalara sahip kişiler belki de bir çarpışmada yersel veya göksel yılanların veya Gök Tanrılarının eşliğinde birbirleriyle yüzleşmektedirler. Baskın çıkan veya muzaffer kahraman daima sakallı betimlenmiştir (Şekil 46a, 46b).

Şekil 46

Bunların tanrı olmadıkları açıktır çünkü yılanlar veya Gök Tanrıları ayrı gösterilmiştir. Sakallı ve kanatlı Gök Tanrı'dan (Şekil 40) ayrı olan bunların benzerleri Chichen Itza'daki duvarlar ve sütunlara oyulmuş kabartmalarda diğer kahramanlar ve savaşçılarla birlikte, bunun gibi uzun ve sivri bir sakalla görülür (Şekil 47), bazıları buna "Sam Amca" adını takmıştır.

Bu sakallı insanların kimliği tam bir bulmacadır: Kesin olan şey, bunların sakalları ve bıyıkları çıkmayan yerli Kızılderililer olmadıklarıdır. Öyleyse kimdir bu yabancılar? Bunların "Sami" ya da Doğu Akdeniz simaları (simalar taşıyan kil nesnelerde bu durum daha belirgindir) pek çok araştırmacının onları Kral Süleyman ile Fenike Kralı Hiram (M.Ö. 1000 civarında) altın aranması için Afrika'nın etrafında deniz keşif seferleri düzenlenme-

Şekil 47

si amacıyla güç birliği yaptıklarında Atlantik'in akıntılarıyla veya güçlü rüzgarlarla Yucatan'a dek sürüklenen "gemici Yahudiler" veya bundan birkaç yüzyıl sonra doğu Akdeniz'deki liman kentlerinden uzaklaştırılıp Kartaca'yı kuran ve batı Afrika'ya yelken açan Fenikeliler olarak tanımlamasına yol açmıştır.

Gemiciler her kim ve önerilen geçiş zamanı her ne tarihte olursa olsun yerleşik akademik görüşe sahip araştırmacılar okyanusun maksatlı aşılmasına dair her fikri göz ardı etmektedirler. Bu bariz sakalları ya kızılderililerin kendi çenelerine tutturdukları sahte sakallar ya da batan gemilerden kurtulup şans eseri karaya çıkan kişiler olarak açıklamaktadırlar. Tanınmış bilginler tarafından cidden öne sürülmüş olan ilk savın şu soruyu doğuracağı açıktır: Kızılderililer başka sakallı insanları taklit ettiyseler, bu diğer insanlar kimlerdi?

Batan bir gemiden kurtulan birkaç kazazede açıklaması da geçerli görünmemekte. Votan efsanesinde olduğu gibi yerli gelenekleri tekrarlanan yolculukları, ardından yerleşimlerin (şehirlerin) kurulması gelen seferleri anlatmaktadırlar. Arkeolojik kanıtlar şans eseri bir kıyıya çıkan birkaç kazazede fikrini tekzip etmektedir. Çeşitli koşullar altında çeşitli faaliyetler yaparken betimlenmiş Sakallı Olanlar'a ilişkin imgeler Meksika körfez kıyısı boyunca tüm alanlarda, karanın iç kısımlarında pek çok yerde ve Pasifik kıyısının güneyine kadar olan mekanlarda bulunmuştur. Stilize edilmiş, mitselleştirilmiş değil gerçek bireylerin portreleridir bunlar.

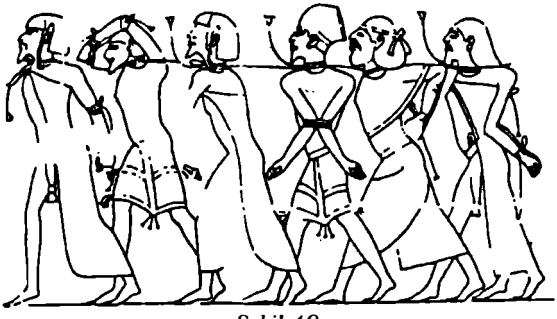
Böyle betimlemelerin en çarpıcı örneklerinden biri Veracruz'da bulunmuştur (Şekil 48a, 48b). Betimleyenlerin ölümsüzleştirdikleri insanların muzaffer Mısır firavunları tarafından yaptırılan tapınak duvarlarındaki anma yazıtlarında tarif edildiği gibi Asya harekatları sırasında firavunlarca esir alınan Batı

Şekil 48

Sami ileri gelenleriyle özdeş olduklar açıktır (Şekil 49).

Böyle Akdeniz gemicileri niçin ve ne zaman Orta Amerika'ya gelmişlerdi? Arkeolojik ipuçları akıl karıştırıcıdır çünkü daha da büyük bir muammayı, yani Olmekler ve onların bariz Afrikalı kökenini işaret etmektedirler. Alvarado/Veracruz'da bulunan şu örnek (Şekil 50) gibi pek çok betimleme Sakallı Olanlar ve Olmeklerin aynı topraklarda ve aynı zamanlarda yüz yüze karşılaştıklarını göstermektedir.

Şekil 49

Orta Amerika'nın tüm kayıp uygarlıkları arasında en eskisi ve en şaşırtıcısı Olmeklerinkidir. Bu diğerlerinin her açıdan kopyaladığı ve benimsediği bir Ana Uygarlıktır. Meksika körfezi kıyısında M.Ö. ikinci binyılda ortaya çıktı. M.Ö. 1200'ler (bazılarına göre M.Ö. 1500'ler) civarında yaklaşık kırk şehirde tam anlamıyla gelişmişti. Tüm yönlerde ama esasen güneye doğru yayılan bu uygarlık M.Ö. 800'de Orta Amerika'nın her yanına izini bırakmıştı.

İlk Orta Amerika glif yazısı, tıpkı noktalar ve çubuklardan oluşan Orta Amerika sayı sistemi gibi Olmek topraklarında ortaya çıkar. Yine şu muammalı M.Ö. 3113 başlangıç tarihli ilk Uzun Sayış takvim yazıtları, muhteşem ve anıtsal yontu sanatının ilk eserleri, yeşim taşının ilk kullanımı, elde tutulan silah veya araçların ilk betimlemeleri, ilk tören merkezleri, ilk göksel yönelimli binalar: Tüm bunlar Olmek edinimleridir. Bu kadar

Şekil 50

çok "ilk" sebebiyle Orta Amerika'nın Olmek uygarlığının [J. Soustelle, *The Olmecs* (Olmekler)] bazılarınca Yakın Doğu'daki tüm "ilk"leri başlatan Mezopotamya'nın Sümerlerinin uygarlığıyla karşılaştırılmamasına şaşmamalı. Ve Sümer uygarlığı gibi Olmekler de aniden, hiçbir öncülü veya aşamalı gelişime dair bir ön dönemi olmaksızın ortaya çıkmıştı. Sümerler metinlerinde kendi uygarlıklarını tanrıların, -yani göklerde yol alabilen, Yerküre'yi ziyaret eden ve dolayısıyla sık sık kanatlı varlıklar olarak betimlenen- bir armağanı olarak tarif etmişlerdi (Şekil 51a). Olmekler kendi "mitler"ini tıpkı Izapa'da bulunan ve bir kanatlı varlığın bir diğerinin boynunu vurduğu şu stelde görüldüğü gibi (Şekil 51b) yontma taş sanatıyla ifade etmişlerdi. Taşa kazınan hikaye bir Sümer betimlemesine şaşırtıcı derecede benzemektedir (Şekil 51c).

Bu maharetleri göstermiş olanlar kimdi? Yaşadıkları körfez

Şekil 51

kıyısı bölgesi kauçuk ağaçlarıyla tanındığından *Olmeca* ("Kauçuk Halkı") takma adının verildiği bu halk aslında bir bilmeceydi: yabancı bir ülkedeki yabancılar, denizlerin öte yakasından gelen yabancılar, yalnızca başka bir ülkeye değil ayrıca başka bir kıtaya ait insanlar... Taşın nadir bulunduğu sazlık kıyılardan oluşan bir bölgede yaşayıp arkalarında bugün bile hayranlık uyandıran ve en çarpıcıları Olmeklerin kendilerini gösteren taş anıtlar bırakan bir halk.

Her açıdan eşsiz olanları Olmak önderlerini tasvir etmek üzere inanılmaz hüner ve bilinmeyen araçlarla yontulmuş olan dev taş başlardır. Veracruz eyaletindeki Tres Zapotes'de böyle devasa bir kafayı ilk gören kişi J. M. Melgar y Serrano idi. Serrano bunu *Bulletin of the Mexican Geographical and Statistical Society* (Meksika Coğrafya ve İstatistik Derneği Bülteni) adlı yayında "bir sanat eseri... en şaşırtıcısı bir Etiyopya'lıyı temsil eden muhteşem bir yontu" diyerek tarif etmişti. Yazıya eşlik eden çizimler bu başın zenci simasını aslına sadık biçimde aktarmaktaydı (Şekil 52).

Böyle devasa taş başların varlığı, Tulane Üniversitesinden

Şekil 52

Frans Blom başkanlığındaki arkeoloji ekibi 1925'te Tabasco eyaletinin körfez kıyısına yakın bir yer olan La Venta'da "toprağın derinliklerine gömülmüş devasa bir başın üst kısmını" bulana dek Batılı bilginlerce doğrulanmamıştır. Bu baş tamamen gün ışığına çıkartıldığında (Şekil 53) yüksekliğinin iki buçuk metre, çevresinin altı buçuk metre ve ağırlığının yaklaşık yirmi dört

Şekil 53

ton olduğu anlaşıldı. Baş şüpheye yer bırakmayacak biçimde belirgin bir miğfer giymiş olan Afrikalı bir zenciyi resmetmektedir. Zamanla La Venta'da her birinin miğferi kendine has olan ama aynı ırksal simayı taşıyan böyle başka taş başlar bulundu.

1940'larda La Venta'nın doksan altı kilometre güneybatısında yer alan San Lorenzo'daki bir Olmek sitinde Matthew Stirling ve Philip Drucker başkanlığındaki arkeolojik keşif seferi tarafından beş benzer taş baş daha bulundu. Onları izleyen Michael D. Coe önderliğindeki Yale Üniversitesi ekipleri daha çok taş baş keşfettiler. Bu yerdeki radyo karbon okumaları M.Ö. 1200 civarı tarihler verdi. Bu, o alanda bulunan organik (çoğunlukla kömür) maddelerin çok eski olduğu anlamına gelmektedir ama alanının kendisi ve anıtları bundan çok daha eski olabilirlerdi. Gerçekten de Tres Zapotes'de bir başka devasa taş baş bulan Meksikalı arkeolog Ignacio Bernal bu muazzam yontuları M.Ö. 1500'lere tarihlendirmektedir.

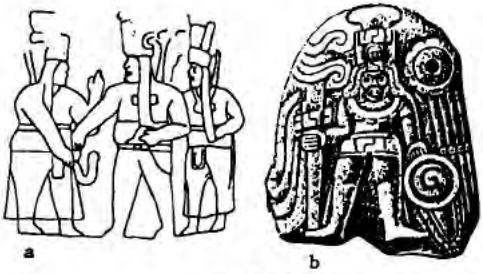
Şu ana dek on altı dev taş baş bulunmuştur. Boyları 1,5 ile 3 metre arasında değişmekte ve yaklaşık yirmi beş ton çekmektedirler. Bunları yontan her kim idiyse daha fazlasını yapmaya hazırlanmaktaydı çünkü bitmiş başlara ek olarak çok miktarda "ham madde", yani taş ocağından çıkartılıp topa benzer bir yuvarlaklık kazandırılmış çok sayıda büyük kaya bulunmuştur. Bitirilmiş ve bitirilmemiş bazalt kayalar çıkartıldıkları kaynaktan yaklaşık doksan altı kilometre uzaktaki taş bulunmayan alanlara vahşi ormandan ve bataklıklardan geçirilip getirilmiştir. Böylesi devasa taş blokların nasıl çıkartıldığı, taşındığı ve sonunda yontulup son noktalarına dikildiği ise hala gizemini korumaktadır. Ancak Olmekler için önderlerini bu şekilde anmanın çok önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bunların Afrikalı zencilerden olan ama kendi kişilikleri ve farklı başlıklarıyla farklı bireyler oldukları bu başların bazısından oluşturulacak bir portre galerisinde kolayca görülebilir (Şekil 54).

Taş stellere (Şekil 55a) ve diğer anıtlara (Şekil 55b) kazılmış olan karşılaşma sahneleri Olmekleri açık biçimde uzun, kaslı ve ağır yapılı vücutlarla betimlemektedir; onların yerli Kızılderili

Şekil 54

halkların gözünde "dev" endamlı olduklarına hiç şüphe yok. Ama burada Afrikalı zenci ırkından erkekler, kadınlar ve çocuklardan oluşan gerçek bir nüfusla değil de yalnızca birkaç liderden söz ettiğimiz varsayılmasın; Olmekler arkalarında körfez ve Pasifik kıyılarını bağlayan Orta Amerika'nın tamamı gibi geniş bir bölgenin dört bir yanında bulunan heykellerde, taş oymalarda, yarım kabartmalarda, heykelciklerde kendilerine dair bin-

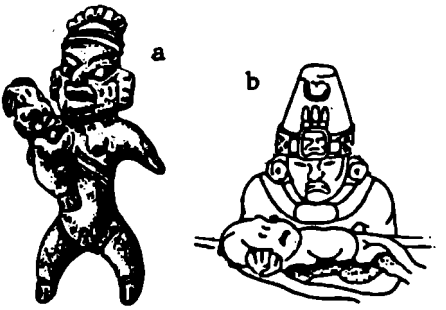
Şekil 55

Şekil 56

lerce değilse bile yüzlerce betimleme bırakmışlardır: Chichen Itza'nın kutsal kuyusundan çıkan yeşim taşlarının üstünde veya orada bulunan altın heykellerde, Jaina'dan tutun da Meksika'nın orta ve kuzey kısımlarında bulunan sayısız pişmiş toprak eşyada (sevgi dolu bir çift gibi) ve hatta top oyuncularında (El Tajin kabartmaları)... Şekil 56'da bunlardan bazılarını görüyorsunuz. Bazı pişmiş toprak eşya (Şekil 57a) ve daha çok sayıda taştan yapılma heykelde Olmekler kendilerini (Şekil 57b) kucaklarında bebeklerle göstermişlerdir; onlar için özel bir öneme sahip olan bir hareket olsa gerek.

Dev taş başların ve diğer Olmek betimlemelerinin bulundukları alanlar da daha az ilginç değildir; bunların boyutları, büyüklükleri ve yapılar birkaç gemi kazazedesinin değil örgütlü yerleşimcilerin işini açığa vurmaktadır. La Venta aslında bataklık bir kıyı bölgesindeki küçük bir ada iken yapay yollarla şe-

Şekil 57

killendirilmiş, önceden üstünde düşünülmüş bir plana göre toprakla doldurulmuş ve inşa edilmiştir. İçlerinde sıra dışı konik bir "piramit", uzatılmış ve yuvarlatılmış höyükler, yapılar, asfaltlanmış kortlar, sunaklar, steller ve diğer insan yapısı özellikler bulunan büyük binalar yaklaşık 5 kilometre uzanan bir kuzey-güney ekseni boyunca büyük bir geometrik kesinlikle yerleştirilmiştir. Kaya bulunmayan bir mahalde, her biri özgün özelliğine göre seçilmiş olan pek çok taş türü hepsi de çok uzaklardan taşınmış olmayı gerektirmesine rağmen yapılarda, anıtlarda ve stellerde kullanılmıştır. Yalnızca konik piramit bile 28.316 m^3 toprağın getirilip yığılmasını gerektirmişti. Bu, muazzam fiziksel çaba gerektirmiş olmalıdır. Ayrıca Orta Amerika'da daha önce bir benzeri görülmediğine göre bilgisinin başka bir yerde elde edilmiş olduğu açık olan yüksek düzeyli mimari ve taş işçiliği uzmanlığı da gerektirmiş olmalıydı.

La Venta'daki olağanüstü bulgular arasında devasa taşların yontulduğu aynı malzemeden, yani bazalt taşından yapılma sütunlarla çevrilerek kuşatılmış bir dikörtgen alan vardı. Bu dikdörtgen alan bir taş lahidi ve yine çatısı, duvarları bazalt sütunlardan oluşan dikdörtgen bir mezar odasını korumaktaydı. İçinde, alçak bir platform üstünde birkaç iskelet vardı. Bu eşsiz bulgu taş lahidi ve her şeyi ile Palenque'de bulunan Pacal'ın aynı derecede sıra dışı mahzen mezarı için bir model oluşturmuş olmalıdır. Her nasılsa, çok uzaklardan taşınmak zorunda olunsalar da anıtlar, anma amaçlı heykeller ve mezarlar için büyük taş blokların kullanılmasındaki ısrar Olmeklerin muammalı kökeni için bir ipucu olmalıdır.

La Venta'da içlerinde yörede bulunmayan yarı değerli yeşim taşından yapılma sıra dışı baltalar da olan ve bu nadir bulunan taştan hünerle oyulmuş yüzlerce eşyanın keşfi de az ilginç değildir. Ve bunların hepsi birden, sanki gizemi daha artırmak için kasten uzun ve derin hendeklere gömülüydü. Hendekler ise her biri farklı bir tür ve renkten olan kil katmanlarıyla doldurulmuştu: Farklı farklı yerlerden tonlarca toprak taşınıp getirilmişti. Yine inanılmaz ama hendeklerin en dibi bir başka yarı değer-

li yeşil-mavi taş olan serpentinden yapılma binlerce fayans ile kaplanmıştı. Genelde varsayılan şey bu hendeklerin değerli yeşim taşından nesneleri içlerine gömmek için kazıldıklarıdır ama serpentin zeminleri bu hendeklerin çok daha önce bambaşka bir amaçla inşa edilmiş ama nadir baltalar gibi çok değerli nesnelere (ve hendeklere) artık gerek kalmadığında bunları gömmek için kullanılmış olabileceklerini düşündürmektedir. Olmeklerin bu yerleşim alanlarını Hristiyanlık dönemi başlarında terk ettiklerine ve hatta Olmeklerin devasa taş başlardan bazılarını gömmeye kalkıştıklarına hiç şüphe yoktur. Bunun ardından onların şehirlerine her kim girdiyse bunu öç almak amacıyla yapmış olmalıdır: Taş başlardan bazıları temellerinden özellikle aşağı yuvarlanmış ve tepelerden itilip bataklıklara düşürülmüş, bazıları da özellikle bozma girişimlerine maruz kalmıştır.

La Venta'daki bir diğer muamma olarak, biçimlenip mükemmel parlaklığa ulaşana dek cilalanmış olan kristalize demir cevherlerinden (magnetit ve hematit) yapılma içbükey aynaların hendeklerin içinde keşfedilmesinden de söz etmeliyiz. Washington D.C.'deki Smithsonian Enstitüsündeki bilginler yaptıkları inceleme ve deneyler sonucunda bu aynaların ateş yakmak üzere güneş ışınlarını odaklamakta veya "ayin amaçlı" (bir nesnenin ne işe yaradığını bilmediklerinde bilginlerin kullandıkları terim) kullanılmış olabileceğine karar verdiler.

La Venta'daki son bilmece yerleşim alanının ta kendisidir çünkü gerçek kuzeyden 8 derece batıya kaydırılmış bir kuzey-güney ekseni üstünde uzanmaktadır. Çeşitli incelemeler bunun belki de belirgin çıkıntıları yön belirleme işaretleri olarak hizmet veren konik "piramit"in tepesinden astronomi gözlemleri yapmayı sağlamak üzere maksatlı bir yönlendirme olduğunu göstermiştir. M. Popenoe-Hatch tarafından yapılan özel inceleme [*Papers on Olmec and Maya Archeology No. 13, University of California* (Olmek ve Maya Arkeolojisi üstüne Yazılar, California Üniversitesi)] "La Venta'da M.Ö. 1000'ler civarında yapılan gözlem modeli bunun bin yıl kadar öncesinde öğrenilmiş bir bilgi birikimine dayanması gerektiğini işaret etmektedir... La Venta

alanı ve burasının M.Ö. 1000 sanatı büyük ölçüde M.Ö. 2000'ler civarında meydana gelen gün tün eşitlikleri ve gündönümleri sırasında yıldızların meridyen geçişlerine dayanan bir geleneği yansıtır görünmektedir," sonucuna varmıştır.

M.Ö. 2000'lerdeki bir başlangıç tanrıların orada tek başlarına yaşadıkları efsanevi dönem haricinde Teotihuacan'ı da arkada bırakacak olan La Venta'yı Orta Amerika'nın en eski "kutsal merkezi" yapardı. Bu yine de Olmeklerin denizin karşı kıyısından gelişlerinin gerçek tarihi olmayabilir çünkü onların Uzun Sayış'ı M.Ö. 3113'te başlamaktadır ama bu tarih Maya ve Aztek-lerin ünlü uygarlıklarının Olmeklerin uygarlığından ne kadar uzun zaman sonra ortaya çıktığını açıkça göstermektedir.

İlk dönemi arkeologlar tarafından M.Ö. 1500-1200 arasındaki üç yüzyıla atfedilen Tres Zapotes'de taş yapılar, teraslar, merdivenler ve muhtemelen bir zamanlar piramit olan höyükler, kayalar orada da nadir bulunmasına karşın alanının her yanına yayılmış haldedir. Tres Zapotes'in yirmi beş kilometrelik yarı çapı içinde en azından sekiz yer saptanmıştır ve bu, şehrin uydu kentlerle çevrilmiş büyük bir merkez olduğunu işaret eder. Taş başların ve diğer heykellerin yanı sıra orada çok sayıda stel de gün ışığına çıkartılmıştır; bunlardan biri olan Stel C, M.Ö. 31 tarihine denk gelen Uzun Sayış 7.16.6.16.18 tarihini taşımakta ve Olmek mevcudiyetinin o tarihte bu şehirde olduğunu kesinleştirmektedir.

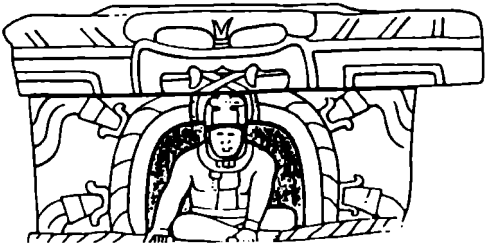
San Lorenzo'daki Olmek kalıntıları yapılar, höyükler ve aralarına yapay göletlerin serpiştirildiği toprak setleri içermektedir. Alanın orta kısmı zeminden 55 metre yükseltilmiş olan 2,59 km^2'lik insan yapımı bir platform üstüne inşa edilmiştir: pek çok modern girişimi küçük gösteren bir toprak tabyası. Arkeologlar göletlerin "anlamı veya işlevi henüz anlaşılamayan" bir yeraltı su yolu sistemiyle birbirine bağlandıkları keşfettiler.

Olmek yerleşim alanlarının tarifi böyle sürer gider; şu ana dek kırk adedi gün ışığına çıkartıldı. Anıtsal sanat ve taş binaların yanı sıra düzinelerce höyük ve maksatlı, planlı toprak tabyalara dair kanıtlar her yerdedir.

Ancak modern bilginler ne olduklarını anlayamasalar bile taş örmelerin, toprak tabyaların, göletlerin, su kanallarının ve aynaların anlamlı bir amacı olmalıdır. Öyleyse Olmeklerin orta Amerika'daki mevcudiyetlerinin de anlamlı bir amacı olmalı; elbette, batan gemiden kurtulan kazazedeler teorisini kabul etmiyorsanız; biz etmiyoruz. Aztek tarihçileri Olmeka diye isim taktıkları halkın birkaç kişi değil Nahuatl dili dışında başka bir dilleri olan ve Meksika'daki en eski uygarlığı oluşturmuş kadim bir halktan kalanlar olduklarını tarif etmişlerdi. Arkeolojik kanıtlar da bunu desteklemekte ve Olmek yerleşimleri ve tesirinin, La venta, Tres Zapotes ve San Lorenzo'nun asıl üçgeni oluşturduğu Meksika körfezine bitişik bir üsten veya "metropol bölgesi"nden başlayıp Meksika ve Guetamala'nın pasifik kıyısına doğru güney yönünde yayıldığını göstermektedir.

Toprak tabya işinde uzman, taş işçiliğinde usta olan, hendek kazan, su kanalı açan, aynalar kullanan; kısacası bu kadar yetenekle donanmış olan Olmekler Orta Amerika'da ne yapıyorlardı? Steller onların toprağın derinliklerine inen girişleri temsil eden "sunaklar"dan ortaya çıkarken (Şekil 58) veya La Venta'da bulunan ve şu bulmacamsı aynaların araç tutucunun miğferine tutturulmuş olduğunu ayırt edebildiğimiz stelde görüldüğü gibi (Şekil 59) mağaraların içinde, ellerinde şaşırtıcı çeşitlilikte araç gereci tutarken göstermektedir.

Beceriler, sahneler, araç gereç; kısacası bunların hepsi bizi tek bir sonuca götürüyor: Olmekler madenciydiler, Yeni Dünya'ya bazı değerli metaller, muhtemelen altın ve belki ayrıca başka na-

Şekil 58

Şekil 59

dir bulunan mineralleri çıkartmak için gelmişlerdi.

Dağlarda tüneller açmaktan söz eden Votan efsaneleri bu çıkarımı destekler. Nahautl halklarının Olmeklerden benimseyip tapındıkları En Eski Tanrılar arasında adı "Dağın Kalbi" anlamına gelen tanrı *Tepeyolloti*'nin olduğu gerçeği de destekleyicidir. Tepeyolloti sakallı Mağaralar Tanrısıydı; tapınağı da taştan, tercihan bir dağın içinde inşa edilmiş olmalıdır. Bu tanrının glif sembolü delinmiş bir dağdır, elinde silah olarak (Şekil 60a) tıpkı Tula'da gördüğümüz gibi bir alev makinesi tutarken resmedilmiştir!

Orada (hem Atlantlar tarafından tutulurken hem de bir sütunda betimlenmiş halde) görülen alev makinesinin yalnızca taş yontmada değil muhtemelen taş kesmede kullanıldığına ilişkin önerimiz Meksika'nın Oaxaca Vadisinde bulunduğu yerin adıyla Daizu Nr. 40 olarak bilinen bir taş kabartma tarafından açıkça desteklenmektedir. Kabartma önündeki duvar üstünde alev makinesini kullanan, kapalı bir alan içindeki bir insanı açıkça betimlemektedir (Şekil 60b). Duvardaki "elmas" sembolü belki bir minerali işaret etmektedir ama anlamı henüz çözülememiştir.

Şekil 60

Pek çok betimlemenin kesinleştirdiği gibi, Afrikalı "Olmekler" bulmacası Akdeniz'in doğusundan gelen Sakallı Olanlar bilmecesiyle iç içedir. Onlar Olmek yerleşim alanlarındaki anıtlarda ya tekil portreler veya karşılaşma sahnelerinde betimlenmişlerdi. Bazı karşılaşmaların mağara içlerinde meydana gelmiş olduğunun gösterilmesi ilginç ve önemlidir; Tres Zapotes'deki

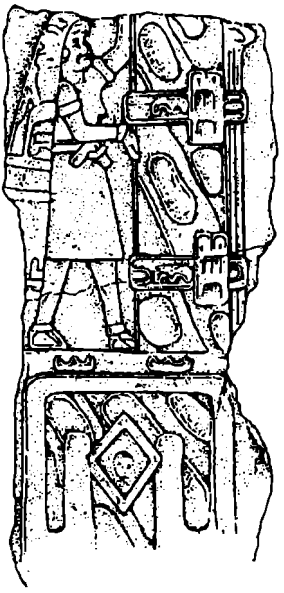

Şekil 61

örnek (Şekil 61) –yalnızca meşalelerin kullanılabildiği varsayılan bir zamanda- bir aydınlatma aygıtı taşıyan bir hizmetliyi bile içermektedir. En az bunun kadar şaşırtıcı olan Chalcatzingo'daki bir stel (Şekil 62) teknik açıdan gelişmiş bir aygıtı işleten "Beyaz" bir kadını göstermektedir; stelin dibinde şu her şeyi anlatan "elmas" işareti vardır. Her şeyin minerallerle bağlantılı olduğunu anlatmaktadır.

Akdenizli Sakallı Olanlar Orta Amerika'ya Afrikalı Olmeklerle aynı zamanda mı geldiler? Birbirlerine yardım eden müttefikler miydiler yoksa aynı değerli mineraller veya metaller için rekabet mi ediyorlardı? Hiç kimse bunu kesinkes söyleyemiyor ama bizim inancımız oraya ilk Afrikalı Olmeklerin gittiği ve Olmeklerin oraya varışlarının kökünün Uzun Sayış'ın şu gizemli başlangıcında, M.Ö. 3113'te aranması gerektiğidir.

İlişki ne zaman ve niçin başlamıştıysa bir katılım içinde bitmiş görünmektedir.

Şekil 62

Bilginler pek çok Olmek mekanlarının niçin kasıtlı yıkım kanıtları olduğunu merak etmişlerdir; devasa taş başlar da dahil olmak üzere anıtların tahrif edilmesi, eşyaların kırılması, anıtların devrilmesi: Tüm bunlar hiddet ve öç duygusuyla yapılmıştır. Tahrifat bir kerede meydana gelmiş gibi görünmemektedir, Olmek yerleşim alanları ilk olarak M.Ö. 300 civarı Körfeze yakın daha eski "metropol merkez"den ve sonrasında daha güneydeki yerlerden başlayarak aşamalı terk edilmiş görünmektedirler. Tres Zapotes'de M.Ö. 31'e denk gelen tarihin kanıtını görmüştük; bu ise Olmek merkezlerinin terk edilip ardından intikamcı bir tahribe uğraması sürecinin Olmekler yerleşim alanlarını bırakıp güneye doğru çekilirken birkaç yüzyıl sürmüş olabileceğini düşündürmektedir.

Bu çalkantılı dönemden kalan ve Olmek hakimiyet alanının güney bölgesinde bulunan betimlemeler onları giderek daha çok korkutucu *kartal* ve *jaguar* maskeleri takmış savaşçılar olarak göstermektedir. Güney bölgelerinde bulunan kaya oymalarından biri mızrak tutan (ikisi kartal maskeli) üç Olmek savaşçısını betimler. Sahneye sakallı ve çıplak bir esir dahil edilmiştir. Savaşçıların esiri tehdit mi ettikleri yoksa onu kurtarırken mi

Şekil 63

gösterildikleri anlaşılmamaktadır. Bu ise şu ilginç soruyu doğurur: Belalı günler Orta Amerika'nın ilk uygarlığını parçalıyorken zenci Olmekler ve Akdeniz'in doğusundan gelen Sakallı Olanlar aynı tarafta mıydılar?

Aynı kaderi paylaşmış gibi görünmekteler.

Pasifik kıyısı yakınlarında insan yapımı çok çeşitli platformlar üstüne ve astronomi amaçlı sıra dışı yapılarla kurulmuş Monte Alban adlı çok ilginç bir sitede anma amaçlı bir duvara dikilmiş olan düzinelerce taş levha Afrikalı zencilerin bükülmüş konumlardaki oyulmuş imgelerini taşımaktadır (Şekil 63). Bunlara uzun bir zaman boyunca *Danzantes*, yani "Dansçılar" denilmiştir ama artık bilginler bunların kötürüm bırakılmış ve muhtemelen yöre Kızılderililerinin şiddetli isyanında öldürülmüş olan Olmeklerin çıplak bedenlerini gösterdikleri konusunda hemfikirdirler. Betimlenen zenci bedenler arasında Olmeklerle aynı kaderi paylaştığı açık olan Sami burunlu, sakallı bir adam da vardır (Şekil 64).

Şekil 64

Monte Alban'ın M.Ö. 1500'lerden beridir yerleşim yeri ve M.Ö. 500'den itibaren büyük bir merkez olduğuna inanılmaktadır. Demek ki birkaç yüzyıl içinde şehrin ihtişamı ve şehrin kurucuları kötü bir sonla karşılaşmışlar, bir zamanlar eğittikleri insanların kurbanları olmuşlar ve çarpık çurpuk cesetlere dönüşmüşlerdi.

Ve aradan bin yıl geçmeden Denizin Öte Yakasından Gelen Yabancıların altın çağı bir efsaneye dönüşüverdi.

- 6 -

ALTIN ASA'NIN DİYARI

And Dağları topraklarında kurulan uygarlığın hikayesi gizemle örtülüdür, bu gizem yazılı kayıtların veya gliflerle anlatılmış hikayeleri taşıyan stellerin yokluğuyla daha da derinleşir ama mitler ve efsaneler bu eksikliği tanrıların ve devlerin ve de soyu onlara dayanan kralların masallarıyla doldurmaktadır.

Kıyı halkları kendi atalarını vaat edilen topraklara yönlendiren tanrılara ve onların ürünlerine zarar verip kadınlarına tecavüz eden devlere ilişkin gelenekleri hatırlayabilmektedirler. İspanyolların fethi sırasında İnkaların büyük çoğunluğunu oluşturan dağlı halk ise her türden iş ve sanatta, ürün yetiştirme ve şehir inşasında ilahi rehberlik gördüklerini kabul etmekteydiler. Başlangıç Masalını nakletmişlerdi: yaratılış hikayesi, altüst oluş günlerinin ve her şeyi kaplayan bir selin hikayesini anlatıyorlardı. Ve krallıklarının başlangıcını ve başkentlerinin kuruluşunu bir altın asanın büyüsüne atfediyorlardı.

İspanyolca öğrenen yerli tarihçiler kadar İspanyol tarihçiler de fetih dönemindeki iki İnka kralının babası olan Huayna Capac'ın başkent Cuzco'da M.S. 1020'lerde başlayan bir hanedanın on ikinci *inkası* (*efendi, hükümdar* anlamına gelen bir unvan) olduğunu belirlemişlerdi. İnkalar dağlık bölgedeki korunaklı mevkilerinden aşağıya, çok daha önceki zamanlardan kalmış başka krallıkların var olduğu kıyı bölgelerine İspanyol Fethin-

den yalnızca birkaç asır önce inmişlerdi. Hakimiyet bölgelerini günümüzde Ekvador'a dek olan kuzeye ve şu ünlü Güneş Yolu'nun yardımıyla güneye, günümüzde Şili'ye dek genişleten İnkalar esasen bu topraklarda binlerce yıldır yaşamış olan kül-

PERU VE KOMŞULARI

türler ve örgütlü toplumlar üstüne kendi hakimiyet ve yönetimlerini eklemekteydiler. İnka hakimiyeti altına en son girenler gerçek bir imparatorlukları olan Chimu halkıydı; onların başkenti Chan-Chan kutsal semtleri, basamaklı piramitleri ve 20,72 km^2 alana yayılan mesken binalarıyla bir metropoldü.

Bugün Trujillo şehri yakınlarında, Moche nehrinin Pasifik okyanusuna aktığı noktada yerleşik olan bu kadim başkent kaşiflere Mısır ve Mezopotamya'yı hatırlatmıştır. On dokuzuncu yüzyıl kaşiflerinden E. G. Squier [*Peru Illustrated: Incidents of Travel and Explorations in the Land of the Incas* (Resimli Peru: İnkalar Ülkesinde Yolculuk ve Keşif)] harabeye dönmüş ve kazılıp gün ışığına çıkartılmamış haliyle bile onu çok şaşırtan muazzam kalıntılar gördü: "Büyük ve kalın duvarların uzun çizgileri, devasa odalı piramitler veya *huacalar*, sarayların kalıntıları, konutlar, su kemerleri, sarnıçları, ambarlar... ve her yönde kilometrelerce uzanan mezarlar." Düz kıyı bölgesinde kilometrelerce yayılmış olan bu muazzam yerin havadan görünüşü gerçekten de akla yirminci yüzyıl Los Angeles'inin havadan görünüşünü getirmekte.

And Dağlarının batı sırası ile Pasifik okyanusu arasında kalan kıyı bölgeleri yağmur almayan yerlerdir. Buralarda insan yerleşimi ve uygarlıkların gelişebilmesinin nedeni yüksek dağlardan inen suların düz kıyıları her seksen veya yüz altmış kilometrede bir kesen irili ufaklı nehirler oluşturmasıdır. Bu nehirler çölü andıran düzlük şerit üzerinde birbirinden ayrı duran bereketli ve yeşil bölgeler oluşturmaktadır. Dolayısıyla yerleşimler bu nehirlerin kıyılarında ve ağızlarında kurulmuştur, arkeolojik kanıtlar Chimu halkının bu su kaynaklarını dağlardan gelen suyu su kemerleriyle taşıyarak çoğaltmış olduklarını göstermektedir. Chimular ayrıca insanların yerleşmiş oldukları art arda gelen bu bereketli bölgeleri ortalama beş metre genişliğinde yollarla birbirlerine bağlamışlardı; İnkaların şu ünlü Güneş Yolu'nun atası.

İnşa edilmiş bölgenin kıyısında, bereketli vadinin sona erip çorak çölün başladığı noktada Moche nehrinin iki kıyısında çöl

zemininden birbirlerine bakan iki büyük piramit yükselir. Güneşte kurutulmuş çamur tuğlalardan yapılma bu piramitler V. W. Von Hagen [*Highway of the Sun* (Güneş Yolu) ve başka kitaplar] gibi kaşiflere Mezopotamya'nın yine çamur tuğlalardan inşa edilmiş ve Moche nehrinin kıyılarındakiler gibi hafifçe dışbükey biçimli olan yüksek tapınak kulelerini (ziguratları) hatırlatmıştır.

Chimuların M.S. 1000 ile M.S. 1400 arasındaki dört yüz yıllık gelişimi kuyumculukta daha sonra gelecek olan İnkaların asla ulaşamadığı derecede ustalaşıldığı bir dönemdi. İspanyol fatihler (İnka hakimiyeti altında bile) aslında Chimu merkezleri olan yerlerdeki altının zenginliğini en üstün kelimelerle tarif etmişlerdi. Tumbes adlı bir kasabanın içinde altından yapılma bitki ve hayvanların olduğu altın odası İnkaların Cuzco'daki başlıca türbesinin içindeki altın odaya modellik etmiş görünmektedir. Tucume adlı bir başka şehrin çevresi fethi izleyen yüzyıllar içinde Peru'da (ölülerle birlikte mezarlara gömülü halde) bulunmuş olan altın eşyaların büyük bir kısmını oluşturmaktaydı. Chimuların sahip oldukları altının miktarı bu kıyı bölgelerini ele geçirdiklerinde İnkaları bile şaşkına çevirmişti. Bu efsanevi miktarlar ve sonrasındaki gerçek buluntular bilginleri hala düşündürmektedir çünkü Peru'daki altın kaynakları çorak kıyılarda değil dağlık bölgelerdedir.

Chimu kültür devleti de daha önceki kültürlerin veya örgütlü toplumların devamıydı. Chimular dedik ama bu halkın kendilerine ne ad verdiklerini hiç kimse bilmemektedir, bugün bu halka verilen isimler genellikle arkeolojik alanların veya bu toplumlar ve onların ayırt edilebilir kültürlerinin odaklandığı nehirlerin adlarıdır. Kıyı şeridinin kuzeye doğru orta kısmında yer alan Mochica M.Ö. 400'ler civarına tarihin sisleri arasına dek uzanmaktadır. Mochica halkı hünerli çömlekçilikleri ve zarif dokumacılıklarıyla bilinirler ama bu sanatların nasıl ve ne zaman kazanıldığı sorusu gizemini korumaktadır. Seramik kap kacakları kanatlı tanrıların ve tehdit edici devlerin çizimleriyle süslüdür ve sembolü Hilal ve adı *Si* veya *Si-An* olan bir Ay Tan-

rısının başını çektiği panteona sahip bir dinleri olduğunu düşündürmektedir.

Mochicaların eşyaları onların altın dökme, çamur tuğlarlarla inşaat yapma ve ziguratlarla dolu tapınak alanları planlama sanatlarında Chimulardan yüzyıllar önce ustalık kazandıklarını açıkça göstermektedir. Pacatnamu denilen bir sit alanında 1930'larda bir Alman arkeoloji ekibi [H. Ubbelohde-Doering, *Auf den Koenigsstrassen der Inka* (İnka'nın Kral Yollarında)] en az otuz bir piramitten oluşan kutsal şehri örten toprağı kaldırdı. Ekip daha küçük olan pek çok piramidin yüksekliği on iki ve kenarları altmış metre olan daha büyük birkaç piramitten yaklaşık bin yıl daha eski olduklarına karar verdi.

Chimu imparatorluğunun güney sınırı Rimac nehriydi, İspanyollar başkentlerine bu nehrin adından bozma *Lima*'yı verdiler. Bu sınırın ötesinde İnka öncesi zamanda Chincha kabilesinin yerleşmiş olduğu kıyı bölgesi vardı; dağlık bölgeler Aymara dilinde konuşan halklarca işgal edilmişti. İnkaların kendi panteonlarına ilişkin fikri Chinchalardan, Yaratılış ve Başlangıç'a ilişkin masalları ise Aymaraca konuşan halklardan aldıkları artık bilinmektedir.

Rimac bölgesi bugün de olduğu gibi eski çağlarda da bir odak noktasıydı. Bir Peru ilahına adanmış en büyük tapınak orada, Lima'nın hemen güneyindeydi. İnkalar tarafından yeniden inşa edilmiş ve genişletilmiş olan kalıntıları bugün hala görülebilmektedir. Tapınak "Dünya'nın Yaratıcısı" anlamına gelen *Pacha-Camac*'a adanmıştı; bu tanrı içine *Vis* ve *Mama-Pacha* ("Toprak Efendi" ve "Toprak Hanım"), *Ni* ve *Mama-Cocha* ("Su Efendi" ve "Su Hanım") adlı ilahi çiftleri, Ay Tanrısı *Si*, Güneş Tanrısı *Illa-Ra* ve *Ira-Ya* olarak da bilinen Kahraman *Kon* veya *Con*'u alan bir panteonun başındaydı; tüm bu isimler Yakın Doğu ilahi unvanlarını çağrıştırıyor.

Pachacamac tapınağı güney kıyılarında yaşayan kadim halkların "Mekke"siydi. Uzak ve yakın yerlerden hacılar buraya akın etmekteydiler. Hac eylemine öyle değer vermekteydiler ki kabileler savaşta olduklarında bile düşman hacıların güvenle

yolculuk etmesi sağlanıyordu. Hacılar altın adaklar taşıyarak gelirlerdi çünkü bu metalin tanrılara ait olduğu düşünülürdü. Belirli bayramlarda yalnızca seçilmiş rahiplerin içine girebildiği Kutsalların Kutsalında tanrının imgesinin ilan ettiği kehanetler daha sonra bu rahipler tarafından halka açıklanıyordu. Ama tüm tapınak bölgesine öyle hürmet ediliyordu ki hacılar buraya girmek için sandaletlerini çıkartmak zorundaydılar; tıpkı Sina'da Musa'ya emredildiği ve Müslümanların bir camiye girmeden önce hala yaptıkları gibi.

Bu tapınakta biriktirilmiş olan altın miktarı fatih İspanyolların dikkatinden kaçmayacak kadar muhteşemdi. Francisco Pizzaro bunları yağmalaması için kardeşi Hernandez'i yolladı. Adam biraz altın, gümüş ve değerli taş buldu ama büyük serveti bulamadı çünkü rahipler bu hazineleri saklamışlardı. Ne kadar çok tehdit edip işkence yaptılarsa da rahipler bunları sakladıkları yeri açık etmedi (bunların Lima ve Lurin arasında bir yerde olduğu rivayeti hala yaşamaktadır). Bunun üzerine Hernandez tanrının altın heykelini kırıp söktü ve tapınak duvarlarını süsleyen altın ve gümüş levhaları tutan gümüş çivileri söküp çıkarttı. Yalnızca çiviler 32.000 ons tutmuştu!

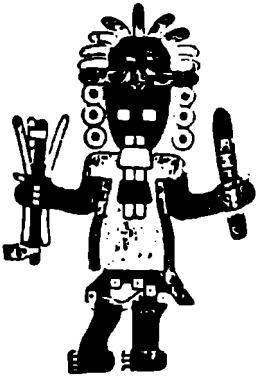
Yöre efsaneleri bu tapınağın kurulmasını "devler"e atfetmektedir. Kesin olarak bilinen şey Pachacamac'a duyulan saygıyı, ele geçirdikleri kabilelerden alıp benimseyen İnkaların bu tapınağı büyütüp süslemiş olduklarıdır. Bir dağ yamacında, Pasifik Okyanusunun dalgalarının neredeyse eteklerine çarptığı bu tapınak zeminden yüz elli metre yüksekteki bir terası destekleyen dört platformun üstünde yükselmektedir. Bu dört platform muazzam taş bloklardan inşa edilmiş dayanak duvarlarıyla oluşturulmuştur. En üstteki teras birkaç dönüm genişliktedir. Tapınak kompleksinin son yapıları daha alçak tutulmuş meydanların da yardımıyla ana tapınaktan engin okyanusa doğru kesintisiz bir manzaranın görülmesini sağlamaktadır.

Burada dua edip tapınmaya yalnızca yaşayanlar gelmiyordu. Ötealemdeki yaşamlarını kehanet tanrılarının gölgesinde sürdürsünler, hatta sonunda dirilebilsinler diye ölüler de Rimac

vadisine ve onun güneyindeki kıyı bölgesine getirilmekteydi çünkü Rimac'ın ölüleri diriltebildiğine dair bir inanç vardı. Bugünlerde Lurin, Pisco, Nazca, Paracas, Ancon, Ica olarak bilinen yerlerde arkeologlar sayısız mezar ve asillerin, rahiplerin mumyalanmış bedenlerinin gömülü olduğu yeraltı mahzenlerinden oluşan "ölüler şehrileri" buldular. Elleri ve bacakları oturur konumda bükülüp bağlanarak çuvala benzeyen torbalara sokulmuş olan mumyaların üstünde en iyi giysileri bulunmaktaydı. Kuru iklim ve dıştaki çuval mükemmel biçimde dokunmuş giysileri, şalları, türbanları ve pançoları o inanılmaz renkleriyle birlikte korumuştur. Özenli dokuması arkeologlara Avrupa'nın Goblen duvar örtülerini hatırlatan bu kumaşlara dinsel ve göksel semboller işlenmişti.

Kumaşlarda olduğu kadar seramiklerde de merkez figür bir elinde asa diğer elinde şimşek olan ve boynuzlu veya ışınlı bir taç takan bir tanrıydı (Şekil 65); Kızılderililer ona nehrin ismiyle seslenip *Rimac* diyorlardı.

Rimac ve Pachacamac aynı ilah mıydı yoksa iki ayrı ilah mıydılar? Bilginler bu konuda fikir birliğine varamamıştır çünkü kanıtlar kesin değildir. Ancak yakınlardaki dağ sıralarının tamamıyla Rimac'a özel adanmış olduğu konusunda aynı fikirdedirler. Bu tanrının "Gökgürleten" anlamına gelen adı anlam ve

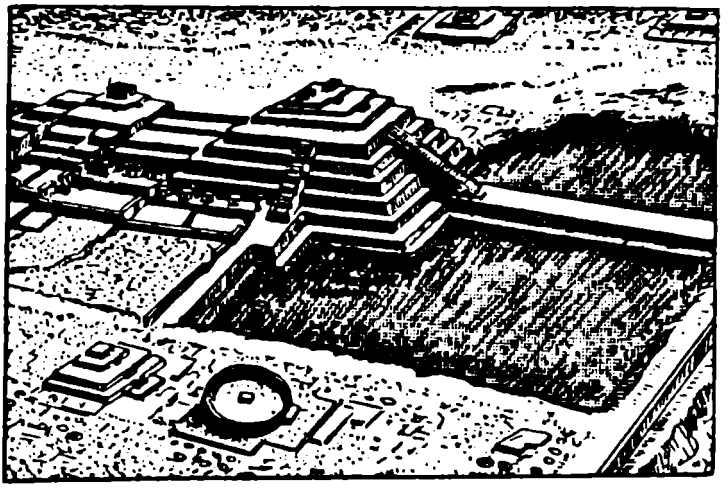
Şekil 65

fonetik bakımından Sami halkların *Adad*'a taktıkları *Raman*'a benzer; bu unvan "gök gürletmek" fiilinden türetilmiştir.

Tarihçi Garcilaso'ya göre, bu dağlarda Rimac'a adanmış bir türbede "insan biçimli bir idol" vardı. Garcilaso Rimac vadisinin iki yanında yükselen dağlardaki birkaç alandan herhangi birinden söz ediyor olabilir. Orada, arkeologların basamaklı piramit olduğuna inandıkları şeylerin kalıntıları (Şekil 66, ressamın görüşü) bugün bile manzaraya hakimdir; bakan kişiye kadim Mezopotamya'daki yedi basamaklı bir ziguratı görüyor olduğunu düşündürtür.

Rimac bazen "Kon" veya "Ira-Ya" denilen, İnka geleneklerinde *Viracocha* olarak adlandırılan tanrı mıydı? Hiç kimse kesin olarak söyleyemese de hiç şüphesiz olan şey Viracocha'nın tam olarak kıyı bölgelerin çömleklerinde betimlenen tanrı gibi bir elinde çatallı silah diğer elinde büyülü asa ile resmedilmiş olmasıdır.

And Dağlarının tüm Başlangıç efsaneleri bu altın asayla, Tiahuanaco denilen bir yerde, Titicaca Gölünün kıyılarında başlıyordu.

Şekil 66

İspanyollar geldiğinde And Dağları toprakları dağlık bölgedeki başkent Cuzco'dan yönetilen İnka imparatorluğunun topraklarıydı. Ve İnka masalları Cuzco'yu kuranların Yaratıcı Tanrı Viracocha tarafından Titicaca Gölünde yaratılıp eğitilen Güneşin Çocukları olduklarını anlatmaktadır.

And efsanelerine göre Viracocha çok eski zamanlarda Yer'e gelmiş ve yaratıcılık alanı olarak kendisine And Dağlarını seçmiş olan büyük bir Gök Tanrısıydı. İspanyol tarihçilerinden biri olan Peder Cristoval de Molina'nın söylediği gibi "Yaratıcı Tiahuanaco'daydı ve orası onun baş eviydi diyorlar. O yerdeki hayranlık uyandıran harikulade binalar işte bu yüzden."

Yerlilerin tarihlerine ve tarih öncelerine dair hikayelerini kayda geçiren ilk pederlerden biri Blas Valera idi, ne yazık ki onun yazılarını ancak başkalarının söz ettiği kadarıyla biliyoruz çünkü orijinal el yazmaları 1587'de Cadiz'in İngilizlerce yağmalanışı sırasında yanmıştır. İnkaların ilk kralı olan Manco Capac'ın Titicaca gölünden bir yeraltı yoluyla çıktığını anlatan versiyonu kaydetmişti. Kral, Güneş'in oğluydu ve Güneş ona Cuzco'yu bulması için bir altın asa vermişti. Annesi doğum sancısı çekerken dünya karanlıktaydı. O doğduğunda ise ışık oldu ve borular öttü ve tanrı Pachacamac "Manco Capac'ın güzel günü doğdu" diye ilan etti.

Ama Blas Valera İnkaların Manco Capac'ın kişiliği ve hikayesini kendi hanedanlarına uyarlamış olduklarını ve kendi gerçek atalarının Peru'ya deniz yoluyla başka bir yerden gelen göçmenler olduklarını düşündüren başka versiyonları da kaydetmişti. Buna göre, İnkalarca "Manco Capac" denilen kral Peru kıyısına iki yüz erkek ve kadınla gelen ve Rimac'ta karaya çıkan Atau adlı bir kralın oğluydu. Gelenler buradan Ica'ya geçtiler ve ardından Güneşin Oğullarının Yeryüzünü oradan idare ettikleri Titicaca Gölüne yürüdüler. Manco Capac takipçilerini bu efsanevi Güneşin Oğullarını bulmaları için iki yöne yolladı. Kendisi de günlerce dolanıp aradıktan sonra kutsal bir mağarası olan bir yere geldi. Mağaranın içi yapay yollarla boşaltılmış, altın ve

gümüşle süslenmişti. Manco Capac kutsal mağarayı bırakıp "Kraliyet Penceresi" anlamına gelen *Capac Toco* adındaki bir pencereye gitti. Dışarı çıktığında mağarada bulduğu altın giysilere bürünmüş ve bu kraliyet giysisini giyerek Peru krallığını başlatmıştı.

And Dağları halklarının çeşitli versiyonları ezberlemiş oldukları bu ve diğer tarihçelerden açıkça anlaşılmaktadır. Titicaca Gölünde yaratıcı bir Başlangıcı ve kutsal bir mağara ve bir kraliyet penceresinin olduğu bir yerde krallığın başlamasını hatırlamaktadırlar ve İnkaların inandıkları gibi, olaylar kendi hanedanlıklarının temelinin oluşmasıyla eşzamanlıdır. Ancak başka versiyonlar bu olayları ve dönemleri birbirinden ayırmaktadır.

Başlangıç ile ilgili versiyonlardan biri büyük tanrı, Her Şeyin Yaratıcısı Viracocha'nın bu ülkeyi dolaşıp ilkel halklarına uygarlık getirmeleri için dört erkek ve dört kız kardeş ayarladığını anlatır; bu erkek-kız kardeş/karı koca çiftlerden biri Cuzco'da krallığı başlatırlar. Diğer versiyonda Büyük Tanrı Titicaca Gölündeki üssünde kendi çocukları olan ilk kraliyet çiftini yaratır ve onlara altından yapılma bir nesne verir. Onlara kuzeye gitmelerini ve bu altın nesnenin toprağa batacağı yere bir şehir kurmalarını söyler; mucizenin gerçekleştiği yer Cuzco'dur. Erkek-kız kardeş kraliyet çiftlerinden oluşan bir diziden doğmuş olmayı garantileyen İnkalar işte bu yüzden doğrudan Güneş Tanrı'dan geldiklerini iddia edebilmişlerdi.

Tufana ilişkin anılar Başlangıç ile ilgili hemen her versiyonda yer almaktadır. Peder Molina'ya göre [*Relacion de las fabulas y ritos de los Yngas* (İnka Fablları ve Ritüellerinin Bağlantıları)] daha "ilk İnka olan ve ondan dolayı kendilerine Güneşin Çocukları dedikleri Manco Capac zamanında... Tufan'a dair tam bir hikayeleri vardı. Tüm insanların ve yaratılmış her şeyin tufanda yok olduğunu, suların dünyadaki en yüksek dağların üstüne çıktığını söylerler. Bir kutuda kalan bir erkek ve kadın dışında hiç kimse hayatta kalamadı ve sular çekildiğinde rüzgar onları Cuzco'dan hemen hemen üç yüz elli kilometre uzakta olan Hu-

anaco'ya taşıdı. Her Şeyin Yaratıcısı onlara *Mitimalar* olarak orada kalmalarını emretti ve Yaratıcı orada, Tiahuanaco'da o bölgede olan insanları ve ulusları yetiştirmeye başladı." Dünya'nın yeniden meskun edilişi önce her bir ulustan bir kişinin Yaratıcı tarafından kilden biçimlendirilmesiyle başladı "ardından her birine yaşam ve ruh verdi, erkeklere de kadınlara da ve onları Yeryüzündeki ayrılmış yerlerine yönlendirdi." Tapınmaya ve davranışlara ilişkin emirlere uyamayanlar taş edildiler.

Titicaca adasında Yaratıcı'nın emirleri üzerine gelmiş olan Ay ve Güneş de onun yanındadılar. Yeryüzünü tekrar doldurmak için gerekenler tamamlandığında Ay ve Güneş göğe yükseldiler.

Her Şeyi Yaratan'ın iki ilahi yardımcısı bir başka versiyonda onun iki oğlu olarak sunulur. Peder Molina, "Kabileleri ve ulusları yaratan ve onlara giysiler ile diller atfeden Yaratıcı iki oğluna farklı yönlere gidip uygarlık başlatmalarını emretti," diye yazar. Büyük oğlu Ymaymana Viracocha ("her şeyin emrine verildiği" anlamına gelir) dağ halklarına uygarlık vermeye gider; küçük oğlu Topaco Viracocha ("şeyleri yapan" anlamına gelir) ise düzlük kıyılardan gitme emrini almıştır. İki kardeş görevlerini tamamladıklarında deniz kıyısında buluştular "ve oracıkta göğe yükseldiler."

Fetihten hemen sonra Cuzco'da İspanyol baba ve İnka anneden doğan Garcilaso de la Vega iki efsaneyi kayda geçirmişti. Bunlardan birine göre Büyük Tanrı insanoğlunu eğitmek için gökten Yer'e indi ve ona kanunları ve hükümleri verdi. Tanrı "iki çocuğunu Titicaca Gölüne yerleştirdi", onlara bir "altın çivi" verip bunun toprağa batacağı yerde yerleşmeleri emrini verdi, orası Cuzco'ydu. Diğer efsane "tufanın suları çekildikten sonra, Cuzco'nun güneyindeki Tiahuanacu eyaletinde belirli biri ortaya çıktı. Bu adam öyle güçlüydü ki dünyayı dört parçaya ayırdı ve bunları kral unvanıyla onurlandırdığı dört adama verdi." Bu adamlardan unvanı *Manco Capac* (İnkaların Kişe dilinde "kral ve efendi" anlamındadır) olanı Cuzco'da krallığı başlattı.

Çeşitli versiyonlar Viracocha tarafından yaratılışın iki aşa-

masından söz etmektedirler. Juan de Betanzos [*Suma y Narracion de los Incas* (İnkaların Özeti ve Anlatımı)] Yaratıcı tanrının "ilk defasında göğü ve yeri "ve ayrıca insanları yarattığı bir Kişe masalını kayda geçirmiştir. Ama "bu halk Viracocha'ya karşı bir tür yanlış yaptılar ve o da buna çok kızdı... ve bu insanlar ile şefleri ceza olarak taşa döndürüldüler." Sonra, bir karanlık döneminin ardından tanrı Tiahuanacu'da taşlardan yeni erkek ve kadınlar yaptı. Onlara görevler, beceriler verip gitmeleri gereken yeri söyledi. Yanında yalnızca iki yardımcısı kalınca birini güneye diğerini kuzeye yolladı, kendisi ise Cuzco yönüne gitti. Orada bir şefin ortaya çıkmasına sebep oldu ve böylece Cuzco'da krallığı kuran Viracocha yolculuğuna "Ekvador'un kıyısına dek devam etti, orada iki yoldaşı ona katıldılar. Sonra hep birlikte denizin sularında yürüyüp gözden kayboldular."

Dağlı halkların hikayelerinden bazısı Cuzco'nun bir yerleşim yerine nasıl dönüştüğüyle ve Cuzco'nun bir başkent oluşunun nasıl ilahi takdir sayesinde olduğuyla ilgilidir. Versiyonlardan birine göre Manco Capac'a şehrin kurulacağı yeri bulmak üzere saf altından bir asa veya değnek verilmişti; buna "ihtişamlı asa" anlamında *Tupac-yauri* denirdi. Manco Capac erkek ve kız kardeşlerinin eşliğinde belirlenen yere gitti. Belirli bir taşa ulaşınca, yanındakilere bir takatsizlik çöktü. Manco Capac büyülü asa ile taşa vurunca taş konuştu ve onu bir krallığın hükümdarı olarak seçtiğini söyledi. İspanyollar geldikten sonra Hristiyanlığa geçen bir Kızılderili şefinin torunlarından biri anılarında yerlilerin bugün bile o kutsal kayayı gösterdiklerini iddia etmiştir. "İnka Manco Capac kendi kız kardeşlerinden adı Mama Ocllo olanıyla evlendi... ve birlikte kendi halklarının idaresi için iyi kanunları yürütmeye başladılar."

Bazen dört Ayar Kardeşin Efsanesi de denilen bu hikaye de Cuzco'nun kuruluşuyla ilgili diğer tüm versiyonlar gibi hükümdarı ve başkenti belirleyen büyülü nesnenin som altın olduğunu aktarmaktadır. Tüm Amerikan uygarlıklarının bilmecesini çözmek açısından çok önemli olduğunu düşündüğümüz bir ipucudur bu.

İspanyollar İnka başkenti Cuzco'ya girdiklerinde muhteşem tapınakların, sarayların, bahçelerin, meydanların ve pazar yerlerinin toplamından oluşan bir kraliyet/dinsel merkezi çevreleyen 100.000 kadar konutuyla bir metropol buldular. Tullumayo ve Rodadero adlı iki dere arasında, üç bin beş yüz metre rakımda kurulmuş olan Cuzco, Sacsahuaman denilen dağlık burunun eteğinde başlar. Şehir bir oval içine yerleşik on iki (İspanyolları şaşırtan bir sayı) bölgeye bölünmüştü. Diz Çökme Terası diye pek uygun biçimde adlandırılmış olan ilk ve en eski bölge dağlık burunun kuzeybatı yamacındadır. İlk İnkalar (ve varsayılır ki efsanevi Manco Capac) burada saraylarını kurmuşlardı. Tüm bölgeler aslında başlıca özelliklerini tarif eden süslü isimler taşırlar: Konuşma Yeri, Çiçekler Terası, Kutsal Kapı vb.

Yirminci yüzyılın Cuzco konusunda önde gelen bilginlerinden olan Stansbury Hagar [*Cuzco, the Celestial City* (Cuzco, Göksel Şehir)] Cuzco'nun Kurucularının göçünün başladığı tarih öncesi kutsal yerde, yani Titicaca Gölündeki Tiahuanacu'da Manco Capac için çizilen bir plana göre kurulup inşa edildiği inancını vurgular. "Dünyanın Göbeği" anlamına gelen adında ve Dünya'nın dört köşesini andıran dört parçaya ayrılışında Hagar (ve başkaları da) arza ait kavramların bir ifadesini görmektedirler. Ancak şehir planının diğer özelliklerinde göksel bilgiye dair unsurlar görmüştü (kitabın adı buradan geliyor). Şehir merkezinin iki yanından akan dereler yılankavi Samanyolu'nu taklit edecek biçimde yapay kanallardan akıtılmaktaydı ve on iki bölge göğün zodyaktaki on iki burca bölünüşünü yansıtmak amaçlıydı. Bizim Dünya üstünde yaşanan olaylar ve bunların zamanlamasıyla ilgili incelememiz için önemli olan şey, Hagar'ın bu ilk ve en eski bölümün Koç burcunu temsil ettiği sonucuna varmış olmasıdır.

Squier ve diğer on dokuzuncu yüzyıl kaşifleri kısmen tamamen İspanyol ve kısmen de daha önceki İnka şehrinin kalıntıları üstüne inşa edilmiş bir Cuzco'yu tarif etmişlerdi. Dolayısıyla Cuzco'nun fatih İspanyolların onu bulduğu haline, daha eski zamanlarda nasıl olmuş olduğuna bir göz atabilmek için daha

eski tarihçilerin yazdıklarını okumak gerekir. Pedro de Cieza de Leon [*Chronicles of Peru* (Peru Tarihçesi)] İnka başkentini, büyük binalarını, meydanlarını ve köprülerini en şaşaalı sözlerle, merkezinden çıkan dört kraliyet yolunun imparatorluğun en uzak köşelerine uzandığı "asilane süslenmiş bir şehir" olarak tarif eder ve şehrin zenginliklerini, yalnızca ölen kralların saraylarına hiç dokunulmamasıyla değil hükümdara biat ve adak olarak şehre getirilmesi gereken altın ve gümüşün ölüm acısıyla şehir dışına çıkarılmasının yasaklanmasına da bağlar. Methiyesinde şöyle der: "Cuzco büyük ve devlet gibiydi; büyük zekaya sahip insanlarca kurulmuş olmalıdır. Dar olmaları haricinde mükemmel sokakları ve sağlam taşlardan inşa edilmiş evleri güzel biçimde bağlantılıdır. Bu taşlar çok büyüktür ve iyi kesilmiştir. Evlerin diğer kısımları ahşap ve samandan yapılmadır, aralarında fayans, tuğla veya kireçtaşı yoktur."

Garcilaso de la Vega (babasının İspanyol adını taşır ama İnka kraliyet hanedanından olan annesi sebebiyle kraliyet unvanı olan "İnka" adını da almaktadır) on iki bölgeyi tarif ettikten sonra Sacsahuaman'ın yamacındaki İlk Bölge'deki ilk İnkaların sarayı haricinde diğer İnka saraylarının şehir merkezindeki büyük tapınağın yakınlarında kümelendiklerini aktarır. Onun zamanında hala ayakta duran saraylar ikinci, altıncı, dokuzuncu, onuncu, on birinci ve on ikinci İnkalara aitlerdi. Başkentin ana meydanının iki yanında yer alan bazılarına Huacay-Pata deniliyordu. Burada büyük bir kürsüye oturan hükümdar İnka ailesi, maiyeti ve rahiplerle birlikte bayramları ve dinsel törenleri izler ve idare ederdi; bu bayramların dördü kış ve yaz gündönümleri ile bahar ve son bahar gün tün eşitlikleriyle bağlantılıydı.

Daha eski tarihçilerin tasdik ettikleri gibi İspanyol-öncesi Cuzco'nun en ünlü ve en muhteşem yapısı şehrin ve imparatorluğun en önemli tapınağı olan Cori-Cancha ("Altın Odacık") idi. Güneşin İnkaların baş ilahı olduğunu sanan İspanyollar ona Güneş Tapınağı dediler. Zarar görmeden, tahrip edilmeden ve İspanyollarca üstüne tekrar inşaat yapılmadan önce tapınağı görmüş olanlar onun birkaç kısımdan yapılmış olduğunu bil-

dirmişlerdi. Ana tapınak Viracocha'ya adanmıştı; bitişik veya ek şapeller *Ay*'a (Quilla), *Venüs*'e (Chasca), *Coyllor* denilen gizemli bir yıldıza ve Gökgürültüsü ve Şimşek Tanrısı *Illa-pa*'ya adanmıştı. Ayrıca Gökkuşağına adanmış bir türbe de vardı. İspanyollar altın hazineleri işte burada, Coricancha'da yağmalamışlardı.

Coricancha'ya bitişik kuytuda, *Aclla-Huasi* ("Seçilmiş Kadınların Evi") denilen bir bina vardı. Bahçeler ve meyva bahçelerinin yanı sıra eğirme, dokuma, kraliyet ve ruhban sınıf giysilerini dikme atölyelerini de içeren bu kuytudaki bina kendilerini Büyük Tanrı'ya adayan bakirelerin yaşadıkları yerdi; görevlerinden biri de bu tanrıya atfedilen Ebedi Ateşi yanar halde korumaktı.

Şehrin zenginliklerini yağmalayan fatih İspanyollar şehrin çeşitli binalarını kendilerine mal etmek için piyango düzenleyip aralarında paylaştırmaya koyulmuşlardı. Binaların çoğu taşları kullanılmak üzere söküldü; şurada bir köprü burada bir duvarın bir kısmı yeni İspanyol binalarına dahil edildi. Büyük türbeler kilise ve manastırlar olarak kullanıldı. Sahneye ilk çıkan Dominikenler Güneş Tapınağını ele geçirmişler, tapınağın dış yapısını yıkıp eski yerleşim planını ve duvarlarının bazı kısımlarını kendi kilise-manastırlarına dahil etmişlerdi. Bu şekilde kullanılan ve dolayısıyla hala el değmemiş halde olan en ilginç kısımlardan biri bir zamanlar İnka tapınağının Yüksek Sunağı (Şekil 67) olarak kullanılan şeyin odasıydı. İspanyollar Güneş'i temsil eden (öyle varsaymışlardı) büyük altın diski burada bulmuşlardı; disk fatih Leguizano'nun payına düştü, adam ertesi gece diski kumarda kaybetti. Kazanan ise bu saygı gören nesneyi erittirip külçelere döktürdü.

Dominikenlerden sonra Fransiskenler, Agustinyenler, Mercedariolar, Cizvitler geldi; hepsi de bir zamanlar İnka türbelerinin olduğu yerlere aralarında Cuzco'nun büyük katedrali de olan kendi türbelerini inşa ettiler. Rahiplerden sonra rahibeler geldi; İnka'ların Seçilmiş Kadınlar Evi denilen manastırının üstüne onların kendi manastırlarını kurmuş olmaları hiç şaşırtıcı değil. Onları da Valiler ve İspanyol asilleri takip edip İnka taş

Şekil 67

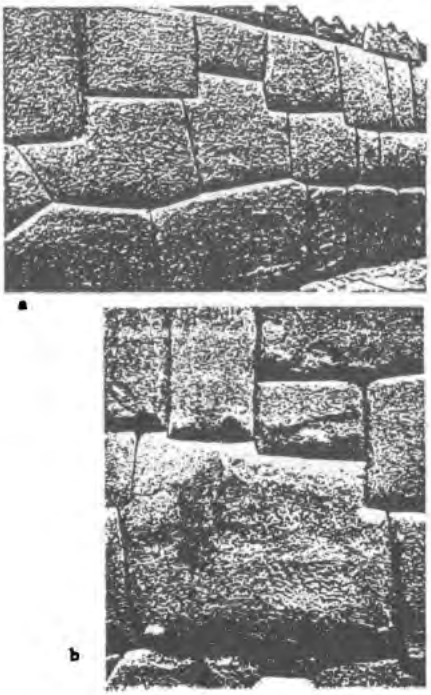
evlerinin üstüne veya bu evlerin parçalarıyla kendi binalarını diktiler.

Bazıları "göbek, omfalos" anlamına gelen *Cuzco*'nun başkent, bir kumanda merkezi olarak seçilmiş bir yer olması sebebiyle bu adı aldığına inanmaktadır. Çoğunlukla kabul edilen bir diğer teori de bu adın "Yükseltilmiş Taşlar Yeri" olduğuna ilişkindir. Eğer böyleyse, bu ad Cuzco'nın başlıca özelliğine pek uyar: şehrin şaşırtıcı büyük taşları.

Cuzco'nun İnka konutlarının çoğu harç ile tutturulmuş, kaplanmamış, yontulmamış taşlar veya tuğlarlara veya kesme taşlara benzesin diye kabaca kesilmiş taşlardan inşa edilmiş olmalarına rağmen daha eski bazı binalar tıpkı Coricancha'nın hala ayakta olan yarı yuvarlak duvarında bulunanlar gibi mükemmel biçimde kesilmiş, giydirilmiş ve biçimlendirilmiş taşlardan yapılmıştı. Bu duvarın ve onunla çağdaş bazı başka duvarların güzelliği ve işçiliğindeki ustalık sayısız gezginde hayranlık uyandırmıştır. Sir Clemens Markham şöyle yazar: "Eşi benzeri olmayan bu taş işçiliği üstüne tefekküre dalan kişi, biçimlendi-

rilişindeki güzelliğin... ve her şeyden öte her bir taşı böylesine hatasız kesinlikle biçimlendirmek için gereken sebat ve becerinin derecesi karşısında hayranlığa kapılır ve kaybolur gider."

Mimarlığından çok antikacılığıyla bilinen Squier bu şehrin çok büyük boyutlu, garip biçimlerde ama birbirlerinin köşelerine aralarında harç kullanılmadan tam bir kesinlikle oturtulmuş olan diğer taşlarından çok daha fazla etkilenmişti. Squire "sert ve bloklar arasında yapışmaya diğer herhangi bir taşa göre daha çok yol açan" kahverengi trakit *Andahuaylillas* olan bu taşların özellikle seçilmiş olması gerektiği sonucuna varmıştı. İspanyol tarihçiler gibi o da poligonal, çok köşeli taşların gerçekten de "en ince çakıyı veya iğneyi aralarına sokmanın imkansız oldu-

Şekil 68

ğu" (Şekil 68a) bir doğrulukla biraraya getirildiğini doğrulamıştı. Turistlerin çok sevdiği bu taşlardan biri on iki köşeli ve açılıdır (Şekil 68b).

En sert taştan oyulma bu ağır bloklar Cuzco'ya getirilmiş ve bilinmeyen taş işçileri tarafından sanki hamur kesiyorlarmış gibi bariz bir kolaylıkla kesilmişti. Her bir taşın yüzü pürüzsüz ve hafifçe içbükey olana dek işlenmişti ama nasıl bilinmiyor çünkü hiçbir yiv, çıkıntı veya çekiç izi görülmemektedir. Altındaki ve yanındaki garip açılara uyacak bu ağır taşların nasıl kaldırılıp birbiri üstüne yerleştirildiği hala bir gizemdir. Tüm bu taşların harç kullanılmadan birarda tutulması, yalnızca insanın tahripkarlığına değil bölgede sık olan depremlere de nasıl dayandığı* olgusu ise gizemi daha da artırmaktadır.

Artık herkes güzel kesme taşlar "klasik" İnka dönemini temsil ederken, devasa duvarların ise daha önceki bir zamana ait olduklarını kabul etmektedir. Daha açık anlaşılsın diye bilginler buna Megalit Çağı deyip geçmekteler.

Ancak bu hala çözülmeyi bekleyen bir bilmecedir. Ayrıca Sacsahuaman'ın dağlık burnuna çıkıldığında yalnızca derinleşen bir gizem vardır. Orada, bir İnka kalesi olduğu varsayılan şey ziyaretçiye daha da karmaşık bir bilmece sunmaktadır.

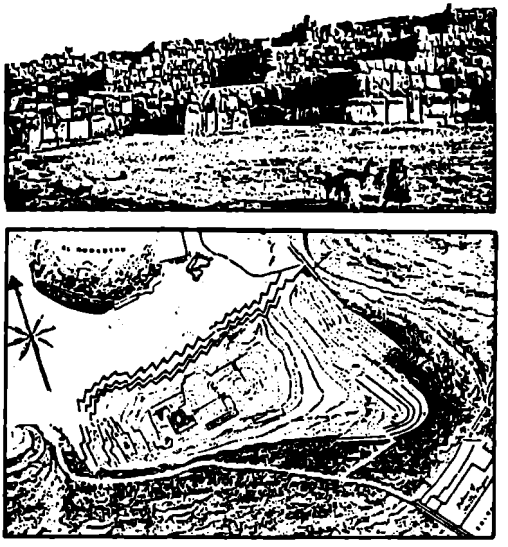
Dağlık burnun adı Şahin'in Yeri anlamına gelir. Tabanı kuzeybatıya bakan bir üçgen gibi biçimlenen burnun zirvesi aşağıdaki şehirden iki yüz kırk metre yüksektedir. İki tarafı, burnu ait olduğu dağ zincirinden ayıran ve burnun tabanında birleşen iki vadi ile biçimlenmiştir.

Burun üç kısma bölünebilir. Geniş tabanına birisi tarafından dev basamaklar veya platformlar şeklinde kesilmiş ve tüneller, nişler ve oluklarla delinmiş çok büyük kaya çıkıntıları hakimdir. Burnun orta kısmını yüz metrelerce genişlik ve uzunlukta düzleştirilmiş bir alan kaplamaktadır. Ve burnun geri kalan kısmının üstünde yükselen dar ucu, altında doğal kayaya açılmış şaşırtıcı bir labirent oluşturan pasajların, tünellerin ve diğer açık-

* Bu büyük taş blokların depreme nasıl dayandıklarına ilişkin ilginç bir makale için bkz. *Ruh ve Madde Dergisi*, Mayıs 2004 (Ç.N.)

lıklar uzanan yuvarlak ve dikdörtgen yapılara dair kanıtlar içermektedir.

Bu "gelişmiş" bölgeyi burnun geri kalanından ayırmak veya korumak için birbirlerine zig zag çizerek uzanan üç büyük duvar vardır (Şekil 69).

Şekil 69

Zig zag çizen duvarların oluşturduğu üç çizgi, birbiri ardına yükselen ve her biri önündekinden biraz daha yüksek olacak şekilde büyük taşlardan, toplam yirmi metre yükseklikte inşa edilmiştir. Her bir duvarın ardını dolduran toprak dolgu bu dağlık burunu savunanlara siper görevi gördüğü varsayılan teraslar oluşturmuştur. Üç duvar arasında en alçak (ve ilk) olanı on ile yirmi ton ağırlığında devasa kayalardan örülmüştür. Örneğin, sekiz metre yüksekliğindeki bir kaya 300 tonu aşmaktadır (Şekil 70). Pek çok taş beş metre yüksekliğinde, üç ile dört metre genişlik ve kalınlıktadır. Aşağıdaki şehirde olduğu gibi, bu kayaların ön yüzeyleri de tamamen pürüzsüz olacak şekilde yapay olarak işlenmiş ve kenarlarına eğim verilmiştir: onların

Şekil 70

etrafta bulunmuş, yontulmamış ama doğanın şekillendirdiği halleriyle kullanılmış taşlar değil de uzman taş ustalarının eserleri oldukları anlamına gelmektedir bu.

Masif taş bloklar birbiri üstünde yatmaktadır, bazen bilinmeyen yapısal bir nedenle ince bir taş levhayla ayrılmışlardır. Taşlar her yanda çok köşelidir; garip açıları ve kenarları harç olmadan bitişiğindeki taş blokların garip ama uyumlu açılarına uymaktadırlar. Bu tarz ve dönemin Cuzco'daki Megalit Çağından kalma devasa inşaatlarınkiyle aynı olduğu açıktır ama taşlar burada daha da masiftir.

Duvarlar arasındaki düzleştirilmiş alanların her yanında düzgün biçimlendirilmiş "İnka tarzı" taşlardan inşa edilmiş yapıların kalıntıları vardır. Zeminde yapılan temizleme çalışması ve havadan çekilen fotoğrafların gösterdiği gibi dağlık burnun üstünde çeşitli yapılar yapılmıştı. Bunların hepsi fetih sonrasında İnkalar ve İspanyollar arasında çıkan savaşlarda un ufak yok

olmuşlardı. Tek bir çizik bile almadan kalanlar yalnızca muammalı bir çağı ve gizemli inşaatçıları anlatan sessiz tanıklar olan bu devasa duvarlardır çünkü tüm incelemelerin göstermiş olduğu gibi devasa taş bloklar kilometrelerce ötede çıkartılmış ve dağları, vadileri, koyakları ve çağıldayan dereleri aşıp bu alana taşınmış olmalıydı.

Nasıl, kimler tarafından ve niçin?

İspanyol fethi döneminden tarihçiler, daha yakın asırlardaki gezginler ve çağdaş araştırmacıların hepsi de aynı sonuca varmışlardır: İnkalar değil de onların doğa üstü bazı güçleri olan muammalı ataları... Ama henüz hiç kimse Niçin ile ilgili bir teoriye sahip değildir.

Garcilaso de la Vega bu istihkamlardan söz ederken, bunların "insanlar tarafından değil de iblislerce büyü marifetiyle dikilmiş olduklarına" inanmaktan başka çare olmadığını söyler. "Çünkü bu üç duvara yerleştirilen taşların sayısı ve boyutu... bunların taş ocaklarında kesildiğine inanmayı imkansızlaştırır çünkü Kızılderililer bunları çıkartıp biçimlendirmek üzere ne demir ne çelik sahibidirler. Ve bunların nasıl biraraya getirildikleri de aynı derecede harikuladedir zira Kızılderililerin bunları insan gücüyle çekip sürükleyebilecekleri ne tekerlekli arabaları, ne öküzleri, ne de ipleri vardır. Ne de bunları aktarmak için düz yolları; tam aksine aşılması gereken dik dağlar ve ani meyiller."

Garcilaso "bu taşların pek çoğu elli ile yetmiş beş kilometre uzaktan getirilmişti ve özellikle *Saycusa*, yani Yorgun Taş denilen ve yapıya asla ulaşmamış olan bir taş, daha doğrusu kayanın Yucay nehrinin ötesinden, yetmiş beş kilometre uzaklıktan getirilmiş olduğu bilinir... Taşların getirildiği en yakın yer olan Muyna, Cuzco'dan yirmi beş kilometre uzaklıktadır. Bu kadar çok ve büyük taşın aralarına bir bıçağın ucunun bile girmesine izin vermeyecek kadar doğrulukla birbirine uydurulmuş olmasını düşünmek bile hayalgücünün sınırlarını aşıyor. Bazıları öylesine sıkı oturmuşlar ki eklem çizgisini görmek bile zor. Ve bu taşları birbirlerine uyacaklar mı diye bakmak için üstüne koya-

cakları bir meydan veya düzlüklerinin bile olmaması daha da harikulade... Ne vinçleri, ne makaraları, ne de başka makineleri vardı." Ardından, "şeytani sanatlar değilse eğer... böylesi taşların nasıl kesilip taşınarak yerleştirildiğine akıl erdirilmez," diye öneride bulunan çok sayıda Katolik rahipten alıntılar yapar.

Üç duvarı oluşturan taşların "hiç şüphesiz Kiklopyen* denilen tarzın Amerika'da hala var olan en büyük örneğini" temsil ettiklerini söyleyen Squire, bu muazzam taş örmenin ve bölgedeki diğer pek çok kaya sathının özellikleri dolayısıyla adeta büyülenmiş ve şaşırmıştı. Bunlardan biri duvar sıralarının içinden geçen üç geçitten Viracocha Kapısı denilenidir. Bu geçit bir gelişmiş mühendislik harikasıdır: Ön duvarın ortalarında yakın bir noktada taş bloklar duvarda yer alan yaklaşık bir metrelik bir açıklığa açılan bir dikdörtgen alan oluşturacak biçimde yerleştirilmiştir. Buradan birinci ve ikinci duvar arasındaki terasa çıkan basamaklar vardır, buradan da dik açıyla bir çapraz duvara açılıp ikinci bir terasa çıkan girintili çıkıntılı bir geçide çıkılır. Burada, iki giriş üçüncü duvara yönelten ve içinden geçen bir açıyla yerleştirilmiştir.

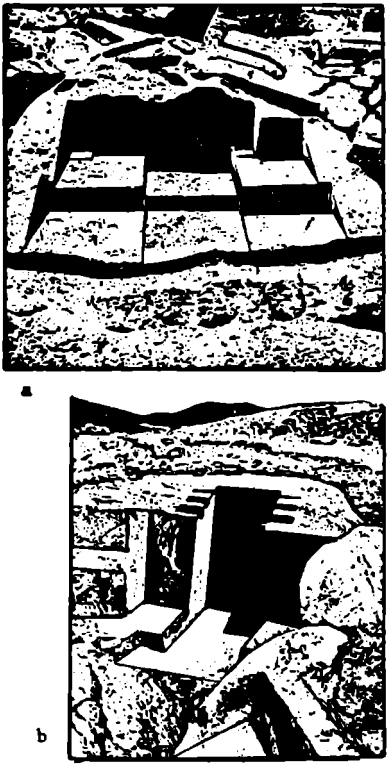
Tüm tarihçiler bu orta girişin, duvarların uçlarındaki diğer ikisi gibi, büyük ve özellikle bunlara uyan taş blokların bu açıklıklara indirilmesiyle kapatılabildiğini anlatmışlardır. Bu taş engeller ve geçitleri açıp kapatmak üzere bunları yükseltip alçaltan mekanizmalar daha ilk çağlardan birinde alınıp götürülmüştür ama bunların kanalları ve olukları hala ayırt edilebilmektedir. Kayaların bugün bakan birine hiçbir anlam ifade etmeyen keskin geometrik biçimlerde (Şekil 71a) oyulmuş olduğu ve hemen yan platoda bir mekanik tertibatı tutmak üzere kesilip şekillendirilmiş gibi görünen bir kaya vardır (Şekil 71b). H. Ubbelohde-Doering [*Kunst im Reiche der Inca* (İnka Krallığında Sanat)] bir bulmacayı andıran oyulmuş kayaların "her bir köşenin öneme sahip olduğu bir model" gibi olduklarını söylemiştir.

Dağlık burnun duvar dizilerinin ardında kalan kısmı bazılarının İnka dönemlerinde inşa edildiği şüphesiz olan yapıların

* Kiklopyen: Dev duvar işçiliği türü. (Ç. N.)

biraraya geldikleri bir yerdir. Bunların daha eski yapıların kalıntıları üstüne inşa edilmiş olmaları muhtemeldir; yeraltındaki tünel labirenti ile hiçbir ilgilerinin olmadığı kesindir. Labirent desenine sahip yeraltı geçitleri aniden başlayıp sona ermektedir. Biri on iki metre derinlikte bir mağraya uzanmakta, diğerleri herhangi bir yere gidermiş gibi görünmeyen basamakları andırmak üzere kesilip işlenmiş kaya satıhlarıyla sonlanmaktadır.

Geniş, açık ve düz alanın karşı ucunda bu devasa duvarlara bakan kaya çıkıntılarının isimleri pek anlamlıdır: Arka yüzünde çocukların kaydığı *Rodadero* ("Kaydırak"), Squier'in bir oyun

Şekil 71

hamuru gibi "sanki kaya yumuşakken sıkılmış da ardından katılaşıp kalmış gibi oyuk oyuk, yüzeyi pürüzsüz ve cam gibi" diye tarif ettiği *Piedra Lisa* ("Pürüzsüz Taş") ve onların hemen yanıbaşında üstündeki doğal çatlaklar geçitler, alçak koridorlar, küçük odalar, oyuklar ve diğer içi boşaltılmış mekanlar halinde yapay olarak genişletilmiş sarp kayalık *Chingana* ("Labirent"). Gerçekten de bu sarp kayaların arkasında hepsi de keskin açılar ve geometrik biçimlerde kesilerek dikey, yatay ve eğimli satıhlar, açıklıklar, oyuklar, nişler halinde işlenip biçimlendirilmiş kayalar bulunmuştur.

Modern ziyaretçiler bu sahneyi on dokuzuncu yüzyılda Squier'in yaptığından iyi tarif edemezler: "Kalenin ardındaki platonun her bir yanında esasen kireçtaşı olan kayalar binlerce şekilde kesilip oyulmuştur. Şurada bir niş veya bir dizi niş, burada birkaç basamak, derken kare, yuvarlak veya sekizgen çukarlar, ötede uzun oyuk sıraları, beride aşağıya doğru açılmış delikler... kayadaki çatlaklar yapay yollarla bir oda olacak şekilde genişletilmişti ve tüm bunlar en becerikli işçinin kesinliği ile kesilmişti."

İnkaların bu dağlık burnu İspanyollara karşı dayandıkları son nokta olarak kullanmış olmaları tarihe kaydolmuştur. Bunun en tepesine yapılar koymuş oldukları da geride kalan taş işçiliğinden bellidir. Ama onların bu yerin orijinal kurucuları olmadıkları olgusu tek bir büyük taşı bile taşıyamamış oluşlarının kayıtlara geçmesiyle de kanıtlanmıştır.

Bu başarısız girişim Yorgun Taş'tan söz eden Garcilaso tarafından bildirilmiştir. Garcilaso'ya göre İnkaların taş-ustalarından biri o taşı orijinal inşaatçıların bıraktıkları yerden yukarı taşıyıp savunma amacıyla yaptığı yapıda kullanarak ününü pekiştirmeyi istemiştir. "20.000'den çok Kızılderili bu taşı büyük kablolarla sürükleyerek yukarı getirdiler. İlerleyişleri çok yavaştı çünkü çıktıkları yol inişli çıkışlıydı, tırmanılması ve inilmesi gereken pek çok dik bayır vardı... Bu bayırlardan birindeyken düzenli çekmeyi başaramayan taşıyıcıların dikkatsizliği yüzünden taşın ağırlığı onu kontrol eden gücü aştı ve bayırdan yuvarlanan taş üç veya dört bin Kızılderiliydi öldürdü."

Öyleyse bu hikayeye göre İnkalar bu koca taşlardan birini yukarı taşıyıp yerine koymaya bir kez kalkışmış ve başarısız olmuşlardı. Demek ki bu taşlardan yüzlercesini yukarı taşıyan, kesip biçimlendirdikten sonra harç gerektirmeyen bir uygunlukla yerine yerleştirenlerin İnkalar olmadıkları açıktır.

Kadim Astronotlar teorisini popülerleştiren Erich Von Daniken'in 1980 yılında bu yeri ziyaret ettikten sonra bu anıtsal yapılardan ve garip şekiller verilmiş sarp kayalıklardan sorumlu olanın "doğa ana" da İnkalar da değil, yalnızca kadim astronotlar olabileceğini yazmış olmasına [*Pathways to the Gods* (Tanrılara Çıkan Yollar)] şaşmamalı. Daha önceki bir ziyaretçi, W. Bryford Jones [*Four Faces of Peru, 1967* (Peru'nun Dört Yüzü)] bu masif taş bloklar karşısındaki şaşkınlığını şöyle belirtmişti: "Bunların ancak başka bir dünyadan gelmiş bir devler ırkı tarafından taşınmış olabileceğini hissetmiştim." Ve ondan birkaç yıl önce de Hans Helfritz [*Die alten Kulturen der Neuen Welt* (Yeni Dünyanın Eski Kültürleri)] Sacsahuaman'ın inanılmaz büyüklükteki duvarları için şunları söylemişti: "Yarattıkları izlenim, dünyanın başlangıcından bu yana orada durdukları."

Onlardan çok önce de Hiram Bingham [*Across South America* (Güney Amerika'nın Karşı Kıyısı)] yerlilerin bu inanılmaz kaya yontularının ve duvarların oluşturulma tarzına ilişkin spekülasyonlarından birini kayda geçirmişti: "En sevilen hikayelerden biri de İnkaların, suyu sıkıldığında bir taşın yüzeyini mükemmel biçimde oturmasını sağlayacak kadar yumuşatan bir bitki bildikleri ve bu büyülü bitkinin suyuyla ıslatılmış taşları birkaç dakika boyunca birbirine sürterek bunu başardıklarıydı." Ama bu devasa taşları birbirine sürtmek için tutup kaldırabilen kimdi?

Bingham'ın yerlilerin bu açıklamasını kabul etmediği ve bu bilmecenin aklına takıldığı açıktır. *Inca Land* (İnka Ülkesi) adlı eserinde "Sacsahuaman'ı tekrar tekrar ziyaret ettim. Her defasında şaşırtmaya ve etkilemeye devam ediyor. Bu duvarları ilk kez gören batıl inançlı bir Kızılderiliye bunlar tanrılar tarafından yapılmış gibi görünmüş olsa gerek," der. Kendi yüreğinde

saklı bir "batıl inancı" ifade etmek için değildiyse eğer, Bingham niçin söylemişti bunu?

İşte yine And Dağları efsanelerinin başına döndük; dev ölçekli taş yapıları inşa edenleri ancak, bu topraklarda tanrıların ve devlerin yaşamış olduklarını ve Eski İmparatorluğun ve krallığın ilahi bir altın asayla başladığını iddia eden efsaneler açıklamaktadır.

- 7 -

GÜNEŞİN YERİNDEN KIMILDAMADIĞI GÜN

İspanyolların ilk başta gözünü bürüyen altın ve servet hırsı şehrileri ve yollarıyla, sarayları ve tapınaklarıyla, kralları ve rahipleriyle ve dinleriyle birlikte ileri bir uygarlıkla, dünyanın ucundaki bu bilinmeyen ülkeyle, Peru'yla karşılaştıklarında yaşadıkları şaşkınlığı örtmüştü. Fatihlere eşlik eden ilk rahipler dalgası Kızılderililerin "putperestliği" ile ilişkili her şeyi yok etmeyi aklına koymuştu. Ama onların ardından gelen ve o sıralarda kendi ülkelerinin bilginleri olan rahipler Hristiyanlığa dönmüş Kızılderili asiller aracılığıyla kendilerini yerlilerin ayin ve inançlarına açtılar.

And Dağları yerlilerinin bir Üstün Tanrıya inandıklarını ve efsanelerinin bir Tufan içerdiğini fark eden İspanyol rahiplerin merakı arttı. Ardından bu yöresel hikayelerin pek çok ayrıntısının garip bir biçimde Eski Ahit'teki Yaratılış bölümünün hikayelerine benzer oldukları ortaya çıktı. Dolayısıyla "Kızılderililerin" ve onların inançlarının kökeni ile ilgili ilk teoriler arasında Kitabı Mukaddes'te geçen ülke ve halklarla ilişkili olan teorinin başı çekmesi kaçınılmazdı.

Tıpkı Meksika'da olduğu gibi diğer kadim halklar düşünüldükten sonra en akla yatkın açıklama İsrailoğullarının On Ka-

yıp Kabilesiymiş gibi görünmekteydi; bunun tek nedeni yerli efsanelerin Kitabı Mukaddes hikayelerine benzemesi değildi. Benzerlikler arasında Peru yerlileri arasında Eylül sonunda ilk meyvelerin adak sunulması adeti, yapısı ve zamanı bakımından Yahudilerin Kefaret Bayramına denk gelen bir Kefaret Şöleni adeti ve Kitabı Mukaddes'te emredilen sünnet, hayvan etinin kanından uzak durma ve pulsuz balıkları yeme yasağı gibi adetler de vardı. İlk Meyveler Şöleninde yerliler *Yo Meshica, He Meshica, Va Meshica* mistik sözlerini hepbir ağızdan söylüyorlardı ve bazı İspanyol alimler *Meshica* kelimesinde İbranca "Maşi'ah", yani Mesih kelimesini ayırt ettiler.

[Modern bilginler artık And Dağları inançlarındaki ilahi isimler içinde geçen *Ira* ekinin Kitabı Mukaddes'te geçen *El* kelimesinin de türediği Mezopotamya'daki *İra/İlla* ile kıyaslanabileceğine; İnkaların idollerini yüceltmek için kullandıkları *Malquis* adının Kenan ilahı *Molek*'e ("Efendi") denk olduğuna ve aynı şekilde İnka kraliyet unvanı *Manco*'nun "kral" anlamına gelen aynı Sami dili kökünden türediğine inanıyorlar.]

Peru'daki Katolik hiyerarşi -işte kökenle ilgili bu İsrailoğulları-Kitabı Mukaddes teorileri karşısında- ilk baştaki yok etme dalgasının ardından Kızılderili mirasını kaydedip korumaya koyuldu. Bir İspanyol baba ile Kızılderili anneden doğan Peder Blas Valera gibi yöreden din adamları bildiklerini ve işittiklerini kayda geçirmeye teşvik edildiler. On altıncı yüzyıl sona ermeden önce, yöre tarihini derlemek, bilinen tüm kadim yerleşim alanlarını değerlendirmek ve ilgili tüm el yazmalarını bir kütüphanede toplamak üzere Quito Piskoposu tarafından finanse edilen bir toplu çabaya girişildi. O zamandan beri öğrenilenlerin çoğu o zamanlar öğrenilmiş olanlara dayanmaktadır.

Teoriler nedeniyle meraklanan ve biraraya getirilen el yazmalarından faydalanan Fernando Montesinos adlı bir İspanyol 1628'de Peru'ya geldi ve yaşamının geri kalanını Perulular ın kapsamlı ve kronolojik tarihini ve tarih öncesini derlemeye adadı. Yirmi yıl kadar sonra *Memorias Antiguas Historiales del Peru* (Peru'nun Tarihi Kadim Anıları) başlıklı eseri tamamladı ve bu-

nu Sevilla'lı San Jose Manastırının kütüphanesine teslim etti. Kitaptan yapılan alıntılar Amerika kıtasının tarihi hakkında yazılmış Fransızca bir kitapta yer alırken, esas kitap iki yüz yıl boyunca basılmadan unutulup kaldı. İspanyolca metnin tamamı 1882'de gün ışığını gördü. (P. A. Means tarafından İngilizceye çevrilip 1920'de Hakluyt Derneği tarafından Londra'da yayınlanmıştır.)

Kitabı Mukaddes ve And Dağları hikayelerinde hatırlanan ortak noktaları, yani Büyük Tufan hikayesini toplayan Montesinos bu olayı başlangıç noktası olarak aldı. Kitabı Mukaddes'te anlatılanla paralel giden hikayede Tufan'dan sonra Yeryüzünün kutsal kitabın Yaratılış bölümünün 10. kısmındaki oğullar soyu yoluyla Ağrı Dağından başlayarak yeniden meskun kılınmasını izledi. Montesinos *Peru* (veya yerli dilinde *Piru/Pirua*) adında kutsal kitapta geçen *Ofir*'in fonetik bir çeşitlemesini görmüştü: Ofir kendisi Sam'ın büyük torunu olan *Ever*'in (İbranların atası) torunuydu. Ofir ayrıca Fenikelilerin Kral Süleyman'ın Kudüs'te inşa ettiği tapınak için altın getirdikleri ünlü Altın Ülkesiydi. Ofir'in adı Oğullar Soyu listesinde erkek kardeşi *Havila*'nın hemen yanında yer alıyordu ve bu isim, Cennet'teki dört ırmaktan söz edilirken ünlü altın ülkesi olarak da anılmaktadır:

> İlk ırmağın adı Pişon'dur.
> Altın kaynakları olan Havila
> sınırları boyunca akar.*

Montesinos Yudea ve İsrail krallıkları zamanından çok önce, On Kabilenin Asurlarca sürgün edilmesinden çok önce Kitabı Mukaddes'te geçen topraklardan insanların And Dağlarına gelmiş oldukları teorisini üretmişti. Bu kişi Tufandan sonra insanoğlu Yeryüzü üstünde yayılmaya başladığında ilk yerleşimcilere yol gösteren Ofir'den başkası değildi, diye sonuca varmıştı.

Montesinos'un biraraya getirdiği İnka masalları İnka hanedanından çok uzun bir zaman önce orada kadim bir imparator-

* Eski Ahit, *Yaratılış* 2:11.

luk olduğunu kesinleştirmekteydi. Bir büyüme ve refah döneminden sonra ülke aniden altüst oluvermişti: Gökte kuyruklu yıldızlar belirmiş, toprak depremlerle sarsılmış ve savaşlar çıkmıştı. O sırada hüküm süren kral Cuzco'yu terk etti ve takipçilerini Tampu-Tocco denilen dağlarda korunaklı bir sığınağa götürdü, Cuzco'da türbeleri sürdürmek için yalnızca birkaç rahip kalmıştı. Yazı sanatı işte bu felaketler döneminde kayboldu.

Yüzyıllar geçti. Krallar ilahi kahinlere danışmak için düzenli aralıklarla Tampu-Tocco'dan Cuzco'ya gitmekteydiler. Derken asiller arasından bir kadın, oğlu *Rocca*'nın Güneş Tanrısı tarafından götürüldüğünü açıkladı. Günler sonra genç adam altın giysiler içinde tekrar ortaya çıktı. Affedilme zamanının geldiğini bildirdi ama halk belirli emirlere uymalıydı: Tahta çıkma sırası kralın bir üvey kız kardeşinden doğan ve ilk doğan erkek çocuk olması gerekmeyen oğula geçecekti ve yazı yazmaya devam edilmeyecekti. Halk bunu kabul edip Cuzco'ya döndü, yeni kralları Rocca idi; ona *İnka*, yani hükümdar unvanını verdiler.

Bu ilk İnkaya Manco Capac ismini veren İnka tarihçileri onu Cuzco'nun efsanevi kurucusu, dört Ayar kardeşten biri olan Manco Capac'a benzetmişlerdi. Montesinos İspanyolların çağdaşı (ve ancak M.S. on birinci yüzyılda tahta geçmiş) olan İnka hanedanını öncüllerinden doğru bir biçimde ayırmıştı. İnka hanedanının İspanyollar geldiklerinde ölmüş olan Huayna Capac ve aralarında savaşan iki oğlu da dahil olmak üzere on dört kraldan oluştuğuna ilişkin çıkarımı o zamandan bu yana tüm bilginlerce kabul edildi.

Montesinos, İnka hanedanı krallığı başkente tekrar iade etmezden önce Cuzco'nun gerçekten de terk edilmiş olduğu sonucuna varmıştı. Cuzco'nun terk edilişi sırasında Tampu-Tocco denilen gözlerden uzak dağ sığınağında yirmi sekiz kralın tahta çıktığını yazmıştır. Ve bundan önce, başkenti Cuzco olan kadim bir imparatorluk gerçekten de var olmuştu. Orada altmış iki kral tahta geçmişti; bunların kırk altısı rahip krallar ve on altısı ise Güneş Tanrının Oğulları olan yarı ilahi hükümdarlardı. Ve tüm bunlardan önce, ülkeye hükmedenler tanrıların kendileriydiler.

Montesinos'un La Paz'da *Blas Valera* el yazmasının bir kopyasını bulduğuna ve Cizvit rahiplerin bundan bir kopya çıkartmak için ona izin verdiklerine inanılır. Montesinos peder Miguel Cabello de Balboa'nın yazılarından da yoğun biçimde yararlanmıştır; peder Balboa'nın versiyonunda ilk hükümdar Manco Capac'ın Cuzco'ya doğrudan Titicaca Gölünden değil "Tampo-Toco" ("Pencerelerin Dinlenme Yeri") denilen saklı bir yer üzerinden gelmiş olduğuyla ilgilidir. Manco Capac "kız kardeşi Mama Occllo'yu orada taciz etti" ve ondan bir oğlu oldu.

Bunu ulaşabildiği diğer kaynaklarca da doğrulayan Montesinos bu bilgiyi gerçek kabul etmiştir. Böylece Peru'da krallığın tarihçesine bir altın nesnenin yardımıyla Cuzco'yu bulmaya yollanmış olan dört Ayar kardeşin ve onların dört kız kardeşinin yolculuğu ile başlamıştı. Ama kayda geçirdiği bir versiyona göre, lider olarak seçilen ilk erkek kardeşin insanları And Dağlarına götürmüş olan bir atanın adını taşıyan Pirua Manco idi (Peru adı da işte buradan geliyordu). Seçilen yere vardığında burada bir şehir kurmaya karar verdiğini açıklayan da oydu. Buraya karıları ve kız kardeşleri (veya kız kardeşi olan eşleri) eşliğinde gelmişti; bunlardan biri ona Manco Capac adı verilen bir oğul doğurdu. Cuzco'da Büyük Tanrı Viracocha'ya Tapınak inşa eden bu oğuldu, dolayısıyla kadim imparatorluğun kuruluş zamanı ve hanedanlar tarihçesinin başlangıcı bu tarihten itibarendi. Manco Capac Güneş'in Oğlu olarak alkışlandı ve bu adla anılan on altı hükümdarın ilkiydi. Onun zamanında biri Toprak Ana ve diğeri de adı Ateş anlamına gelen, kehanetler söyleyen bir taşla temsil edilen bir başka ilah da hürmet görür oldu.

Montesinos o dönemdeki başlıca ilmin astroloji olduğunu yazmıştır, muz ağacının işlenmiş yapraklarına ve taş üstüne yazı yazma sanatı da bilinmekteydi. Beşinci Capac "zamanın hesaplanmasını yeniledi" ve zamanın geçişi ile atalarının hükümdarlık sürelerini kaydetmeye başladı. Büyük Dönem adıyla bin yıllık, yüzyıllık ve Kitabı Mukaddes'teki jübilelere denk olan elli yıllık dönemler halinde zamanı sayma yöntemini o başlattı. Bu takvimi ve kronolojiyi kuran, tapınağı tamamlayan ve bura-

yı adı "Parlak Başlatıcı, Suların Yaratıcısı" anlamına gelen büyük tanrı *Illa Tici Vira Cocha*'ya adayan Inti Capac Yupanqui adlı Capac'tı.

On ikinci Capac'ın hükümdarlığı sırasında "tüm kıyıya yerleşmekte olan çok iri endamlı adamların, devlerin" kıyıya çıktıklarına ve metal araç gereçleriyle toprağın malını yağmaladıklarına dair haberler Cuzco'ya ulaştı. Bir süre sonra devler dağlara gitmeye de başlamışlar ama neyse ki Büyük Tanrı'nın gazabına uğramışlar, o da onları göksel ateşle yok etmişti.

Tehlikeden kurtulan halk verilen emirleri ve ibadet törenlerini unuttu. "İyi kanunlar ve adetler" terk edildi ve bunlar Yaratıcının dikkatinden kaçmadı. Ceza olarak güneşi bu ülkeden sakladı; "yirmi saat boyunca şafak sökmedi." Halk büyük bir vaveyla kopardı, (yirmi saat sonra) güneş tekrar ortaya çıkana dek tapınakta dualar edildi, kurbanlar kesildi. Kral bunun ardından derhal uyulacak yasaları ve ibadet kurallarını yeniden yürürlüğe soktu.

Cuzco tahtındaki kırkıncı Capac, astronomi ve astrolojinin incelenmesi ve gün tün eşitliklerinin belirlenebilmesi amacıyla bir akademi kurdu. Montesinos'un hesaplarına göre bu Capac'ın hükümdarlığının beşinci yılı, Tufan'ın meydana gelişi olduğunu varsaydığı Sıfır Noktasından yirmi beş yüzyıl sonrasıydı. Ayrıca Cuzco'da krallığın başlamasının iki bininci yılıydı; yapılan kutlamalar sırasında hükümdara *Pachacuti* (Islahatçı) gibi yeni bir unvan daha verildi. Onun ardılları da astronomi çalışmalarını teşvik ettiler, bunlardan biri her dört yılda bir fazladan bir gün ve her dört yüz yılda bir fazladan bir yıl ekledi.

"Dördüncü Güneş tamamlandığında" elli sekizinci hükümdar tahttaydı; sayım ise "Tufan"dan beri 2.900 yıldı. Montesinos'un hesaplarına göre bu, İsa Mesih'in doğmuş olduğu yıldı.

Güneşin Oğullarınca başlatılan ve rahip krallarca sürdürülen ilk Cuzco imparatorluğu altmış ikinci hükümdarın yönetimi sırasında acı bir sonla noktalandı. Onun zamanında "harikalar ve işaretler" meydana geldi. Toprak sonu gelmez depremlerle sallandı, gök yaklaşan yıkımın işaretçileri olan kuyruklu yıldızlar-

la doldu. Kabileler ve halklar öteye beriye koşturmaya, komşularıyla çatışmaya başladılar. Kıyılardan, hatta And Dağlarının öte yakasından işgalciler geldi. Bunu büyük savaşlar izledi, birinde kral bir okla vuruldu ve ordusu paniğe kapılıp kaçtı; yalnızca beş yüz savaşçı bu savaşlardan canını kurtarabildi.

Montesinos, "Peru krallık hükümeti işte böyle kaybolup yok edildi ve harfler bilgisi de kayboldu," diye yazmıştır.

Geri kalanlar arkalarında tapınağa baksınlar diye bir avuç rahip bırakıp Cuzco'yu terk ettiler. Yanlarına ölen kralın henüz çocuk yaştaki oğlunu da aldılar ve Tampu-Tocco denilen bir dağ kuytusuna sığındılar. Burası And Dağları krallığını kurmak üzere ilk yarı ilahi çiftin bir mağaradan dışarı çıktıkları yerdi. Çocuk büyüyünce ilk Tampu-Tocco hanedanının ilk hükümdarı olarak ilan edildi. Bu hanedan M.S. ikinci ile on birinci yüzyıllar arasında neredeyse bin yıl sürdü.

Bu çok uzun sürgün sırasında bilgi azaldı ve yazı sanatı unutuldu. Yetmiş sekizinci kralın hükümdarlığı esnasında Başlangıç'tan beri 3.500 yıl geçtiğini gösteren dönüm noktasında belirli bir kişi yazı sanatını canlandırmaya başladı. İşte o zaman kral, harflerin icadıyla ilgili olarak rahiplerden bir uyarı aldı. Mesajlarında Cuzco'daki krallığı sona erdiren her türlü felaketin ve lanetin sebebinin yazı bilgisi olduğunu açıkladılar. Tanrının dileği "hiç kimsenin harfleri kullanmaması ve bunları yeniden canlandırmaması" idi "çünkü onların kullanılmasından [yine] büyük zarar doğabilirdi." Dolayısıyla kral "üstüne yazı yazmakta kullandıkları parşömenler ve ağaç yaprakları olan *quilcaların* alışverişini yapan veya her hangi türden olursa olsun harfleri kullananların kanun gereği ölümle cezalandırılmasını" emretti. Bunların yerine *quipoların*, yani o zamandan beridir kronolojik amaçlarla kullanılagelen renkli iplik tellerinin kullanımını başlattı.

Doksanıncı hükümdarın yönetimi sırasında Sıfır Noktasından itibaren dördüncü binyıl tamamlandı. O sıralarda Tampu-Tacco'daki krallık yönetimi zayıflamış ve etkisizleşmişti. Yönetime sadık olan kabileler komşularının baskınlarına ve işgalleri-

ne açık haldeydiler. Kabile şefleri merkezi yetkiye vergi ödemeyi kestiler. Adetler yozlaştı, kötülükler çoğaldı. Güneş Oğullarının orijinal kanından bir prenses olan Mama Ciboca işte bu şartlar altında fırsatı değerlendirdi. Çok yakışıklı buldukları için ona hayranlık duyanların *İnka* adını verdikleri küçük oğlunun kaderinin eski başkent Cuzco'da tahta geçmek olduğunu ilan etti. Genç adam bir mucize eseri gözden kayboldu ve altın giysiler içinde geri döndü; Güneş Tanrısının onu yükseklere çıkardığını, gizli bilgiyle eğittiğini ve halkını Cuzco'ya geri götürmesini söylediğini iddia ediyordu. Genç adamın adı Rocca idi, İspanyolların ellerinde namussuzca sona eren İnka hanedanının ilk hükümdarıydı.

Bu olayları düzenli bir zaman çerçevesine yerleştirmeye gayret eden Montesinos, "Güneş" denilen bir dönemin belirli aralıklarla geçtiğini veya başladığını belirtmişti. Bir dönemin (yıllar açısından) ne uzunlukta olduğunu düşündüğü belli değildir, And Dağları efsanelerindeki birkaç "Güneş"in bu halkın geçmişinde olduğunu düşünüyor görünmektedir.

Bilginler bir zamanlar Orta Amerika ve Güney Amerika uygarlıkları arasında her ne türden olursa olsun temas olmadığına inanmalarına (neyse ki sayıları bugün pek azdır) rağmen, bu "Güneş"in Aztek ve Mayaların beş Güneş fikrinden farklı olması pek mümkün görünmüyor. Gerçekten de tüm Eski Dünya uygarlıkları geçmiş çağlara, tanrıların önce yalnız başlarına ardından yarı tanrılar ve kahramanların ve sonra da yalnızca ölümlülerin hüküm sürdükleri devirlere dair hatıraları vardır. Kral Listeleri denilen Sümer metinleri Tufan'dan önce toplam 432.000 yıl hüküm sürmüş ve peşleri sıra yarı tanrıların başa geçtiği ilahi efendilerin silsilesini kayda geçirmiş ve sonra, artık tarihsel olarak kabul edilen, verileri doğrulanıp gerçek oldukları görülmüş olan tarihler boyunca bunların ardından gelen kralları sıralamıştır. Rahip ve tarihçi Manetho tarafından derlenen Mısır kral listeleri ise Tufan'dan 10.000 yıl kadar önce başlayan on iki tanrıdan oluşan bir hanedanın var olduğunu ve M.Ö. 3100'ler

civarında Mısır tahtına firavunlar çıkana dek bu hanedanı tanrılar ve yarı tanrıların izlediğini göstermektedir. Yine, sağladığı veriler tarihsel kayıtlarla karşılaştırıldığında bunların doğru oldukları görülmüştü.

Montesinos Peru'nun kolektif inançlarında da böyle benzer ve İnkaların kendi hanedanlarını Beşinci Çağ veya Güneş olduğuna inandıklarına dair başka tarihçilerin beyanlarını doğrulayan fikirlerin mevcut olduğunu bulmuştu. İlk Çağ beyaz tenli ve sakallı olan Viracochaların çağıydı. İkinci Çağ bazıları hiç de iyicil olmayan devlerin çağıydı; tanrılar ve devler arasında çatışmalar çıkmıştı. Bunu izleyen İlkel İnsanın veya kültürsüz insanların Çağıydı. Dördüncü Çağ kahramanların, yani yarı tanrı olan insanların çağıydı. Ve sonra Beşinci Çağ gelmişti; son halkası İnkalar olan insan krallar soyunun çağı.

Montesinos ayrıca And Dağları kronolojisini, belirli bir Sıfır Noktası (bunun Tufan olması gerektiğini düşünüyordu) ve açıkçası İsa'nın doğumuyla ilişkilendirip Avrupalıların anlayacağı bir çerçeveye yerleştirmişti. Bu iki zaman çizgisinin elli sekizinci kralın hükümdarlık süresine rastladığını, Sıfır Noktasından iki bin dokuz yüz yıl sonrasının "İsa Mesih'in ilk yılı" olduğunu yazmıştı. Peru krallıkları Sıfır Noktasından beş yüz yıl sonra, yani M.Ö. 2400'de başladı, diyordu.

Bilginlerin Montesinos'un yazdığı tarih ve kronoloji ile sorunları anlaşılmazlık ya da muğlaklık değil, krallığın ve şehir uygarlığının Cuzco'da İnkalardan neredeyse 3.500 yıl önce başlamış olduğu sonucuna varmasıydı. Montesinos ve onun eserine dayanan pek çokları tarafından toplanan malumata göre bu uygarlığın ilim dalları arasında astronomi, yazı sanatı ve dönemsel düzeltmeleri gerektirecek kadar uzun bir takvim bulunmaktaydı. Tüm bunlara (ve dahasına) M.Ö. 3800'lerde ortaya çıkan Sümer uygarlığı ve M.Ö. 3100'lerde onu izleyen Mısır uygarlığı da sahipti. Sümer uygarlığının İndüs Vadisinde olan bir başka dalı M.Ö. 2900'lerde ortaya çıkmıştı.

Bu üç katlı gelişimin And Dağlarında dördüncü bir kez meydana gelmiş olması mümkün olamaz mıydı? Eski ve Yeni Dün-

yalar arasında hiçbir temas yok idiyse mümkün değildir. Tüm bilgiyi bahşedenler aynıydıysa, yani Dünyanın dört bir yanında aynı tanrılar mevcut idiyseler mümkündür.

Vardığımız sonuç kulağa inanılmaz gelse bile kolaylıkla kanıtlanabilir.

Montesinos tarafından derlenen olaylar ve kronolojinin doğruluğuna ilişkin ilk test çoktan yapılmıştır.

Montesinos'un sunumundaki en önemli özellik bir kadim uygarlığın, Cuzco'da hüküm süren ama sonunda başkenti terk etmeye zorlanarak Tampu-Tocco denilen korunaklı bir dağa sığınan bir krallar soyunun varlığıdır. Hiçbir hükümdarın başa geçmediği süre bin yıl kadar sürmüş ve sonunda asil kandan bir genç, halkı Cuzco'ya geri götürmek ve İnka hanedanını kurmak üzere seçilmişti.

Tampu-Tocco diye bir yer var mıydı? Montesinos'un sağladığı işaret noktaları yardımıyla tanınabilir bir yer miydi? Bu soru pek çok kişiyi meraklandırmıştı. Kayıp İnka şehirlerini arayan, Yale Üniversitesinden Hiram Bingham 1911'de bu yeri buldu; buraya günümüzde Machu Picchu denilmektedir.

Bingham ilk keşif seferine çıktığında Tampu-Tocco'yu aramıyordu ama yirmi yıldan fazla süren gidip gelmeler ve yorucu kazılar sonunda Machu Picchu'nun gerçekten de Eski Uygarlığın kayıp ara başkenti olduğu sonucuna vardı. Bingham'ın bu yere ait hala en kapsamlı olan tarifleri *Machu Picchu, a Citadel of the Incas* (Machu Picchu, İnkaların Kalesi) ve *The Lost City of the Incas* (İnkaların Kayıp Şehri) adlı kitaplarında yer almaktadır.

Machu Picchu'nun efsanevi Tampu-Tocco olduğuna inanmaya yol açan başlıca neden Üç Pencere ile ilgili ipucudur. Montesinos "İnka Rocca, soyundan geldiği babalarının ailesinin amblemi olan üç pencereyi içeren bir taş duvarın doğduğu yere yapılması emrini verdi," diye kayıt düşmüştü. Felakete uğrayan başkent Cuzco'dan çıkan kraliyet ailesinin gittiği yer "Üç Pencere Sığınağı" anlamına geliyordu.

Bir yerin pencereleriyle tanınır hale gelmesi sizi şaşırtmasın

çünkü en basitinden en muhteşemine dek Cuzco'daki hiçbir evin pencereleri yoktu. Bir yerin pencerelerinin sayısı, yani üç pencere ile tanınır hale gelmesi ancak gerçekten var olan böyle bir yapının özgünlüğünün, eskiliğinin veya kutsallığının bir sonucu olabilirdi. Efsanelere göre Peru'daki kabilelerin ortaya çıkışı ve kadim uygarlığın başlangıcında rol oynayan, dolayısıyla "[İnka Rocca'nın] soyundan geldiği babalarının ailesinin amblemi olan" üç pencereli bir yapının bulunduğu yer olan Tampu-Tocco'da durum buydu.

Bu efsane ve bu efsanevi yer Ayar kardeşlerin hikayesinde geçmekteydi. Gamboa'lı Pedro Sarmiento [*Historia General Llamada Yndica* (Yndica Denilen Genel Tarih)] ve başka erken dönem tarihçiler tarafından anlatıldığı gibi Titicaca Gölünde tanrı Viracocha tarafından yaratılmış olan dört Ayar kardeş ve onların dört kız kardeşi Tampu-Tocco'ya varıp veya tanrı tarafından oraya konulup, "Tici-Viracocha'nın emriyle, sözü edilen pencereden dışarı çıkıp Viracocha'nın onları efendiler olmak için yarattıklarını ilan ettiler."

Erkek kardeşlerin en büyüğü olan Manco Capac yanında bir şahin suretindeki kutsal amblemi ve ayrıca tanrının ona gelecekteki başkent, yani Cuzco için doğru yeri bulması amacıyla verdiği altın çubuğu taşıyordu. Dört erkek ve dört kız kardeşin yolculuğu huzur içinde başlamıştı ama kısa süre sonra kıskançlıklar baş verdi. Belirli hazinelerin Tampu-Tocco'daki bir mağarada bırakılmış olduğu bahanesiyle ikinci erkek kardeş olan Ayar Cachi onları almaya yollandı. Ancak bu diğer üç erkek kardeşin onu, içinde taşa döneceği bir mağaraya hapsetmek için yaptıkları bir hileydi.

Öyleyse bu hikayelere göre Tampu-Tocco çok erken dönemlere dek gidiyordu; H. B. Alexander *Latin American Mythology* (Latin Amerika Mitolojisi) adlı eserinde, "Ayarlar mitinin Megalit Çağına ve Titicaca ile bağlantılı kozmogonilere dek dayandığını" yazmıştır. Sürgünler Cuzco'yu terk ettiklerinde çoktan beridir var olan bir yere, üç pencereli bir yapının çok daha eski zamanlarda meydana gelmiş olaylarda rol oynamış olduğu bir ye-

re gitmişlerdi. Machu Picchu'yu ziyaretimize artık bu anlayışla başlayabiliriz çünkü duvarında gerçekten de üç pencere olan bir yapı başka hiçbir yerde değil, burada bulunmuştur.

Bingham "Machu Picchu veya Büyük Picchu, Cuzco'nun kuzeyinde iki gün süren zorlu bir yolculuktan sonra ulaşılabilen San Miguel köprüsü yakınlarındaki Urubamba nehrinin gümbürdeyen şelalerinden bin iki yüz metre, deniz seviyesinden ise üç bin metre yükseklikte yer alan sivri bir zirvenin Kişe dilindeki adıdır" diye yazmıştır. "Machu Picchu'nun kuzeybatısında muhteşem uçurumlarla çevrili, Huayna Picchu veya Küçük Picchu adında bir diğer güzel zirve bulunur. İki zirve arasındaki dar sırtta adı geçmişin gölgelerine karışıp kaybolmuş bir İnka şehrinin kalıntıları vardır... Bunların ilk İnkaların doğum yeri olan Tampu-Tocco ve Vilcabamba Viejo adında iki kadim yeri temsil ediyor olmaları mümkündür."

Günümüzde Cuzco'dan Machu Picchu'ya kuş uçuşu yüz yirmi kilometre olan mesafe Bingham'ın oraya varmak için katlandığı iki günlük zorlu bir yolculuğu gerektirmiyor. Dağlarda önce tırmanan sonra inen, tünellerden ve köprülerden geçen ve Urubamba nehrinin iki yanındaki dağ yamaçlarını izleyen bir tren oraya dört saat içinde varıyor. İstasyondan yarım saatlik heyecanlı bir otobüs yolculuğu ile şehre ulaşılıyor. Nefes kesici manzara tıpkı Bingham'ın anlattığı gibi. İki zirve arasındaki yer etrafları dağ yamaçlarına asılı ve ekilmeye hazır teraslarla çevrili, şu an hepsi de çatısız olan evler, saraylar, tapınaklar oturmuş bir haldedir. Huayna Picchu'nun zirvesi bir gözcü gibi kuzeybatıda yükseliyor (Şekil 72), onun ardında ve çevresinde göz alabildiğince zirveler art arda uzanıyorlar. Urubamba nehri ise aşağıda şehrin tüneğinin çevresinden bir at nalı şeklinde kıvrılıyor, köpüren suları ormanın zümrüt yeşillikleri arasında beyaz bir çizgi çiziyor.

İnancımızca Cuzco'ya ilkin bir model oluşturan ve sonra onu taklit eden Machu Picchu da on iki yapı bölümü veya grubu içermekteydi. Kraliyet ve rahiplere ait gruplar batıdadır ve konutlara ve (genelde Bakireler ve kabile hiyerarşisi tarafından

Şekil 72

kullanılan) işlevlere ait gruplar doğudadır; araları bir dizi geniş terasla ayrılmıştır. Terasları sürüp eken sıradan halk ise şehrin dışında ve (Bingham'ın ilk keşfinden beri böyle pek çok köy bulunmuştur) şehri çevreleyen kırsal kesimde yaşıyordu.

Cuzco'da ve diğer arkeolojik alanlardaki birkaç inşaat stili farklı dönemlerdeki yerleşimleri düşündürtmektedir. Konutlar çoğunlukla harç ile tutturulmuş yontulmamış taşlardan yapılmıştır. Kraliyet konutları tıpkı Cuzco'daki herhangi bir evde olduğu gibi son derece özenle kare kesilip işlenmiş taşların düzenli sıralarından inşa edilmiştir. Sonra taş işçiliğinin eşi benzeri olmayan tek bir yapı gelir ve çok köşeli megalit taş bloklar vardır. Pek çok yerde daha eski tarihli Megalit Çağının ve Kadim İmparatorluğun kanıtları olduğu gibi durmakta, bazen de eski taş sıraların üstüne daha sonra inşa edilenler açıkça görülmektedir.

Doğu bölümleri dağın tepesinde mevcut alanın her metre karesini işgal edip arazi elverdiğince şehrin güney duvarından itibaren olabildiğince kuzeye ve de doğu yönünde ziraat ve mezarlık teraslarına doğru uzanmaktayken, yine duvardan başlayan batıdaki bölüm grupları kuzeye doğru ancak Kutsal Meydanın sınırına dek uzanmaktaydı; sanki görünmeyen bir çizgiyle yanına yaklaşılmayacak kutsal toprağı işaretlemiş gibidir.

Bu görünmeyen sınır çizgisinin ötesinde ve doğuda büyük teraslı meydana bakan Kutsal Meydan'ın kalıntıları durmaktadır. Bingham "bunun iki yanında en büyük tapınaklar olduğu için" kutsal meydan olarak tanımlamıştır, bu tapınaklardan biri şu önemli üç pencereye sahiptir. Bingham'ın Üç Pencere Tapınağı ve Kutsal Meydanda bunun hemen bitişiğindeki Asli Tapınak diye adlandırdığı yapıların inşaasında devasa ölçülerdeki çok köşeli taş blokları kullanılmıştır. Kesilme, biçimlenme, işlenme ve harç olmadan biraraya getirilme tarzları bunları Sacsahuaman'daki megalit yapılar ve devasa taş bloklarla aynı sınıfa sokmaktadır. Cuzco'da görülen çok köşeliliği de aşarlar; buradaki taşlardan biri otuz iki açılıdır.

Üç Pencere Tapınağı Kutsal Meydanın doğu kıyısında durmaktadır; tapınağın doğu duvarının devasa taş blokları batısındaki teraslı düzeyin daha da üstüne yükselmekte (Şekil 73) ve

Şekil 73

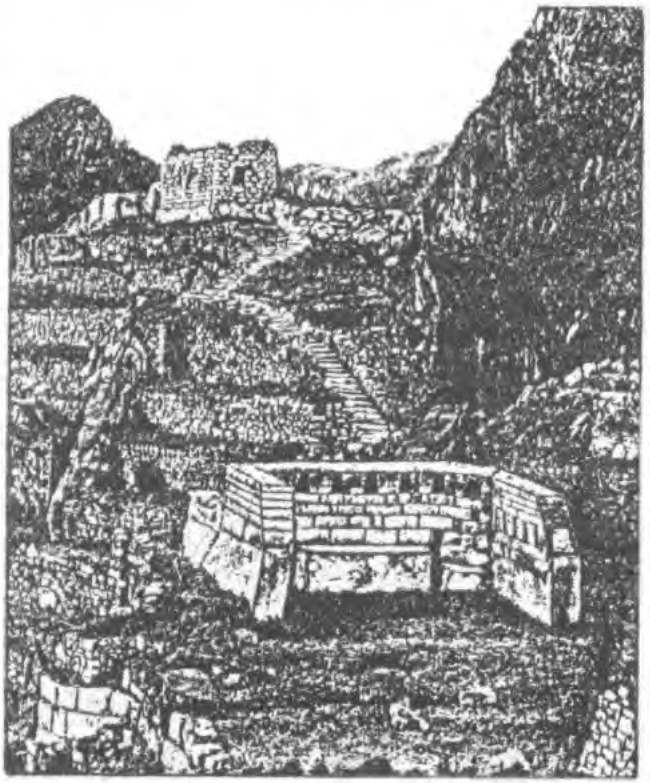
üç pencereden bakıldığında doğuyu kesintisiz gören bir manzara sağlamaktadır (Şekil 74). Şekli ikizkenar yamuk olan pencerelerin pervazları duvarın kendisini oluşturan devasa taşlar kesilerek oluşturulmuştur. Sacsahuaman ve Cuzco'daki gibi sert granit taşlar bu açılarda yumuşak hamurmuşcasına kesilip biçimlendirilmiştir; beyaz granit taş bloklar burada da çok uzak mesafelerden, inişli çıkışlı araziden geçip nehirleri aşarak yükselen vadilere taşınmak zorundaydı.

Üç Pencere Tapınağının yalnızca üç duvarı vardır, batıya bakan yüzü tamamen açıktır; burada duran yaklaşık iki metre uzunluğunda bir taş sütuna bakmaktadır (Şekil 74). Bingham bunun bir çatıyı tutmuş olabileceğini, "başka herhangi bir binada bulunmayan bir aygıt" olduğunu varsaymıştır. Fikrimizce bu sütun üç pencere ile bağlantılı olarak astronomik gözlemler yapma amacına hizmet ediyordu.

Kuzeyde Kutsal Meydana bakan yapı Bingham'ın adını verdiği Asli Tapınaktır, bunun da bazısı üç buçuk metreyi bulan yalnızca üç duvarı vardır. Duvarlar ya devasa taş bloklar üstüne oturmaktadır ya da onlardan yapılmıştır; örneğin batı duva-

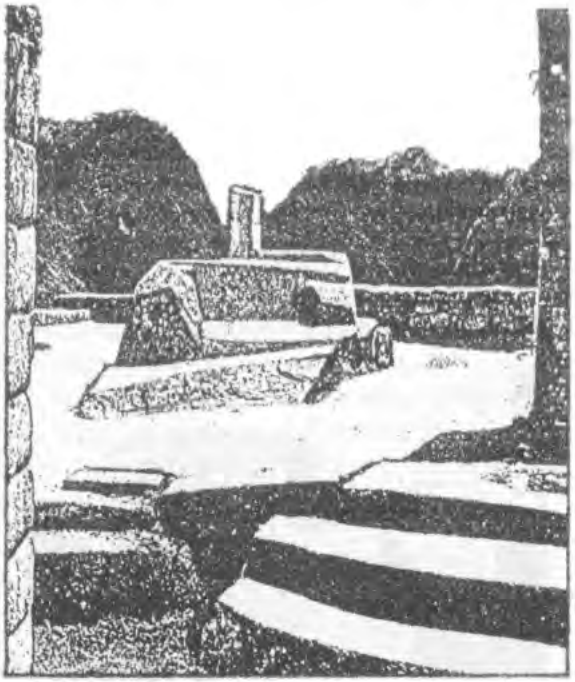
Şekil 74

Şekil 75

rı yalnızca T şeklinde bir taş ile birarada tutulan iki dev taş bloktan inşa edilmiştir. 4 x 1,5 x 1 metre ölçülerinde kocaman bir megalit merkezi kuzey duvarına dayalı durmaktadır ve bu duvarda ikizkenar yamuk pencereleri taklit eden ama pencere olmayan yedi niş vardır (Şekil 75).

Kutsal Meydanın kuzey kenarından yukarıya kıvrıla büküle çıkan merdivenler bizi *Intihuatana*'a, yani Güneşi gözlemlemek ve hareketlerini hesaplamak üzere büyük dikkatle kesilmiş olan bir taş (Şekil 76) için platform görevi görsün diye tepesi düzleş-

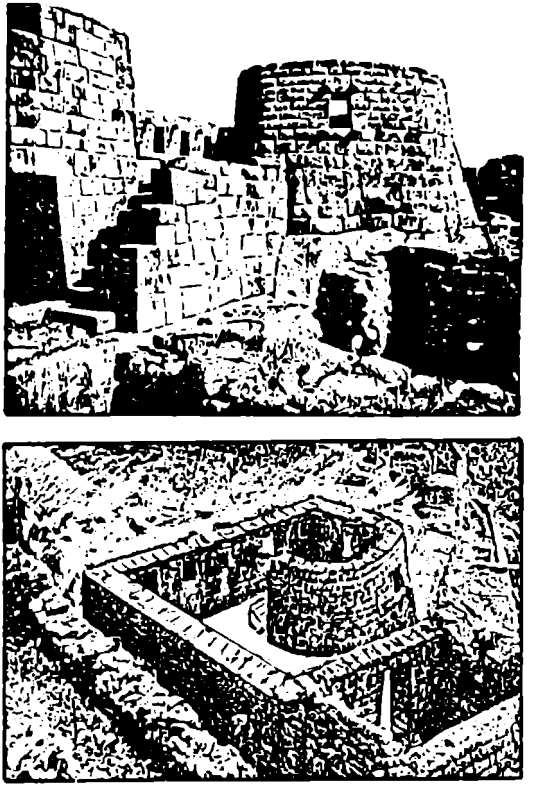
Şekil 76

tirilmiş bir tepeye götürür. Taşın adı "Güneşi Rapt Eden" anlamına gelir ve bu taşın Güneşin kuzey veya güney yönünde en uzağa hareket ettiği ve uzaklaşıp gözden kaybolmasın diye, efsanelere göre bir kez olmuş olduğu gibi Dünyayı karanlığa boğmaması için "Güneşi rapt edip" geri döndürmek üzere törenlerin yapıldığı gün dönümü günlerini belirlemekte kullanıldığı varsayılmaktadır.

Machu Picchu'nun kutsal kraliyete ait batı kısmının karşı ucunda, kraliyet bölümünün hemen güneyinde şehrin bir diğer muhteşem (ve sıra dışı) binası yükselmektedir. Yarı dairesel şekli yüzünden *Torreon* (Kule) denilen yapı nadir görülen , ancak Cuzco'daki Kutsalların Kutsalını saran yarı yuvarlak duvardaki taşlara eş olabilecek mükemmellikte kesilmiş, biçimlenmiş ve iş-

lenmiş kare kesme taşlardan inşa edilmiştir. Yedi basamakla çıkılan (Şekil 77) yarı yuvarlak duvar ortasında kesilip biçimlendirilmiş ve oluklarla işaretlenmiş bir taşın bulunduğu kendi kutsal odacığını oluşturur. Bingham bu kayanın ve yakınındaki örme taş duvarların dönem dönem yangınlara maruz kaldığına dair kanıtlar bulmuş ve bu kayanın ve odacığın kayaya hürmet göstermeyle bağlantılı kurban törenleri ve başka ayinler için kullanılmış olduğu sonucuna varmıştı.

[İçinde özel bir yapı bulunan bu kutsal kaya akla Kudüs'teki Mescid-i Aksa'nın tam kalbindeki kutsal kayayı ve de Mek-

Şekil 77

ke'deki en kutsal Müslüman yapısı, yani Kabe içinde saklanan kara taşı (Hacer-ül Esved) getirmektedir.]

Machu Picchu'daki kayanın kutsallığı yalnızca onun dışarı çıkıntı yapan tepesinden değil, altında yatan şeyden de kaynaklanmaktadır. İçinde yapay olarak genişletilip merdivenlere, oturma yerlerine, raf gibi düz çıkıntılara ve durma noktasına gibi kesin geometrik biçimlere benzetmek üzere (ama öyle olmayan) şekillendirilen (Şekil 78) bir mağaranın bulunduğu kocaman doğal bir kayadır bu. Ayrıca iç kısmı en iyi renk ve dokuda beyaz granitten kesme taşlarla örülerek iyileştirilmiştir. Nişler ve taş işçiliğinin zerafeti iç kısmın karmaşıklığına katkıda bulunur. Bingham başlangıçtaki doğal mağaranın içine kraliyet mumyaları konulmak üzere genişletilip zenginleştirildiğini, kutsal olduğu için buraya getirildiklerini varsaymıştı. Ama ölen kralları içine koyacak kadar kutsal oluşu niçindi?

Şekil 78

Bu soru bizi, içlerinden biri Üç Pencere Sığınağında bir mağarada hapsedilen Ayar kardeşler efsanesine geri götürür. Üç Pencere Tapınağı şu efsanelerde geçen ise ve mağara da öyleyse, bu durumda efsaneler bu yeri doğrulamakta ve bu alan da efsanevi Tampu-Tocco olarak doğrulanmaktadır.

İspanyol fatihlerden biri olan tarihçi Sarmiento *History of the Incas* (İnkaların Tarihi) adlı eserinde "eski şeyler hakkında meraklanan ve adını daim kılmak isteyen" dokuzuncu İnkanın (M.S. 1340 civarı) "şahsen Tampu-Tocco dağına gittiği... Orada Manco Capac ve erkek kardeşlerinin Cuzco'ya ilk ama ilk kez yürüdüklerinde geldikleri yer olduğuna kesin gözle bakılan mağaraya girdiği... Dikkatle burayı inceledikten sonra törenler ve ayinler düzenleyip oraya hürmet gösterdiği ve Capac Tocco'nun penceresine altın kapılar koydurtup o günden itibaren bu mekana herkesin saygı göstermesi emrini vererek burayı adaklar ve kehanetler için kutsal bir dua yeri yaptığı... Bunları yaptıktan sonra Cuzco'ya geri döndüğü"ne dair yörede anlatılan bir hikayeyi kayda geçmiştir.

Bu hikayeye konu olan dokuzuncu İnkaya *Titu Manco Capac* denirdi, ona ayrıca *Pachacutec* ("Islahatcı") unvanı verilmişti çünkü o Tampu-Tocco'dan dönüşünden sonra takvimi ıslah etmişti. İşte, Üç Pencere ve Intihuatana gibi Kutsal Kaya ve *Torreon* da Montesinos tarafından biraraya getirilen tarih ve kronolojinin en önemli noktaları olan Tampu-Tocco'nun, Ayar kardeşler masalının, kadim uygarlık sırasında İnka öncesi hükümdarlıkların, astronomi ve takvim bilgisinin varlığını doğrulamaktadır.

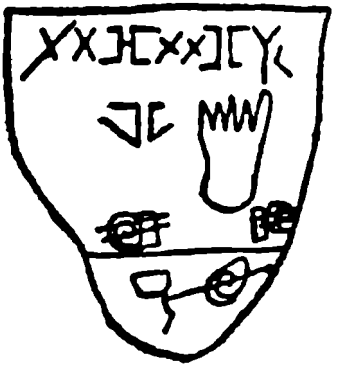
Montesino'nun verilerinin doğrulanışı kadim uygarlık döneminde yazının varlığına ilişkin iddiasında haklı olması durumunda daha da güçlenebilir. "İnka imparatorlarından önce gelen çağda Peru'da... yapraklar, deriler, bezler ve taşlar üstünde yazı var olmuştu," diyen Cieza de Leon'un da aynı görüşte olduğunu görüyoruz.

Bu topraklardaki yerlilerin çok eski çağlarda bir veya birden çok yazı biçimine sahip olmuş olduklarına inanan pek çok Gü-

ney Amerikalı bilgin de artık bu ilk tarihçilere katılmaktalar.

Bu topraklarda bulunan petrogliflerin ("taş yazıları") çeşitli derecelerde resim yazısı veya glif yazısı sergilediği bulgularını aktaran pek çok inceleme mevcuttur. Örneğin, Rafael Larco Hoyle [*La Escritura Peruana Pre-Incana* (İnka Öncesi Peru Yazıtları)] çeşitli çizimlerin de yardımıyla, Paracas'a dek uzanan kıyı halklarının Mayalarınkine benzeyen glif yazısına sahip olduklarını düşündürtmektedir. Tiahuanacu'nun öncü kaşifi Arthur Posnansky oradaki anıtlar üzerindeki oymaların fonetik yazıdan bir önceki aşama olan resim veya fikir ifade eden işaretlerden oluşan yazı olduklarını gösteren ciltler dolusu çalışma yapmıştır. Ve şimdilerde Lima Müzesinde sergilenen çok ünlü bir buluntu olan Calango Taşı fonetik (Şekil 79), belki de alfabetik yazı ile resim yazısının bir birleşimini düşündürtmektedir.

Güney Amerika'nın ilk kaşiflerinin en büyüklerinden biri olan Alexander de Humboldt 1824 tarihli eseri *Vues des Cordilleres et Monuments des Peuples Indigenes de l'Amerique*'de (Amerikan Yerlilerinin Anıtlarından Görüntüler) bu konuyu ele almıştır. Humboldt, "Son zamanlarda Perululuların *Quippus*'un yanı sıra bir işaret yazısına sahip olmuş olduklarından şüphe edilmektedir. Valencia'da 1610'da yayınlanan *L'Origin de los Indios*

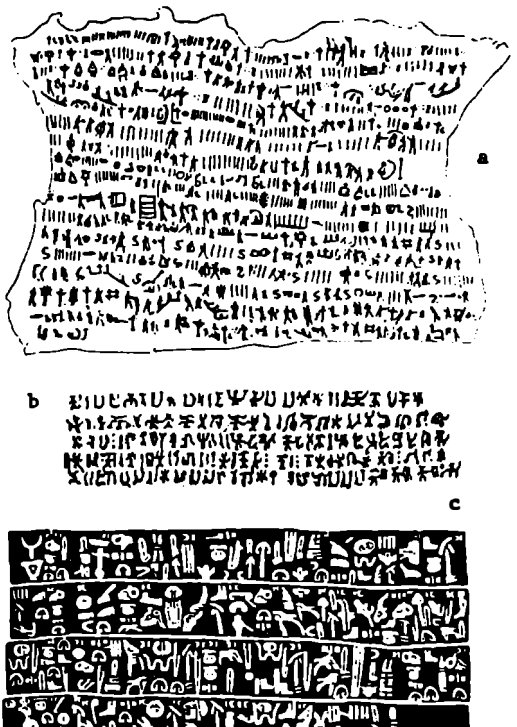
Şekil 79

del Nuevo Mundo (Yeni Dünya Kızılderililerinin Kökeni) adlı eserin 91. sayfası bu konuda hiçbir şüpheye yer bırakmaz," diye yazmıştır. Peder Garcia da Meksika hiyerogliflerinden söz ettikten sonra, "Fethin başlangıcında Peru yerlileri On Emri ve onlara karşı işlenen ihlalleri sıralayan resim yazılarını yazdıklarını kendileri itiraf etmişlerdir," diye ekler. Perulular bir resim yazısına sahip ama sembollerinin Meksika hiyerogliflerinden daha kaba oldukları ve genelde halkın *Quippulardan* yararlandıkları sonucuna varmak mümkündür.

Ayrıca Humboldt Lima'dayken, Narcisse Gilbar adlı bir misyonerin Lima'nın kuzeyindeki Ucayale nehrinde yaşayan Panos Kızılderilileri arasında Meksika'daki Aztekler tarafından kullanılmış olanlara benzeyen, katlanmış yapraklardan yapılma bir kitap bulduğunu ama Lima'daki hiç kimsenin bunu okuyamadığını duymuş olduğunu aktarmaktadır. "Kızılderililerin misyonere bu kitabın kadim savaşları ve yolculukları kaydetttiğini anlattıkları söylenir."

Ribero ve von Tschudi 1855'te yazdıkları kitaplarında çeşitli başka keşiflerden söz ederler ve bunların aslında Peru'daki Quipoların yanı sıra bir diğer yazı yöntemi olduğu sonucuna varırlar. Kendi yolculuklarını ayrıca kaleme alan von Tschundi [*Reisen durch Südamerika* (Güney Amerika Seyahatleri)] üstünde hiyeroglif işaretleri olan bir deri parşömene ait bir fotoğraf kendisine gösterildiğinde yaşadığı heyecanı tarif etmektedir. Gerçek parşömenin Bolivya'da, La Paz müzesinde olduğunu öğrenmiş ve üstündeki yazının bir kopyasını çıkartmıştır (Şekil 80a). "Bu semboller üstümde en büyük şaşırtıcı etkiyi yaptı," bu yazının oluşturduğu "labirenti" çözmek için "bu deri parçasının önünde saatlerce oturdum" demektedir. Yazının soldan başladığına ve sonra ikinci satırda sağdan başlayarak devam edip üçüncü satırda tekrar soldan başladığına ve bu yılankavi tarzda devam ettiği sonucuna varmıştı. von Tschundi ayrıca yazının Güneş'e tapıldığı bir zamanda yazıldığı sonucuna da varmıştı ama tüm anlayabildiği bu kadardı.

von Tschundi bu yazının kökenini Titicaca Gölü kıyılarına

Şekil 80

dek sürebildi. Gölün yakınlarındaki Copacabana köyündeki misyoner kilisesinin papazı böyle bir yazının bölgede bilindiğini doğrulamış ama bunu Fetih-sonrası bir döneme bağlamıştı. Bu açıklama hiç de tatmin edici değildir, Kızılderililerin kendi yazıları olmamış olsaydı eğer, kendilerini ifade etmek üzere İspanyolların Latin alfabesini benimsemiş olurlardı. Bu hiyeroglif yazı Fetihten sonra gelişmiş olsa bile Jorge Cornejo Bouroncle [*La Idolatria en el antiguo Peru* (Kadim Peru'da Putperestlik)] "bunun kökeni çok daha eskilerde olmalıydı," diye yazmıştır.

Arthur Posansky [*Guia general Illustrada de Tiahuanacu* (Resimli Genel Tiahuanacu Rehberi)] Titicaca Gölündeki kutsal

adalardaki kayalar üstünde bu yazıyla yazılmış ek yazıtlar bulmuştur. Bunun, Paskalya Adasında bulunan (Şekil 80b) bilmecemsi yazıtlarla aynı türden olduğuna işaret eder; bilginler artık genelde bu fikre katılmaktadırlar. Ama Paskalya Adası yazısının, İndüs Vadisi *ve de Hittitlerin* yazılarını içeren Hint-Avrupa dili ailesine ait olduğu artık bilinmektedir. Bunların (Titicaca Gölü yazıtları da dahil) hepsindeki ortak özellik "tarla sürmek gibi" olan sistemidir: İlk satırdaki yazı soldan başlar ve sağda biter, ikinci satırda sağda başlar ve solda biter, sonra üçüncü satır soldan başlar ve böylece gider.

Hittitlerinkini (Şekil 80c) taklit eden bir yazının Titicaca Gölüne nasıl ulaşmış olabileceği sorusuna hiç girmeyelim; kadim Peru'da bir veya birden çok yazı biçiminin varlığı doğrulanmış görünüyor. Montestinos tarafından sağlanan bilgiler bu defa da doğrulandı.

Tüm bunlara rağmen bu kaçınılmaz çıkarımı kabul etmek okuyuculara hala zor geliyorsa M.Ö. 2400 civarında And Dağlarında Eski Dünya'dakileri andıran bir uygarlığın var olmuş olduğuna ilişkin ek kanıtlar olduğunu söyleyelim.

Geçerli bir kanıt olduğu bilginlerce tamamen göz ardı edilen şey And Dağları efsanlerinde uzun zaman önce korkutucu bir karanlığın yaşanmış olduğuna dair sürekli tekrarlanan ifadelerdir. Bunun Meksika efsanelerinin güneşin doğması gerekirken ortaya çıkmaması ile ilgili olarak Teotihuacan ve onun piramitleri hikayesinde anlattıkları aynı karanlık olup olmadığını hiç kimse merak etmemiştir. Çünkü güneşin doğmadığı ve gecenin sonunun bir türlü gelmediği böyle bir olay yaşanmışsa bunun Amerika kıtasının her yanından gözlenmiş olması gerekirdi.

Meksika'nın ve And Dağlarının kolektif hatıraları bu noktada birbirlerini doğruluyor ve aynı olaya şahitlik ederek birbirlerinin doğruluğunu destekliyor görünüyorlar.

Ama bu bile yeterince ikna edici değilse, kanıt olması için Kitabı Mukaddes'i ve şahit olarak da Yeşu'yu çağıracağız.

Montesinos ve diğer tarihçilere göre II. Titu Yupanqui Pacha-

cuti'nin, yani Kadim İmparatorluk döneminin on beşinci kralının hakimiyeti sırasında dünyanın en sıra dışı olayı meydana gelmişti. Bu kralın tahta çıkışının üçüncü yılıydı ve "iyi adetler unutulmuş, insanlar her türden ahlaksızlığa gömülmüştü" ki "yirmi saat boyunca şafak sökmedi." Başka bir deyişle gece normalde sona erdiği saatte sona ermedi ve gün doğumu yirmi saat kadar gecikti. Halk avaz avaz bağırıp günahlarını itiraf ettikten, kurban kesip dualar ettikten sonradır ki güneş nihayet doğdu.

Bu bir güneş tutulması olamazdı; söz konusu olan bir gölgeyle örtülen güneş değildi. Hem hiçbir tutulma bu kadar uzun sürmez ve Perululular böyle dönemsel olaylardan haberdardılar. Hikaye güneşin gözden kaybolduğunu anlatmamaktadır, güneşin yirmi saat boyunca doğmadığını söylemektedir: "Şafak sökmemiştir."

Sanki Güneş, her nerede saklanıyorduysa, aniden yerinden kıpırdamaz olmuştu.

And Dağları halklarının hatıraları doğruysa, başka bir yerde, yani dünyanın diğer yanında GÜN de bu kadar uzun sürmüş, bitmesi gerektiği zaman bitmeyip yirmi saat kadar uzamış olmalıdır.

İnanılmaz ama böyle bir olay kayıtlara geçirilmiştir, daha da iyisi Kitabı Mukaddes'te kaydedilmiştir. Yeşu'nun önderliğindeki İsrailoğulları Erden nehrini geçip Vaat Edilen Ülkeye girmişler ve Eriha ve Ai'nin güçlendirilmiş şehirlerini başarıyla ele geçirmişlerdi. Ancak o sırada Amor kralları İsrailoğullarına topluca karşı koyabilmek üzere aralarında birlik oldular. Givon şehri yakınındaki Ayalon vadisinde büyük bir savaş başladı. Olay, İsrailoğullarının Kenan güçlerini kovaladığı bir gece saldırısıyla başladı. Güneş doğduğunda Kenan güçleri Beythoron yakınlarında toplanırlarken Rab "gökten iri iri dolu yağdırdığı... yağan dolunun altında can verenler İsrailoğullarının kılıçla öldürdüklerinden daha çoktu."

> Rab'bin Amorluları
> İsrailoğulları karşısında bozguna uğrattığı gün

Yeşu halkın önünde
Rab'be şöyle seslendi:
"Dur, ey güneş Givon üzerinde
Ve ay sen de Ayalon vadisinde."

Halk düşmanlarından öcünü alıncaya dek
Güneş durdu, ay da yerinde kaldı.
Bu olay Yaşar Kitabında da yazıldır.
Güneş yaklaşık bir gün boyunca
Göğün ortasında durdu,
Batmakta gecikti.

Bilginler kimbilir kaç nesildir Yeşu Kitabının 10. bölümündeki bu hikayeye bir anlam vermeye uğraşmışlardır. Bazıları bunu yalnızca kurgu, bazıları bir mitin yankıları olarak görürlerken diğerleri bunu bir güneş tutulmasının sıra dışı biçimde uzamasıyla açıklamaya çalışmışlardır. Ama bu kadar uzun tutulmalar hiç bilinmemektedir, ayrıca hikaye güneşin gözden kaybolmasından söz etmemektedir. Tam tersine güneş görünmeye, yaklaşık "bir gün boyunca" gökte asılı kalmaya devam etmiş görünüyor; yirmi saat kadar diyelim mi?

Eşi benzerinin olmadığı Kitabı Mukaddes'ce de ("Ne bundan önce ne de sonra... o günkü gibi bir gün olmamıştır.") kabul edilen ve And Dağlarına göre Dünya'nın diğer yanında meydana gelen bu olay And Dağlarında meydana gelenin tam tersi bir fenomeni tarif etmektedir. Kenan diyarında güneş yirmi saat kadar batmadı, And Dağlarında güneş yirmi saat kadar doğmadı.

Öyleyse bu iki hikaye aynı olayın tarifi değil midir? Dünya'nın iki farklı yanından gelen bu iki hikaye olayın gerçekliğini kesinleştirmiyor mu?

Ortaya çıkanın ne olduğu hala bir bilmecedir. Kitabı Mukaddes'teki tek ipucu gökten yağan büyük dolulardır. Biz bu hikayelerin güneşin (ve ayın) kıpırdamadan kalmasından değil de Yeryüzünün kendi ekseni etrafındaki dönüşünde meydana gelen bir bozulmadan kaynaklandığını bildiğimize göre en olası

açıklama yeryüzüne fazlasıyla yaklaşan bir kuyruklu yıldızın bu sırada parçalara ayrılması olabilir. Bazı kuyruklu yıldızlar Dünya'nın ve başka gezegenlerin yörüngelerinin aksi istikametinde saat yönünde yol aldıkları için böylesi kinetik bir kuvvetin Yeryüzü'nün kendi etrafında dönüşüne geçici olarak ters çıkıp onu yavaşlattığı düşünülebilir.

Olayın kesin sebebi her ne olursa olsun bizim burada ilgilendiğimiz yanı zamanlamasıdır. Mısır'dan Çıkış için genelde kabul edilen tarih M.Ö. on üçüncü yüzyıldır (M.Ö. 1230 civarı) ve bunun iki yüz yıl kadar daha erken bir tarihte olduğunu savunan bilginler azınlıkta kalmışlardır. Yine de daha önceki kitabımızda (bkz. *Tanrılar ve İnsanların Savaşları**) M.Ö. 1433 tarihinin olaya ve de İbran atalarının kutsal kitaba giren hikayelerine, ayrıca Mezopotamya ve Mısır'ın bilinen çağdaş olaylarına ve kronolojilerine tam olarak uyacağı sonucuna varmıştık. Sonuçlarımızı 1985 yılında yayımlamamızdan sonra iki saygın Kitabı Mukaddes bilgini ve arkeolog olan John J. Bimson ve David Livingston çok ayrıntılı bir çalışmadan sonra [*Biblical Archeology Review* (Kutsal Kitap Arkeolojisi Bülteni), Eylül/Ekim 1987] Mısır'dan Çıkışın M.Ö. 1460 civarında meydana geldiği sonucuna varmışlardır. Onların kendi arkeolojik bulgularından ve kadim Yakın Doğu'daki Bronz Çağı bulgularının analzilerinden ayrı olarak uyguladıkları kutsal kitap verileri ve hesaplamaları bizim iki yıl önce kullanmış olduğumuz süreçle neredeyse eşti. (Biz ayrıca Mısır'dan Çıkışı M.Ö. 1460'dan çok M.Ö. 1433'e tarihlendirerek kutsal kitap tarihlendirmesindeki iki hattı niçin uzlaştırmış olduğumuzu da açıklamıştık.)

İsrailoğulları Sina çölünde kırk yıl dolaştıklarından dolayıdır ki Kenan diyarına girişleri M.Ö. 1393'te meydana gelmişti; Yeşu tarafından gözlemlenen olay ise bundan çok sonra meydana geldi.

Şimdi sorulacak soru şudur: Tam tersi olan olay, yani uzayan gece And Dağlarında tam aynı tarihte mi meydana geldi?

Ne yazık ki Montesinos'un yazıları modern bilginlere ulaştı-

* Ruh ve Madde Yayınları, 2005.

ğı haliyle her bir hükümdarın tahtta kaldığı sürelerle ilgili veriler bakımından bazı boşluklar içermektedir, dolayısıyla sorunun cevabını biraz dolanarak bulacağız. Montesinos'un olayın II. Titu Yupanqui Pachacuti'nin hükümdarlığının üçüncü yılında meydana geldiğini bildirmiştir. Onun zamanını kesin olarak saptamak üzere her iki uçtan başlayarak hesaplama yapacağız. Bize Sıfır Noktasından sonraki ilk 1.000 yılın dördüncü hükümdarın, yani M.Ö. 1900'de tamamlandığı ve otuz ikinci kralın Sıfır Noktasından 2.070 yıl sonra M.Ö. 830'da tahta çıktığı söylenmişti.

On beşinci kral ne zaman hüküm sürmüştür? Elimizdeki veriler dördüncü ile on beşinci hükümdar arasındaki dokuz kralın, II. Titu Yupanqui Pachacuti'yı M.Ö. 1400'ler civarına yerleştirerek toplam 500 yıl hüküm sürdüklerini düşündürtmektedir. Otuz ikinci hükümdardan (M.Ö. 830) geriye doğru sayacak olursak aradaki yılların 564 olduğu ortaya çıkar ve bize II. Titu Yupanqui Pachacuti için M.Ö. 1394 tarihini verir.

Öyle ya da böyle, And Dağlarında yaşanan olaya dair Kitabı Mukaddes'te verilen tarihle ve Teotihuacan'daki olayın tarihi ile denk düşen bir tarihe ulaşıyoruz.

Sarsıcı sonuç ise çok açıktır:

KENAN'DA GÜNEŞİN YERİNDEN KIPIRDAMADIĞI GÜN AMERİKA KITASINDA GECENİN BİTMEDİĞİ GÜNDÜ.

Bu şekilde doğrulanan olay And Dağları halklarının tanrılarının İnsanoğluna Titicaca Gölünde bir altın asa bahşetmesiyle başlayan Kadim İmparatorluğa dair anılarının doğruluğunun reddedilmez kanıtını oluşturmaktadır.

- 8 -

GÖĞÜN USULLERİ

Gökler Tanrı'nın görkemini açıklamakta,
Gökkube ellerinin eserini duyurmakta.
Gün güne söz söyler,
Gece geceye bilgi verir.
Ne söz geçer orada, ne de konuşma,
Sesleri duyulmaz.
Ama sesleri yeryüzünde dolaşır,
Sözleri dünyanın dört bucağına ulaşır.
Güneş için göklerde çadır kurdu Tanrı.

Kitabı Mukaddes'i Mezmurlar bölümünü yazan kişi 19. babta göğün harikalarını, Yeryüzü ekseni etrafında dönerken (mezmurda "yeryüzünde dolaşan sesler") ve her şeyin merkezinde (çadırına oturan bir hükümdar gibi) duran Güneşin çevresinde dolanırken birbirini izleyen gün ve gecenin mucizlerini işte böyle tarif etmektedir. "Gün senindir, gece de senin; Ay ve güneşi sen yerleştirdin... Yazı da kışı da yaratan sensin." (74:16-17)

İnsanoğlu uygarlığa kavuştuğundan bu yana astronom rahipler binlerce yıldır Sümer ve Babil'in ziguratlarından, Mısır'ın tapınaklarından, Stonehenge'in taş çemberinden veya Chichen Itza'nın Salyangozundan bakıp Yeryüzündeki insanlara gökten gelecek olan rehberliği aramışlardır. Yıldızların ve gezegenlerin

karmaşık göksel hareketleri gözlemlendi, hesaplandı, kaydedildi ve bunun yapılabilmesi için ziguratlar, tapınaklar ve gözlem evleri tam kesinlikle göksel yönelimlerle hizalandılar, gün tün eşitlikleri veya gündönümlerinde Güneşin veya başka bir yıldızın ışığının bir huzme olarak içeri girmesine izin verecek delikler, menfezler veya yapısal özelliklerle donatıldılar.

İnsanoğlu niçin bu kadar zahmete girmişti? Neyi görmek, neyi belirlemek istiyordu?

Kadim zamanlarda yaşayan insanların astronomiyle ilgili çabalarını çiftçiliğe dayalı toplumların ne zaman ekip ne zaman biçeceklerini kendilerine söyleyecek bir takvime duydukları ihtiyaca atfetmek bilginler arasında adettendir. Bu açıklama gereğinden uzun bir zamandır kanıksandı. Yıl be yıl toprağı süren bir çiftçi mevsimlerin değişmesini ve yağmurların gelişini bir astronomdan daha iyi bilir ve çiftlik hayvanları da davranışlarıyla ona pek çok şey anlatırlar. Gerçek şu ki, her ne zaman dünyanın uzak kısımlarında ziraatle geçinen ilkel bir toplum bulunsa, bunların nesillerden beridir astronomlar veya kesin bir takvim olmadan da yaşayıp karınlarını doyurdukları görülmüştür. Takvimin çok eski çağlarda ziraate dayalı bir toplum tarafından değil bir şehir toplumu tarafından icat edildiği de kesinleşmiş bir olgudur.

İnsan onsuz yaşayamayacak idiyse basit bir güneş saati de yeterli günlük ve mevsimsel bilgiyi sağlayabilirdi. Halbuki kadim insanlar göğü inceleyip tapınaklarını yıldızlara ve gezegenlere göre hizalamış, takvimini ve bayramlarını üstünde durduğu toprağınkilere değil göğün usullerine bağlamıştı. Niçin? Çünkü takvimin icadı çiftçilik amaçlı değil, dinsel amaçlıydı. İnsanoğluna faydalı olsun diye değil tanrılara hürmet olsun diye icat edilmişti. Ve oluşan ilk dine ve bize takvimi sağlayan insanlara göre bu tanrılar gökten gelmişlerdi.

Göksel fenomenlerin harikalarını gözlemlemenin toprağın sürülmesi veya davarların güdülmesiyle hiçbir ilgisinin olmadığını anlamak için Mezmur yazarının sözlerini bir daha, bir daha okumak gerek; bu tamamıyla Her Şeyin Efendisi'ne hürmet gös-

termekle ilgiliydi. Ve anlamak için en iyisi Sümer'e dek uzanmaktan başka bir yol yok çünkü astronomi, takvim ve Yer ile Gök'ü başlangıçları bakımından bağlayan bir din yaklaşık 6.000 yıl önce orada mevcuttu. Sümerlerin iddiasına göre bu onlara kendi gezegenlerinden, yani Nibiru'dan Yeryüzüne inen Anunnakiler ("Gökten Yere Gelenler") tarafından verilen bir bilgiydi. Sümerler Nibiru'nun Güneş Sisteminin on ikinci üyesi olduğunu, gök bandının bu yüzden on iki eve, yılın bu yüzden on iki aya bölünmüş olduğunu anlatmışlardı. Yeryüzü (dışarıdan içeriye sayınca) yedinci gezegendi; dolayısıyla on iki kutsal göksel sayı ve yedi ise kutsal arz sayısıydı.

Sümerler sayısız kil tablet üzerine Anunnakilerin Tufan'dan çok uzun zaman önce Yeryüzüne gelmiş olduklarını yazmışlardı. *12. Gezegen* adlı kitabımızda bunun Tufan'dan 432.000 yıl önce meydana geldiğini belirledik: Bu süre Nibiru'nun, 3.600 Dünya yılına denk ama Anunnakilere göre bir yıl olan 120 yılına denk gelmektedir. Gezegenlerinin Jüpiter ve Mars arasından geçerken Güneş'e (ve Dünya'ya) her yakınlaşmasında Anunnakiler Nibiru ile Yeryüzü arasında gidip geldiler. Sümerler göğü her ne için gözlemlemeye başladıysalar bunun ne zaman tohum ekeceklerini bilmekle değil göksel Efendi'nin dönüşünü görmek ve kutlamakla ilgisi olduğuna hiçbir şüphe yoktur.

Bizce İnsanoğlu bu yüzden bir astronom olmuştur. Zaman geçip Nibiru artık gözlenmez olduğunda İnsanoğlu işte bu yüzden görülebilen fenomenlerde işaretler ve kehanetler aramış ve astronomi astrolojiyi doğurmuştu. Ve Sümer'de başlamış olan astronomik yönelim ve hizalanışlar, göksel bölünmeler And Dağlarında da bulunabilse karşı çıkılamayacak bir bağlantı kanıtlanmış olurdu.

Sümer metinlerine göre M.Ö. dördüncü binyıl gibi erken bir zamanda Nibiru'nun hükümdarı Anu ve eşi Antu Yeryüzünü ziyaret etmişlerdi. Daha sonraları Uruk (Kitabı Mukaddes'te Erek diye geçer) olarak bilinecek olan yerde onların onuruna tapınak kulesi olan yepyeni bir kutsal semt inşa edildi. Kil tabletlerde korunmuş olan bir metin onların orada geçirdiği geceyi

anlatır. Akşam göksel bir işaret, yani Jüpiter, Venüs, Merkür, Satürn, Mars ve Ay'ın görünür olmasıyla birlikte ellerin ayin amaçlı yıkanmasının ardından tören yemeği başlamıştı. Yemeğin ilk kısmı servis edildikten sonra bir ara verildi. Bir grup rahip *Kakkab Anu Etellu Şamame* ("Anu'nun Gezegeni Gökte Yükselir") ilahisini söylemeye başlarken bir astronom rahip "tapınağın kulesinin en üst basamağında" Anu'nun Gezegeninin, Nibiru'nun görünür olmasını izlemiştir. Gezegen gözlendiği anda rahipler hep bir ağızdan "Giderek Parlayana, Efendi Anu'nun Cennetsi Gezegenine" ve "Yaratıcının Sureti Doğdu" ilahilerini söylemeye başladılar. Bu anı işaretlemek ve komşu kasabalara haberi iletmek üzere bir şenlik ateşi yakıldı. Gece sona ermeden önce tüm ülke şenlik ateşleriyle ışıl ışıldı ve sabah olduğunda şükran duaları okunmuştu.

Sümer'deki tapınakları inşa etmek için gereken büyük astronomi bilgisi ve bu konuda gösterilen özen Sümer kralı Gudea'nın (M.Ö. 2200 civarı) yazıtlarından da bellidir. İlk önce bir "ilahi kuş"un yanında ayakta duran "gök gibi parlayan bir adam" ona görünmüştü. Gudea "başındaki taca bakılırsa bir tanrı olduğu açık" olan bu varlığın tanrı Ningirsu olduğunun anlaşıldığını yazmıştır. Yanında "gökte en sevdiği yıldızın tabletini tutan" bir tanrıça vardı. Tanrıça diğer elinde "en sevdiği gezegeni" krala işaret etmek için kullandığı "kutsal yazı kalemi"ni tutuyordu. Üçüncü ve insana benzeyen bir tanrının da ellerinde üstüne bir tapınak planının çizilmiş olduğu değerli taştan yapılma bir tablet vardı. Gudea'nın heykelleriden biri onu dizlerinin üstünde bu tabletle oturmuş halde betimlemektedir. İlahi çizim açıkça görülmektedir; çizim tapınağın zemin kat planını ve yedi basamağın yükseldikçe biri diğerinden daha kısa olan küçük ölçekli bir modelini vermektedir. Ve metinde açıkça belirtildiği üzere bu bir Güneş tapınağı değil Yıldız + Gezegen Tapınağıdır.

Sümerler tarafından sergilenen gelişmiş astronomi bilgisi tapınak inşaatıyla sınırlı değildi. Daha önceki kitaplarımızda ortaya koyduğumuz ve artık genelde kabul edildiği gibi gök cisimlerine ait modern astronominin tüm kavramları ve ilkelerinin

planlandığı yer Sümer'di. Listeyi bir dairenin 360 dereceye bölünmesiyle; başucu, ufuk ve diğer astronomi kavramlarının ve terimlerinin icadıyla başlayıp yıldızların takımyıldızlar halinde gruplanması, adlandırılmasıyla; zodyak ve on iki evinin resimlerle tanımlanması ve de her yetmiş iki yılda bir Yeryüzünün güneş çevresindeki turunda görülen yaklaşık bir derecelik gerileme olan Presesyon fenomeninin kabulüyle bitirebiliriz.

Tanrıların Gezegeni Nibiru 3.600 dünya yılına eşit yörüngesinde yol alırken görünüp gözden kaybolduğunda Yeryüzündeki İnsanoğlu zamanın geçişini ancak arzın Güneş çevresindeki dönüşü bakımından hesaplayabiliyordu. Gün ve gece fenomenlerinden sonra saptaması en kolay olanı mevsimlerdir. En basit ve bol bulunan taş çemberlerin kesinleştirdiği gibi Yeryüzü/Güneş ilişkisinde dört noktayı tarif eden işaretleri belirlemek çok kolaydır: kış ilkbahara dönerken Güneşin gökte giderek daha çok yükseliyor ve daha uzun süre kalıyor görünmesi, gün ve gecenin eşit göründüğü bir nokta, ardından günler kısalır ve sıcaklıklar düşerken Güneşin giderek uzaklaşması. Soğuk ve karanlık arttıkça Güneş tamamen gözden kaybolabilir, duraksar, durur ve geri gelmeye başlar ve tüm devre tekrarlanır; yeni bir yıl başlamıştır. Yeryüzü/Güneş devresindeki dört olay böylece belirlenir: Güneşin kuzey ve güneyde en uç konuma ulaştığı yaz ve kış gün dönümleri ("güneş durmaları") ve gün ve gecenin eşit olduğu bahar ve güz gün tün eşitlikleri.

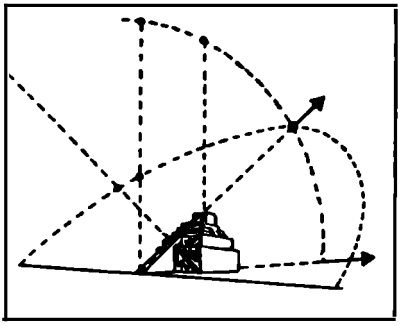
Aslında Güneş etrafında dönen Yeryüzü iken -Sümerler bunu biliyorlar ve tarif ediyorlardı- Güneşin Dünyaya göre bu bariz hareketini belirlemek için Yeryüzündeki gözlemciye gökte bir başvuru noktası sağlamak gerekir. Bu da semayı, yani Yeryüzünün Güneş etrafında dolanarak oluşturduğu büyük çemberi on iki parçaya, burçlar kuşağının her biri kendi ayırt edilebilir yıldızlarına (takımyıldızları) sahip olan on iki evine ayırarak sağlanabilirdi. Bir nokta, örneğin bahar gün tün eşitliği seçildi ve tam o anda Güneşin görüldüğü zodyak burcu yeni yılın ilk ayının ilk günü olarak ilan edildi. Eski kayıtlara dair tüm incelemelere göre bu Boğa burcunda veya Boğa Çağındaydı.

Ama derken tüm bu düzenlemeyi bozan Presesyon ortaya çıktı. Yeryüzünün ekseni onun Güneş çevresindeki yörünge düzlemine göre eğiktir (günümüzde 23,5 derece) ve bir top gibi döner; ekseni değişen bir göksel noktaya bakarak tamamlanması 25.920 yıl alan büyük hayali bir daire oluşturur. Bunun anlamı seçilen "sabit nokta"nın her yetmiş iki yılda bir derece değişmesi ve her bir burçtan diğerine değişiminin her 2.160 yılda bir tamamlanması, demektir. Sümer'de takvimin başlangıcından iki bin yıl kadar sonra takvimde bir yenilenme yapmak ve sabit noktayı Koç Burcu olarak seçmek kaçınılmaz oldu. Astrologlarımız horoskoplarını hala Koç Burcunun ilk noktasını baz alarak hazırlarlar ama astronomlarımız yaklaşık iki bin yıldır Balık Çağında bulunmuş (ve Kova Çağına girmek üzere) olduğumuzu bilmektedirler.

Büyük gök bandını güneş sisteminin on iki üyesini ve buna denk gelen on iki "Olimpos" tanrısını onurlandırmak amacıyla on iki parçaya ayırmak güneş yılını Ay'ın dönemselliği ile yakın bağlantıya sokmuştur. Ama aysal ay, güneş yılını tam on iki kez dolduramadığı içindir ki on iki aysal ayı güneş yılı ile hizalamak amacıyla arada bir ek günler eklemek üzere karmaşık ek gün yöntemleri icat edilmiştir.

M.Ö. ikinci bin yılda Babil dönemine gelindiğinde tapınakların üçlü hizalanması şart oldu: yeni burç (Koç), buna denk gelen dört güneş noktasına (Babil'de en önemli olanı ilk bahar gün tün eşitliğiydi) ve aysal döneme göre. Kalıntıları bugün bile hala iyi durumda olan ve ulusal tanrı Marduk'un onuruna adanmış olan Babil'deki baş tapınak tüm bu astronomi ilkelerini örneklemektedir. Ayrıca tapınağın on iki kapısı ve yedi basamağını mimari açıdan tarif eden metinler bulunmuş, tapınağın gelişmiş bir güneş, ay, gezegen ve yıldız gözlem evi (Şekil 81) olarak nasıl iş gördüğünü bilginlerin anlamalarını sağlamıştır.

Arkeoloji ile birleşen astronominin anıtların tarihlendirilmesine, tarihsel olayların açıklanmasına ve dinsel inançların göksel kökeninin tanınmasına yardımcı olabileceği olgusu ancak son yıllarda kabul görmeye başladı. Bu farkındalığın arkeoastrono-

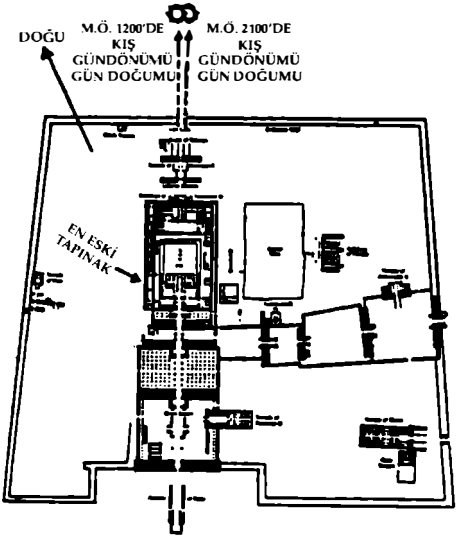
Şekil 81

mi denilen bir disiplin düzeyine gelişi neredeyse bir asır sürmüştür çünkü 1894'te Sir Norman Lockyer [*The Dawn of Astronomy* (Astronominin Şafağı)] her zaman ve en eski türbelerden en büyük katedrallere kadar neredeyse her yerde tapınakların astronomi amaçlı yönlendirilmiş olduğunu ikna edici biçimde göstermişti. Bu fikrin Lockyer'in aklına şu nedenlerle gelmiş olması önemlidir: "Dikkate değer bir şey: Babil'de şeylerin başlangıcından beri Tanrı için kullanılan işaret bir yıldızdı", benzer şekilde Mısır'da "hiyeroglif metinlerde, üç yıldız çoğul 'tanrılar'ı temsil ederdi." Lockyer ayrıca Hint panteonunda en çok saygı gören tapınak tanrılarının İndra ("Güneşin Getirdiği Gün") ve Uşas ("Şafak"), yani Güneşin doğuşuyla ilgili tanrılar olduklarını da kaydetmiştir.

Kadim tapınakların hala ayakta olduğu ve mimarileri ile yönlendirmelerinin ayrıntısıyla incelenebildiği Mısır'a odaklanan Lockyer, ilk çağlardaki tapınakların ya Güneş Tapınakları ya da Ay Tapınakları olduklarına dikkati çekmiştir. Güneş Tapınakları ekseni ve tören veya takvimle ilişkili işlevleri onları ya gün dönümleri veya gün tün eşitlikleriyle aynı hizaya getirmekteydi. Ay Tapınakları ise dört Güneş noktasının herhangi biriyle bağlantılı olmayıp belirli bir günde ufkun belirli bir noktasında belirli bir yıldızın ortaya çıkışını gözlemlemek ve ona hürmet etmek amacıyla tasarlanmışlardı. Tapınaklar ne kadar eskiyse ast-

ronomilerinin o kadar gelişmiş olması Lockyer'i çok şaşırtmıştı. Mısırlıların uygarlıklarının başlangıcında bir yıldız olayı (o zamanlar en parlak yıldız olan Sirius) ile bir güneş olayını (yaz gün dönümü) Nil'in yıllık kabarması ile birleştirebilmeleri bu yüzdendi. Lockyer bu üçünün ancak yaklaşık 1.460 yılda bir aynı zamana denk gelebildiğini hesaplamıştı; Mısırlıların Sıfır Noktası, yani takvim amaçlı saymaya başladıkları tarih M.Ö. 3200'lerdi.

Ama Lockyer'in (ancak bir asır sonra!) arkeoastronomi dalı haline gelecek olan şeye yaptığı başlıca katkı, kadim tapınakların yöneliminin inşa edildikleri zamanı kesin olarak belirten bir ipucu olabileceğini fark etmiş olmasıydı. Başlıca örneklerinden biri Yukarı Mısır'daki Teb (Karnak) tapınakları kompleksidir. Burada daha eski kutsal şehirlerin (gün tün eşitliklerine) çok daha gelişmiş bir tarzda yönlendirilmesi giderek yerini daha kolay olan gündönümlerine doğru yönlendirmeye bırakmıştır. Karnak'ta Amon-Ra'nın Büyük Tapınağı hafif güneye kaymış bir doğu-batı ekseni üstünde sırt sırta inşa edilmiş olan iki dikdört-

Şekil 82

gen yapı içermekteydi (Şekil 82). Yönlendirme, gündönümü zamanı bir güneş huzmesinin (yaklaşık yüz elli metre uzunluğunda) bir koridor boyunca yol alıp tapınağın bir bölümünden diğer bölümüne, iki obelisk arasından geçebileceği biçimde yapılmıştı. Ve güneş huzmesi birkaç dakika boyunca koridorun en sonundaki Kutsallar Kutsalına bir ışık çakması haline vurup yeni yılı başlatan ilk ayın ilk gününü haber veriyordu.

Ama bu kesin an sabit değildi, değişip duruyordu ve bunun sonucunda yönlendirmeleri değiştirilen ek tapınaklar inşa edildiler. Yönlendirme gün tün eşitliklerine dayandığı zamanlarda kaymanın nedeni Güneşin arka planında görünen yıldızların değişmesiydi, yani presesyon dolayısıyla zodyak "çağları"ndaki değişme. Ama gündönümlerini etkileyen bir başka ve daha büyük değişme var gibi görünmekteydi: Güneşin gidebildiği iki ayrı uç arasındaki açı giderek yok olmaktaydı! Güneşin hareketlerinin Yeryüzü/Güneş ilişkisinde bir başka fenomene daha tabi olduğu zamanla ortaya çıktı. Bu zamanla ortaya çıktı. Bu keşif Yerkürenin meylinin, yani ekseninin güneş çevresindeki yörüngesinin düzlemine göre eğiminin hep şu anki gibi (23,5 derecenin biraz altında) olmadığıyla ilgiliydi. Yerkürenin yalpalaması bu eğimi 7.000 yıl kadarda bir 1 derece değiştirmekte, muhtemelen 21 dereceye kadar düşüp ardından 24 dereceye varana dek artmaktadır. Bu olguyu And Dağları bölgesi arkeolojisine uygulayan Rolf Müller [*Der Himmel über dem Menschen der Steinzeit* (Taş Devrindeki İnsanların Üzerindeki Gökyüzü) ve diğer eserleri] bu arkeolojik kalıntılar 24 derecelik bir eğime göre yönlendirilmişlerse bu durumda en azından 4.000 yıl önce inşa edilmiş olmaları gerekeceğini hesapladı.

Bu gelişmiş ve bağımsız tarihlendirme yönteminin uygulanması radyokarbon tarihlendirmesinin icadı kadar önemlidir, hatta belki daha çok çünkü radyokarbon testleri yalnızca bina içinde veya yakınında bulunan (tahta veya kömür gibi) organik malzeme üstünde yapılabilmekte ve elbette bu, binanın bilinmeyen çok daha erken bir tarihte yapılmış olma olasılığına engel değildi; halbuki arkeoastronomi binanın kendisini ve hatta

farklı kısımlarının ne zamanlar inşa edildiğini tarihlendirebilmektedir.

Çalışmasını biraz daha ayrıntılı inceleyeceğimiz profesör Müller, Machu Picchu ve Cuzco'daki mükemmel kesme taşlardan yapılma (ve çok köşeli megalit olanlarından hayli farklı olan) yapıların 4.000 yıldan eski olduğu sonucuna varmıştır ve böylece Montesinos'un kronolojisini doğrulamaktır. Arkeoastronominin And Dağlarındaki kalıntılara böyle uygulanmasının Amerika kıtasındaki uygarlığın eskiliğine ilişkin daha pek çok fikri yıktığını birazdan göreceğiz.

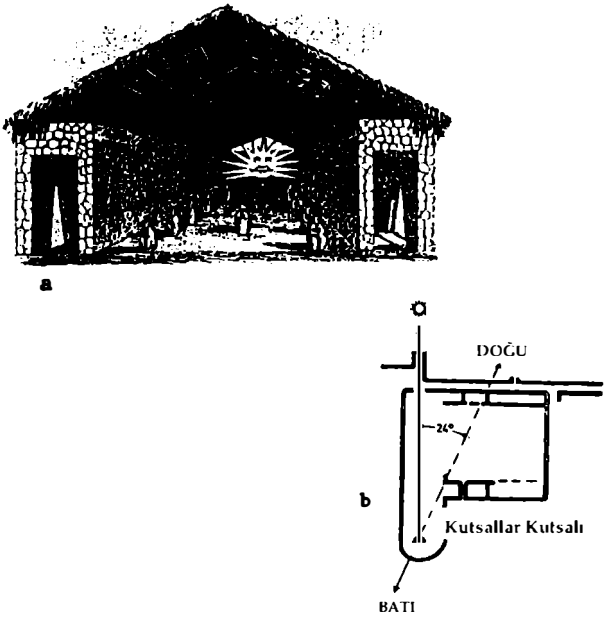
Modern astronomlar Machu Picchu'ya gelmekte ağır davrandılar ama sonunda geldiler. Potsdam Üniversitesinde astronomi profesörü olan Rolf Müller Tiahuanacu, Cuzco ve Machu Picchu'nun harabelerinin astronomi ile ilgili özellikleri üstüne ilk incelemelerini 1930'da yayınladı. Bu harabelerin ve özellikle de Tiahuanacu'daki anıtların çok çok eski olduğunu kesinleştiren çıkarımları Müller'in mesleğini neredeyse harabeye dönüştürecekti.

Müller Machu Picchu'da dikkatini şehrin kuzeybatısındaki tepenin üstündeki Intihuatana'ya ve kutsal kayanın tepesindeki yapıya odaklamıştı çünkü her iki yerde de bunların amaçlarını ve nasıl kullanıldıklarını anlamasını sağlayan çok kesin hatlar ve özellikleri görebiliyordu [*Die Intiwatana –Sonnenwarten- im Alten Peru* (Eski Peru'daki Intiwana Güneş Durağı) ve diğer yazıları].

Müller, Intihuatananın şehrin en yüksek noktasının tam tepesine yerleştirilmiş olduğunu fark etmiştir. Her yönden ufku kesintisiz izlemeye olanak veren bu nokta megalit kesme taşlardan yapılma duvarlarla manzarayı yalnızca belirli yönlere, bu yerin kurucularının aklında olan yönlere bakılacak şekilde daraltmıştır. Intihuatana ve tabanı, bu sütun veya aygıt çıkıntısı istenen yüksekliğe ulaşana dek tek bir doğal kayadan oyulmuştu. Hem çıkıntı hem de taban çok kesin ve özenli bir tarzda oyulup yönlendirilmişti (bkz. Şekil 76). Müller çeşitli eğimli yüzeylerin

ve açılı kenarların yaz gündönümünde gün batımının, kış gündönümünde gün doğumunun ve de ilkbahar ve son bahar gün tün eşitliklerinin belirlenmesine izin verecek şekilde tasarlandığını belirlemiştir.

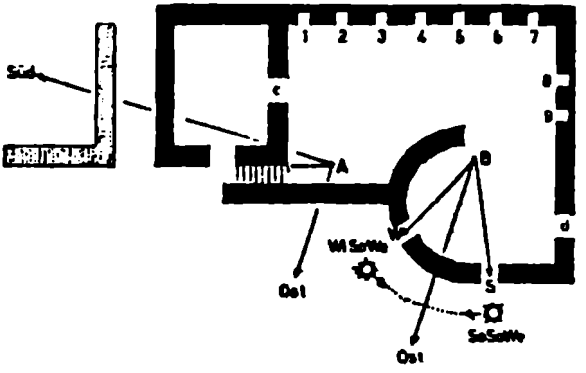
Machu Picchu'daki araştırmalarından önce Müller, Tiahuanacu ve Cuzco'nun arkeoastronomik özelliklerini enine boyuna araştırmıştı. Tahta kalıpla basılmış eski bir İspanyol resmi (Şekil 83a) ona Cuzco'daki büyük Güneş Tapınağının kış gündönümünde güneşin doğduğu anda gün ışığının doğrudan Kutsallar Kutsalı üstünde parlamasına izin verecek şekilde inşa edildiğini düşündürtmüştü. Lockyer'in teorilerini Coricancha'ya uygulayan Müller, Kolomb öncesi duvarlar ile yuvarlak Kutsallar Kutsalının birlikte nasıl Mısır'daki tapınaklarla aynı amaca hizmet ettiğini hesaplayabildi ve gösterdi (Şekil 83b).

Şekil 83

Machu Picchu'daki kutsal kayanın tepesindeki yapının ilk özelliği onun bariz yarı yuvarlak biçimi ve inşaatında kullanılan mükemmel kesme taşlardır. Bunlar Cuzco'daki yarı yuvarlak Kutsallar Kutsalı (Machu Picchu'dakinin Cuzco'dakinden önce yapılmış olduğuna ilişkin fikrimizi daha önce belirtmiştik) ile bariz benzerlikler taşımaktadır ve bu durum Müller'in aklına hemen benzer bir işlevi, yani kış gündönümünü belirleme işlevini getirmişti. Bu yapının dümdüz duvarlarının mimarları tarafından o alanın deniz seviyesinden yüksekliğine ve coğrafi konumuna göre yönlendirilmiş olduğunu belirledikten sonra yuvarlak kesimdeki iki ikizkenar yamuk pencerenin (Şekil 84) 4.000 yıl önce bunlardan bakan bir gözlemcinin yaz ve kış gündönümlerinde gün doğumunu görmesini sağladıklarını belirledi.

Arizona Üniversitesi Steward Gözlem Evinden iki astronom, D. S. Dearborn ve R. E. White [*Archeoastronomy at Machu Picchu* (Machu Picchu'da Arkeoastronomi)] 1980'lerde daha kesin ölçme aygıtlarıyla aynı yere gittiler. Intihuatana'nın ve Torreon'daki (gözlemin çıkıntı yapan kutsal kayanın oyukları ve kenarları boyunca bakılarak yapıldığı) iki pencerenin astronomik yönlendirmelerini onlar da doğruladılar. Ancak onlar bu yapının ya-

Şekil 84

şıyla ilgili olarak Müller'in vardığı sonuca katılmadılar. En eski megalit yapıdan, şu efsanevi Üç Pencereden yapılan gözlemin binlerce yıl önceki izini ne onlar ne de Müller sürdüler. İnanıyoruz ki oradaki sonuçlar çok daha şaşırtıcı olurdu.

Ancak Müller Cuzco'daki megalit duvarların yönelimini incelemiştir. Akla getirdiği şaşırtıcı olasılıklar görmezden gelinen çıkarımını "bunlar M.Ö. 4000 ile M.Ö. 2000 arasındaki bir dönem için konumlandırılmıştır" sözleriyle aktarmıştır [*Sonne, Mond und Sterne über dem Reich der Inka* (İnka Krallığı Üstünde Güneş, Ay ve Yıldızlar)]. Bu sonuç megalit yapıların (en azından Cuzco, Sacsahuaman ve Machu Picchu'dakilerin) yaşını Machu Picchu'daki Torreon ve Intihuatana'nın M.Ö. 2000 olan yaşından 2.000 yıl öncesindeki bir döneme yerleştirmektedir. Başka bir deyişle Müller İnka öncesi dönemden kalan yapıların iki zodyak çağına yayıldıkları sonucuna varmıştı: Megalit yapılar Boğa Çağına aittiler, Kadim İmparatorluk ve Tampu-Tocco'daki ara dönemden kalan yapılar ise Koç Çağına.

Presesyonun sebep olduğu kayma kadim Yakın Doğu'daki orijinal Sümer takviminin de periyodik aralıklarla yenilenmesini gerektirmişti. Büyük dinsel altüst oluşların eşlik ettiği büyük bir değişiklik M.Ö. 2000 civarında Boğa burcundan Koç burcuna geçiş sırasında yapılmıştı. Böylesi devralmaların ve reformların kanıtlarının And Dağlarında da bulunmuş olması bizi değil ama pek çoklarını şaşırtmıştır.

And Dağlarının kadim halklarının bir takvime sahip oldukları olgusu Montesinos'un ve çeşitli hükümdarlarca takvimde tekrar tekrar yapılan reformlara atıfta bulunan başka tarihçilerin yazılarında görülmüş olması gereken bir çıkarımdı ama dikkate alınmamıştı. Bu halkların yalnızca bir takvime sahip olmakla kalmayıp (yazı sanatına sahip olmadıkları varsayılmasına rağmen) üstelik bunu kaydetmiş olduklarının doğrulanması ancak 1930'larda başlayan birkaç çalışmadan sonra gerçekleşti. Bu alanda bir öncü olan Fritz Buck [*Inscripciones Calendarias del Perú Preincaico* (İnka Öncesi Peru'nun Takvim Yazıtları) ve başka eserleri] bu çıkarımları destekleyen bir zaman belirleme ay-

gıtı olan bir topuz ve Pachacamac tapınağının kalıntılarında bulunmuş, üstünde Mayalar ve Olmeklerinkini andıran çizgi ve noktalardan oluşan işaretlerin yardımıyla on ikinin dört dönemini gösteren bir vazo gibi arkeolojik kanıtları ortaya çıkartmıştır.

Peder Molina'ya göre İnkalar, "yılı saymaya Mayıs ayının ortasının birkaç gün öncesinde veya sonrasında, ayın ilk görünüşünde başladılar. Sabah, öğle ve gece Coricancha'ya gittiler ve o gün kurban edilecek koyunları yanlarında götürdüler," diye yazmıştı. Kurban töreni sırasında rahipler "Ey Yaratıcı, Ey Güneş, Ey Gökgürültüsü sonsuza dek genç kal ve yaşlanma, izin ver her şey huzurlu olsun, izin ver insanlar çoğalsın, yiyecekleri ve her şeyleri bol olmaya devam etsin" diye ilahiler söylemişlerdi.

Miladi takvim* Cuzco'da ancak Molina'nın zamanından sonra kullanılmaya başladığından onun sözünü ettiği Yeni Yıl 25 Mayıs veya civarlarına denk düşmektedir. Garcilaso tarafından tarif edilen gözlem kuleleri son yıllarda Teksas ve Illinois Üniversitelerinden astronomlar tarafından keşfedilmişlerdir; astronomlar bunların gözlem çizgilerinin 25 Mayıs için uygun olduğunu buldular. Tarihçilere göre İnkalar kendi yıllarının kış gündönümünde (kuzey yarımküredeki yaz gündönümünün eşi) başladığını düşünmekteydiler. Ama bu olay mayısta değil 21 Haziranda meydana gelmektedir... tam bir aylık bir fark!

Bunun tek makul açıklaması, takvimin ve bunun dayandığı gözlem sisteminin İnkalara çok daha eski bir Çağdan miras kalmış olmasıdır: Bir aylık bir gerileme her bir zodyak burcunda 2.160 yıl süren presesyona bağlı kaymadan kaynaklanmaktadır.

Machu Picchu'daki Intihuatana daha önce belirttiğimiz gibi yalnızca gündönümlerini değil (Güneş mart ve eylül aylarında ekvator üstündeyken gün ve gecenin eşit olduğu) gün tün eşitliklerini de belirlemeye hizmet ediyordu. Hem tarihçiler hem de

* Miladi Takvim: Gregoryen takvim olarak da bilinir; 1582'de Papa 12. Gregorius tarafından düzeltilmiş olan bu takvim halen kullanılmakta olup 1926'dan itibaren ülkemizde de kullanılmaya başlanmıştır. (Ç.N.)

[*The Andean Calendar* (Andlar Bölgesinin Takvimi) adlı eseriyle L. E. Valcarel gibi] modern araştırmacılar İnkaların gün tün eşitliklerinin kesin gününü belirlemek ve bunlara hürmet etmek için pek çok zahmete katlandıklarını bildirmişlerdir. Bu adet daha erken dönemlerden kaynaklanmış olmalıdır çünkü en eski raporlarda Kadim İmparatorluğun hükümdarlarının gün tün eşitliklerini belirleme ihtiyacıyla meşgul olduklarını okumaktayız.

Montesinos bizi, Kadim İmparatorluğun kırkıncı hükümdarının astronomi ve astrolojinin çalışılması ve gün tün eşitliklerinin belirlenmesi için bir akademi kurmuş olduğu konusunda bilgilendirir. Bu hükümdara *Pachacutec* unvanının verilmiş olması o sıradaki takvimin göklerde olup bitenlerle eş zamanlı olmaktan çok uzak olması sebebiyle yenilenmesinin artık zorunlu olduğunu işaret etmektedir. Bu tamamıyla ihmal edilmiş olan en ilginç bilgi kırıntılarından biridir. Montesinos'a göre bu hükümdarın tahta çıkışının beşinci yılında Sıfır Noktasından itibaren 2.500 yıl ve kadim imparatorluğun başlangıcından o yana 2.000 yıl tamamlanmıştı.

M.Ö. 400 civarında takvimde bir reform yapılmasını gerektiren neler olmaktaydı? 2.000 yıllık zaman süresi presesyona bağlı zodyak burcu kaymalarıyla koşuttur. Kadim Yakın Doğu'da takvim M.Ö. 4000 civarında Nippur'da başlatıldığında bahar gün tün eşitliği Boğa Burcunda veya Çağında meydana gelmişti. M.Ö. 2000'de Koç Burcuna veya Çağına ve İsa'nın zamanında Balık Burcu veya Çağına gerilemişti.

M.Ö. 4000'lerde yapılan And Bölgesi reformu kadim imparatorluğun ve takviminin gerçekten de M.Ö. 2500 civarında başladığını doğrulamaktadır. Ayrıca Eski Dünya'da ve onların ardından gelen tüm halklarca (bugüne dek) benimsenmiş, Güneşin etrafındaki göksel bandı yapay ve keyfi bir tarzda on iki parçaya bölmekten ibaret bir Sümer icadı olan burçlar kuşağına bu hükümdarların aşina olduklarını da düşündürtmektedir. Bu mümkün olabilir miydi? Cevap evettir.

Bu alandaki öncülerden biri olan S. Hagar 1904'te on dör-

düncü Amerikancılar Kongresinde sunduğu "Peru'nun Yıldız İşaretleri ve Bunların Törenlerle İlişkileri" başlıklı makalede İnkaların yalnızca burçlar kuşağının evlerine (ve onlara koşut aylara) değil onların kendilerine has adlarına da aşina olduklarını göstermişti. Bu adların hepimizin aşina olduğu ve Sümer'den kaynaklanan adlarla olan garip benzerliği bizim dışımızda tüm bilginleri şaşırtmıştır. Kova'nın ayı olan ocak *Mama Cocha* ve *Capac Cocha*'ya, yani Su Ana ile Su Efendisine adanmıştı. Koç'un ayı olan martta görülen ve o ilk çağlarda Yeni Yıl arifesi olarak kabul edilen yeni aya *Katu Quilla*, yani Pazar Ayı denirdi. Nisan ayı, Boğa burcu (boğaların bulunmadığı Güney Amerika'da) *Tupa Taruca*, yani Otlayan Erkek Geyik adını almıştı. Başak ise *Sara Mama* (Mısır Ana) adını almıştı, sembolü ise dişilik organıydı.

Aslında Cuzco'nun ta kendisi hem on iki burçtan oluşan kuşağa aşinalığın hem de bu bilginin ne kadar eski olduğunun taştan yapılma bir belgesi gibidir. Cuzco'nun on iki bölüme ayrılmış olduğundan ve bunların zodyak burçlarıyla ilişkisinden söz etmiştik. Sacsahuaman yamaçlarındaki ilk bölümün Koç burcu ile ilişkilendirilmiş oluşu hayli önemlidir. Çünkü Koç'un bahar gün tün eşitliği ile ilişkilendirilebilmesi için, görmüş olduğumuz gibi, zamanı 4.000 yıldan uzun bir zaman öncesine çevirmemiz gerekir.

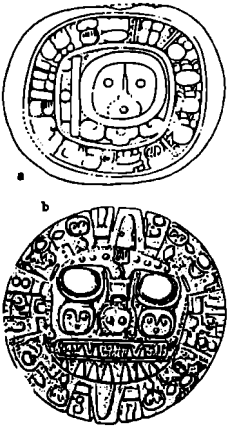
Bu gibi bir astronomik enformasyon ve takvim yenilemeleri için gereken bilginin herhangi bir kayda geçirme türü olmadan, bir biçimde yazıya geçirilmeden bu kadar uzun bin yıllar boyunca korunarak aktarılabilip aktarılamayacağını merak ediyor insan. Görmüş olduğumuz gibi Maya kodeksleri daha eski kaynaklardan kopyalanarak elde edilen astronomi verilerini içermekteydiler. Arkeologlar Maya hükümdarlarının (stellerde resmedildikleri şekilde) ellerinde tuttukları uzunlamasına çubukların aslında zodyakın belirli takımyıldızları için (Palenque'de lahitin kapağı üstünde Pacal'ın imgesini çevreleyen glif dizilerinde olduğu gibi) gliflerin hecelendiği "gök çubukları" olduklarına karar vermişlerdir. Klasik döneme ait bu hünerli betimlemeler daha eski, belki de sanatsallık açısından daha kaba olan

takvim kayıtlarından kopyalanmış olabilirler miydi? Bunu bize düşündüren şey Tikal'de bulunan ve üstünde (sakallı ve dil çıkartan) Güneş Tanrısının göksel gliflerle çevrelenmiş bir imgesi olan yuvarlak bir taştır (Şekil 85a).

Bunun gibi "ilkel" takvim-zodyak yuvarlak taşları, mükemmelleştirilmiş ve aralarında en kutsalı altından yapılmış ve Tüylü Yılan Tanrısının geri döndüğüne inanan Moctezuma tarafından Kortez'e sunulmuş Aztek "takvim taşları"ndan öncesine ait olmalıdırlar.

Kadim Peru'da altın üstüne kaydedilmiş böyle kayıtlar mevcut muydu? İspanyolların özellikle de altından yapılma "idoller"le bağlantılı herhangi bir şeye dair bilinen tavırlarına (Coricancha'dan gelen güneş imgesinin başına geldiği gibi hemen eritiyorlardı) rağmen böyle bir yadigar kalabilmiştir.

Bu disk yaklaşık on beş santim çapındadır (Şekil 85b). Cuzco'da keşfedilen ve şimdi New York'taki Amerikan Yerlileri Müzesinde sergilenen disk yaklaşık bir asır önce Sir Clemens Markham tarafından [*Cuzco and Lima: The Incas of Peru* (Cuzco ve Lima: Peru'nun İnkaları)] tarif edilmiştir. Markham bu diskin tam ortasında olup çevresinde yirmi ayrı sembol bulunan güneşi

Şekil 85

temsil ettiği sonucuna varmıştı; bu sembolleri yirmi aydan oluşan Maya takvimine benzetip ayları temsil ettiklerine karar verdi. W. Bollaert 1860 yılında Kraliyet Eski Eser Uzmanları Derneği üyelerine yaptığı konuşmada ve bunun ardından yayınlanan yazılarında diskin "bir ay takvimi veya bir zodyak" olduğunu ele almıştı. M. H. Saville [Müzenin 1921 yılında yayınladığı *A Golden Breastplate from Cuzco* (Cuzco'dan Altın bir Göğüs Zırhı) adlı eserinde] diski çevreleyen işaretlerin altısının iki kez ve ikisinin ise dört kez tekrarlandığını (bunları A ile H arasında işaretlemişti) dolayısıyla Markham'ın yirmi ay teorisinin geçerliliğinden kuşku duyduğunu belirtmişti.

Altı kere ikinin on iki olması gibi basit bir gerçek bizi Bollaert ile aynı fikirde olmamıza yol açmakta ve bunun ayları gösteren değil de zodyağı gösteren bir tablet olduğunu düşündürtmektedir. Tüm bilginler bu eserin İnka öncesi dönemden kaldığı konusunda hemfikirdir. Ancak hiçbiri bunun Tikal'de keşfedilen takvim taşına ne kadar benzediğini göstermemiştir; belki de sebep bunun, Orta Amerika ve Güney Amerika arasında hiçbir temasın, hiçbir "yayılma"nın olmadığına ilişkin artık ebedi istirahate bırakılması gereken şu fikrin tabutuna bir çivi daha çakacak olmasıydı.

Pizarro'nun karaya çıkan mürettebatından küçük bir asker grubu İnka başkenti Cuzco'ya girdiğinde 1533 yılı başlarıydı. Pizzaro'nun asıl kuvvetleri hala Cajamara'da, haksız yere tahta göz diken Atahualpa'yı esir tutmaktaydılar. Cuzco'ya gönderilen grubun görevi Atahualpa'nın özgürlüğü karşılığında İspanyolların talep ettiği fidyeye başkentin yapacağı katkıyı teslim almaktı.

Cuzco'da Atahualpa'nın generali Quizquiz onların aralarında daha önce sözünü ettiğimiz gibi duvarları altın levhalarla kaplı ve duvarları içinde harikulade altın, gümüş ve değerli taşlardan eşyaların olması sebebiyle İnkaların *Coricancha*, yani Altın Odacık Güneş Tapınağı birkaç önemli binaya girip içeriyi incelemelerine izin verdi. Cuzco'ya girmiş olan bir avuç İspanyol

yedi yüz altın levhayı söküp diğer servetlerden de alabildikleri kadarını yüklenip Cajamarca'ya geri döndü.

Asıl kuvvetler o yılın sonunda Cuzco'ya girdiler: Kutsallar Kutsalının kirletilmesi ve de Büyük Sunağın üstünde asılı duran güneşin Altın Ambleminin yağmalanıp sonra da eritilmesi de dahil olmak üzere şehrin, binalarının, türbelerinin başına gelenleri daha önce anlatmıştık.

Ama bu fiziksel yıkım İnkaların hafızalarında sakladıklarını silemedi. İnkalar Coricancha'nın bizzat ilk hükümdar tarafından inşa edildiğini hatırlıyorlardı; tapınak sazdan çatısı olan bir kulübe olarak başlamıştı. Sonraki hükümdarlar bunu İspanyollar tarafından görülmüş olan son şeklini alana dek büyütüp genişletmişlerdi. Anlattıklarına göre Kutsalların Kutsalında duvarlar yerden tavana dek altın levhalarla kaplıydı. Garcilaso: "Yüksek Sunağın üstünde duvarlardaki levhaların kalınlığının iki katı kalınlıkta bir altın bir plaka üstünde Güneşin imgesi vardı. Işınları ve alev dilleriyle yuvarlak bir yüzü gösteren bu imge tek parçadan oluşuyordu."

İspanyolların görmüş ve yerinden indirmiş oldukları altın eşya gerçekten de buydu. Ama duvarda baskın olan ve belirlenen günde gün doğumu sırasında güneş huzmesine bakan orijinal imge bu değildi.

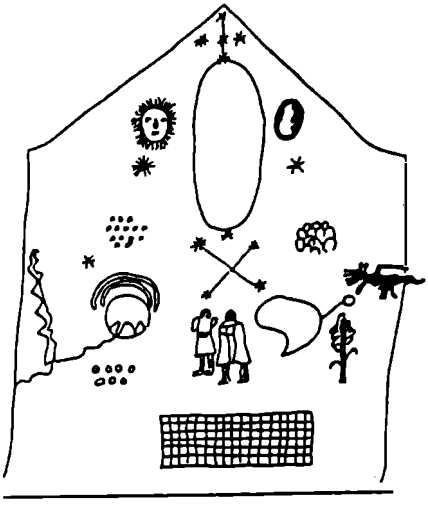
Tam ortada duran şeyin ve ona eşlik eden imgelerin en ayrıntılı tarifi kraliyet ailesinden bir İnka prensesi ile bir İspanyol asilinin oğlu olan (ve bu nedenle bazen Santa Cruz bazen de Salcamayhua olarak anılan) Don Juan de Santa Cruz Pachacuti-Yumqui Salcamayhua tarafından yapılmıştır. Bu anlatı onun *Relacion* adlı, İnka kraliyet hanedanını İspanyolların gözünde övmek amacıyla yazdığı eserinde yer almaktadır. Salcamayhua "gök ve yerin bir yaratıcısının olduğunu gösteren düz bir altın tabak yapmalarını kuyumculara emreden" kişinin ilk kral olduğunu belirtir. Salcamayhua metnini bir çizimle süslemiştir: Bu, sıra dışı ve nadir bulunan bir ovaldir.

Daha sonraları belirli bir hükümdar Güneş'in en üstün olduğunu ilan ettiğinde bu ilk imgenin üzerine yuvarlak bir disk

yerleştirilmişti. Onun ardılı ve "idollerin büyük düşmanı olan" bir İnka bunun yerine oval imgeyi geri koydu, "halkına Güneş'e ve Ay'a tapınmayın emrini verdi" oval şeklin temsil ettiği gök cismine hürmet edilebilirdi, "tabağın etrafına imgelerin konulmasına sebep olan" hükümdar oydu. Bu oval biçime "Yaratıcı" diyen Salcamayhua bunun Güneş anlamına gelmediğini çünkü güneş ve ay imgelerinin bu ovalin iki yanında durduklarını net biçimde göstermiştir. Anlatmak istediğini göstermek üzere Salcamayhua yanında daha küçük iki daire bulunan büyük bir oval çizmiştir.

İspanyollar geldiklerinde tahta geçmek için kavgaya tutuşmuş üvey kardeşlerden biri olan İnka Huascar'ın dönemine dek üstündeki en baskın imge oval olan merkez süsleme aynen kalmıştı. Huascar oval imgeyi yerinden çıkarıp oraya "ışınları ile Güneş gibi yuvarlak bir tabak" koymuştu. "Huascar İnka Yaratıcının olduğu yere Güneşin imgesini yerleştirmişti." Böylece birbirinin yerini alan dinsel ilkeler Viracocha'nın değil Güneşin üstün olduğu bir panteona geri dönmüştü. Taht için en uygun kişi olduğunu göstermek için Huascar adına *İnti* ("Güneş") unvanını ekledi; bunun anlamı orijinal Güneşin Oğullarının gerçek torununun üvey erkek kardeşi değil kendisi olduğuydu.

Başlıca imgesi oval olan üçgen çatının yan duvarının gök ve yer hakkında "putperestlerin düşündükleri şeyi" temsil ettiğini açıklayan Salcamayhua, Huascar oval biçimin yerine Güneş'in imgesini koymadan önce duvarın neye benzediğini göstermek amacıyla kocaman bir eskiz çizmiştir. Salcamayhua'yı ve başkalarını çizimlerin manası hakkında sorgulayan Avila'lı Francisco sayesinde bu eskiz kaybolmadan bize ulaşmıştır. Francisco ayrıca bu eskizin üstüne ve çevresine imgeleri açıklayan kavram ve fikirleri yerlilerin Kişe ve Aymara dilinde ve de kendi Kastilya İspanyolcasıyla karalamıştı. Düşülen bu notlar temizlendiğinde (Şekil 86) (dipteki uzun çapraz çizgili nesne olan) sunağın üstünde neyin yer aldığına dair net bir tabloya ulaşırız: alt kısımda yeryüzü sembolleri (insanlar, bir hayvan, bir nehir, dağlar, bir göl vb.) ve üst kısımda göksel semboller (Güneş, Ay, yıldız-

Şekil 86

lar, şu bilmecemsi oval vs.).

Tekil sembollerin yorumlanması bakımından aynı fikirde olanlar kadar hiç uyuşmayanlar da olmasına rağmen kutsal duvarın genel anlamı bakımından tüm bilginler aynı fikirdedir. Markham üst kısımda "kadim Peru'nun sembolik kozmogonisi ve astronomisine ilişkin gerçek bir anahtar olan bir yıldız haritası" görürken sivri çatılı üzgenimsi ucun "gökyüzü" anlamına gelen bir hiyeroglif olduğunu düşünüyordu. S. K. Lothrop [*Inca Treasure* (İnka Hazinesi)] ise büyük sunağın üstündeki imgelerin "gök ve yerin, Güneş ve Ay'ın, ilk Erkek ve Kadın'ın yaratılışlarıyla ilgili bir kozmogonik masalı oluşturdukları"nı belirtmiştir. Tıpkı Salcamayhua'nın gösterdiği gibi hepsi de bunun "putperestlerin düşündükleri şeyi" yani onların dinsel inançları ve efsanevi masallarının toplamını, Gök ve Yer ve bunlar arasındaki bağlantıyı anlatan destanı temsil ettiği konusunda hemfikirdiler.

Bu göksel imgeler topluluğu altın oval plakanın iki yanında

duran Güneş'i ve Ay'ı ve ovalin üstünde ve altında duran gök cismi gruplarını açıkça göstermektedir. İki yanda duran yıldız sembollerinin Güneş ve Ay'ı gösterdikleri, yerli dilinde yazılmış *İnti* (Güneş) ve *Quilla* (Ay) notlarıyla ve üstlerine çizilen şu bildik yüzlerle de netleştirilmiştir.

Güneş böyle resmedildiğine göre ortadaki imge, yani büyük oval neyi temsil ediyordu acaba? Bu sembole İnka dönemlerinde Güneş ile yer değiştirerek tapıldığını ve hürmet edildiğini tarif eden hikayeler vardır. Kimliği ise *"İlla Ticci Uuiracocha, Pachac Acachi. Quiere decir imagen del Hacedor del cielo y de la tierra"* ibaresiyle açıkça izah edilmektedir. Tercüme edersek "İlla Ticci Uuiracocha, Her Şeyin Oluşturucusu, yani şu demek, Gök ve Yer'i Yaratanın imgesi."

Peki ama Viracocha niçin bir oval ile betimlenmişti?

Konuyla ilgili önde gelen araştırmacılardan biri olan R. Lehmann-Nitsche [*Coricancha: El Templo del Sol en el Cuzco y las Imagenes de su Altar Mayor* (Coricancha: Cuzco'daki Güneş Tapınağı ve Aynı Tapınakta Bulunan Büyük Altardaki Tasvirler/Resimler)] oval şeklin Yunan efsanelerinde, Hint dininde ve "hatta Kitabı Mukaddes'in Yaratılış bölümünde" yankılanan teogonik bir fikir olan "Kozmik Yumurta"yı temsil ettiği teorisini geliştirdi. Bu "ayrıntıları beyaz yazarlar tarafından kavranamamış olan en eski teogoni"dir. Hint-Avrupa ilahı Mitra'nın tapınaklarında zodyaktaki burçların çevrelediği bir yumurta olarak temsil edilmiştir. "Belki bir gün yerlileri araştıran bilim adamları Viracocha kültü ve ayrıntıları, yedi gözlü Brahma ve İsrailoğullarının Yahve'si arasındaki benzerlikleri göreceklerdir... Klasik antik çağda ve Orfik kültte Mistik Yumurtanın kutsal imgeleri bulunmaktaydı; Cuzco'daki büyük tapınakta da niçin aynısı olmasın?"

Lehmann-Nitsche Kozmik Yumurtayı bu sıra dışı oval biçimin kullanılmasının tek açıklaması olarak görmekteydi çünkü bir yumurtanın dış hatlarına benzemesinden ayrı olarak (çizmesi veya doğru biçimde kalıbını çıkartması zor olan) elips şekli Yeryüzünde doğal olarak bulunmamaktadır. Ama o da diğerle-

ri de bu elips şeklin üstüne (alt kısmında) bir yıldız sembolünün çizildiği olgusunu görmezden gelmişler görünüyor. Sanki elips veya oval şekil (yukarıdaki beş ve aşağıdaki dört şeklin yanı sıra) bir başka gök cismiyle ilişkili gibidir; bize doğada bulunan, yani Yerkürede değil de göklerde bulunan "oval"i anlatmaktadır: Bu bir gezegenin güneş çevresindeki yörüngesinin doğal kıvrımıdır. Bunun Güneş Sistemimizdeki bir gezegenin yörüngesi olduğunu önermekteyiz.

Kutsal duvarın betimlediği şeyin uzak ya da gizemli takımyıldızlar değil Güneş, Ay ve on gezegeniyle toplam on iki üyesi olan kendi Güneş Sistemimiz olduğu sonucuna varmalıyız. Güneş Sistemimizdeki gezegenlerin iki gruba bölünmüş olduğunu görüyoruz. Bizim bakış açımıza göre bunlar uzakta kalan beş dış gezegendir: (dışarıdan içeriye doğru) Plüton, Neptün, Uranüs, Satürn ve Jüpiter. Alttaki veya daha yakın olan grup dört iç gezegeni temsil etmektedir: Mars, Yerküre, Venüs, Merkür. Bu iki grup Güneş Sisteminin on ikinci üyesinin geniş elips biçimli yörüngesiyle birbirinden ayrılmıştır. İnkalara için bu göksel Viracocha'yı temsil ediyordu.

Bunun Sümerlerin güneş sistemimizle ilgili görüşlerinin tam olarak aynısı olduğunu görmek bizi şaşırtmalı mı?

Betimlemelerde gökten yeryüzüne doğru alçalmaktayken duvarın sağında yıldızlı bir gök ve solunda ise bulutlar gösterilmiştir. Bilginler (parlak yıldızlı göklerin) "yaz" ve "kış bulutları" şeklinde düşülmüş ilk notalara aynen katılmaktadırlar. Mevsimlerin yaratıcı eylemin parçaları olduğunu düşünecek olursak bu İnka betimlemesi yine Yakın Doğu modelini izlemektedir. Yerkürenin (mevsimlere sebep olan) eğimi, Sümer'de Nibiru'ya ve Babil'de Marduk'a atfedilirdi. Bu kavram, Kitabı Mukaddes'te Rab'bi ilahi söyleyen mezmur yazarının "Yazı da kışı da yaratan sensin" sözlerinde de yankılanıyordu.

"Yaz"ın altında bir yıldız sembolü görünmektedir, "kış"ın altında ise vahşi bir hayvan. Bu imgelerin bu mevsimlerle (güney yarımkürede) ilişkili olan takımyıldızları, kış için kullanılanın Aslan burcunu temsil ettiği konusunda genel bir fikirbirliği var-

dır. Bu olgu pek çok açıdan şaşırtıcıdır. Birincisi, Güney Amerika'da hiç aslan olmadığı için. İkincisi, takvim Sümer'de M.Ö. dördüncü binyılda başladığında yaz gündönümü Güneş tam Aslan (Sümerce UR.GULA) takımyıldızını arkasına alarak görünmüş olduğu için. Ama yılın o zamanında güney yarımkürede kış sürmekteydi. Demek ki İnka betimlemesi yalnızca on iki burcun takımyıldızları fikrini değil, ayrıca onların Mezopotamya'daki mevsimsel sıralamasını da ödünç almıştı!

Şimdi tıpkı *Enuma Eliş* ve Kitabı Mukaddes'teki Yaratılış Kitabı gibi yaratılış hikayelerini gökten Yeryüzüne indiren sembollere geliyoruz: İlk Erkek ve Kadın, *Aden* Bahçesi, büyük bir nehir, bir yılan, dağlar, kutsal bir göl. Lehman-Nitsche'nin sözleriyle İnkavari bir "dünya panoraması". And Dağlarının Resimli Kutsal Kitabı, demek daha doğru olurdu.

Benzetme yalnızca mecazi değil, hakikidir de. Resimli kompozisyonun bu kısmındaki ögeler (duvarın sağındaki) yılan ve (duvarın solundaki) Hayat Ağacı ile birlikte Adem ve Havva'ya dair Mezopotamya ve kutsal kitap hikayelerini resimlemekte pekala kullanılabilirdi. Sümerce E.DİN (*Aden* kelimesi buradan gelir) kuzeydeki yüksek dağlardan çıkan büyük Fırat nehrinin vadisiydi. Bu coğrafya duvarın sağ kısmında, "Pacha Mama", yani Dünya Ana notuyla Yerküreyi temsil eden bir kürenin olduğu yerde açıkça betimlenmiştir. Hatta Tufan ile ilgili Yakın Doğu hikayelerinde yer alan Gökkuşağı bile burada gösterilmektedir.

(Pacha Mama ile işaretlenen küre veya dairenin Yerküreyi temsil ettiği herkesce kabul görmekteyse de hiç kimse durup İnkaların Yerkürenin yuvarlak olduğunu nasıl bildiklerini düşünmemiştir. Halbuki Sümerler bu gerçeğin farkındaydılar ve Yerküreyi ve diğer tüm gezegenleri buna göre betimlemekteydiler.)

Yerküre sembolünün altındaki yedi nokta bilginlere sayısız sorun çıkartmıştır. Kadim halkların Pleiades'i yedi yıldız olarak kavradıklarını gibi hatalı bir fikre tutunan bazıları bu sembolün Boğa takımyıldızının o kısmını temsil ettiğini önermişlerdir. Ama öyle olsa bu sembol panelin üst, göksel kısmında olurdu

alt kısmında değil. Lehman-Nitsche ve başkaları ise bu yedi sembolünü "en büyük tanrının yedi gözü" olarak yorumlamışlardır. Ama yedi noktanın, yedi sayısının Sümerlerin gezegenleri sayarken Yerküreye atfettikleri sayı olduğunu daha önce göstermiştik. Dolayısıyla "yedi" sembolü Dünya küresinin adı olarak tam olarak olması gerektiği yerdedir.

Kutsal duvardaki son imge bir su yoluyla daha küçük bir su alanına bağlanmış büyük bir göldür. Üstündeki notta "Mama Cocha", yani Su Ana yazmaktadır. Bunun And Dağlarının kutsal gölü olan Titicaca Gölünü temsil ettiğinde herkes aynı fikirdedir. İnkalar bunu betimleyerek Yaratılış hikayesini Gökten Yere ve Aden Bahçesinden de And Dağlarına taşımışlardır.

Lehman-Nitsche "bu insanı yerden alıp yıldızlara taşıyor" derken Büyük Sunağın üstündeki bu bileşik betimlemenin anlamını ve mesajını özetlemekteydi. Bu betimlemenin İnkaları Dünya'nın diğer tarafına taşıması da aynı şekilde şaşırtıcıdır.

- 9 -

KAYBEDİLEN VE BULUNAN ŞEHİRLER

Yaratılış hikayesinin orijinal Mezopotamya versiyonunun bir İnka tapınağının Kutsalların Kutsalı bölümünde keşfedilmesi bir sürü soru doğurmaktadır. En bariz olan birinci soru, Nasıl'dır: İnkalar bu hikayeleri sadece dünya çapında bilinegeldikleri haliyle (ilk çiftin yaratılışı, Tufan) değil Güneş Sisteminin tamamına ve Nibiru'nun yörüngesine ilişkin bilgi de dahil Yaratılış Destanını izleyen bir tarzda nasıl öğrenmişlerdi?

Olası cevaplardan biri İnkaların bu bilgiye hatırlanamayacak kadar uzun zamanlar öncesinden sahip oldukları ve beraberlerinde And Dağlarına getirdikleridir. Diğer olasılık ise bunları bu topraklarda karşılaştıkları başkalarından duymuş olmalarıdır.

Kadim Yakın Doğu'da bulunanların aksine yazılı kayıtların olmadığı bu durumda bu cevaplardan birini seçmek bir dereceye kadar başka bir sorunun nasıl cevaplanacağına bağlıdır: İnkalar gerçekte kimlerdi?

Salcamayhua'nun *Relacion* (İlişki) adlı eseri İnkaların devlet propagandası uygulamasının iyi bir örneğini içerir: Zapt ettikleri halkın, ilk İnkanın kutsal Titicaca Gölünden daha yeni çıkmış, orijinal "Güneşin Oğlu" olduğuna inanmalarını sağlamak için, ilk İnka hükümdarı İnka Rocca'ya saygıdeğer *Manco Capac*

adının atfedilmesi. Aslında İnka hanedanlığı bu kutsal başlangıçtan yaklaşık 3.500 yıl kadar sonra başlamıştır. Ayrıca İnkaların konuştuğu dil And Dağlarının orta ve kuzey kısımlarındaki halkların dili olan Kişeyken, Titicaca Gölünün dağlık bölgelerindeki halk Aymara konuşmaktadır. Bu ve diğer düşünceler bilginlerin, İnkaların çok daha sonraları doğudan gelip büyük Amazon ovasının sınırındaki Cuzco vadisinde yerleşen bir halk olduklarını düşünmelerine yol açmıştır.

Elbette bu İnkaların Yakın Doğu kökenli ya da bağlantılı olabilmelerini engellemez. Dikkatler Yüksek Sunağın üstündeki duvardaki betimlemeye odaklandığında tanrılarının imgelerini yapan, idollerini türbelere ve tapınaklara yerleştiren bir halkın ortasındayken nasıl olup da büyük İnka tapınağında veya diğer herhangi bir İnka türbesinde hiçbir idolün bulunmadığını hiç kimse merak etmemiştir.

Tarihçiler bazı kutlamalar sırasında bir "idol"ün taşındığını belirtmişlerdir ama bu Manco Capac'ın bir imgesidir bir tanrının değil. Ayrıca belirli kutsal bir günde bir rahibin uzak bir dağa gidip tanrının orada duran büyük bir heykelinin önünde bir kurban kestiğini de anlatırlar. Ama dağ ve üstündeki tanrı heykeli İnka öncesi zamanlardandı ve bu gönderme pekala (daha önce sözünü ettiğimiz) Pachacamac'ın kıyıdaki tapınağı olabilirdi.

İlginç olan bu iki adetin de kutsal kitabın İsrailoğullarının Mısır'dan Çıkışının anlatıldığı kısmındaki emirlerle uyumlu olmasıdır. Put yapma ve putlara tapmanın yasaklanması On Emir'in içindedir. Ve Kefaret Gününün arifesinde bir rahip çölde bir "günah keçisi" kurban etmelidir. İnkaların olayları hatırlamak üzere kullandıkları, farklı konumlarda düğümleriyle farklı renklerde ama yünden olması gereken iplikler olan *quipoların* Rab'bin emirlerini hatırlamaları için İsrailoğullarına giysilerine tuttırmaları emredilen *tzitzite*, (bir mavi ipliğin kenarındaki saçaklar) yapılış ve amaç bakımından ne kadar benzediğini de hiç kimse işaret etmemiştir. Ayrıca ardıllık kuralları meselesi vardır; yasal varis üvey kız kardeşten doğan erkek evlattır. Bu, İbran atalar tarafından izlenen bir Sümer adetiydi. Ve de İn-

ka kraliyet ailesinde sünnet adeti vardı.

Perulu arkeologlar Peru'nun Amazon eyaletlerinde, özellikle Utcubamba ve Maranon nehirleri vadilerinde, aralarında taştan inşa edilme şehirlerin bariz kalıntıları da olan çok ilginç bulguları bildirmişlerdir. Bunların tropik kuşaktaki "kayıp şehirler" oldukları şüphesizdir ama bazı durumlarda açıklanan keşifler aslında bilinen alanlara yapılmış keşif seferleridir. Bunlardan biri 1985'te Gran Patajen'den gelen bir gazete manşetinin konusuydu, burası aslında yirmi yıl önce Perulu arkeolog F. Kauffmann-Doig ve Amerikalı Gene Savoy tarafından ziyaret edilmişti. Sınırın Brezilya tarafında "piramitler"in havadan gözlemlendiğine, Akakor gibi kayıp şehirlere dair raporlar ve sayısız hazineleri saklayan harabelere ilişkin yerli hikayeleri mevcuttur. Rio de Janerio'daki ulusal arşivdeki bir belge Avrupalılar tarafından 1591'de Amazon ormanında görülen bir kayıp şehre dair on sekizinci yüzyılda düzenlendiği iddia edilen bir rapordur; belgede, orada bir yazıtın bulunduğu bile anlatılmaktadır. Vahşi ormanda gizemli bir şekilde kayboluşu popüler bilim makalelerinde hala konu edilen Albay Percy Fawcett'in keşif seferine çıkmasının başlıca nedeni bu belgeydi.

Elbette bu sözlerimiz Amazon havzasında Güney Amerika'nın bir ucundan diğerine, Guiana/Venezuela'dan Ekvador/Peru'ya dek giden bir iz oluşturan hiçbir kadim harabe yok anlamına gelmiyor. Humboldt'un kıtanın bir ucundan öbürüne yaptığı yolculuklardan bildirdiği bir geleneğe göre Venezuela'da karaya çıkıp karanın iç kısımlarına ilerleyen bir halktan söz edilmektedir; Cuzco vadisindeki başlıca nehir olan Urubamba Amazon'un kollarından biridir sadece. Resmi Brezilya ekipleri pek çok yeri ziyaret etmişler (ancak sürekli kazılar yürütmemişlerdir). Amazon'un ağzına yakın bir alanda (İbrahim peygamberin doğduğu yere Sümer dilinde verilen ad) Ur şehrinin pişme toprak kavanozlarındaki tasarımlardan birini andıran oyulma desenlerle süslenmiş çömlek vazolar bulunmuştur. Pacoval denilen bir adacık, üstünde yer alan (kazı yapılmamış) birkaç höyük için yapay yollarla oluşturulmuş görünmektedir. L. Netto'nun

Investigacioes sobre a Archeologia Braziliera (Brezilya Arkeolojisi Üzerine Araştırmalar) adlı kitabında yazdıklarına göre benzer şekilde süslenmiş "üstün kaliteden" ayaklı ve düz vazolar Amazon'un üst kısımlarında da bulunmuştur. Biz And Dağları bölgesini Atlantik okyanusuna bağlayan eşit derecede önemli bir rotanın daha güneyde de mevcut olmuş olduğuna inanıyoruz.

Yine de İnkaların bizzat bu yönden geldikleri kesin değildir. Atalarına ilişkin hikayelerin bir versiyonu onların başlangıcını denizden Peru kıyılarına çıkışa bağlamaktadır. Dilleri olan Kişe hem kelime anlamları hem de lehçe bakımından Uzak Doğulu benzerlikler içermektedir. Ve İnkaların Amerikan yerlisi ırkından, yani insanoğlunun cesaret edip Kayin'in soyundan geldiğini önerdiğimiz dördüncü dalına ait oldukları açıktır. (Kitabı Mukkades ile ilgili uzmanlığımızdan haberdar olan bir rehber Cuzco'da bize *İn-ka* kelimesinin hecelerin yerini değiştirip *Kay-İn* kelimesinden türetilmiş olup olmadığını sormuştu. İnsan merak ediyor!)

Eldeki kanıtların Nibiru ve oradan Yeryüzüne gelen Anunnakilere, on ikiler panteonuna dair bilgiler de dahil Yakın Doğulu hikayeler ve inançların İnkaların ataları tarafından denizin öte yakasından getirilmiş olduğunu işaret ettiğine inanıyoruz. Bu olay Kadim İmparatorluk günlerinde olmuştu; bu hikayeleri ve inançları getirenler de Denizin Öte Yakasından Gelen Yabancılardılar ama bunların Orta Amerika'ya benzer hikayeleri, inançları ve uygarlığı getirenlerle aynı kişiler olmaları şart değildir.

Şu ana dek sağladığımız tüm olgulara ve kanıtlara ek olarak gelin şimdi Izapa'ya, Pasifik kıyısında Meksika ve Guetamala'nın buluştuğu, Olmeklerin ve Mayaların birarada bulundukları yere yakın bir alana dönelim. Pasifik kıyısı boyunca Kuzey veya Orta Amerika'daki en büyük yer olduğu hayli geç kabul edilmiş olan Izapa (karbon tarihlendirme ile doğrulanan bir tarih olan) M.Ö. 1500'den M.S. 1000'e dek 2.500 yıllık sürekli yerleşim gören bir yerdir. Burada da adetten olan piramitler ve oyun kortları vardı ama arkeologları en çok yontma taş anıtlarıyla şaşırtmıştır. Bu yontuların tarzı, hayal gücü, mitsel içeriği

ve sanatsal mükemmelliği "Izapan stili" olarak anılmaya başladı ve bu stilin Meksika ve Guetamala'nın Pasifiğe bakan yamaçları boyunca uzanan diğer yerlere yayılan stilin kaynağı olduğu artık kabul edilmiştir. Bu, Erken ve Orta Dönem Klasik Öncesi Olmeklere ait olan sanattı, yer el değiştirince Mayalar tarafından da benimsenmişti.

Brigham Young Üniversitesinin Yeni Dünya Arkeoloji Vakfından gelen ve bu alanın kazılmasına ve incelenmesine on yıllarını adayan arkeologlar burasının kurulduğu sıradaki gündönümlerine göre yönlendirilmiş ve hatta çeşitli anıtlarının "gezegen hareketleri ile kasten aynı çizgide" olacak şekilde yerleştirilmiş olduğuna dair hiçbir şüphe duymamaktadırlar [V. G. Norman, *Izapa Sculpture* (Izapa Heykelciliği)]. Tarihsel konularla iç içe geçmiş dinsel, kozmolojik ve mitsel temalar taş yontularda ifade edilmiştir. Kanatlı ilahların pek çok ve çeşitli betimlemelerinden birini daha önce görmüştük (Şekil 51b). Özellikle ilginç olanı yüzeyi 3 m^2 kadar olan ve büyük bir taş sunağa bitişik halde bulunan ve arkeologların Izapa Steli 5 adını verdikleri büyük bir oyma taştır. Üstündeki karmaşık sahne (Şekil 87) çeşitli bilginlerce bir nehrin yanında büyüyen bir Hayat Ağacında "insanlığın yaratılışı" ile ilgili "fantastik bir görsel mit" olarak ta-

Şekil 87

nımlanmaktadır. Mitsel-tarihsel hikaye (stele bakan kişinin) solunda oturan yaşlı, sakallı bir adam tarafından anlatılır ve sağda Mayalara benzeyen bir adam tarafından yeniden anlatılır.

Bu sahne insan figürleri yanı sıra çeşitli bitkilerle, kuşlarla ve balıklarla da doludur. İnsanları temsil eden ortadaki figürün yüzleri ve ayaklarının Amerika kıtasında hiç bilinmeyen bir hayvan olan fil yüzü ve ayakları olması ilginçtir. Soldaki figür miğferli bir Olmek erkeğiyle ilişkili halde gösterilmiştir ve bu durum devasa taş başların betimledikleri Olmeklerin Afrikalılar olduklarına ilişkin çıkarımımızı güçlendirmektedir.

Panel sol kısmı büyütüldüğünde (Şekil 88a) son derece önemli ipuçları olduğunu düşündüğümüz ayrıntılar ortaya çıkarmaktadır. Sakallı adam hikayesini üstünde göbek bağı kesicisi sembolü olan bir sunağın üstünden eğilerek anlatmaktadır; Enki'nin insanı oluşturmasına yardım etmiş olan Sümer tanrıçası Ninti'nin silindir mühürlerde veya anıtlarda özdeşleştirildiği semboldür bu (Şekil 88b). Yer tanrılar arasında bölüştürüldüğünde ona Sina yarımadasının, yani Mısırlıların o çok sevdikleri mavi-yeşil türkuaz taşının kaynağı olan yerin hükümdarlığı verilmişti; Mısırlılar ona Hathor dediler ve onu şu İnsanın yaratılışı sahnesindeki gibi (Şekil 88c) inek boynuzlarıyla

Şekil 88

betimlediler. Bu "tesadüfler" Izapa stelinin İnsanın Yaratılışına ve Aden Bahçesine dair Eski Dünya hikayelerinden başkasını resmetmediği şeklindeki çıkarımımızı güçlendirmekteler.

Ve son olarak da panelin alt kısmında akan bir nehrin yanıbaşındaki piramitlerin, Nil kenarındaki Gize'deki piramitler gibi düz yüzleri olan piramitler olarak resimlendiğini görürüz. Binlerce yıllık bu paneli tekrar tekrar inceledikçe "bir resim bin söze bedel" deyişine katılmak zorunda kalıyor insan.

Efsaneler ve arekolojik kanıtlar Olmeklerin ve Sakallı Olanların okyanusun kıyısında durmadıklarını, Orta Amerika'nın güneylerine ve Güney Amerika'nın kuzey topraklarına doğru ilerlediklerini işaret etmektedir. Karayoluyla ilerlemiş olmalıydılar, karanın iç kısımlarındaki alanlarda mevcudiyetlerine ilişkin izler bırakmış oldukları kesindir. Büyük bir olasılıkla güneye daha kolay yoldan, sandallarla yolculuk etmiş olmalıydılar.

And Dağlarının ekvatoral ve kuzey bölgelerinde anlatılan efsanelerde yerliler (örneğin Naymlap) denizden yalnızca atalarının gelişlerini değil, "devler"in de iki kez denizden gelmiş olduklarını hatırlamaktadırlar. Bunlardan biri kadim imparatorluk döneminde ve diğeri ise Mochica zamanında meydana gelmişti. Cieza de Leon ikinciyi şöyle tarif etmiştir: "Büyük gemiler kadar büyük sazlardan yapılma sandallarıyla bir grup adam kıyıya yanaştı; boyları öyle uzundu ki dizlerinden aşağıya olan yükseklik sıradan bir insanın tüm boyuna denk geliyordu." Yanlarında kayaları oyup kuyular açtıkları metal aletler vardı ama yiyecek için yerlilerin erzaklarını yağmalıyorlardı. Ayrıca yerlilerin kadınlarına da zorla sahip oldular çünkü gelen bu grup içinde hiç kadın yoktu. Mochicalar kendilerini esir eden bu devleri çanak çömlekleri üstünde yüzlerini siyaha boyayarak (Şekil 89) resmettiler, Mochicaları ise beyaza boyuyorlardı. Mochica kalıntıları arasında beyaz sakallı daha yaşlı adamların kilden betimlemeleri de bulunmuştur.

Bu istenmeyen ziyaretçilerin M.Ö. 400'lerde Orta Amerika'daki isyanlardan kaçmakta olan Olmekler ve yanlarındaki

Şekil 89

sakallı Yakın Doğulular olduklarını tahmin ediyoruz. Bunlar Orta Amerika'dan daha aşağılara, Güney Amerika'nın ekvatoral topraklarına geçerlerken arkalarında ürküntüyle karışık saygıdan oluşan bir iz bırakmışlardır. Pasifik kıyılarının ekvatoral bölgelerine yapılan arkeolojik seferlerde bu korku dolu dönemden kaynaklanan bilmecemsi monolitler bulunmuştur. George C. Heye başkanlığındaki keşif seferi Ekvador'da insana benzeyen simaları olan ama sanki vahşi jaguarlarmışcasına azı dişleri gösterilmiş bu devasa taş başlardan bulmuştur. Bir başka keşif seferinde ise Kolombiya sınırına daha yakın bir yer olan San Augustin'de bulunan ve bazen araçlar veya silahlar tutan devleri betimleyen taş heykellerin simaları Afrikalı Olmekleri andırmaktadır (Şekil 90a ve 90b).

Bu bölgelerde yine insanın nasıl yaratıldığına, bir Tufana ve yıllık vergisinin altınla ödenmesini talep eden bir yılan tanrıya ilişkin anlatılan efsanelerin kaynağı pekala bu istilacılar olabilir. İspanyollar tarafından kayda geçirilen törenlerden biri kırmızılar giyinmiş on iki adamın yaptığı bir tören dansıydı, dans El Dorado efsanesiyle bağlantılı olan bir gölün kıyısında gerçekleştiriliyordu.

Şekil 90

Ekvatoral bölgenin yerlileri çok büyük önem taşıyan ve önemli bir ipucu oluşturan on iki adet tanrıyı içeren bir panteona tapmaktaydılar. Bunların başında Yaratılış Tanrısı, Kötü Tanrı ve Ana Tanrıça adı verilen bir üçlü vardı ve panteona Ay, Güneş ve Yağmur-Gök Gürültüsü de dahildi. İlahların adları bölgeden bölgeye değişmekte ama göksel bağlantısı aynı kalmaktaydı. Kulağa garip gelen isimler arasından ikisi iyice öne çıkmaktadır. Panteonun başındaki tanrıya Chibcha lehçesinde *Abira* denmekteydi; bu isim Güçlü, Kudretli anlamında gelen Mezopotamya unvanı *Abir*'e şaşılacak derecede benzemektedir. "Si" veya "Sian" diye adlandırılan Ay Tanrısı ise belirtmiş olduğumuz gibi, Mezopotamya'da bu ilaha verilen *Sin* adıyla benzerdir.

Bu Güney Amerikalı yerlilerin panteonu akla kaçınılmaz olarak kadim Yakın Doğu ve Doğu Akdeniz'in pantonunu, yani

Yunanlıların ve Mısırlıların, Hititlerin ve Kenanlıların ve Fenikelilerin, Asurların ve Babillilerin ve tüm diğerlerinin tanrılarını ve mitolojilerini elde ettikleri halkın, yani en başta, her şeyin başladığı noktada olan güney Mezopotamya'daki Sümerlerin panteonunu getirmektedir.

Sümer panteonunun başında on iki ilahtan oluşan "Olimpos Meclisi" vardı ve bu üstün tanrıların her birinin bir gök cismi karşılığı olmalıydı, yani güneş sisteminin bir üyesi bunlardan birine karşılık gelmekteydi. Aslına tanrıların ve onların gezegenlerinin isimleri (gezegenin veya tanrının vasıflarını tarif etmek için birçok unvan kullanıldığı zamanlar haricinde) bir ve aynıydı. Panteonun başında Nibiru'nun hükümarı ANU vardı; bu isim "Gök/Cennet" ile eşanlamlıydı çünkü tanrı Nibiru'da oturmaktaydı. Yine on ikiler meclisinin üyesi olan eşine ANTU denirdi. Bu grubun içinde ANU'nun başta gelen iki oğlu vardı: Anu'nun ilk doğan ama Antu'dan olmayan oğlu E.A ("Evi Suda Olan") ve Anu'nun üvey kız kardeşi olan Antu'dan doğduğu için Yasal Varisi olan EN.LİL ("Emirler Efendisi"). Ea'ya Sümer metinlerinde EN.Kİ ("Yeryüzü Efendisi") deniyordu çünkü Nibiru'dan Yeryüzüne gelen Anunnakilerin ilk uçuş görevini yönetmiş ve onların Yeryüzündeki ilk kolonilerini E.DİN'de ("Dürüst Olanların Evi"), yani kutsal kitaplarda geçen Aden'de kurmuş olan oydu.

Enki'nin görevi altın elde etmekti ve Yeryüzü bunun için yegane kaynaktı. Amaç süslenmek veya caka satmak değildi; Nibiru'nun atmosferini gezegenin stratosferine altın tozu serperek kurtarmayı amaçlıyorlardı. Sümer metinlerinde (ve *12. Gezegen*'de, ayrıca *Dünya Tarihçesi*'nin diğer kitaplarında tarafımızdan da) anlatıldığı gibi Enki'nin kullandığı altın çıkartma yöntemlerinin tatmin edici olmadığı anlaşıldığında komutayı devralması için Enlil Yeryüzüne yollanmıştı. Bu iki üvey kardeş ve onların soyları arasında başlayıp süren bir kan davasının temelini oluşturan işte buydu; bu kan davası Tanrıların Savaşlarına yol açmış ve onların kız kardeşi olan (o andan sonra Ninharsag olarak bilinen) Ninti tarafından düzenlenen bir barış anlaşmasıyla sona ermişti. Artık meskun olan Yeryüzü savaşan klanlar

arasında bölünmüştü. Enlil'in üç oğlu olan Ninurta, Sin ve Adad ile Sin'in ikiz çocukları olan Şamaş (Güneş) ve İştar'a (Venüs) Şem ve Yafet topraklarını, yani Samiler ve Hint-Avrupalıların yaşadığı topraklar verilmişti: Sin (Ay) Mezopotamya ovasının, Ninurta ("Enlil'in Savaşçısı", Mars) Elam ve Asur'un dağlık bölgelerinin, Adad ("Gök Gümbürdeten", Merkür) Küçük Asya (Hititler ülkesi) ve Lübnan'ın yönetimini aldı. İştar'a İndüs Vadisi uygarlığının tanrıçalığı bahşedildi; Şamaş'a Sina yarımadasındaki uzay limanının komutası verildi.

İtirazlarlara rağmen yapılan bu paylaştırma Enki'ye ve oğullarına Ham topraklarını, yani Afrika'nın kahverengi/siyah halklarının yaşadığı yerleri vermişti: Nil Vadisi uygarlığı, Güney ve Batı Afrika'nın altın madenleri; bu çok önemli ve sevgiyle anılan bir ödüldü. Büyük bir bilim adamı ve metalürji uzmanı olan Enki'nin Mısır dilindeki adı *Ptah* idi (Yunanlılar tarafından *Hephaestus*, Romalılar tarafından da *Vulkan* şeklinde çevrilen "Geliştirici" anlamındaki unvan). Enki kıtayı oğulları arasında paylaştırmıştı; aralarında ilk doğan ve Mısırlıların *Ra* dedikleri MAR.DUK ("Parlak Tepenin Oğlu") ve astronomi, matematik ve piramit inşaatı da dahil olmak üzere gizli bilgilerin tanrısı olan ve Mısırlıların *Thoth* (Yunanlıların ise Hermes) dedikleri NİN.GİŞ.ZİDA ("Hayat Ağacının Efendisi") vardı.

Afrikalı Olmekleri ve sakallı Yakın Doğuluları dünyanın öbür tarafında sevk eden bu panteonun bahşettiği bilgiler, Yeryüzüne inen tanrıların ihtiyaçları ve Thot'un önderliğiydi.

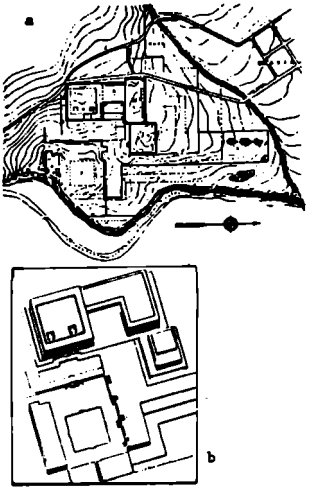
Binlerce yıl sonra İspanyolların da aynı deniz akıntılarının yardımıyla gelecekleri gibi, Körfez kıyısından Orta Amerika'ya çıkıp Orta Amerika berzahını yine İspanyolların aynı coğrafya gereği yapacak oldukları gibi en dar yerinden geçerek Orta Amerika'nın Pasifik kıyısı boyunca güneye doğru yelken açarak Amerika kıtasının merkezine ve ötesine yol aldılar.

Çünkü İspanyollar zamanında da onun öncesinde de altın oradaydı.

İnkalardan, Chimulardan ve Mochicalardan önce kuzey Peru ile Amazon kıyısı ve çukuru arasında uzanan dağlarda bil-

ginlerin *Chavin* diye adlandırdığı bir kültür yaşamaktaydı. Buranın ilk kaşiflerinden olan Julio C. Tello [*Chavin* (Chavinler) ve diğer kitapları] buna "And Dağları uygarlığının matrisi" demiştir. Bu uygarlık bizi en azından M.Ö. 1500'lere götürmektedir ve aynı dönemde Meksika'daki Olmek uygarlığı gibi bu da aniden ve daha öncesine dair aşamalı bir gelişme olmaksızın ortaya çıkıvermişti.

Yeni buluntular keşfedildikçe boyutları sürekli olarak genişleyen çok geniş bir alanı kaplayan Chavin Kültürü, Chavin köyü yakınlarındaki (adı buradan gelmektedir) Chavin de Huatar denilen bir mekanda odaklanmış görünmektedir. And Dağlarının Cordillera Blanca denilen kuzeybatı sırasında üç bin metre yükseklikte konumlanmıştır. Maranon nehrinin ayaklarının bir üçgen oluşturdukları bir dağlık vadide 27.871 m^2 bir alan düzleştirilmiş, teraslanmış ve mekanın dış hatlarını ve coğrafi şeklini da dikkate alan (Şekil 91a) önceden tasarlanmış bir plana göre dikkatle ve özenle yerleştirilmiş karmaşık yapıların inşaası için uygun hale getirilmiştir. Yapılar ve meydanlar kesin hatlı dikdörtgenler ve kareler oluşturmakla kalmazlar, ayrıca ana ek-

Şekil 91

seni doğu-batı olan ana yönler üzerinde özenle hizalanmışlardır. Üç ana bina onları yükselten ve yüz elli metre kadar uzanan dıştaki batı duvarına sırtlarını yaslayan teraslar üzerine inşa edilmişlerdir. On iki metre yüksekliğindeki duvar yalnızca doğuda akan nehir tarafında açık bırakacak şekilde bu yapı kompleksini üç yandan kapatmaktaydı anlaşılan.

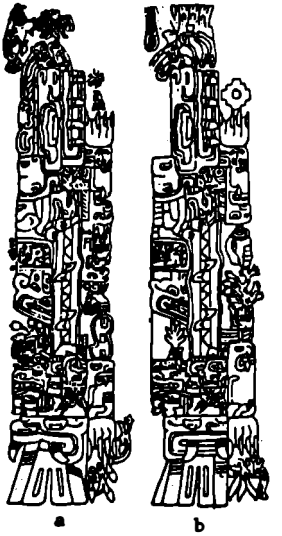
Yetmiş iki metreye yetmiş beş metre ölçülen ve en azından üç kattan oluşan (bir ressamın kuş bakışı çizimle rekonstrüksiyonu için bkz. Şekil 91b) en büyük bina güneybatı köşesindeydi. Güzelce biçimlenmiş ama işlenmemiş taş bloklardan düzenli ve düzgün sıralar halinde örülmüştü. Geride kalan bazı taşlardan anlaşıldığına göre dış duvarlar düzgün, mermere benzer taş dilimleriyle örtülüydü; bazılarının üstüne oyulmuş süsler hala durmaktadır. Doğudaki bir terastan başlayıp ana binaya doğru bakan etkileyici bir kapıya dek giden anıtsal merdivenler yükselir; kapının iki yanında Güney Amerika'daki en sıra dışı görüntü olan iki silindir sütun bitişiklerindeki dikey taş boklarla birlikte tek bir monolitten yapılma dokuz metrelik yatay lentoyu desteklemektedir. Daha yukarıda, anıtsal boyuttaki çifte merdivenler yapının en tepesine çıkmaktadır. Bu merdiven büyük Mısır piramitlerini andıran mükemmelce kesilip biçimlendirilmiş taşlardan yapılmıştır. Bu iki merdiven binanın tepesine dek çıkarlar ve arkeologlar burada iki kule bulmuşlardır; en üst platformun geri kalanı inşa edilmeden kalmış görünmektedir.

Bu binanın üstüne inşa edildiği platformun bir kısmını oluşturan doğu terasından başlayan tören merdivenleriyle alçakta yer alan bir meydana ulaşılır; bu meydanın üç yanı dikdörtgen meydanlar veya platformlarla çevrilidir. Alçak meydanın güneybatı köşesinin hemen dışında ve ana binanın ve onun terasının merdivenleriyle mükemmel hizalanmış olan kocaman büyük bir kaya durmaktadır; kayanın üstünde yedi ızgara deliği ve dikdörtgen bir niş bulunmaktadır.

Bu kayanın içinin karmaşıklığı dışının özenli kesinliğini fersah fersah geçmektedir. Üç yapının içinde onları bağlayan galeriler ve odalarla iç içe olan koridorlar ve labirenti andıran geçit-

ler, hiçbir yere gitmeyen merdivenler yer almaktadır. Bu galerilerden bazıları şurada burada özenle süslenmiş pürüzsüz taş dilimlerle kaplanmıştır; geçitlerin tavanlarının hepsi de dikkatle seçilmiş ve binlerce yıldır bu geçitlerin çökmesini önleyecek büyük bir beceriyle yerleştirilmiş taş dilimleriyle kaplıdır. Hiçbir bariz sebebi olmayan nişler ve çıkıntılar ve arkeologların havalandırmaya yaradığını düşündükleri dikey veya eğimli şaftlar vardır.

Chavin de Huantar ne için inşa edilmişti? Şehri keşfedenlerin görebildikleri tek akla yatkın amaç bunun bir dinsel merkez, adeta bir "Mekke" olmasıydı. Bu fikir mekanda bulunan ve en büyük bulmacayı oluşturan üç muhteşem yadigar ile güçlenmişti. Karmaşık imgelemi ile insanın aklını karıştıran bir tanesi Tello tarafından bulunmuş ve Tello Obeliski olarak adlandırılmıştır (Şekil 92a, 92b ön ve arkadan görünüşü). Obeliske kedi pençeleri, azı dişleri veya kanatları olan bir sürü insan bedeni ve yüzü oyulmuştur. Hayvanlar, kuşlar, ağaçlar, roket benzeri ışıklar saçan tanrılar ve pek çok geometrik desenler vardır. Bu iba-

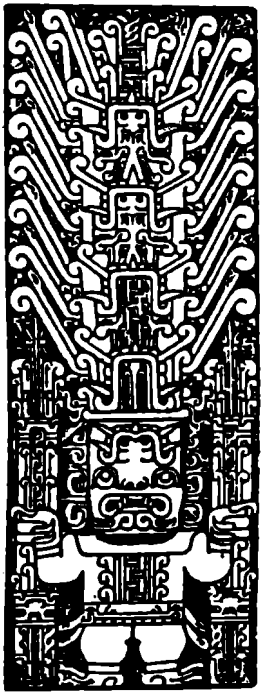

Şekil 92

det amacıyla kullanılan bir totem direği miydi yoksa tüm mitleri ve efsaneleri tek bir sütunda aktarmaya kalkışan kadim bir "Picasso"nun sanatsal girişimi miydi? Hiç kimse henüz akla yatkın bir açıklama getirememiştir.

İkinci bir oyma taş ise onu yakın bir arazide bulmuş olan arkeoloğun adıyla Raimondi Monoliti (Şekil 93) olarak bilinir; bunun bir zamanlar alçak tabanlı meydanın güneybatı kenarındaki oyuklu taşın üstünde, anıtsal merdivenlerle hizalanmış halde durduğuna inanılmaktadır. Bu yadigar şimdi Lima'da sergilenmektedir.

Kadim sanatçı bu iki metrelik granit sütuna, her iki elinde bazılarının bir şimşek olduğuna inandıkları silah tutan bir ilahın imgesini işlemiştir. İlahın bedeni, kolları ve bacakları tam olma-

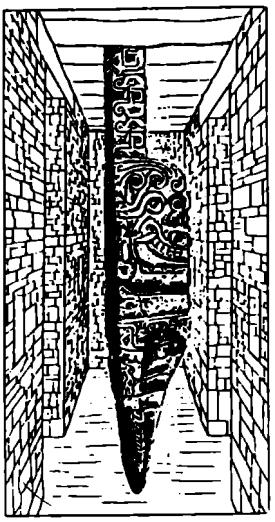

Şekil 93

sa da esasen insan benzeri iken, yüzü böyle değildir. Bu yüz bilginleri çok şaşırtmıştır çünkü (örneğin jaguar gibi) yörede bulunan bir yaratığı temsil etmiyor görünmektedir; bu daha çok bilginlerin de pek uygun bir dille "mitolojik bir hayvan" dedikleri, yani sanatçının duymuş ama hiç görmemiş olduğu bir hayvanı betimleme tarzıdır.

Halbuki biz baktığımızda ilahın yüzünde bir boğanın, yani Güney Amerika'da bulunmayan ama kadim Yakın Doğu'nun halk inanışlarında, heykel ve resimle canlandırmalarında hayli sık görülen bir hayvanın başını görmekteyiz. Önemli olan ise (bizce) bunun Adad'ın "kült hayvanı" olmasıdır ve onun hakimiyet alanı olan Küçük Asya'daki dağ sırası bugün bile Toros (Taurus) Dağları olarak anılmaktadır.

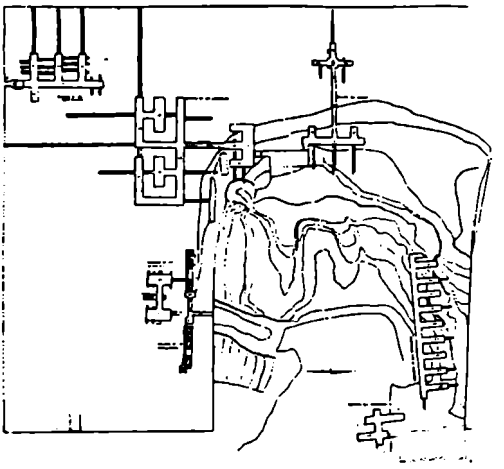
Chavin de Huantar'da bulunan üçüncü sıra dışı ve bilmecemsi oyma taşın adı, mızrağı andıran biçimi nedeniyle *El Lanzon* (Mızrak) diye anılır (Şekil 94). Ortadaki binada bulunmuş ve orada kalmıştır çünkü üç buçuk metre olan yüksekliği, içinde durduğu galerinin üç metre olan yüksekliğini aşmaktadır; mo-

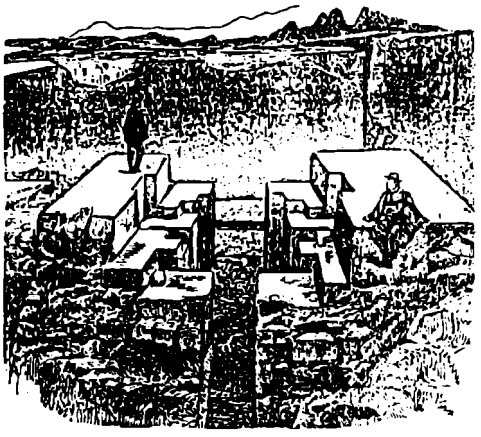
Şekil 94

nolitin tepesi bu nedenle hemen üstündeki katın zeminine dikkatle kesilmiş bir kare açıklıktan dışarı çıkmaktadır. Bu monolitin üstündeki imge pek çok spekülasyona yol açmıştır ve bizce bu yine bir boğanın insansılaştırılmış bir betimlemesi gibi görünmektedir. Bina, heykeli içinde tutmak üzere inşa edilmiş olduğuna göre anıtı elbette bina inşa edilmeden *önce* diken her kim idiyse onun Boğa Tanrıya taptığı anlamına mı gelmektedir bu?

Bilginleri esasen etkilemiş ve onları Chavin'in orta kuzey Peru'nun "matris kültürü" olduğunu düşünmelerine ve burasının bir dinsel merkez olduğuna inanmalarına yol açmış olan şey karmaşık ve sıra dışı yapılardan ziyade bu eserlerdeki yüksek sanatsal düzeyiydi. Ama Chavin de Huantar'daki son bulgular amacın dinsel değil de faydacıl olduğunu işaret etmektedir. Bu son kazılar doğal kayanın kesilip oyulmasıyla oluşturulmuş bir yeraltı tünel şebekesini açığa çıkartmıştır; bunlar hem inşa edilmiş hem de inşa edilmemiş kısımlarının altından geçmek suretiyle tüm mekanın altında bal petekleri gibi uzanmakta ve zincir oluşturacak biçimde düzenlenmiş birkaç yer altı bölümleme dizisini birbirine bağlamava hizmet etmektedir (Şekil 95).

Şekil 95

Şekil 96

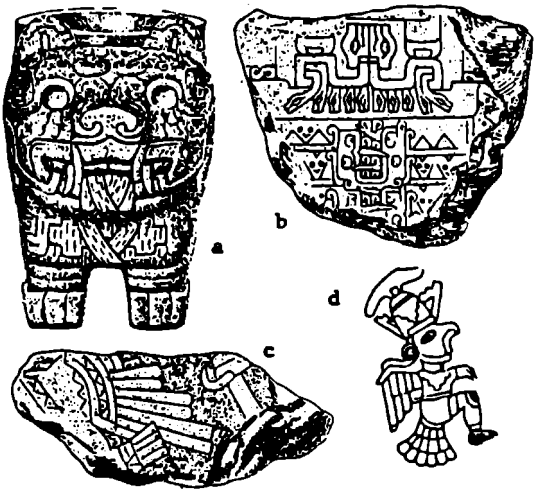
Bu tünellerin ağızları onları keşfedenleri iyice şaşkınlığa düşürmüştü çünkü bunlar alanın biri (dağlık coğrafya nedeniyle) üstünden diğeri de altındaki vadiden geçip iki yanından akan nehir ayaklarını birbirine bağlıyor görünmektedirler. Bazı kaşifler bu tünellerin sel felaketine karşı tedbir almak, karlar erirken dağlardan inen taşkın suları yönlendirmek ve binaların arasından değil de altından akmasını sağlamak amacıyla böyle inşa edildiklerini önermişlerdi. Ama (eriyen karlardan çok sağanak yağışlardan sonra) böyle büyük bir sel tehlikesi vardıysa bu becerikli inşaatçılar yapılarını niçin böyle zarar görebilir bir noktaya kurmuşlardı ki?

Onların bunu başka bir amaçla böyle yaptıklarını düşünüyoruz. Onlar nehir ayaklarının iki düzeyini Chavin de Huantar'da yürütülen işlemler için gereken güçlü, kontrollü bir su akışı oluşturmak üzere beceriyle kullanmışlardı. Çünkü orada, diğer pek çok yerde olduğu gibi böylesi akan su düzenekleri altın yıkamak amacıyla kullanılmaktaydı.

And Dağlarında zekice tasarlanmış bu su dağıtım tertibatının diğer örnekleriyle karşılaşacağız; onları Olmek mekanlarında temel biçimleriyle görmüştük. Meksika'da karmaşık toprak tabya-

ların bir kısmıydılar, And Dağlarında ise bazen Chavin de Huantar gibi büyük mekanlar bazen de Chavin bölgesinde (Şekil 96) Squier tarafından görülen gibi inanılmaz biçimlerde kesilip biçimlendirilmiş kayaların yalnızca kalıntıları olan taştan şaheserlerdiler. Bunların hepsi de çok eskiden var olan bazı ultra modern makineler için yapılmış görünmektedirler.

"Chavin de Huantar'dakler kimlerdi?" sorusunun cevabını veren şey büyük binaların değil de sanatkarane eserlerin taş işçiliğiymiş gibidir. Sanatsal beceriler ve taş yontma tarzları şaşırtıcı bir biçimde Meksika'daki Olmek sanatını hatırlatmaktadır. Bu büyüleyici eserler arasında jaguar-kedi biçimli bir kase, bir kedi-boğa, bir kartal-akbaba, kaplumbağa biçimli bir leğen, hem eşyaları hem de taş dilimlerini süslemede kullanılan bir motif olan birbirine geçmiş azı dişlerinden oluşturulmuş gliflerle süslü çok sayıda vazo bulunmaktaydı (Şekil 97a). Ama yılanlar, piramitler, Ra'nın Kutsal Gözü gibi Mısır motifleriyle süslü taş dilimleri de vardı (Şekil 97b). Ve sanki bunlar yetmezmiş gibi Kanatlı Diskler (Şekil 97c) içindeki ilahlar ve Mezopotamya tanrılarının bilinen başlığı olan şu koni biçimli başlıkları takmış ilah-

Şekil 97

ların suretleri gibi (Şekil 97d) Mezopotamyavari desenleri içeren oyma taş parçaları da vardı.

Koni biçimli başlıklar giyen ilahların simaları "Afrikalı" havası taşıyordu ve bu yerdeki en eski sanatsal betimlemeleri temsil ediyor olabilecek kemik parçaları üstüne kazınmışlardı. Afrikalılar, yani zenci simalı Mısırlı Nübyeliler en eski zamanlarında bu alanda bulunmuş olabilir miydiler? Şaşırtıcı ama cevap, evet. Burada ve yakınlardaki mekanlarda (özellikle de Sechin denilen yerde) Afrikalılar gerçekten bulunmuşlar ve arkalarında portrelerini bırakmışlardır. Tüm bu alanlardaki yontma taşlar bu halkın düzinelerce betimlemesini taşımaktadır; çoğu kez ellerinde bir tür araç tutarken gösterilmişler ve birkaç kez de su

Şekil 98

dağıtım şebekesi ile ilişkili bir sembol olarak "mühendis" resmedilmiştir (Şekil 98).

Dağlardaki Chavin mekanlarının araştırılmasına yol açan kıyılık alanlarda arkeologlar, taştan değil kilden yapılma ve Sami ırkından ziyaretçileri temsil ediyor olması gereken yontu başlar bulmuşlardı (Şekil 99); bunlardan biri Asur heykellerine o kadar benzemektedir ki, kaşif H. Ubbelohde-Doering [*On the Royal Highway of the Incas* (İnkaların Kral Yolu Üstünde)] bunu "Asur Kralı" diye isimlendirmişti. Ama bu ziyaretçilerin dağlık bölgedeki yerlere ulaşabilmiş oldukları kesin değildir, en azından canlı ulaşamadılar anlaşılan: Chavin de Huantar'da da Sami ırkının yüz hatlarına sahip yontma taş başlar bulunmuştur ama hepsi de gülünç ama korkunç yüz ifadeleri veya kesilip koparılmış kısımlar içermekteydi ve alanı çevreleyen duvarlara adeta ganimet gibi yapıştırılmışlardı.

Chavin'in yaşı Eski Dünya'dan gelen ve hem Olmekler hem de Sami ırkından göçmenleri içeren bu ilk dalganın oraya M.Ö.

Şekil 99

1500 civarında vardığını düşündürtmektedir. Montesinos'un da tarih düştüğü gibi Kadim İmparatorluğun 12. hükümdarının hakimiyeti sırasında "tüm kıyıya yerleşmekte olan çok iri endamlı... metal araçları olan adamların, devlerin kıyıya çıktıklarına dair haberler Cuzco'ya ulaşmıştı." Bir süre sonra bunlar karanın iç kısımlarına ilerleyip dağlara doğru gitmişlerdi. Hükümdar neler olduğunu bildirsinler ve ola ki başkente yaklaşıyorlardır korkusuyla, devlerin ilerleyişini rapor etsinler, diye koşucular yollamıştı. Ama anlaşıldı ki devler Büyük Tanrı'nın gazabına uğramış ve o da onları yok etmişti. Bu olaylar Güneşin M.Ö. 1400 civarında yerinden kıpırdamadan kalmasından yaklaşık bir asır önce, yani M.Ö. 1500'lerde tam da Chavin de Huantar'ın su dağıtım şebekesinin inşa edildiği sıralarda meydana gelmişti.

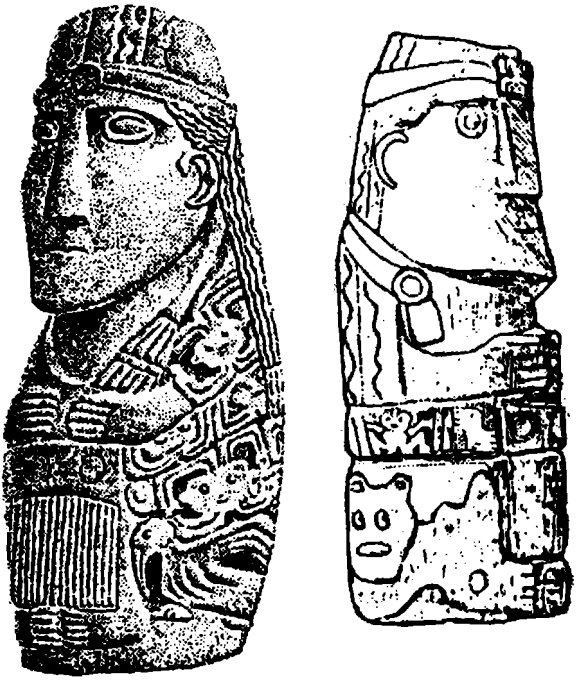
Ancak şunu belirtmeliyiz: Bu olay, M.Ö. 400 civarında, Moche döneminde meydana gelen ve Garcilaso tarafından bildirilen şu devlerin ülkeyi talan edip kadınlara zorla sahip oldukları olayla aynı değildir. Aslında, daha önce de gördüğümüz gibi, Olmekler ve Samilerden oluşan kaynaşmış iki grup o sıralarda Orta Amerika'dan kaçmaktaydılar. Ancak kaderleri, And Dağlarının kuzeyindekinden farklı değildi. Chavin de Huantar'da bulunan ürkütücü biçimde yaralanmış Sami simalı taş başların hemen yanında, başta Sechin olmak üzere tüm bölgede, yaralanıp biçimi değiştirilmiş zenci bedenlerinin betimlemeleri de bulunmuştur.

Demek ki And Dağlarının kuzeyinde geçen 1.000 yıldan ve Orta Amerika'da geçen neredeyse 2.000 yıldan sonra Afrika-Sami mevcudiyeti trajik bir sonla noktalanmıştı.

Tiahuanacu'daki bulguların kesinleştirdiği gibi Afrikalıların bazısı daha da güneye gitmiş olabilmesine rağmen, Orta Amerika'dan başlayıp And Dağlarına doğru uzanan Afrika-Sami yayılması Chavin kültür bölgesinin ötesine geçmemiş görünmektedir. Devlerin ilahi bir tokat yemiş olmalarına ilişkin hikayelerde bir gerçek kırıntısı olabilir çünkü iki tanrının tebaalarını oluş-

turan insanlar ve nüfuz bölgeleri arasındaki görünmeyen sınırlara sahip olan hakimiyet alanlarının And Dağlarının kuzeyindeki bu bölgede karşılaşmış olmaları büyük bir olasılıktır.

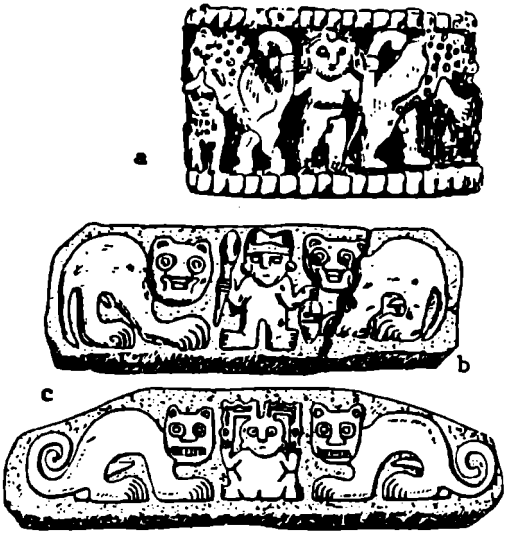
Bunu söylememizin sebebi tam da bu bölgede başka beyaz insanların da bulunmuş olmasıdır. Bunlar asil giysilere bürünmüş, otorite göstergesi türbanlar veya alınlıklar takmış ve bilginlerin "mitolojik hayvanlar" dedikleri şeylerle süslenmiş bir halde taş büstlerde betimlenmişlerdir (Şekil 100). Bu büstler çoğunlukla Chavin yakınlarındaki Aija denilen bir sit alanında bulunmuştur. Büstlerde betimlenen kişilerin yüz hatları, özellikle de düz burunları bunların Hint-Avrupalı olduklarını göstermektedir. Bunların kökeni ancak Küçük Asya ve onun güneydoğusundaki Elam ve zaman içinde daha doğudaki İndüs Vadisi olabilirdi.

Şekil 100

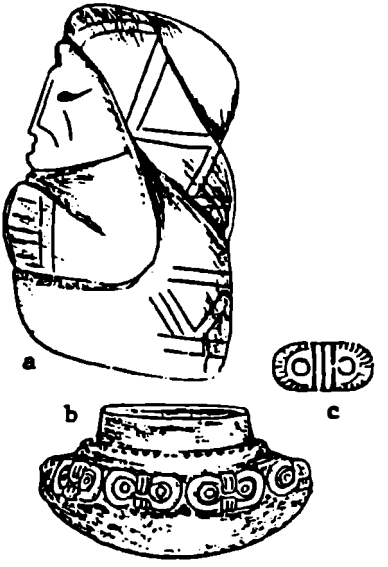
Bu uzak diyarlardaki halkların Pasifik Okyanusunu geçip tarih öncesi zamanlarda And Dağlarına gelmiş olmaları mümkün müdür? Aradaki bariz bağlantının varlığı hikayeleri tekrar tekrar anlatılan bir kadim Yakın Doğulu kahramanın becerilerini betimleyen resimlerle doğrulanmaktadır. Bu kahraman M.Ö. 2900 civarında (Kitabı Mukaddes'te Erek olarak geçen) Uruk'un hükümdarı olan Gılgamış'tı; tanrıların Tufan sonrasında (Mezopotamya versiyonuna göre) ölümsüzlük bağışladığı kahramanı aramaya çıkan bu kralın maceraları ilk çağlarda Sümerceden Yakın Doğu'nun diğer dillerine tercüme edilen *Gılgamış Destanı*'nda anlatılıyordu. Gılgamış'ın yaptığı kahramanca işlerden biri olan iki aslanla dövüşüp onları çıplak elle yenmesi hikayesi şu Hitit anıtındaki gibi (Şekil 101a) kadim sanatçıların en sevdiği resimle betimleme konusuydu.

Aynı betimlemenin And Dağlarının kuzeyinde, Aija'da (Şekil 101b) ve onun hemen yakınlarındaki Callejon de Huaylus adlı bir yerde (Şekil 101c) bulunan taş tabletlerde de ortaya çıkması çok şaşırtıcıdır!

Şekil 101

Bu Hint-Avrupalıların izine Orta Amerika veya kıtanın merkez kısımlarında rastlanmadığına göre bunların Pasifik'in öte yakasından dosdoğru Güney Amerika'ya gelmiş olduklarını varsaymalıyız. Efsaneleri kılavuz edincecek olursak bunlar Afrikalı "devler" ve Akdenizli Sakallı Olanlardan oluşan iki dalganın da öncesinde gelmişlerdir ve pekala, Naymlap masalının anlattığı en eski yerleşimciler olabilirler. Geleneklerde onların karaya çıkış noktası olarak yanındaki La Plata adasıyla birlikte Pasifik Okyanusuna çıkıntı yapan (günümüzde Ekvador'a ait olan) Santa Elena yarımadası gösterilmektedir. Arkeolojik kazılar burada M.Ö. 2500'lerde Valdivyan Dönemi denilen dönemde başlayan erken yerleşimler olduğunu doğrulamıştır. Ünlü Ekvadorlu arkeolog Emilio Estrada tarafından [*Ultimas Civilizaciones Pre-Historicas* (Tarih Öncesi Son Medeniyetler)] bildirilen bulgular arasında aynı düz burunlu simalarıyla taş heykelcikler (Şekil 102a) ve "tanrılar" anlamına gelen (Şekil 102c) Hitit sembolünü taşıyan çanak çömlekler (Şekil 102b) de yer almaktadır.

Şekil 102

And Dağlarında şu ana dek Cuzco, Sacsahuaman ve Machu Picchu'da gördüğümüz türden tüm megalit yapıların iki ilahi diyar arasındaki görünmeyen sınır çizgisinin güneyine yer aldığını belirtmeye değer. Megalitleri inşaa edenlerin Chavin'in güneyinde (Şekil 96) başlayan el becerisi, Urubamba nehrinin vadisi ve onun ötesine dek güneye kadar, işin doğrusu altın toplanan ve kaydırılan her yerde izini bırakmıştır. Yoksa bu inşaatçılar tanrıların yol göstericiliğinde çalışan Hint-Avrupalılar mıydılar? Kayalar her yerde uzaktan bakıldığında hiçbir yere varmayan merdivenleri andıran kanallar, bölümlemeler, nişler ve platformlarla; dağ yamaçlarına giden tünellerle, duvarları düzleştirilmiş veya kesin açılarla biçimlenmiş koridorlar halinde genişletilmiş yarıklarla adeta yumuşak hamurmuşcasına biçimlendirilmiştir. Her yerde, hatta yerleşimcilerin ihtiyaçları olan tüm suyu hemen aşağıda akan nehirden sağlayabilecekleri yerlerde bile suyu istenilen yönde akıtmak amacıyla bir kaynaktan, nehir ayağından daha yükseğe taşıyan ayrıntılı ve özenli su hunileri ve kanalları oluşturulmuştur.

Cuzco'nun batı-güneybatısındaki Abancay kasabasına giden yol üstünde Sayhuiti-Rumihuasi'nin kalıntıları yer almaktadır. Diğer yerlerde olduğu gibi bu da bir nehir ve daha küçük bir derenin birleştiği yerin hemen yakınında kuruludur. Bir zamanlar burada yükselen büyük boyutlu yapılardan kalma bir istinat duvarının kalıntılarının görülebildiği alanın adı, Luis A. Pardo'nun burayla ilgili bir incelemesinde de belirttiği gibi [*Los Grandes Monolitos de Sayhuiti* (Sayhuiti'nin Büyük Monolitleri)] yerli dilinde "Kesik Piramit" anlamına gelmektedir.

Bu yer birkaç monoliti ve özellikle de Büyük Monolit diye adlandırılan yapısıyla ünlüdür. Bu isim pek uygundur çünkü uzaktan bakıldığında bir tepenin eteğine yaslanmış kocaman parlak bir yumurtayı andıran bu kocaman kaya dört çarpı üç çarpı iki buçuk metre boyutlarındadır. Alt kısmı dikkatle bir yumurtanın yarısı gibi biçimlendirilmişken üst kısmı büyük bir olasılıkla bilimeyen bir bölgenin küçük ölçekli modelini temsil etmesi amacıyla oyulmuştur. Oyulmuş minyatür duvarlar, plat-

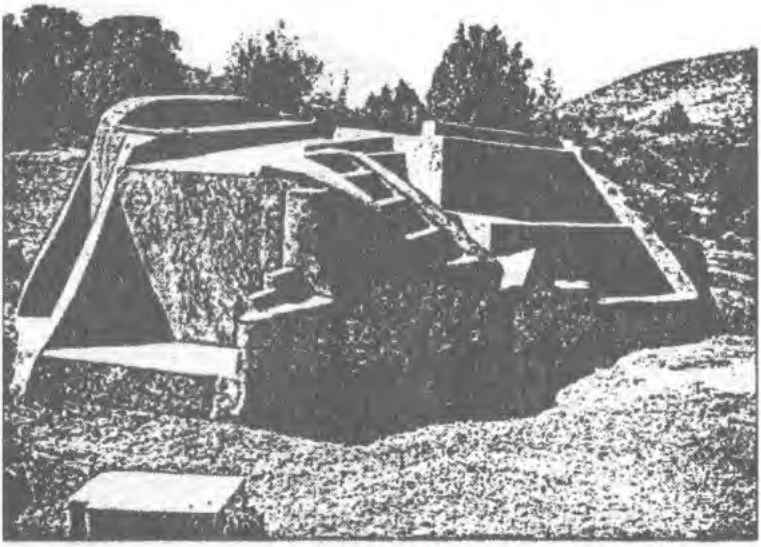
formlar, merdivenler, kanallar, tüneller, nehirler, bazıları aralarında nişler ve basamaklar olan büyük binaları temsil eden türlü çeşit yapı, Peru'ya özgü çeşitli hayvanların imgeleri ve savaşçıları andıran ama bazılarının tanrılara benzettiği insan figürleri ayırt edilebilmektedir.

Bazıları bu küçük ölçekli modeli üstünde seçebildikleri tanrıları onurlandırmak amacıyla yapılmış bir dinsel eser olarak görmektedir. Bazıları ise bunun Peru'nun güneyde Titicaca Gölüne (taşa oyulmuş gölü onunla eşleştiriler) ve şu çok eski Tiahuanaco alanına uzanan üç bölgeyi kaplayan bir kısmını temsil ettiğini düşünmektedirler. Öyleyse bu taşa oyulmuş bir harita mıydı? Yoksa dikilecek binaları ve yerleşimi planlayan büyük sanatçının kullandığı küçük ölçekli bir model miydi?

Cevap bu küçük ölçekli modelin içinde dolanan iki buçuk ila beş santim genişliğinde oyukların bulunuyor olduğu gerçeğinde yatıyor olabilir. Bunların hepsi de monolitin en yüksek noktasında yerleşik olan bir "tabak"tan çıkıp aşağıya doğru eğimlenip zig zaglar çizip dolandıktan sonra oyulmuş modelin en alt kenarındaki yuvarlak boşaltma deliklerine ulaşmaktadır. Bazıları bu oyukların rahiplerin bu kaya üstünde betimlenen tanrılara adak olarak döktükleri iksirler (koka suyu) için yapıldığını düşünmektedir. Ama mimarlar tanrıların ta kendileri idiyseler, o zaman ne işe yarıyordu bu oyuklar?

Her şeyi anlatan bu oyuklar yine geometrik dikkat ve kesinlikle kesilip biçimlendirilmiş, yüzeyi ve yanları basamaklara, platformlara ve kademeli nişlere dönüştürülmüş bir başka kocaman kaya çıkıntısının özelliklerinden biridir (Şekil 103). Bir yanı üst kısımda küçük "tabaklar" oluşturmak üzere kesilmiştir; bunlar, içinden derin bir kanalın çıkıp aşağıya doğru inerken tam ortada iki oyuğa ayrıldığı daha büyük bir kapla bağlantılıdırlar. Taşıdıkları sıvı her ne idiyse bu içi boşaltılmış ve arkasında bulunan bir girişle içine girilen kayanın iç kısmına dökülmekteydi.

Alanda bulunan ve muhtemelen daha büyük taş dilimlerinden kopmuş olan diğer kalıntılar, üstlerindeki karmaşık ve ge-

Şekil ***103***

ometrik açıdan özenle yapılmış oyuklar ve delikler ile insanı afallatmaktadırlar; bazı ultra modern aygıtlar için yapılan döküm kalıplarına ve matrislerine benzemektedirler.

Sacsahuaman'ın hemen doğusunda daha iyi bilinen yerlerden birinin adı Kenko'dur, yerli dilinde "Bükülen Kanallar" anlamına gelir. Burada turistlerin ilgisini en çok çeken şey arka ayakları üstünde duran bir aslanı veya başka bir büyük hayvanı temsil ediyor olabilecek, bir platform üzerinde duran kocaman bir monolittir. Monolitin önünde güzel kesme taşlardan örülmüş ve monoliti bir çember içine alan iki metre yüksekliğinde bir duvar vardır. Bu monolit muazzam bir doğal kayanın hemen önündedir ve bu yuvarlak duvar bu kayaya kadar ilerleyip bir kıskaç halinde son bulur. Bu kayanın arkası tam olarak karşı karşıya gelmeyen platformlar halinde birkaç düzey oluşturmak üzere kesilip oyularak biçimlendirilmiştir. Kayanın yapay olarak biçimlendirilmiş olan eğimli yan yüzeyleri zig zag yapan

kanallarla kesilmiştir ve kayanın iç kısmı labirentimsi tüneller ve odalar oluşturmak üzere oyulmuştur. Yanında, kayadaki bir yarıktan geçerek ulaşılan ve bazılarının tahtlar ve sunaklar diye tarif ettikleri taş yüzeyler oluşturmak üzere geometrik kesinlik gözetilerek mağaraya benzer bir açıklık oyulmuştur.

Cuzco-Sacsahuaman çevresinde, Kutsal Vadi boyunca ve Altın Göl denilen bir gölün bulunduğu güneydoğuya doğru bu yerlerden çok sayıda mevcuttur. Torontoy adlı bir st alanda özenle kesilmiş megalit taş bloklar arasında bir tanesinin otuz iki açısı vardır. Cuzco'dan seksen kilometre kadar uzakta, Torontoy yakınlarında hepsi doğal kayaya oyularak iki duvar ve elli iki "basamak"tan şelale gibi akması için yapay bir su akışı sağlanmıştır; bu yerin adının Cori-Huairachina, yani "Altının Saflaştırıldığı Yer" olması kayda değerdir.

Cuzco "Göbek" anlamına gelir ve gerçekten de Sacsahuaman tüm bu yerler arasındaki en büyük, en devasa ve merkezi olanıymış gibi görünmektedir. Bu merkeziliğin bir özelliği Sacsahuaman'ın on altı kilometre batısındaki Pampa de Anta denilen bir yerle kesinleşmektedir. Burada, çok büyük bir kaya parçası kocaman bir hilal oluşturmak üzere bir dizi basamak halinde oyulmuştur (kayanın adı bu nedenle *Quillarumi*, yani "Ay Taşı"dır). Buradan doğu semaları dışında hiçbir yer görünmediğinden Rolf Müller [*Sonne, Mond und Sterne über dem Reich der Inka* (İnka Krallığı Üstünde Güneş, Ay ve Yıldızlar)] bunun Sacsahuaman'daki dağlık buruna astronomi bilgilerini yansıtmak üzere konuşlandırılmış bir tür gözlem evi olduğuna karar vermiştir.

İnkaların Sacsahuaman'ı bir kale olarak inşa ettikleri fikri artık tamamıyla gözden düştüğüne göre, Sacsahuaman neydi? Doğal kayalara oyulup kesilmiş olan bu akıllara durgunluk veren labirentimsi kanallar ve görünüşte rastgele olan şekillendirmeler birkaç yıl önce başlayan yeni arkeolojik kazıların sonucunda anlam ifade etmeye başlamıştır. Pürüzsüz Rodadero kayasının arkasında uzanan platodaki yaygın taş yapıların küçük bir kısmından fazlasını gün ışığına çıkaramamış olsa da bu ka-

zılar mekanın başlıca iki özelliğini ortaya çıkartmıştır. Birincisi, biri diğerinin üstünde olan bir dizi su yönlendirme yapısını oluşturmak amacıyla hem doğal kaya oyularak hem de pek çoğu Megalit Çağı türü çok köşeli olan mükemmel biçimlendirilmiş kesme taşların yardımı ile duvarların, su yollarının, haznelerin, kanalların ve benzeri şeylerin yapıldığı olgusudur; böylece yağmur veya kaynak suları bir düzeyden diğer düzeye düzenli bir tarzda akıtılabilmekteydi.

İkinci özellik ise megalit kesme taşlarla örülüp kapatılmış büyük yuvarlak bir alanın ortaya çıkartılmış olmasıdır. Ayrıca megalit kesme taşlardan inşa edilmiş ve yuvarlak hazneden gelen suyun akıp gitmesine izin veren bir seviyede yeraltında bulunan bir savak odacığı da ortaya çıkartılmıştır. Buraya oyun oynamaya gelen çocukların da gösterdikleri gibi bu savak odacığından çıkıp uzaklaşan kanal bu yuvarlak alanın arkasında ve altında olan doğal kayaya oyulmuş olan *Chingana*'ya veya "Labirent"e doğru gitmektedir.

Bu dağlık burun üstüne inşa edilmiş yapı kompleksinin tamamı ortaya çıkarılmadan da artık açıkça anlaşılabilen şey şudur: Rodadero'dan aşağıya bazı mineraller veya kimyasal bileşenler dökülmekteydi, kayanın arkasındaki pürüzsüz yüzeyde oluşan renk değişimine de böyle bir kullanım yol açmış olabilir. Bu şey –acaba içinde altın olan toprak mıydı?- her ne idiyse büyük yuvarlak haznenin içine dökülmekteydi. Diğer yandan su kuvvetle akıtılmaktaydı. Bunların hepsi büyük ölçekli bir altın yıkama tesisi gibi görünmektedir. Su en sonunda savak odacığından dışarı akıp labirentten geçerek uzaklaşıp gitmekteydi. Taş teknelerde kalan şey ise altındı.

Öyleyse dağlık burunun kıyısındaki megalitik, devasa zig zag duvarlar neyi destekliyor veya koruyorlardı? Bu sorunun cevabı hala açık değildir, ancak altın cevherlerini yüklemek ve altın külçelerini başka yerlere götürmek için kullanılan –havada uçtuğunu varsaydığımız- araçlar için gereken bir tür büyük platform olduğunu tahmin ediyoruz.

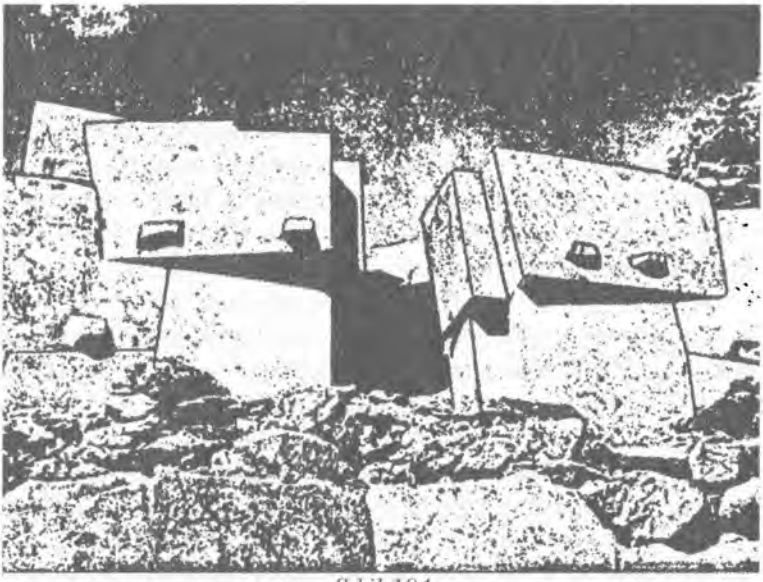
Benzer bir taşımacılık işlevine hizmet vermiş veya hizmet

vermesi amaçlanmış olabilecek bir yer Sacsahuaman'ın doksan altı kilometre kuzeybatısında yer alan Ollantaytambu'dur. Arkeolojik kalıntılar dik bir dağ burnunun tepesindedir, Urubamba-Vilcanota ve Patcancha nehirlerinin birleştiği yerde yükselen dağlar arasındaki bir açıklığa bakmaktadır. Harabelere adını veren köy dağın dibinde kurulmuştur, "Ollantay'ın Dinlenme Yeri" anlamına gelen adı İspanyollara karşı burada direnmeye hazırlanan bir İnka kahramanının döneminden kalmadır.

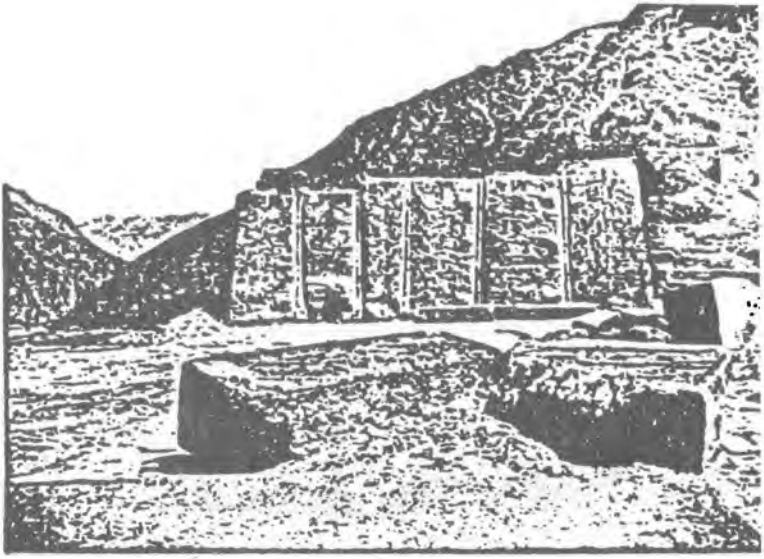
Kabaca inşa edilmiş birkaç yüz taş basamak İnkaların yaptıkları bir dizi terasa bağlanmakta ve zirvedeki başlıca harabelere giden yolu oluşturmaktadır. Burada, bir kale olarak iş gördüğü varsayılan ve yontulmamış taşlardan İnka tarzı duvarlarla inşa edilmiş yapıların kalıntıları bulunmaktadır. Bunlar İnka öncesi Megalit Çağının yapılarının yanında ilkel ve çirkin durmaktadırlar.

Megalit yapılar daha önce tarif ettiğimiz megalit kalıntılarında görülenler gibi güzelce biçimlendirilmiş çok köşeli taşlardan örülen bir istinat duvarı ile başlamaktadır. Tek bir taş bloktan kesilmiş bir kapıdan geçilince yine benzer çok köşeli ama daha büyük boyutlu taşlardan inşa edilmiş ikinci bir istinat duvarıyla desteklenen bir platforma ulaşılır. Bir yanda, bu duvarın bir uzantısı, ikisi kapı ve onu sahte pencereler olan on iki ikizkenar yamuk açıklığı olan bir oda haline gelmektedir; Luis Pardo'nun [*Ollamtaitampu, Una ciudad megalitica* (Ollamtaitampu, Megalitik Kale)] bu yapıya "merkez tapınak" demesinin sebebi bu olabilir. Duvarın öte yanında bir zamanlar (artık değil) ana yapılara giden yolda hizmet veren kocaman ve mükemmel biçimlendirilmiş bir kapı durmaktadır (Şekil 104).

Ollantaytambu'nun büyük gizemi buradadır: en üst terasta bir sıra halinde duran altı devasa monolit. Bu kocaman taş bloklar üç buçuk ile dört buçuk metre arasında değişen yükseklikte, iki metreyi aşan genişlikte ve doksan santim ile iki metre arasında değişen kalınlıktadırlar (Şekil 105). Herhangi bir harç veya yapıştırıcı malzeme olmaksızın, bu devasa taşlar arasına sokulmuş olan uzun, işlenmiş taşların yardımıyla birleşmiş halde

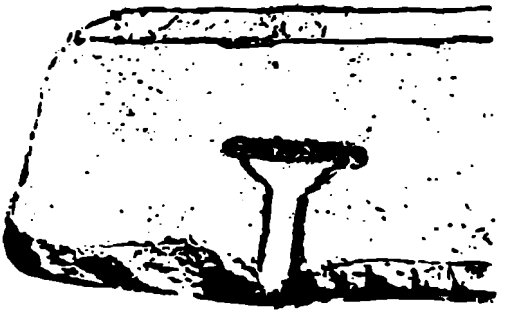
Şekil 104

Şekil 105

durmaktadırlar. Blokların kalınlığının iki metreyi aşan en kalın kısmından az olduğu kısımlarda, Cuzco ve Sacsahuaman'daki gibi eşit kalınlık oluşturmak amacıyla büyük çok köşeli taşlar biraraya getirilmiştir. Ancak önden bakıldığında megalitler tam olarak güneydoğuya yönlendirilmiş ve yüzleri hafif bir eğim elde etmek üzere dikkatle düzgünleştirilmiş tek bir duvar halinde durmaktadırlar. Monolitlerin en azından ikisi kabartma süslemelerin aşınmış kalıntılarını taşımaktadırlar, (soldan) dördüncüsünün üstündeki işareti Merdiven sembolü olduğu açıktır; tüm arkeologlar kökeni Tiahuanacu'daki Titicaca Gölünde olan bu sembolün Yeryüzünden Gökyüzüne çıkışı veya tam tersi Gökyüzünden Yeryüzüne inişi işaret ettiği konusunda hemfikirdirler.

Monolitlerin yanlarında ve ön yüzlerindeki pervazlar ve çıkıntılar ve altıncısının tepesindeki basamağı andıran kesmeler bunun inşaasının tamamlanmadığını düşündürtmektedir. Gerçekten de çeşitli biçim ve boyda taş bloklar etrafta serpilmiş yatmaktadır. Bazıları kesilmiş, biçimlendirilmiş ve köşeleri, oyukları ve açıları mükemmelen hazırlanmıştır. Bunlardan biri en önemli ipucunu verir: kesilip oyulmuş derin bir T şekli (Şekil 106). Bu gibi şekilli kesikleri Tiahuanacu'daki devasa taş bloklarda bulmuş olan bilginlerin hepsi bu oyuğun iki taş bloğu depremlere karşı bir önlem olarak *metal* bir kelepçeyle birbirine

Şekil 106

tutturmak amacı taşıdığı konusunda fikir birliğine varmak zorunda kalmışlardır.

Durum böyle olunca, nasıl olup da bilginlerin bu kalıntıları son derece yumuşak ve dolayısıyla deprem tarafından sarsılan devasa taş blokları birarada tutmaya hiç de uygun olmayan altın dışında hiçbir metale sahip olmayan İnkalara atfetmeye devam ediyor olduklarını insan merak etmeden duramıyor. Banyo yapmak en sevdikleri şeylerden biri olan İnka hükümdarlarının bu muazzam mekanı devasa bir hamam olarak inşa ettirmiş olduklarına ilişkin açıklama da fazlasıyla safça. Tepenin dibinde akan iki nehir varken bazıları 250 ton ağırlığında olan muazzam taş bloklarını taşıyıp tepenin zirvesinde ne diye bir banyo küveti inşa etsinlerdi ki? Ve demirden araç gereçleri olmadan?

Bu altı monolitin oluşturduğu sıraya ilişkin daha ciddi bir açıklama bunların, muhtemelen dağın tepesindeki büyük bir platformu desteklemesi planlanan bir istinat duvarının bir parçası olduğudur. Öyleyse, bu taş blokların boyutu ve büyüklüğü akla Lübnan dağlarında yer alan Baalbek'teki eşsiz platformun inşasında kullanılan taşları getirmektedir. *Gökyüzüne Merdiven** adlı kitabımızda bu megalitik platformu uzun uzadıya ele alıp burasının, Gılgamış'ın ilk hedefi olan "iniş yeri", yani Anunnakilerin "hava gemileri" için bir iniş alanı olduğu sonucuna varmıştık.

Ollantaytambu ile Baalbek arasında, megalitlerin kökeni de dahil olmak üzere pek çok benzerlik görmekteyiz. Baalbek'teki devasa taş bloklar kilometrelerce ötedeki bir vadiden çıkartılmış ve ardından platformdaki diğer taşlara uyacak şekilde yerleştirilmek üzere inanılmaz gözükse de kaldırıp taşınmıştır. Ollantaytambu'da da dev taş bloklar vadinin karşı tarafındaki dağ yamacından çıkartılmıştır. Taş ocağından çıkartılan ağır kırmızı granit blokları çentildikten ve biçimlendirildikten sonra dağ yamacından alınıp iki nehri aşarak Ollantaytambu alana dek çıkartılmış ve orada dikkatle yerine dikilip sonunda birbirine yapıştırılmıştır.

* Ruh ve Madde Yayınları, 2002.

Ollantaytambu kimlerin eseriydi? Garcilaso de la Vega bunun "en başta gelen çağdan, İnkaların öncesinden" kaldığını yazmıştır. Blas Valera "İnkalar çağının öncesinde olan bir devirden... İnka öncesi dönemin tanrılar panteonu çağından" kaldığını belirtmiştir. Modern bilginler de bu tarihlendirmeye katılmaktadırlar.

Bu tanrıların Yakın Doğu efsanelerinde Baalbek'i inşa ettikleri anlatılan aynı ilahlar olduklarını fark etmenin zamanı artık gelmiştir.

Ollantaytambu tıpkı Sacsahuaman'ın olmuş olabileceği gibi bir müstahkem yer miydi, yoksa Baalbek'in olmuş olduğu gibi bir iniş yeri miydi?

Daha önceki kitaplarımızda Anunnakilerin uzay limanlarının ve "iniş yerlerinin" nereler olacağını saptarlarken ilk olarak (Ağrı Dağı gibi) oldukça belirgin bir yeryüzü şeklini esas alan bir iniş koridoru belirlediklerini göstermiştik. Ardından bu koridor içindeki uçuş yolu ekvatora 45 derecelik kesin bir açıyla eğimli hale getirilmişti. Uzay limanının Sina yarımadasında ve uçarak kalkıp inebilen araçların iniş yerinin ise Baalbek'te bulunduğu Tufan öncesi zamanlarda bu şebeke aynı modeli izliyordu.

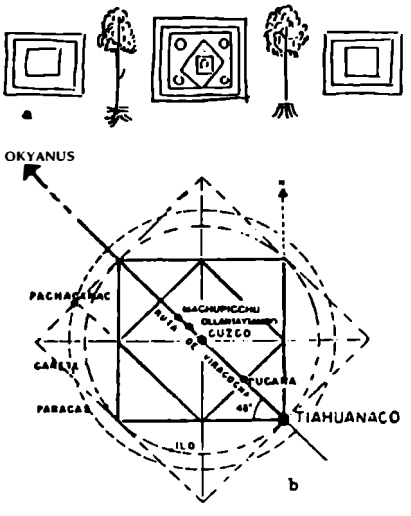
Machu Picchu'daki *Torreon* yarı yuvarlak kısmındaki iki gözlem penceresine ek olarak, alt kısmında içe bakan merdiveni andıran bir açıklık ve üst kısmında kamaya benzer bir yarık olan bir başka bilmecemsi pencereye sahiptir (Şekil 107). Bizim çalışmalarımız Kutsal kayadan başlayıp bu yarıktan geçerek Intihuatana'ya dek uzanan ve Machu Picchu için başlıca yönlendirmeyi belirleyen bir çizginin ana yönlere göre 45 derecelik kesin bir açıyla uzanacağını göstermiştir.

Bu 45 derecelik yönlendirme yalnızca Machu Picchu'nun yerleşim planını belirlemekle kalmamakta başlıca kadim mekanlarının yerlerini de belirlemektedir. Önünüze bölgenin bir haritasını alıp Viracocha'nın efsanede anlatıldığı gibi Titicaca Gölündeki Güneş Adasından başlayarak uğradığı noktaları birleştiren bir çizgi çizecek olursanız, bu çizgi Cuzco'dan geçip Ollantaytambu'ya dek ekvatora 45 derecelik bir açıyla uzanacaktır!

Maria Schulten de D'Ebneth'in *La Ruta de Wirakocha* (Viracocha'nın Yolu) adlı kitabında özetlenen bir dizi çalışması Machu Picchu'nun üstüne yerleştiği bu 45 derecelik çizginin 45 derece eğimli (dolayısıyla yanları değil de köşeleri ana yönlere bakan) bir karenin kenarları boyunca uzanan bir şablona uyduğunu göstermiştir. Yazar, bu kadim şablonu arama ilhamını Salcamayhua'nın *Relacion* adlı eserinden aldığını açıklamıştır. Salcamayhua üç pencerenin hikayesini anlatırken kolaylık sağlaması için bir çizim yapmış (Şekil 108a) ve her pencereye bir isim vermiştir: Tampu-Tocco, Maras-Tocco ve Sutic-Tocco. Maria Schulten bunların aslında yer isimleri olduklarını fark etmişti. Eğimli kareyi kuzeybatı köşesi (Tampu-Tocco lakaplı) Machu Picchu'ya gelecek şekilde Cuzco-Urubamba bölgesini gösteren bir haritaya uyguladığında diğer tüm yerlerin doğru konumlara denk geldiğini görmüştü. Schulten bu 45 derecelik çizginin Tialıuanacu'dan başladığını, kesin ölçülere sahip kareler ve çemberlerle birleşip aralarında o çok önemli Ollantaytambu'nun da bulun-

Şekil 107

Şekil 108

duğu Tiahuanacu, Cuzco ve Ekvador'daki Quito arasındaki önemli kadim mekanları kucakladığını gösteren çizimi yapmıştır (Şekil 108b).

Bir başka bulgusu da az önemli değildir. Merkezden geçen 45 derecelik çizgi ile bundan uzakta olan, örneğin Pachacamac'ın tapınağı gibi yerler arasında ölçtüğü alt açılar ona bu şebekenin oluşturulduğu sırada Yeryüzünün eğiminin ("meyil") 24 derece 08 dakikaya yakın olduğunu göstermiştir. Bunun anlamı, şebekenin (Schulten'e göre) kendisinin 1953'te yaptığı ölçümlerden 5.125 yıl önce, yani başka bir deyişle M.Ö. 3172'de planlanmış olduğuydu.

Bu saptama, megalitik yapıların M.Ö. 4000 ile M.Ö. 2000 arasına denk gelen çağ olan Boğa Çağına ait olduğuna ilişkin çıkarımımızı desteklemektedir. Ve modern çalışmaları tarihçilerin sağladıkları verilerle birleştirerek efsanelerin tekrar tekrar anlattıkları şeyi doğrulamaktadır:

Her şey Titicaca Gölünde başlamıştı.

- 10 -

"YENİ DÜNYA'NIN BAALBEK'İ"

And Dağlarındaki her efsanenin her versiyonu Başlangıç noktası olarak Titicaca Gölünü, yani büyük tanrı Viracocha'nın yaratıcı hünerlerini sergilediği yeri, insanoğlunun Tufan'dan sonra tekrar ortaya çıktığı yeri, İnkaların atalarına And Dağları uygarlığını kurmaları için bir altın asanın verildiği yeri işaret etmektedir. Bu kurguysa eğer gerçekle de desteklenmektedir çünkü Amerika kıtasının ilk ve en büyük şehri Titicaca Gölünün kıyılarında yükselmektedir.

Şehrin büyüklüğü, monolitlerinin boyutları, anıtlarının ve heykellerinin üstündeki girift oymalar burayı Avrupalılar için tarif etmiş olan ilk tarihçiden itibaren (buraya verilen adıyla) Tiahuanacu'yu gören herkesi şaşkınlığa uğratmıştır. Ve herkes bu eşsiz şehri kimlerin kurduğunu merak edip ne kadar eskiye dayandığı üstünde düşünmüştür. Yine de en büyük bilmece, bizzat şehrin konumudur: And Dağlarının sürekli karlarla kaplı olan en yüksek tepeleri arasında, denizden dört kilometre yükseklikte kıraç, neredeyse yaşam barındırmayan bir yer! Bu ağaçsız, rüzgara açık alanda taş ocaklarından çıkartılıp kilometrelerce öteden taşınarak getirilip dikilen devasa taş binaları inşa etmek için kim inanılmaz bir çaba harcardı ki?

Bu soruyu, bir asır kadar önce bu gölün kıyılarına ulaştığında Eprahim George Squier de sormuştu. *Peru Illustrated* (Resim-

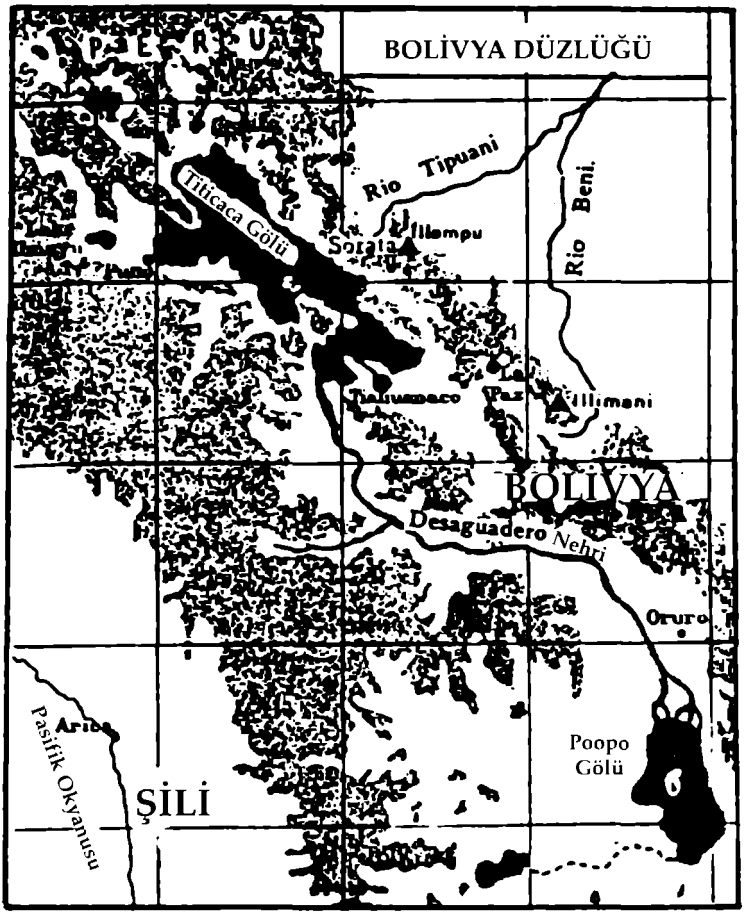
li Peru) adlı kitabında "Titicaca Gölünün adaları ve dağlık burunları çoğunlukla kıraçtır. Çok uygun koşullar olmadıkça arpanın olgunlaşmadığı, en küçük boydaki mısırın istikrarsız geliştiği, iyicene küçük yumrular halindeki patatesin acı olduğu, yetişebilen tek tahılın quinoa ve bölgeye has hayvanlardan ancak biscacha, lama ve küçük develerin etinin yenebildiği bu bölgede yaşayan pek az sayıda nüfusun beslenmesine gölün sularındaki garip balıklar katkıda bulunmaktadır," diye yazmıştır. Ancak buna rağmen, "geleneği kılavuz edinecek olursak, İnka uygarlığının tohumları" bu ağaçsız bölgede, daha eski "ve anıtlarını masif taşlara oymuş ve onları Tiahuanaco düzlüğünde bırakmış, bunların çok eskilere ait devlerin bir gecede diktikleri işleri olduğu dışında haklarında hiçbir gelenek bulunmayan asıl uygarlıktan" doğmuştu.

Ancak göle ve kadim mekana bakan bir dağ burnuna tırmandığında aklına farklı bir düşünce gelmişti. Yoksa burası özellikle yalıtılmışlığı, çevresini saran zirveler, bu zirveler arasındaki manzara yüzünden mi seçilmişti? Gölün bulunduğu düzlüğün güneybatı kenarındaki bir dağ sırtından, gölün sularının Desaguadero nehrinden güneye doğru aktığı yerin yakınından baktığında Squier güneydeki yarım adaları ve adalarıyla yalnızca gölü değil doğudaki karlı zirveleri de görebilmekteydi.

Çizdiği bir eskiz de sözlerine eşlik eden Squier "And Dağlarının büyük karlı zinciri burada tüm ihtişamıyla gözümüzün önüne dikilivermektedir. Gölün görüntüsüne baskın çıkan ise Amerika kıtasının en yüksek dağı, kıtanın tacı, yükseklikte eş olmasalar da Himalayaların zirveleriyle rekabet eden Illampu veya Sorata'nın kocaman cüssesidir; gözlemciler bu dağın yüksekliğine dair 7.500 ile 8.100 metre arasında tahminlerde bulunmaktadırlar," diye yazmıştır. Bu göze çarpan yeryüzü şeklinden güneye doğru kesintisiz uzanmakta olan dağlar ve zirveler "yüksekliği 7.350 metre olan büyük Illimani dağıyla son bulur." Kenarında Squier'in durmakta olduğu batı sırtı ile doğuda uzanan devasa dağlar arasında gölün ve onun güney kıyılarının kapladığı alçak düzlük uzanmaktadır. "Belki de dünyanın hiç-

bir yerinde tek bir bakış açısından böylesine çeşitlilik içeren muhteşem bir manzara asla görülemez. Peru ve Bolivya'nın en geniş noktasında kendi su sistemleri, kendi nehir ve gölleri, kendi düzlükleri ve dağlarıyla Cordilleras ve And dağlarının sıraları tarafından çerçevelenen tüm o büyük yaylası bir harita gibi gözününüzün önüne serilmiştir" (Şekil 109).

Tıpkı Anunnakilerin iniş yolunu işaretlemeye yarayan Ağrı

Şekil 109

Dağının (5.100 ve 3.900 metre olan) ikiz zirvesi ve Gize'deki iki piramit gibi büyük bir düzlük çukurun kenarında yükselen ve yalnızca yerden değil havadan bakıldığında da göze çarpan iki zirvesiyle bu yerin seçilmesinin nedeni bu coğrafi ve topoğrafik özellikler miydi?

Squier benzetmeyi hiç bilmeden yapmış ve kadim harabeleri anlattığı bölümün başlığını "Tiahuanaco: Yeni Dünya'nın Baalbek'i" koymuştu çünkü kıyaslamayı düşünebildiği tek yer, beş bin yıl önce Gılgamış'ın ayak bastığı Anunnakilerin iniş yeri olarak tanımlamış olduğumuz yerdi.

Tiahuanacu ve harabelerinin yirminci yüzyıldaki en büyük kaşifi Bolivya'ya yerleşen ve hayatını bu harabelerin gizemlerini çözmeye adayan Avrupalı bir mühendis olan Arthur Posnansky olmuştur. Daha 1910 gibi erken bir tarihte yaptığı her ziyaretle alandaki eserlerin sayısının giderek azaldığından şikayet etmekteydi çünkü yöredeki yerliler, başkent La Paz'daki inşaatçılar ve hatta demiryolunun inşaatı sırasında hükümetin ta kendisi bu taş blokları sanatsal veya arkeolojik değerleri için değil de bedava elde edilebilen inşaat malzemeleri olarak alıp götürmekteydi. Yarım yüzyıl sonra Squier, Copacabana yarımadası üstündeki en yakın kasabadaki kilise gibi köylülerin evlerinin de sanki bir taş ocağıymışcasına harabelerden alıp götürdükleri taşlardan inşa ettiklerini görüp aynı şikayeti dile getirecekti. Hatta La Paz'daki katedralin bile Tiahuanacu'nun taşları kullanılarak inşa edildiğini öğrenmişti. Yine de taşınamayacak kadar büyük oldukları için geride kalan pek azı bile onu, İnkalarınki başlamadan önce ortadan kaybolmuş, Mısır ve Yakın Doğu uygarlıkları ile çağdaş bir uygarlığın kalıntıları olarak çok etkilemişti. Kalıntılar bu yapıların ve anıların eşsiz, mükemmel ve uyumlu bir mimariyi becerebilecek bir halkın elinden çıktıklarını işaret etmekteydiler ama bu halk, "hiç çocukluk dönemi yaşamamış, hiçbir gelişip büyüme döneminden geçmemişti." İspanyollara bu eserlerin bir gecede devler tarafından yapıldığını anlatan Kızılderililere şaşmamalı.

1532-1550 yılları arasında şimdi Peru ve Bolivya olan bölge-

nin her yanını dolaşan Pedro de Cieza de Leon *Chronicles* (Tarihçe) adlı eserinde Tiahuanacu harabelerinden hiç şüphesiz "şu ana dek tarif ettiğim en kadim yer" diyerek söz etmekteydi. Onu şaşırtan yapılar arasında "büyük bir taş temelin üstüne insan eliyle yapılma bir tepe" vardı; tabanı 270 çarpı 120 metre kadardı ve 36 metre yüksekliğindeydi. Bunun arkasında "insan biçimli ve şekilli, yüz hatları çok büyük bir usta tarafından yapılmış görünen bir beceriyle yontulmuş iki taş idol" görmüştü; "Bunlar öyle büyüktü ki küçük devler gibi görünmekteydiler ve bunların o yörelerde yerlilerin şimdi giydiklerinden farklı giysileri, başlarının üstünde de bazı süslemeler vardı."

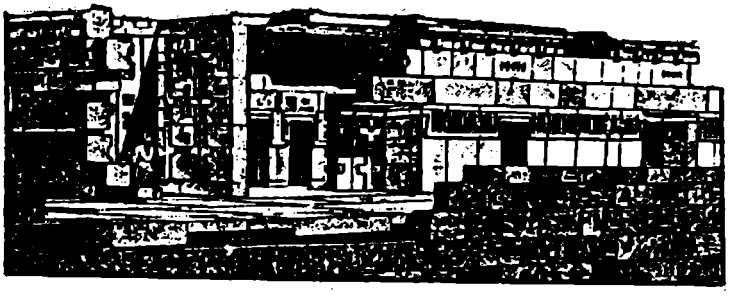
Bunun yakınında bir başka binanın ve "çok iyi inşa edilmiş" bir duvarın kalıntılarını görmüştü. Bunların hepsi de çok çok eski ve yıpranmış görünüyordu. Harabelerin bir başka kısmında "öyle büyük boyutta taşlar" gördü ki, "bunlar hakkında düşünmek, bu kadar büyüklerken bunları gördüğümüz yere taşımaya yetecek insan gücünü hesaplamaya kalkışmak bile insanı meraklandırıyor. Bu taşların pek çoğu farklı biçimlerde yontulmuştur, bazıları insan bedeni biçimlidir, herhalde onların idolleriydiler."

Pedro de Cieza de Leon duvarın yanında ve büyük taş bloklarda "pek çok delik ve zeminde boş yerler" bulunduğunu fark etmiş ve bunlar onu şaşırtmıştı. Batıya doğru "aralarında hepsi tek taştan kesilmiş dik ve yatay pervazları ve eşikleriyle pek çok kapılar" olan başka kadim harabeler gördü. Özellikle de durup düşündüğü şey şuydu: "Bu büyük kapı ağızlarından üstüne başka kapı ağızlarının biçimlendirildiği, bazısı on metre genişliğinde, dört buçuk metreden fazla uzunlukta ve iki metre kalınlığında daha büyük taşlar çıkmaktaydı." Şaşkınlık içinde bildirmekteydi: "Bunun tamamı –kapı, yatay ve dikey pervazları– hepsi tek bir taştı." Şunu da eklemişti: "Bu eser öyle ihtişamlı ve azametli ki şahsen ben bunun hangi araçla veya aygıtlarla yapılabildiğini anlamakta aciz kaldım çünkü bu büyük taşlar bu mükemmelliğe getirilip gördüğümüz halleriyle bırakılmalarından önce kullanılan araç gereç şimdi Kızılderililer tarafından

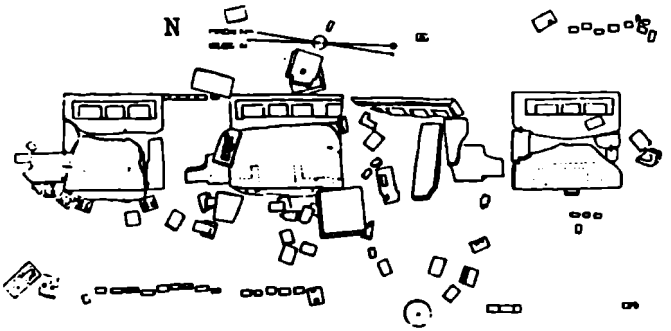
kullanılanlardan çok daha iyi olmuş olmalıdır."

Oraya ilk gelen ilk İspanyollarca görülen, Pedro de Cieza de Leon tarafından samimiyetle betimlenen eserlerden bu devasa tek parça kapılar hala düştükleri yerde durmaktadırlar. Tiahuanacu'nun esas harabelerinin bir buçuk kilometre kadar güneybatısındaki yeri sanki farklı bir mekanmışcasına yerliler tarafından Puma-Punku olarak anılmaktadır ama bugün burasının da bir buçuk kilometreye üç kilometrelik bir alana yayılan büyük Tiahuanacu metropolünün bir parçası olduğu kesinleşmiştir.

Buradaki kalıntılar geçtiğimiz iki yüzyıl içinde bunları gören her gezgini hayrete düşürmüştür ama ilk kez A. Stübel ve Max Uhle [*Die Ruinenstaette von Tiahuanaco im Hochland des Alten Peru* (Eski Peru'da Dağlık Alanda Tiahuanacu'nun Harabe Şehirleri), 1892] tarafından bilimsel olarak tarif edilmişlerdir. Bu rapora eşlik eden fotoğraflar ve eskizler ortalığa dağılmış olan devasa taş blokların, mekanın doğusundaki büyük binaları oluşturmuş olabilecek şaşırtıcı karmaşıklıktaki birkaç binanın parçaları olduğunu göstermektedir (Şekil 110 en son çalışmalara dayanmaktadır). Çöken (veya devrilen) dört kısımlı bina bir zamanlar onların dik veya başka açılarda birer parçası olmuş veya olmamış parçalarıyla büyük platformlar halinde yatmaktadırlar (Şekil 111). Kırılarak kopmuş tek parçaların her biri yüz ton ağırlığındadır, kırmızı kumtaşından yapılmadırlar ve Posnansky [*Tiahuanacu; The Cradle of American Man* (Tiahuanacu;

Şekil 110

Şekil 111

Amerikalının Beşiği)] tek parça iken her biri üç veya dört kat ağır olan bu blokların çıkarıldığı taş ocağının gölün yaklaşık on beş kilometre ötedeki batı kıyısı olduğunu kesin biçimde kanıtlamıştır. Bazıları üç buçuk çarpı üç metre ve neredeyse altmış santim kalınlığında olan bu taş bloklar çentikler, oyuklar, kesin açılar ve çeşitli düzeylerde yüzeylerle kaplıdırlar. Belirli noktalarda blokların üstündeki çentiklerin (Şekil 112) her bir dikey kısmı yanındakine tutturma amaçlı olan metal kelepçeler için

Şekil 112

açıldığı kesindir; bu teknik "küçük cihaz"ı Ollantaytambu'da da görmüştük. Ama orada kelepçelerin altından, yani İnkaların bildikleri tek metalden yapıldıkları (altının yumuşaklığı dolayısıyla hiç de makul olmayan) önerisine karşın buradaki kelepçeler *bronzdu.* Bunun böyle olduğunu, bu bronz kelepçelerden bazıları bulunduğu için biliyoruz. Bunun son derece önemli bir keşif olduğu kesin çünkü bronz üretilmesi en zor alaşımdır, bakırın belirli bir oranda (yüzde 85-90) kalayla karıştırılmasıyla elde edilir ve bakır doğal haliyle bulunabilirken kalayın içindeki cevherlerden zor metalürji işlemleri sayesinde çıkartılmalıdır.

Bu bronz nasıl elde edilmişti? Mevcut oluşu yalnızca bir bulmacanın parçası olmayıp cevaplar için bir ipucu da olabilir miydi?

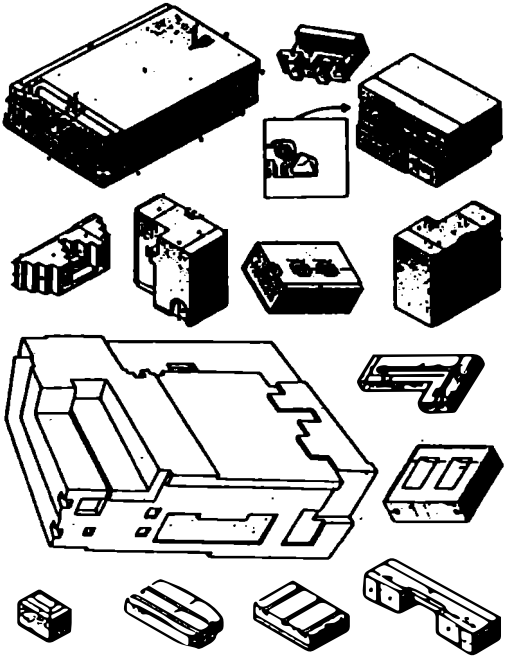
Puma-Punku'nun devasa ve ayrıntılı yapılarının "bir tapınak" olduğuna dair geleneksel açıklamayı bir kenara bırakalım; burası hangi pratik amaca hizmet ediyordu acaba? Bu muazzam çabanın ve gelişmiş teknolojinin işlevi neydi? Alman mimari ustası Edmund Kiss (bu yapılara bakış açısı onun Nazi hükümetinin anıtsal yapılarına ilişkin planlarına ilham vermiş olabilirdi) dört parçalı çöken bölümün iki yanında ve önünde bulunan höyüklerin ve kalıntıların bir limana ait özellikler olduklarına inanıyordu çünkü göl çok eski zamanlarda gerçekten de buralara dek uzanıyordu. Ancak bu Puma-Punku'da neler olup bittiği sorusunu cevaplandırmıyor, aksine güçlendiriyor: Bu şehir ne ithal etmekte, bu çorak yükseklikte hangi ürünleri gemilere yükleyip göndermekteydi?

Puma-Punku'da sürmekte olan kazılar mükemmel biçimlendirilmiş taş bloklardan inşa edilmiş bir dizi yarısı yeraltında odayı gün ışığına çıkartmıştır. Bunlar Chavin de Huantar'daki zeminden alçak olan meydanları hatırlatmakta ve bunların, yani hazneler, göletler, savak odalarının benzer bir su dağıtım şebekesinin unsurları oldukları olasılığını artırmaktadır.

Bu alanda bulundan (şaşırmaya haliniz kaldıysa) çok daha şaşırtıcı olan buluntularda daha pek çok cevap yatıyor olabilir: kendi başlarına tamam ya da daha büyük bloklardan kopmuş,

bulunması bugün bile zor olan araçlarla akıllara durgunluk veren bir özenle ve yine akıllara durgunluk veren bir tarzda biçimlenmiş, açılanmış ve oyulmuş taş bloklar. Bu teknolojik mucizeleri tarif etmenin en iyi yolu bazılarını size göstermek olacak (Şekil 113).

Şu anki teknolojimize dayanarak söyleyecek olursak, bunların çok girintili çıkıntılı metal parçaların döküm kalıpları, yani And Dağlarındaki, işin doğrusu, başka herhangi bir yerdeki insanoğlunun İnka öncesi zamanlarda kesinlikle sahip olamayacağı bazı karmaşık ve gelişmiş ekipman için gereken parçaların döküm kalıpları olduklarını önermenin dışında tüm bu kadim öteberiyi açıklamanın bir yolu yoktur.

Şekil 113

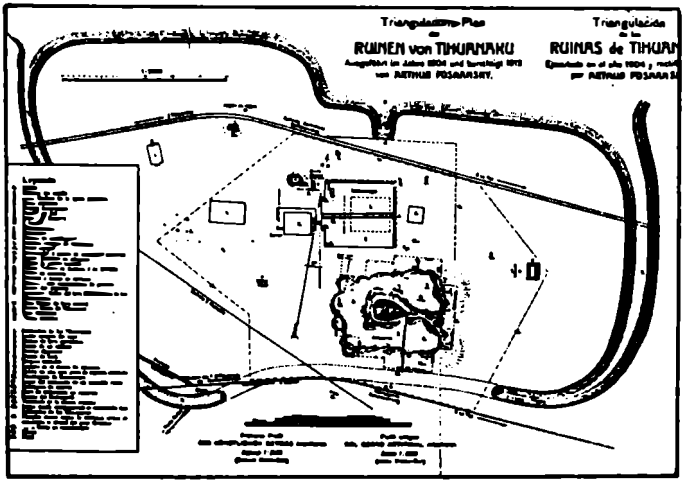
Tiahuanacu'ya 1930'lardan bu yana çeşitli arkeologlar ve araştırmacılar kısa veya uzun süreli çalışmalar için gelmektedirler. Wendell C. Bennett, Thor Heyerdahl ve Carlos Ponce Sangines bunlar arasında en tanınmış isimlerdir ama az ya da çok hepsi de sıra dışı çalışmalarını ve içgörülerini 1941'de birkaç ciltten oluşan *Una Metropoli Prehistorica en la America del Sur* (Güney Amerika'daki Tarih Öncesi Bir Metropol) ve sonraki otuz yıllık çalışmalarını dört ciltlik *Tiahuanacu: Cuna del Hombre de las Americas* (Tiahuanacu: Amerikalı İnsanın Beşiği) adlı eserlerde İngilizce çevirileriyle (1945) birlikte sunan ilk kişi olan Arthur Posnansky'nin çıkarımlarını kullanmışlar, üstüne kendi fikirlerini inşa etmişler, kabul veya reddermişlerdir sadece. Söz konusu son eser (Bolivya'nın Peru'dan ayrılmasından sonra harabeler gölün Bolivya tarafında kaldıkları için) "Tiahuanacu'nun 12000. Yılını" kutlayan Bolivya hükümetinin resmi önsözü ile onurlandırılmıştı.

Çünkü bu, diğer her şey bir kenara bırakıldığında, Posnansky'nin vardığı en şaşırtıcı (ve en tartışmalı) sonuçtu: Tiahuanacu binlerce yıllıktı, mekanın ilk kısmı gölün seviyesi otuz metre kadar daha yüksekken ve tüm bölge bir su çığının, belki de Hristiyanlık döneminden binlerce yıl önce gerçekleşmiş olan ünlü Büyük Tufanın altında kalmadan önce inşa edilmişti. Arkeolojik keşifler ile coğrafi çalışmaları, bölgenin hayvan ve bitki örtüsüne ilişkin incelemeleri, mezarlarda bulunan ve taş başlarda betimlenen kafataslarının ölçümlerini birleştiren ve böylece mühendislik ve teknolojik uzmanlığının her yönünü kullanan Posnanasky Tiahuanacu'nun tarihinde üç dönemin yaşanmış olduğu sonucuna varmıştı: İlki Moğol ırkına, sonra Orta Doğulu Beyaz ırka mensup olan ve onların hemen ardından zenci ırktan kişiler buraya yerleşmişti; burası ilki bir su çığı gibi doğal ve ikincisi bilinmeyen yapıda ani bir altüst oluştan kaynaklanan iki felaket geçirmişti.

Yerleşik kalıplara çok zarar verici türden bu çıkarımlar ve onlarla ilgili zaman çizelgesi üstünde fikir birliği olmasa da Posnansky tarafından biraraya toplanan tüm jeolojik, topoğrafik,

iklimsel ve bilimsel veriler ve tabi ki yaptığı arkeolojik keşifler onun anıtsal gayretlerini izleyen yarım yüzyıl içinde ardından gelenlerce kabul edilip kullanılmıştır. Posnansky'nin haritası (Şekil 114) mekanın genel yerleşim planı, ölçümleri, yönlendirmeleri ve başlıca büyük binalarını gösteren temel çizim olarak kalmıştır. Ek kalıntılar ve eserler içerme ihtimali olduğunu işaret ettiği bazı kısımlar kazılıp bunlardan da başarılı sonuçlar elde edilmesine rağmen ana ilgi odağı mekanın üç büyük yapı grubuydu ve hala öyledir.

Harabelerin güneydoğu kısmında yer alanlardan biri *Akapana* denilen bir tepedir. Buna muhtemelen ilk başta bir basamaklı piramit biçimi verilmişti, burasının mekanı gözleyen kale olarak iş gördüğü varsayılmaktadır. Bunun başlıca nedeni bu piramit veya tepenin en üstünün orta kısmının kesme taşlarla örülü, bir su haznesi olarak iş gören bir oval oluşturmak üzere kazılmış olmasıdır. Bunun yağmur sularını biriktirmek ve bu kaleye çekilmek zorunda kalan savunmacılara su sağlamak olduğu varsayılmaktadır. Ancak burasının altın saklanan bir yer olduğu rivayetleri yüzünden on sekizinci yüzyılda Oyaldeburo adlı bir

Şekil 114

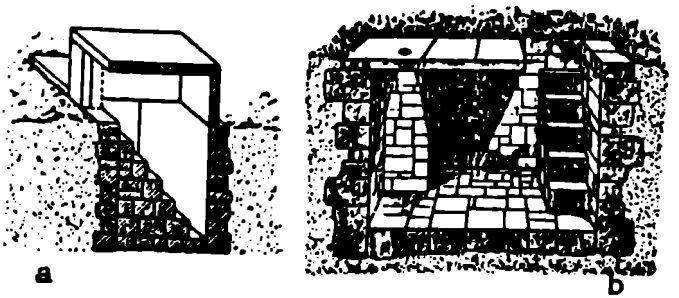
İspanyola Akapana'da madencilik imtiyazı verilmişti. Oyaldeburo suyu boşaltmak için tepenin doğu yüzünü yardı, haznenin dibini araştırdı, güzel kesme taşlardan yapıları yıktı ve kanal veya oluk bulduğu her yerden tepenin içine doğru girdi.

Ancak bu tahribat Akapana'nın doğal bir tepe değil çok karmaşık bir yapı olduğunu ortaya çıkartmıştı. Yüzeyinde ancak bir çizik sayılabilecek kazılar hala sürmektedir; taşla örülmüş haznenin yine kesme taşlardan büyük bir dikkat ve özenle örülmüş kanallardan aşağıya suyun akışını düzeneleyebilecek hünerli savaklarla donatıldığını göstermiş olan Posnansky'nin çalışması takip edilmektedir. Akapana'nın karmaşık iç donanımı suyu, Akapana'nın içinde değişen dikey ve yatay kısımlardaki bir düzeyden daha alçak olan diğer bir düzeye yönlendirmek üzere inşa edilmiştir. Dikey yükseklik on beş metre kadardır ama zig zag yapması nedeniyle alınan mesafe çok daha fazladır. Sonunda su, Akapana'nın zemininin birkaç metre altındaki taştan bir tasfiye borusundan çıkıp genişliği bazen otuz metreyi bulan ve tüm mekanı çevreleyen yapay bir kanalın (veya hendeğin) içine boşalmaktaydı. Buradan, mekanın kuzeyindeki rıhtımlara ve oradan da göle ulaşıyordu. Şimdi, amaç yalnızca fazla suyu boşaltmak idiyse (Tula'da bulunanlara benzeyen) düz eğimli basit bir boru yeterli olacaktı. Ama burada suyun akışını bir iç seviyeden diğerine düzenlemek üzere büyük ustalıkla birbirine uydurulmuş işlenmiş taşlarla inşa edilmiş köşeli kanallar var. Ve bu bize bir işleme tekniğini işaret ediyor: Maden filizlerini yıkamak için akan suyu kullanan bir işleme tekniği olabilir mi acaba?

Akapana'da bir tür işlemenin yapılmakta olduğunu bize daha güçlü düşündürten şey, "hazne"nin yüzeyinde ve oradan boşaltılan toprağın içinde çok miktarda "çakıl"ın bulunmuş olmasıdır, koyu yeşil ve yuvarlanmış bu çakılların boyutları iki santim ile altı santim arasında değişmektedir. Posnansky bunların kristal yapılı olduklarını belirlemiştir ama ne o ne de diğerleri (bilebildiğimiz kadarıyla) bu küreleşmiş nesnelerin yapısı ve kökenini belirlemek üzere daha ileri testler yapmışlardır.

Mekanın merkezine doğru olan bir yapı (Posnansky'nin haritasında "K" ile işaretlidir) o kadar çok yeraltı ve yarı yeraltı özelliklere sahiptir ki Posnansky bunun mezarlara ayrılmış bir yer olduğunu düşünmüştür. Etrafında su olukları olarak iş görmek üzere kesilmiş taş blokların parçaları bulunmaktadır; bunlar öylesine darmadağın haldedirler ki Posnansky bunun için yalnızca hazine avcılarını değil daha önce gelen 1903'te yaptıkları kazılarda (Posnansky'ye göre) yollarına çıkan her şeyi parçalayan, kalıntıları sebepsiz yere kazan ve pek çok eseri aşıran Monfort Kontu Crequi'nin araştırma ekibini suçlamaktadır. Bu Fransız keşif seferinde keşfedilenler ve varılan sonuçlar George Courty'nin bir kitabında ve 1908'de Uluslararası Amerikancılar Kongresinde Manuel Gonzales de la Rosa tarafından sunulan makalede aktarılmıştır. Keşif seferinin bulgularının özü biri görünen harabeler ve diğeri yeraltında ve görünmeyen "iki Tiahuanacu vardır" şeklindeydi.

Posnansky de bu yapının zeminden alçak ve darmadağın edilmiş kısımları arasında bulduğu olukları, kanalları ve (Akapana'nın tepesindeki gibi) bir savağı tarif etmiş ve bu olukların birkaç düzeyde birden devam ettiklerini, belki de Akapana'ya dek uzandıklarını ve batıdaki (göl tarafındaki) diğer yeraltı yapılarıyla bağlantılı olduğunu belirlemişti. Posnanasky bu yeraltı ve yarı yeraltı bölümlemeleri tarif edip çizerken (Şekil 115a, 115b) dikkatli ve özenli işçiliğin, kesme taşların sert andezitten

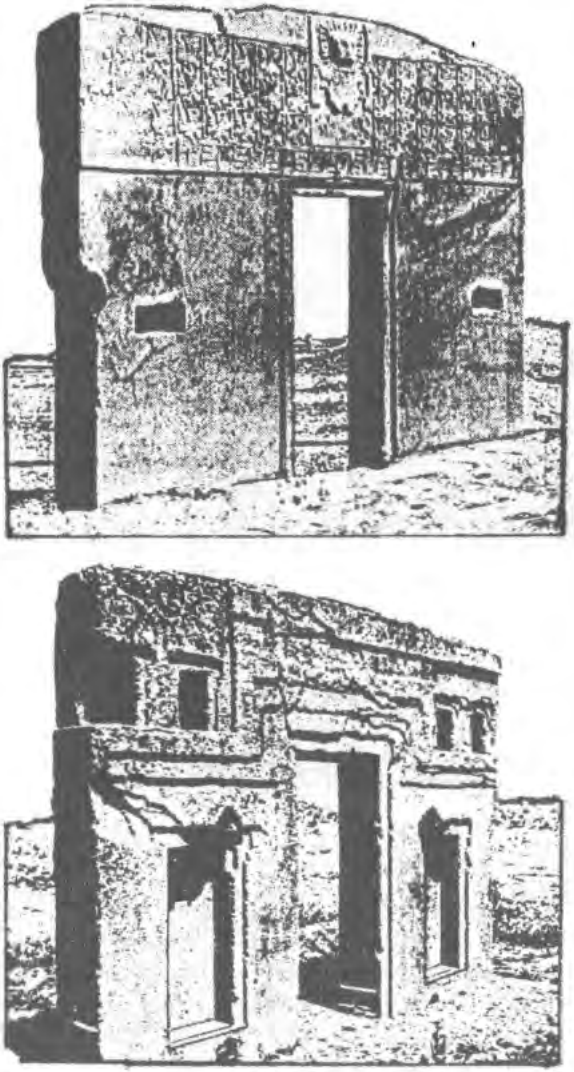
Şekil 115

yapılma ve tüm bu bölümlemelerin tamamıyla su geçirmez oldukları gerçeği karşısında duyduğu hayranlığı ve şaşkınlığı aktarmaktadır. Tüm bağlantı yerleri ve özellikle de büyük tavan dilimleri üstüne dört beş santim kalınlığında gerçek kireçten bir katman yayılmış ve böylece buraları "kesinlikle su geçirmez" hale getirilmişti. Posnansky "bu, tarih öncesi Amerikan inşaatında kirecin kullanıldığını ilk ve tek görüşümüzdür" demektedir.

Bu yeraltı odalarında neler olduğunu ve niçin böylesine özel inşa edildiklerini söyleyememektedir. Belki hazieleri korumaktaydılar ama hazine avcıları çoktan bunların içlerini boşaltmışlardı. Gerçekten de Posnansky bu odacıklardan birini gün ışığına çıkartır çıkarmaz "orası modern Tiahuanacu'nun putkıran melezleri tarafından soyulmaktaydı." Posnansky'nin kazıp çıkarttığı veya mekanın orasına burasına dağılmış halde gördüğü şeylerin dışında her biçim, boyut ve çapta çok miktarda taş oluk yakınlardaki kilisede, modern demiryolunun köprüleri ve su yollarında ve hatta La Paz'da kullanım halinde görülebilmekteydi. Bu ise Tiahuanacu'daki yer üstü ve yer altı su dağıtım şebekesinin ne kadar geniş olduğunun bir göstergesiydi, Posnansky *Hydraulic Works in Tiahuanacu* (Tiahauanacu'daki Hidrolik Şebekesi) adlı son eserinde bunlara bütün bir bölümü ayırmıştı. Yapılan son kazılar bu taş su olukları ve su kanallarından daha pek çok sayıda mevcut olduğunu günışığına çıkartıp Posnansky'nin çıkarımlarını doğrulamıştır.

Tiahuanacu'da göz açarpan ikinci büyük yapı en az kazıyı gerektirmiştir çünkü herkesin görebilmesi için tüm ihtişamıyla ayakta durmaktadır: Alanın düzlüğünde içinde hiç kimsenin geçmediği, etrafında hiç kimsenin durup kutlama yapmadığı bir Zafer Kapısı gibi devasa bir taş geçit yükselmektedir (Şekil 116, ön ve arka).

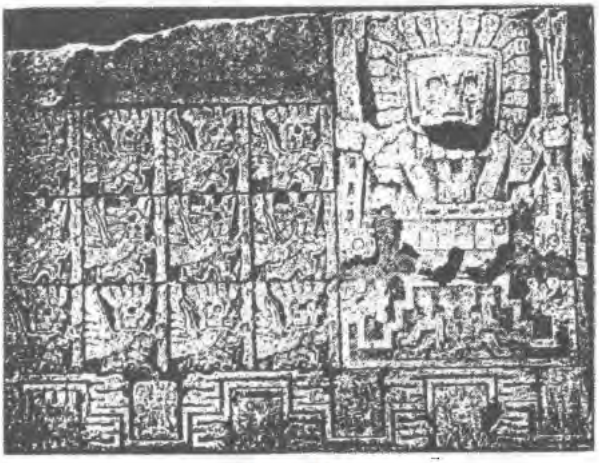
Güneş Kapısı olarak bilinen bu geçit Posnansky tarafından "en mükemmel ve önemli eser... kültürlü bir halkın ve onların liderlerinin bilgisi ve uygarlığının mirası ve zarif kanıtı" sözleriyle tarif edilmiştir. Onu gören herkes aynı fikirdedir çünkü

Şekil 116

yalnızca tek (yüz tonu aşan ağırlıkta, üç metreye altı metrelik) bir taş bloğundan kesilip biçimlendirilmiş olması sayesinde değil üstündeki ayrıntılı ve nefes kesici oymalar sayesinde de bu çok şaşırtıcı bir eserdir.

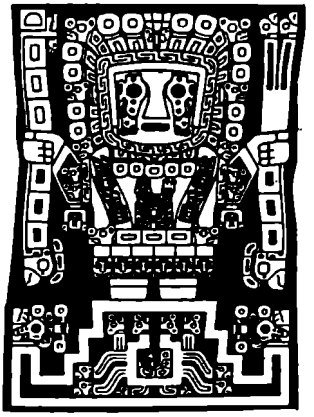
Kapının ön ve arkasının alt kısmında nişler ve geometrik oyulmuş açıklıklar ve yüzeyler vardır ama esas harikuladelik kapının üst ön kısmındaki oyulmuş olan bölümdedir (Şekil 117). Yalnızca kabartma olmasına rağmen adeta üç boyutluymuş gibi görünen tam ortadaki figürün iki yanında üçer sıra kanatlı hizmetkarlar görülemektedir, en alt sırada ise merkezdeki figürün

Şekil 117

yalnızca suratı menderesler oluşturan bir çizgiyle çerçeve içine alınmış bir halde bu kompozisyonu tamamlamaktadır.

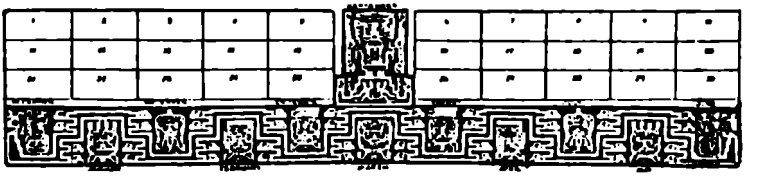
Tam ortadaki baskın figürün sağ elinde bir asa veya silah, diğerinde ise çatallı şimşek olan Viracocha (Şekil 118) olduğuna dair genel bir fikirbirliği söz konusudur. Bu imge güney Peru ve yakın bölgelerdeki vazolarda, dokumalarda ve eşyalarda sık görülür; bilginlerin Tiahuanacu kültürü dedikleri şeyin etkisinin ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. Bu tanrının iki yanında üç yatay sırada, tam ortadaki figürün her bir yanında sıra başına

Şekil 118

sekizer adet düşecek şekilde sıralanmış olan kanatlı hizmetkarları vardır. Posnansky her bir sıranın her iki yanında yalnızca ilk beşinin ortadaki ilah gibi belirgin olacak biçimde oyulduğunu ve sıraların dış ucunda kalan diğerlerinin sanki sonradan düşünülmüşcesine çok hafifçe oyulduklarını işaret etmiştir.

Posnansky ortadaki figürü, onun altındaki dolambaçlı çizgiyi ve her iki yandaki on beş orijinal boşluğu çizmiş (Şekil 119) ve bunun yirmi aydan oluşan ve bahar gün tün eşitliğiyle (güney yarımkürede eylülde başlayan) yılı gösteren bir takvim olduğu ve ilahı tam bedeniyle gösteren ortadaki büyük figürün bu ayı ve gün tün eşitliğini temsil ettiği sonucuna varmıştır. "Ekinoks" yılın gün ve gecenin eşit uzunlukta olduğu o gününü belirttiğinden tam ortadaki figürün hemen altında, yani dolambaçlı sı-

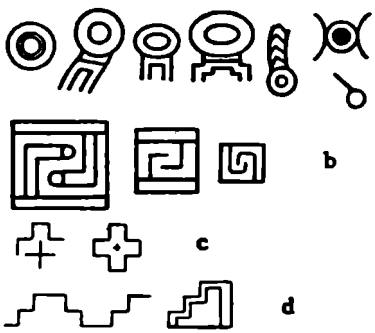
Şekil 119

ranın tam ortasına denk gelen bölümün diğer gün tün eşitliğinin yaşandığı mart ayını gösterdiğini varsaymıştı. Ardından geri kalan ayları bu dolambaçlı sıranın içine arka arkaya yerleştirip en uçlardaki iki kısımın ilahın başıyla birlikte boru çalan birini gösterdiğine işaret ederek bu en uçtaki aylarda Güneşin gökte en uç noktaya ulaştığı ve güneşi geri çağırmak için rahiplerin boru çaldığı haziran ve aralık ayları olduğunu önerdi. Başka bir deyişle Güneş Kapısı taştan bir takvimdi.

Posnansky bunun bir güneş takvimi olduğunu varsaymıştı. Takvim başlangıcına esas olarak ilkbahar gün tün eşitliğini esas almakla kalmıyor, ayrıca diğer gün tün eşitliğini ve gündönümlerini de işaretliyordu. Bu her biri otuz günlük (dolambaçlı sıranın üstündeki kanatlı hizmetkarların sayısı) on bir ay ve otuz beş günlük bir "büyük ay"dan, Viracocha Ayından oluşan ve 365 günlük güneş yılını tamamlayan bir takvimdi.

Posnansky ilkbahar gün tün eşitliği ile başlayan on iki aylık bir güneş takviminin M.Ö. 3800 civarında Sümer'de kullanılmaya başlayan bir Yakın Doğu takvimi olduğundan da bahsetmeliydi.

İlahın sureti kadar kanatlı hizmetkarların yüzleri ve ayları gösteren yüzler de görünürde doğal bir gerçekçilikle betimlenmişti ama aslında her biri kendine özgü geometrik şekillere sahip pek çok parçadan oluşmaktaydılar. Posnansky bu çeşitli parçaları incelemek için hayli zaman vermiştir. Bunlar başka anıtlar ve heykeller kadar seramik eşyaların üstünde de görünmektedir. Posnansky bunları resmettikleri nesneye (hayvan, balık, göz, kanat, yıldız vb.) veya temsil ettikleri fikre (Yer, Gök, hareket vb.) göre piktografik açıdan sınıflandırmıştır. Dairelerin ve ovallerin Güneş, Ay, gezegenler, kuyruklu yıldızlar ve diğer gök cisimlerini temsil eden (Şekil 120a) pek çok biçim ve renkte resmedildiklerini; Yer ve Gök arasındaki bağın (Şekil 120b) sık sık ifade edildiğini ve baskın sembollerin haç ve merdiven işaretleri (Şekil 120c, 120d) olduklarını belirlemiştir. Posnansky bu merdiven işaretinde Tiahuanacu'nun, onun anıtlarının ve nihai uygarlığının "alameti farika"sını, yani bu işaretin Amerika kıta-

Şekil 120

sının tamamına yayıldığı kaynağı görmekteydi. Posnansky bunun Mezopotamya ziguratlarını temel alan bir glif olduğunu kabul etmiş ama sırf bu yüzden Sümerlerin Tiahuanacu'da olmuş olabileceklerini düşünmediğini de belirtmişti.

Tüm bunlar onda Güneş Kapısının, Tiahuanacu'daki daha büyük ve amacı ve işlevi bir gözlem evi olarak hizmet vermek olan yapısal kompleksin bir parçası olduğu hissini güçlendirmiş ve bu düşünce Posnansky'yi en önemli ve sonradan anlaşıldığına göre en tartışmalı çalışma ve çıkarımlara yönlendirmişti.

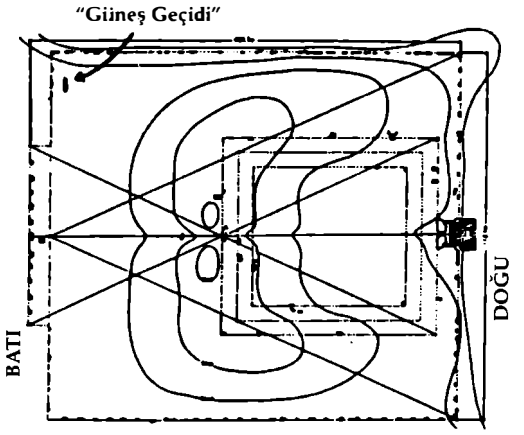
İspanyollar tarafından kurulan (gerçi bazıları bunun hazine avcılığı için bir kılıf olduğundan kuşkulanır) Putperestliğin İmhası ve Kefareti Komisyonunun resmi kayıtları komisyon üyelerinin Tiahuanacu'ya 1625'te geldiklerini belirtmektedir. Peder Joseph de Arriaga'nın 1621 tarihli raporunda 5.000'den fazla "putperestlik nesnesi"nin kırmak, eritmek veya yakmak yoluyla imha edildiği bildirilmektedir. Tiahunacu'da neler yaptıkları ise bilinmiyor. Daha önce çekilen fotoğraflara bakılırsa, Güneş Kapısı on dokuzuncu yüzyılda tepesi iki parçaya ayrılmış, sağ taraftaki parçası diğer yanına tehlikeli biçimde dayanır bir halde bulunmuştu.

Bunu kimin düzeltip gerisin geriye koyduğu da hala bir gizemdir. Nasıl ikiye ayrıldığı da bilinmiyor. Posnansky bunun

komisyonun işi olduğunu düşünmüyordu, daha çok kapı yere düşmüş ve toprakla örtülü olduğu için komisyonun aşırı hevesli üyeleri geldiği sırada onların gözünden saklandığını ve böylece gazaplarından korunduğunu düşünmekteydi. Tekrar yerine dikildiği kesinleşince, bazıları bunun orijinal yerine konup konulmadığını merak ettiler; bunun nedeni bu kapının orijinal haliyle kocaman bir düzlükte tek başına duran bir taş yapı olmayıp hemen doğusundaki kocaman yapının bir parçası olduğunun fark edilmiş olmasıydı. *Kalasasaya* denilen bu yapının biçimi ve boyutu 135 çarpı 120 metrelik dikdörtgen bir alanı işaretleyen bir dizi dikey taş sütunla belirlenmişti, "Ayakta Duran Sütunlar" anlamındaki adı da buradan gelmektedir. Bu yapının ekseni doğu-batıymış gibi göründüğünden bazıları bu büyük taş kapının (şu an olduğu gibi) bu alanın batı duvarının kuzey kenarında değil de tam merkezinde durması gerekmez miydi, diye düşünmüşlerdir.

Bu monolitik kapının büyük ağırlığının onun neredeyse altmış metre kadar taşınmış olabileceği fikrini geçersiz kılmasından da önce muhtemelen olması gerektiği yerde durduğunu gösteren arkeolojik kanıtlar çıkageldi çünkü batı duvarının tam ortasını, merkezi bizzat Kalasasaya'nın doğu-batı ekseni ile aynı hizada olan bir teras kaplamaktaydı. Posnansky bu eksen boyunca yerleştirilmiş çeşitli taşların astronomi gözlemleri yapmayı sağlamak amacıyla özellikle oyulduğunu bulmuştur ve Kalasasaya'nın zekice tasarlanmış bir gök gözlem evi olduğu yolundaki çıkarımı artık kabul edilen bir gerçektir.

Kalasasaya'nın en bariz arkeolojik kalıntısı hafifçe dikdörtgen bir alan oluşturan dik sütunlarıdır. Bir zamanlar sürekli bir duvar oluşturmak üzere dikilmiş tüm sütunlar artık var olmasalar da, sayıları bir güneş yılındaki ve ay ayındaki günlerle ilişkili olduklarına dair bir ipucu vermektedir. Posnansky'nin asıl ilgisini çekenler batı duvarının tam ortasından çıkıntı yapan teras boyunca yer alan on bir sütundu (Şekil 121). Özellikle yerleştirilmiş gözlem taşlarıyla hizalanan görüş çizgilerine, yapının yönlendirilmesine, tam ana yönlerden hafifçe ve maksatlı sap-

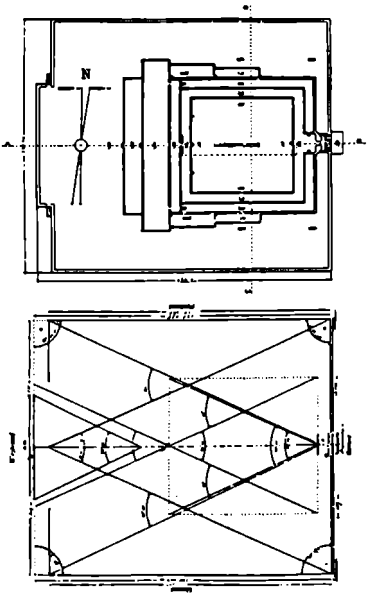

Şekil 121

malara ilişkin ölçümleri onu Kalasasaya'nın gün tün eşitlikleri kadar gündönümlerini de son derece kesin saptayabilecek türden ultramodern bir astronomi bilgisine sahip olan bir halk tarafından inşa edilmiş olduğu konusunda ikna etmişti.

Edmund Kiss'in [*Das Sonnentor von Tihuanaku* (Tihuanacu'nun Güneş Kalesi)] Posnansky'nin çalışmaları kadar kendi ölçümlerine ve değerlendirmelerine de dayanan mimari çizimleri bu mekanın içindeki yapıyı boş bir basamaklı piramit olarak göstermektedir (muhtemelen de haklıdır): dış duvarları basamaklar halinde ama yalnızca merkezi, kare biçimli bir açık hava avlusunu çevreleyerek yükselen bir yapı. Asli anıtsal merdiven doğu duvarının merkezindeydi, başlıca gözlem noktaları batıdaki "piramidi" tamamlayan daha geniş iki terasın merkezindeydiler (Şekil 122).

Posnansky, ima ettiği şeyler tüm yerleşik kalıpları kıracak türden olan en şaşırtıcı keşfini işte bu noktada yapmıştır. İki gündönümü noktası arasındaki mesafeyi ve açıları ölçerek Yeryüzünün Güneş'e göre meylinin Kalasasaya'nın astronomik özelliklerine bakıldığında günümüzdeki 23,5 derecelik meyile uymadığını fark etmişti.

Şekil 122

Bilimsel terimiyle söyleyecek olursak ekliptiğin eğiminin Kalasasaya'nın astronomik gözlem çizgilerinin yönlendirmesine göre 23 derece 8 dakika 48 saniye olduğunu buldu. *1911'de Uluslararası Astronomik Takvim Konferansında astronomlar tarafından belirlenen ve bu alanın coğrafi konumunu ve denizden yüksekliğini de hesaba katan formüllerle yaptığı ölçüme göre Kalasasaya M.Ö. 15000 civarında inşa edilmişti!*

Tiahuanacu'nun dünyanın en eski, "Tufan'dan önce inşa edilmiş" şehri olduğunu ilan eden Posnansky kaçınılmaz biçimde kendi döneminin bilimsel çevrelerinin gazabını üstüne çekti çünkü o sıralarda Max Uhle'nin teorilerine dayanılarak Tiahuanacu'nun Hristiyanlık döneminin başlarına denk gelen zamanlarda kurulmuş olduğu kabul edilmekteydi.

Ekliptiğin (Posnansky'yi eleştirenlerden bazılarının yaptığı gibi) presesyon fenomeni ile karıştırılmaması gerekir. Preses-

yon, Güneşin ilkbahar gün tün eşitliği gibi belirli bir tarihteki doğuşu veya hareketi sırasında hemen arkasında bulunan yıldızların oluşturduğu fonu (takım yıldızları) değiştirmektedir; küçük de olsa bu değişim her yetmiş iki yılda 1 derece ve her 2.160 yılda 30 derece (tam bir burç) etmektedir. Epliktikteki değişim ise Yerkürenin sanki ufukta yükselip alçalan bir gemiymişcesine neredeyse fark edilmez olan yalpalayışından kaynaklanmaktadır. Yerkürenin Güneş'e doğru yan yatışındaki bu değişme yaklaşık 7.000 yıl içinde 1 dereceye varmaktadır.

Posnansky'nin bulgularından dolayı meraka kapılan Alman Astronomi Komisyonu Peru ve Bolivya'ya bir keşif seferi düzenledi; üyeleri Potsdam Astronomi ve Astrofizik Gözlem Evinin müdürü olan profesör Dr. Hans Ludendorff, Bonn'daki Astronomi Gözlemevinin müdürü ve Vatikan'ın fahri astronomu olan profesör Dr. Arnold Kohlschütter ve Potsdam gözlem evinden bir astronom olan Dr. Rolf Müller'di. Komisyon üyeleri kasım 1926 ve haziran 1928 arasında Tiahuanacu'da ölçümler ve gözlemler yaptılar.

Onların incelemeleri, ölçümleri ve görsel gözlemleri her şeyden önce Kalasasaya'nın gerçekten de bir astronomi-takvim amaçlı gözlem evi olduğunu doğruladı. Örneğin, önündeki on bir sütunuyla batı terasının bu sütunların genişliği, aralarındaki mesafe ve konumları dolayısıyla Güneş'in mevsimsel hareketlerinin gündönümünden gün tün eşitliğine ve gün tün eşitliğinden gündönümüne yapılan ölçümler arasındaki gün sayılarının az da olsa farklı oluşunu hesaba katan kesin ölçümlerine olanak sağladığını bulmuşlardı.

Dahası onların incelemeleri Posnansky'nin en tartışmalı çıkarımında esasen haklı olduğunu da doğrulamıştı: Kalasasaya'nın astronomik özelliklerinin temel aldığı ekliptik eğim gerçekten de günümüzde bu eğimin sergilediği açıdan bir hayli farklıydı. Kadim Çin ve Yunan'da gözlemlenen ekliptik eğimlere muhtemelen ışık tutan verilere dayanarak, astronomlar aşağı yukarı bu yalpalamaya uygulanabilecek eğimin ancak birkaç bin yıl geriye ait olduğuna emindiler. Ama astronomi ekibi bu

sonuçların gerçekten de M.Ö. 15000 ve de kullanılan eğime bağlı olarak M.Ö. 9300 gibi bir tarihi işaret edebileceği sonucuna varmışlardı.

Bu ikinci tarihin bile bilimsel çevrelerce kabul edilebilir türden olmadığını söylemeye gerek yok sanırım. Eleştirilere boyun eğen Rolf Müller Peru ve Bolivya'da daha ileri incelemeler yaptı ve Tiahuanacu'da Posnansky ile birlikte bir ekip oluşturdular. Çeşitli değişkenler dikkate alındığı takdirde sonuçların değişeceğini buldular. Birincisi, gündönümü noktaları Posnansky'nin varsaydığı noktadan değil de daha farklı bir noktada gözlemleniyor idiyse, gündönümü uçları arasındaki açı (ve dolayısıyla da eğim) biraz farklı olurdu; ayrıca kadim astronomların gündönümü noktasını Güneş ufuk çizgisindeyken mi, tam orta noktadayken mi yoksa ufkun altında gözden kaybolduğunda mı sabitlediklerine dair kesin bir bilgi yoktu. Tüm bu değişkenleri hesaba katan Müller, *Baesseler Archiv* (Baesseler Arşivi) (cilt 14) adlı saygın bilimsel dergide yayınlanan kesin raporunda tüm seçenekleri sıraladı ve en doğru olarak 24 derece 6 dakika açısı kabul edilirse epliktik eğiminin bu ölçümde ya M.Ö. 10000'den ya da M.Ö. 4000'den geçeceği sonucuna vardı.

Posnansky konu üzerine konuşması için Yirmi üçüncü Uluslararası Amerikancılar Kongresine davet edildi. O da doğru olan eğim açısının M.Ö. 10150 ile M.Ö. 4050 arasında bir seçim yapma şansı tanıyan 24 derece 6 dakika 52,8 saniye olacağını kabul etti. Bunun "belalı mesele" olduğu sonucuna varıp daha çok incelenmeye ihtiyaç olduğunu belirterek konuyu askıda bıraktı.

Doğrudan Tiahuanacu'da olmasa da böyle incelemeler gerçekten yapılmıştır. İnkaların takviminin Koç Burcunda değil de Boğa Burcundaki bir Başlangıcı işaret ettiğinden daha önce söz etmiştik. Yine daha önce belirttiğimiz gibi bizzat Müller, Cuzco ve Machu Picchu'daki megalitik kalıntıların yaklaşık yaşı için M.Ö. 4000 tarihine ulaşmıştı. Ve ayrıca, tamamen farklı araştırma yöntemleriyle olsa da Maria Schulten de D'Ebneth tarafından yapılan ve onu Viracocha Çizgisinin (kendi hesaplamalarıyla) 24 derece 8 dakikalık eğime, dolayısıyla da M.Ö. 3172 tarihi-

ne uygun olduğu sonucuna götüren çalışmadan söz etmiştik.

Viracocha'nın imgelerini taşıyan dokumalar, mumya sargıları, çanak çömlek gibi eşyalar güney Peru'nun her yanında ve giderek daha kuzey ve güneyde keşfedildikçe Tiahuanacu bağlantılı olmayan diğer verilerle kıyaslamalar yapılabilmektedir. Wendell C. Bennett gibi inatçı arkeologlar bile buna dayanarak Tiahuanacu'nun yaşını M.S. birinci yüzyılın ortalarından neredeyse M.Ö. birinci binyılın başlarına dek geriye itmişlerdir.

Ancak radyokarbon tarihlendirmeleri genelde kabul gören tarihleri giderek daha çok, daha çok geriye itecekti. 1960'lardan itibaren Bolivya Tiahuanacu Arkeolojik Araştırmalar Merkezi (CIAT) sistemli kazılara ve alanın korunmasına başladı. İlk büyük işleri Kalasasya'nın doğusunda, zeminden alçakta olan ve içinde taş heykellerin ve taştan başların bulunduğu "küçük tapınağın" kazılıp restore edilmesiydi. Kazı, yarısı yeraltında olan, belki de ayin adakları için kullanılan, taştan başların Chavin de Huantar'daki tarzda takılmış olduğu duvarlarca çevrilmiş bir avluyu gün ışığına çıkardı. Bolivya'nın Ulusal Arkeoloji Enstitüsünün müdürü olan Carlos Ponce Sangines'in 1981 tarihli resmi raporunda [*Description Sumaria del Templete Semisubterraneo de Tiwanaku* (Yarı Toprak Üstü Tapınak Tiwanaku'nun Tanımlama Özeti)] bu noktada bulunan organik madde örneklerine ait radyokarbon okumlarının M.Ö. 1580'i gösterdiğini belirtmektedir, bunun sonucunda Ponce Sangines *Panorama de la Arquelogia Boliviana* (Bolivya Arkeolojisinin Panoraması) adlı kapsamlı çalışmasında bu tarihi Tiahuanacu'nun Eski Döneminin başlangıcı olarak ele almaktadır.

Böyle radyokarbon tarihleri, mekanlarda bulunan organik maddelerin yaşını belirtmektedir ama mekanı oluşturan taş yapılar bundan çok daha eski olabilirler. Gerçekten de Ponce Sangines'in kendisi de sonraki bir çalışmasında [*Tiwanaku: Space, Time and Culture* (Tiahuanacu: Uzay, Zaman ve Kültür)] obsidiyen Hidrasyonu denilen yeni tarihlendirme tekniklerinin Kalasasaya'da bulunan obsidiyen nesneler için daha erken bir tarih olan M.Ö. 2134'ü işaret ettiğini belirtmektedir.

Bu bağlamda Juan de Betanzos'un [*Suma y Narracion de los Incas* (İnkaların Öyküsü ve Özeti) 1551] Tiahuanacu'ya ilk kez Con-Tici Viracocha adlı bir şefin komutasındaki halkın yerleştiğini anlatan yazılarını okumak ilginç olacaktır; Con-Tici Viracocha'nın "yanında belirli sayıda bir halk vardı... Gölden çıktıktan sonra onun yanındaki bir yere, bugün Tiaguanaco adlı köyün durduğu yere gitti." Betanzos şöyle devam ediyordu, "Derler ki bir defasında, Con-Tici Viracocha'nın halkının oraya tamamen yerleştiği sırada ülkede karanlık oldu." Ama Viracocha "Güneşe, şimdi hareket ettiği rotada hareket etme emri verdi ve aniden Güneş günü başlattı."

Güneşin yerinden kıpırdamadan kalmasından kaynaklanan karanlık ve hareketine devam ettiğinde "günün başlaması" hiç şüphe yok ki M.Ö. 1400'lerde Yerkürenin her iki yanında meydana geldiğini saptadığımız aynı olayın hatırasıydı. Betanzos'un yöresel inançlara dair düştüğü kayda göre, daha önceki zamanlardan itibaren tanrılar ve insanlar zaten Tiahuanacu'daydılar: Yoksa arkeoastronomik verilerin işaret ettiği kadar erken tarihlerden itibaren mi oradaydılar?

Ama Tiahuanacu o konumda, o kadar erken bir tarihte niçin kurulmuştu?

Son yıllarda arkeologlar Meksika'daki Teotihuacan ile Bolivya'daki Tiahuanacu arasında benzer mimari özellikler olduğunu buldular. Jose de Mesa ve Teresa Gisbert [*Akapana, la Piramide de Tiwanacu* (Akapana: Tiahuanacu Piramiti)] Akapan'nın tıpkı Teotihuacan'daki Ay Piramidininki gibi (dışarı çıkıntılı köprüleriyle kare) bir zemin planına, bu piramitle aynı taban ölçülerine ve aynı yüksekliğe (on beş metre civarı ki bu Güneş Piramidinin ilk basamağının yüksekliği, onun yüksekliğinin genişliğine oranıdır) sahip olduğunu işaret etmişlerdir. Teotihuacan ve onun büyük yapılarının ilk (ve kullanışlı) amacının bu alanın iki piramidini içindeki ve hemen yanı başlarındaki su dağıtım şebekesi tarafından ifade edildiğine dair kendi çıkarımlarımız ışığında baktığımızda, Akapana'nın içindeki ve Tiahuanacu'nun her yanındaki su kanalları merkezi bir rol üstlenmektedirler. Ti-

ahuanacu bulunduğu yere bir işleme tesisi olarak mı kurulmuştu? Ve öyleyse, ne işliyordu?

Dick Ibarra Grasso [*The Ruins of Tiahuanacu* (Tiahuanacu Harabeleri) ve diğer eserleri] Puma-Punku kısmını da kapsayan, Teotihuacan'daki "Ölüler Yolu"ndan hiç de farklı olmayan bir şekilde kuzey-güney yönünde birkaç ana arterin kestiği esasen doğu-batı ekseninde kilometrelerce uzanan daha büyük bir Tiahuanacu'yu gözümüzde canlandırmak konusunda aynı fikirdedir. Kiss'in bir rıhtım olduğunu düşündüğü yerde o, kargo yüklü gemilerin bağlanabileceği gerçek bir derin su iskelesi oluşturmak üzere zig zaglı inşa edilmiş masif istinat duvarlarına ait arkeolojik kanıtlar görmektedir. Eğer böyleyse, Tiahuanacu'dan ithal edilen neydi, ihrac edilen neydi?

Ibarra Grosso, Posnansky'nin Akapana'da bulmuş olduğu "küçük yeşil çakıllar"ın Tiahuanacu'nun başka yerlerinde de bulunduğunu bildirmektedir: güneydeki Akapana'yı andıran küçük piramidin kalıntılarını tutmaya yarayan büyük kayaların yeşile dönüştüğü yerde, Kalasasaya'nın batısındaki yeraltı yapıları bölgesinde ve çok miktarda Puma-Punku'nun kalıntıları arasında.

İlginç olan Puma-Punku'nun iskelelerinin istinat duvarlarındaki kayalar da yeşile dönüşmüştü. Ve bu tek anlama gelebilirdi: Bakıra maruz kalmışlardı çünkü (tıpkı okside demire maruz kalmaları durumunda kızıl kahverengiye dönüşen) taşa ve toprağa yeşilimsi rengini veren şey okside olmuş bakırdır.

Tiahuanacu'da işlenen bakır mıydı? Büyük ihtimalle bakırdı ama bunun çok daha az zorlu olan, bakır kaynaklarına daha yakın coğrafi bir konumda yapılması daha makul olurdu. Anlaşılan bakır Tiahuancu'dan götürülmüyor, oraya getiriliyordu.

Tiahuanacu'nun neyin kaynağı olduğu bulunduğu yerin adının anlamından bellidir: *Titicaca*. Gölün adı Copacabana yarımadasının hemen açığında bulunan iki adadan birinden gelir. Efsaneler Güneşin ışıklarının Tufan'dan sonra görülür görülmez Titicaca denilen bu adadaki *Titikalla*'ya, yani kutsal kayaya çarptığını anlatılar. (Dolayısıyla Güneş Adası olarak da bilin-

mektedir.) Viracocha'nın Manco Capac'a ilahi asayı tam üstündeyken bahşettiği kutsal kaya buradadır.

Tüm bu isimlerin anlamı neydi? Aymara dilinde *Titi* bir metalin, dil bilimcilere göre kurşun veya kalayın adıdır.

Titikalla'nın "Kalay Kayası" olduğunu düşünüyoruz. *Titicaca* ise "Kalay Taşı" anlamına geliyordu. Ve Titicaca Gölü kalayın kaynağı olan yerdi.

Harabelerinin görenleri hala büyülediği noktada kurulmuş olan Tiahuanacu'nun ürünleri kalay ve bronzdu.

- 11 -

KÜLÇELERİN GELDİĞİ TOPRAKLAR

"Us ülkesinde Eyüp adında bir adam yaşardı. Kusursuz, doğru bir adamdı. Tanrı'dan korkar, kötülükten kaçınırdı." Geniş bir aile ve binlerce davarla kutsanmıştı. "Doğu'daki insanların en zengini oydu."

"Bir gün ilahi varlıklar Rab'bin huzuruna çıkmak için geldiklerinde, Şeytan da onlarla geldi. Rab Şeytan'a 'Nereden geliyorsun?' dedi. Şeytan, 'Dünyada gezip dolaşmaktan' diye yanıtladı."

Kitabı Mukaddes'teki Eyüp kitabı, yani insanın Tanrı'ya duyduğu imanın sınırlarını görmek üzere Şeytan tarafından sınava sokulan doğru adamın hikayesi böyle başlar. Felaketler birbiri ardınca geldikçe Eyüp, Tanrı'nın işlerini sorgulamaya başlar. Uzak diyarlara yolculuk yapmış üç arkadaşı iyi niyetlerini ve desteklerini sunmak için ona gelirler. Eyüp şikayetlerini ve ilahi bilgelikle ilgili kuşkularını dile getirdikçe arkadaşları da ona göklerin ve yerin yalnızca Tanrı tarafından bilinen pek çok harikasından söz ederler; bunlar arasında metallerin harikuladeliği ve onların kaynaklarına, onları toprağın derinliklerinde bulup gün ışığına çıkartma hünerlerine dair sözler de vardır:

> Gümüş maden ocağından elde edilir,
> Altını arıtmak için de bir yer vardır.

Demir topraktan çıkarılır.
Bakırsa taştan.

İnsan karanlığa son verir,
Koyu karanlığın, ölüm gölgesinin taşlarını
Son sınırına kadar araştırır.
Maden kuyusunu
İnsanların oturduğu yerden uzakta açar
Unutulmuş ve garip insanların gezdiği yerlerde.

Külçelerin* geldiği topraklar vardır,
Altı yanıp altüst olmuş bir diyar.
Lacivert taşının yeri orasıdır,
Altın tozu da ondadır.
Yırtıcı kuş o yolu bilmez,
Doğanın gözü de orayı seçmemiştir...

Elini sert kayaya uzatır,
Dağları kökünden altüst eder.
Kayaların içinden tüneller açar,
Gözleri değerli ne varsa görür.
Sızmasınlar diye ırmakları bağlar,
Ve gizli olanı ışığa çıkartır.

"İnsan tüm buraları bilmekte midir?" diye sorar Eyüp, insan tüm bu metalürji işlemlerini kendi başına mı keşfetmiştir? Gerçekten de bu üç arkadaşına meydan okuyup sorar; minerallere, metallere ait bu bilgi nereden gelmiştir?

Ama bilgelik nerede bulunur?
Aklın yeri neresi?

* Kitabı Mukaddes'te bu bap farklı bir çeviriyle yer almaktadır. Yazarın anlatım bütünlüğünü bozmamak için kendi satırları doğrudan çevrilmiştir. Ama farklı bir çevirinin nasıl anlam farklarına yol açabileceğini görmeleri için okuyuculara Kitabı Mukaddes'in yeni ve eski baskılarında Eyüp 28. bölümü okumalarını öneririz. (Ç.N.)

İnsan onun değerini bilmez,
Yaşayanlar diyarında ona rastlanmaz.

Onun bedeli saf altınla ödenmez,
Değeri gümüşle ölçülmez.
Ona Ofir altınıyla, değerli oniksle,
Laciverttaşıyla değer biçilmez.
Ne altın ne cam onunla karşılaştırılabilir,
Saf altın kaplara değişilmez.
Yanında mercanla billurun sözü edilmez,
Bilgeliğin değeri mücevherden üstündür.

Tüm bu Bilginin Tanrı'dan, yani onu hem zenginleştirip hem de yoksullaştırandan ve onu eski haline getirebilecek olandan geldiğini Eyüp açıkça teslim etmektedir:

Onun yolunu Tanrı anlar,
Yerini bilen O'dur.
Çünkü yerin uçlarına kadar bakar
Ve bütün gökler altında olanı görür.

Eyüp'ün üç dostuna hitabına madencilik harikalarının dahil edilmiş olması kaza eseri olmayabilir. Eyüp'ün kimliğine veya yaşadığı yere dair hiçbir şey bilinmiyor olmasına rağmen bu üç arkadaşının isimleri bazı ipuçları sağlayabilir. Birincisi güney Arabistan'dan Teman'lı Elifaz'dı; adı "Tanrı benim Saf Altınımdır" anlamına gelir. İkincisi Hitit şehri Kargamış'ın güneyinde olduğuna inanılan bir ülkeden gelen Şuah'lı Bildat idi; bu ülkenin adı "Derin Kuyuların Yeri" anlamına gelmektedir. Üçüncüsü olan Naam'lı Sofar'ın geldiği diyarın adı Tubal-Kayin'in, yani Kitabı Mukaddes'e göre "tüm demircilerin ustası"nın kız kardeşinin adını taşıyordu. Üçü de madencilikle ilişkili topraklardan gelmişlerdi.

Bu ayrıntılı soruları soran Eyüp (veya Eyüp Kitabının yazarı) mineroloji, madencilik ve metalürji işlemleri hakkında kayda

değer bilgi sahibi olduğunu sergilemektedir. Onun yaşadığı dönem, insanoğlunun doğal bakır yumrularını kullanışlı biçimler verip döverek bakırı ilk kez kullanmasından çok sonralarına, maden filizlerinin topraktan çıkartılıp eritilerek tasfiye edildikten sonra kalıplara dökülerek metallerin elde edildiği dönemlerin ortalarına denk geliyor olmalıdır. M.Ö birinci binyıldaki Klasik Yunanistan'da madencilik ve metaller sanatı doğanın gizlerini gün ışığına çıkartma meselesi olarak görülürdü; *metal* kelimesi bile Yunancada "aramak, saklı şeyleri bulmak" anlamına gelen *metallao* kelimesinden türemiştir.

Yunanlı şair ve filozofların ardından Romalılar da Eflatun'un insanlık tarihini Altın, Gümüş, Bronz (bakır) ve Demir olarak dört metal çağına ayırmasını devam ettirdiler; altın, insanoğlunun kendi tanrılarına en yakın olduğu ideal çağı temsil ediyordu. Kitabı Mukaddes'te Daniel'in vizyonuna dahil edilen ayrım ise metaller listesinden önce kil ile başlıyordu; insanoğlunun ilerleyişine dair daha doğru bir versiyondur. Uzun bir Eski Taş Devrinden sonra M.Ö. 11000 civarında, Tufan'dan hemen sonra Yakın Doğu'da Orta Taş Devri başladı. Bundan 3.600 yıl kadar sonra Yakın Doğulu insan dağ sıralarından aşağıya, bereketli vadilere inip çiftçiliğe, hayvanları evcilleştirmeye ve doğal metalleri (nehir yataklarında zerre halinde bulunan, madencilik veya tasfiye gerektirmeyen metalleri) kullanmaya başladı. Bilginler buna Neolitik (Yeni Taş) Devri dediler ama aslında bu, tıpkı Daniel Kitabındaki sıralamada olduğu gibi çanak çömlek ve daha pek çok kullanımda taşın yerini kilin aldığı bir devirdi.

Dolayısıyla bakırın ilk kullanımı bakır taşlarıyla başlamıştı ve bu nedenledir ki pek çok bilgin taş devrinden metal devrine doğru bu geçişe Bakır Devri değil de Kalkolitik, yani Bakır Taşı Devri adını vermeyi yeğlemektedir. Bu bakır istenen şekle gelene dek dövülerek veya bakır taşı ilk olarak ateşte yumuşatılarak tavlama denilen bir yöntemle işlenmekteydi. Yakın Doğu'nun Bereketli Hilalini çevreleyen dağlarda başladığına inanılan bu bakır (ve sonunda altın) işleme yöntemi oralara özgü koşullar nedeniyle mümkündü.

Altın ve bakır doğada "doğal halleriyle" yalnızca toprağın derinliklerindeki kayaların içindeki damarlarda değil ayrıca doğal güçler, yani fırtınalar, seller veya derelerin, nehirlerin sürekli akışı sayesinde kayalardaki yerlerinden sökülen ve açığa çıkan zerreler ve yumrular (hatta altın söz konusu olduğunda toz) halinde de bulunmaktadır. Bu metallerin böylesi doğal yumruları nehir yataklarında veya yakınlarında bulunduklarında metal, çamurdan ve çakıllardan suyla yıkanarak veya kalburdan geçirilip elenerek ayrılmaktaydı. Bu yöntem şaftlar ve tüneller açmayı gerektirmiyor olsa da alüvyon madenciliği olarak bilinmektedir. Çoğu yetkililer böyle bir madencilik türünün Mezopotamya'nın Bereketli Hilalini çevreleyen dağlarda ve Akdeniz'in doğu kıyılarında M.Ö. beşinci binyıl kadar erken dönemlerde ve kesinlikle M.Ö. 4000'den önce uygulandığına inanmaktadırlar.

(Bu işlem yüzyıllardır kullanılmaktadır; on dokuzuncu yüzyılda yaşanan şu ünlü "altına hücum" dönemindeki "altın arayıcılarının" diyelim ki güney Afrika'daki altın madenciliğinde olduğu gibi toprağın derinliklerini kazıp altın arayan gerçek madenciler olmadıklarını pek az kişi bilir. Onlar aslında nehir yataklarına inmiş olan zerreleri ve yumruları bulmak üzere çakılları eleyerek alüvyon madenciliği yapmaktaydılar. Örneğin Kanada'daki Yukon altına hücumu sırasında bir çapa, bir savak ve tava kullanan "madenciler" yüzyıl kadar önce en çok altın bulunduğu dönemlerde her yıl bir milyon onstan fazla altın bulduklarını bildirmişlerdir; gerçek toplanan muhtemelen bunun iki katıydı. Bugün bile alüvyon madencilerinin Yukon ve Klondike nehirlerinin ve bunların kollarının yataklarında yılda yüz binlerce ons altın bulmaya devam ediyor olmaları ilginçtir.)

Altın ve bakır doğal hallerinde bu şekilde elde edilebiliyor olmalarına ve altın bakırın tersine okside olmadığı için kullanıma daha uygun olmasına rağmen o eski binyıllarda Yakın Doğu'da yaşayan insanların altını kullanmayıp bakırı kullanmış olmaları kayda değer. Bu fenomenin genelde açıklaması yoktur ama biz, bu açıklamanın Yeni Dünya'ya aşina fikirlerde buluna-

bileceğini düşünmekteyiz. Altın M.Ö. üçüncü binyılın başlarında veya bundan birkaç asır daha önce kullanılmaya başlandığında bu yalnızca tapınakları ("Tanrı'nın Evi"ni) süslemek ve oradaki tanrılar için altın kaplar yapmakla sınırlıydı. Ancak M.Ö. 2500 civarında altın kraliyet tarafından kullanılmaya başlandı; bu durum, nedenleri daha yakından araştırılmayı gereken bir tavır değişikliğini işaret etmektedir.

Sümer uygarlığı M.Ö. 3800'ler civarında gelişti ve arkeolojik keşifler açıkça göstermektedir ki bu uygarlığın başlangıcı daha M.Ö. 4000'lerde Mezopotamya'nın hem kuzeyinde hem güneyinde yerleşik haldeydi; bu ayrıca gerçek madenciliğin, maden filizlerini işleme ve metalürji açısından gelişimin sahneye çıktığı dönemdi: kadim halklar bu karmaşık ve gelişmiş bilgi bütününün kendilerine (diğer tüm bilimlerde olduğu gibi) Nibiru'dan Yeryüzüne gelmiş tanrılar, yani Anunnakiler tarafından verildiğini söylemişlerdir. İnsanoğlunun metalleri kullanma aşamalarını inceleyen L. Aitchison [*A History of Metals* (Metallerin Tarihi)] hayretle, M.Ö. 3700'lerde "Mezopotamya'daki her kültür metal işlemeye dayanmaktaydı" demektedir, yazar o sıralarda erişilen yüksek metalürji standartlarının "kaçınılmaz biçimde Sümerlerin dehasına bağlamak gerektiği" sonucuna varmıştır.

Doğal yumru ve zerrelerden elde edilebilen bakır ve altının yanı sıra ancak kayalar içindeki damarlardan (gümüş için söz konusu olduğu gibi) veya filizlerinin eritilip tasfiye edilmesiyle (örneğin kurşun) çıkartılmayı gerektiren başka metaller de elde edilmekte, işlenip kullanılmaktaydı. Alaşım sanatı, yani iki veya daha çok metalin bir fırında kimyasal olarak birleştirilmesi işlemi gelişti. İlkel tavlamanın yerini kalıba dökme sanatı aldı ve *Cire perdue* (kaybolan balmumu) diye bilinen ve tanrıların, hayvanların küçük heykecikleri veya tapınakta kullanılan eşyalar gibi güzel ve kullanışlı nesnelerin kalıba dökülmesini sağlayan çok karmaşık bir işlem Sümer'de icat edildi. Oradaki bu ilerleme dünyanın dört bir yanına dağıldı. R. J. Forbes'un *Studies in Ancient Technology* (Kadim Teknoloji Üstüne İncelemeler)

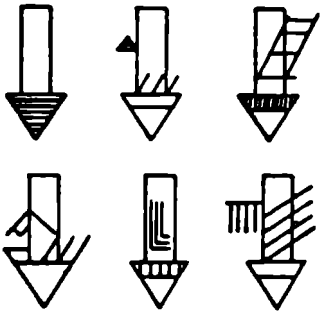
adlı eserinde belirttiği gibi "M.Ö. 3500'lerde metalürji Mezopotamya'daki uygarlık tarafından özümsenmişti"; söz konusu uygarlık M.Ö. 3800'lerde başlamıştı. "Bu aşamaya Mısır'da üç yüzyıl kadar sonra ulaşıldı ve M.Ö. 2500'lerde Nil şelaleleri ve İndüs nehri arasındaki tüm bölgede metaller madenlerden çıkartılıyordu. Şu ana dek metalürji Çin'de başlamış gibi görünmekteydi ama Çinliler M.Ö. 1800-1500 arasındaki Lungşan dönemine kadar gerçek metalürji uzmanları olmamışlardı... Avrupa'da en eski metal nesneler ise M.Ö. 2000'den eskiye ait değildir."

Tufan'dan önce, Anunnakiler kendi ihtiyaçları için Nibiru'da kullanmak üzere Güney Afrika'da altın madenciliği yapmaktalarken eritilen maden filizleri su altında kalabilen gemilerle onların E.DİN şehrine yollanmaktaydı. Günümüzde Umman Denizi olan yerden geçip Basra Körfezine dek yol alan gemiler son işlemden ve tasfiyeden geçirilmek üzere kargolarını Tufan öncesi dönemin "Pittsburgh"u diyebileceğimiz BAD.TİBİRA'da boşaltıyorlardı. Bu yerin adı "Metalürji İçin Kurulan Yer" anlamına geliyordu. Bu terim bazen metalürji sanatları veya kuyumcular tanrısı Tibil'in onuruna BAD.TİBİLA olarak da kullanılmaktadır; Kayin'in soyundan olan demirciler ustası *Tubal*'ın adının Sümer terminolojisinden kaynaklandığına hiç şüphe yok.

Tufan'dan sonra, *Edin*'in yer aldığı büyük Dicle-Fırat düzlüğü çok kalın bir çamur tabakası altına gömüldü ve düzlüğün üstüne insanların yeniden yerleşip Sümer uygarlığını kurabilmelerine olanak sağlayacak kadar kuruması yaklaşık yedi binyıl aldı. Bu kuru çamur düzlüğünde ne taş kaynaklar ne de metaller olmasına karşın gelenekler Sümer uygarlığının ve onun şehir merkezlerinin "eski plan"a uygun olmasını gerektirmekteydi ve böylece bir zamanlar Bad-Tibira'nın olduğu yere Sümerlerin metalürji merkezi kuruldu. Kadim Yakın Doğu'daki diğer halkların yalnızca Sümer teknolojilerini kullanmakla kalmayıp Sümer terimlerini de benimsemiş olmaları kadim metalürjide Sümer'in merkeziliğini kesinleştirmektedir. Başka hiçbir kadim dilde metalürji ile ilgili bu kadar çok ve kesin terim bulunmamaktadır. Sümer metinlerinde bakırın (URU.DU) işlenmiş veya

işlenmemiş oluşuna göre değişen otuz kadar varyasyonu bulunmuştur. Metallerin parlaklığını anlatmak için (bazen ZA olarak kısaltılan) ZAG ve metalin veya maden filizinin saflığını anlatan KU öneki alan çok sayıda terim vardır. Altın, gümüş ve bakır çeşitleri ve alaşımları için terimler vardır; hatta AN.BAR denilen (Sümer'in en parlak devirlerinden ancak bin yıl kadar sonra kullanılmaya başlandığı varsayılan) demir için bile niteliğine veya maden filizinin niteliğine göre değişen düzinelerce terim vardı. Bazı Sümer metinleri "beyaz taşlar", renkli mineraller, madencilikle elde edilen tuzlar ve ziftli maddeler için kullanılan terimleri sıralayan sözlüklerdir aslında. Kayıtlardan ve buluntulardan, Sümer tacirlerinin metaller için çok uzak kaynaklara dek uzandıkları, karşılığında yalnızca Sümer'in ürünleri, yani tahıllar ve yünlü giysiler değil kullanıma hazır metal ürünler de verdikleri anlaşılmaktadır.

Tüm bunlar Sümer teknoloji bilgisine ve dirayetine atfedilebilecek olsa da açıklama gerektiren olgu, onların madenciliğinin –madencilikle ilgili terminolojilerinin de yazılı sembollerin de (başlangıçta resim yazılar)- aslında Sümer'de değil çok uzak diyarlarda yürütülen bir faaliyet olmasıydı. Afrika'daki madencilik çalışmalarının ne kadar meşakkatli olduğu "İnanna'nın Aşağı Dünya'ya İnişi" adlı bir metinde anlatılmaktaydı; Sina yarımadasındaki madenlerde çalışmakla cezalandırılanların çektikleri Gılgamış Destanında, Gılgamış'ın yoldaşı Enkidu'nun tanrı-

Şekil 123

larca ömür boyu orada çalışmaya mahkum edilmesini anlatan bölümlerde aktarılırmaktaydı. Sümer resim yazısı madencilikle ilişkili etkileyici çeşitlilikte semboller içermekteydi (Şekil 123), bunların çoğu yapılarına göre maden şaftlarının veya bunların içinden çıkartılan minerallerin çeşitlerini göstermektedir.

Tüm bu madenlerin nerede oldukları (Sümer'de olmadıkları kesindi) her zaman açık değildi çünkü pek çok yerin adı tanımlanmadan bırakılmıştı. Ama bazı kraliyet yazıtları çok uzaktaki toprakları işaret etmektedir. Lagaş kralı (M.Ö. üçüncü binyıl) Gudea'nın Silindir A üstündeki 16. sütunda yer alan ve kralın tanrısı için E.NİNNU tapınağını inşa etmekte kullanılan az bulunur malzemelerin kaydını düştüğü yazısından şu alıntı iyi bir örnek olacaktır:

Gudea tapınağı metalle parlak inşa etti,
Onu metalle ışıldattı.
E.ninnu'yu taş ile inşa etti,
Mücevherlerle parlak yaptı.
Bakırla karışmış kalayla inşa etti bunu.
Diyarın ilahi hanımının bir rahibi, bir kuyumcu
Tapınağın ön yüzü üstünde çalıştı.
Kuyumcu tuğla sıralarını
İki el genişliğinde parlak taşla kapladı,
Yeşil taşın el genişliğindeki parlak taşıyla.

Metindeki önemli pasajlardan biri (Gudea, gelecek nesiller onun dindarlara yaraşan başarılarını hatırlamalarını temin etmek için bunu Silindir B'de tekrarlar) tapınağı inşa etmek için "bakırla karışmış kalay"ın kullanımıdır.

Sümer'deki taş kıtlığı çamurdan tuğlaların icat edilmesine yol açmış ve bunlarla en yüksek ve en etkileyici büyük binaların inşası başarılmıştı. Ama Gudea'nın bizi bilgilendirişine bakılacak olursa bu kez özellikle ithal edilmiş taşlar kullanılmış ve tuğladan örme sıralar bile "bir el genişliğinde yeşil taş" ve iki el genişliğinde daha az nadir olan bir taşla kaplanmıştır. Bunun

için bakırdan yapılma araçlar pek işe yaramazdı, daha sert yapıda araç gereç gerekiyordu: kadim dünyanın "çeliği" olan *bronzdan* yapılma araçlar.

Gudea'nın doğru biçimde belirttiği gibi bronz bakır ve kalayın bir "karışımı"dır, doğal bir element değildir: Bakır ve kalayın bir fırında alaşım haline getirilmesinin sonucunda elde edilen tamamen yapay bir üründür. Sümerlerin alaşım oranı 1'e 6'ydı, yani yüzde 85 bakıra yüzde 15 kalay: Gerçekten de mükemmel bir orandır bu. Ancak bronz iki başka nedenle de teknolojik bir gelişmeydi. Dövmeyle veya tavlamayla değil ancak kalıba dökerek biçimlendirilebilirdi ve bronz için gereken kalay doğada doğal haliyle çok nadiren bulunduğu içindir ki eritme denilen bir işlem aracılığıyla kendi filizlerinden, kalay cevherinden elde edilmeliydi. Bu maden cevheri genelde şiddetli sağanaklar, seller veya heyelan gibi doğal kuvvetler tarafından damar veya maden filizlerinin kayalardan sökülüp taşınmasıyla alüvyon tortuları içinde bulunmaktadır. Kalay cevherinden eritme yoluyla çıkartılan kalay bu ilk aşamada genelde kireçtaşıyla birleşik haldedir. Söz konusu metalürji işlemlerinin bu aşırı basitleştirilmiş tarifi bile bronzun, işlenmesinin her aşamasında ileri bir metalürji bilgisi gerektiren bir metal olduğunu netleştirmeye yeterlidir.

Bu yetmiyormuş gibi, kalay bulunması da zor bir metaldi. Sümer yakınlarında hangi kaynaklar var idiyse –ki bu net değildir- bunlar hızla tükenmişti. Bazı Sümer metinleri tam olarak teşhis edilemeyen uzak bir ülkedeki iki "kalay dağı"ndan söz etmektedir. Bazı araştırmacılar [örneğin B. Landsberger, *Journal of Near Eastern Studies* (Yakın Doğu İncelemeleri Bülteni), cilt 21] günümüzde büyük bir kalay kaynağı olan Uzak Doğu'daki (Burma, Tayland ve Malezya) kalay kuşağı gibi uzak yerleri işaret etmekten kaçınmazlar. Bu hayati metali ararken Sümer tacirlerinin Küçük Asya'daki aracılar aracılığıyla Tuna nehri, özellikle de günümüzde Bohemya ve Saksonya olarak bilinen eyaletlerdeki (bugün artık tükenmiş olan) kalay cevheri kaynaklarına dek uzandıkları artık kesinleşmiştir. Forbes "Ur'daki kraliyet

mezarlığındaki (M.Ö. 2500) buluntular Ur kuyumcularının bronz ve bakır metalürjisinden mükemmel biçimde anladıklarını göstermektedir. Ancak kullandıkları kalay cevherinin nereden geldiği hala bir gizemdir;" diye gözlemde bulunur. Bu gizem aslında hala sürmektedir.

Yazıtlarında kalaydan söz eden ve bunu (muhtemelen çoktan eritilmiş halde) elde etmek için büyük zahmetlere girişenler yalnızca Gudea ve diğer Sümer kralları değildi. Bir tanrıça olan İştar bile kalayın yerini bulmak için dağlar aşmak zorunda kalmıştı. *İnanna* ve *Ebih* olarak bilinen (İnanna, İştar'ın Sümer dilindeki adıdır ve Ebih ise tanımlanamayan, çok uzaktaki bir dağ sırasıdır) bir metinde İnanna şöyle diyerek üstün tanrıların iznini almaya çalışır:

> İzin verin kalay cevherlerine doğru yola koyulayım,
> İzin verin de onların madenlerini öğreneyim.

Tüm bu nedenlerden ve belki de tanrılar, yani Anunnakiler kalayı cevherinden eritme yoluyla nasıl ayırıp elde edeceğini kadim insana öğretmiş olduklarından dolayıdır ki bu metal Sümerlerce "ilahi" bir metal olarak görülmekteydi. Kalay için kullandıkları kelime olan AN.NA harfiyen "Göksel Taş" anlamına gelir. (Aynı şekilde, cevherinin eritilmesi gereken demir kullanılmaya başlandığında AN.BAR, yani "Göksel Metal" olarak adlandırıldı). Bakır ve kalay alaşımı olan bronz ise ZA.BAR, yani "Pırıldayan Çifte Metal" olarak anılıyordu.

Kalay için kullanılan *Anna* terimi Hititler tarafından pek değiştirilmeden benimsendi. Ama Babil ve Asur'da konuşulan Akkad dilinde ve diğer Sami dili konuşan halklarda bu terim hafifçe *Anakı*'ya değişti. Bu terim genelde "saf kalay" (*Anak-kı*) anlamında kullanılır ama biz bu değişmenin, metalin Anunnaki tanrıları ile yakın ilişkisini yansıtma amaçlı olup olmadığını merak ediyoruz çünkü bu terimin Anunnakilere ait olduğu veya onlardan geldiği anlamına gelecek şekilde *Annakım* olarak hecelendiği de bulunmuştur.

Bu terim Kitabı Mukaddes'te birkaç kez geçer. Yumuşak bir *kh* sesiyle biterse, Kitabı Mukaddes'te geçen ve Amos peygamberin, İsrail halkına bir daha göz yummayacağı vaadini göstermek için elinde bir *anakh* (çekül) tutan Rab'bi gördüğü vizyonundaki gibi kalaydan yapılma bir çeküldür. *Anak* terimi "kolye" anlamına gelmekte ve giderek daha az bulunur oldukça bu parlak metalin değerinin yükseldiğini ve gümüş kadar değerli hale geldiğini düşündürtmektedir. Bu kelime ayrıca "dev" anlamına da gelir; daha önceki kitaplarımızdan birinde önerdiğimiz gibi, Mezopotamya'daki "Anunnaki" kelimesinin İbranca tercümesidir. Bu tercüme hem Eski Dünya'da hem de Yeni Dünya'da anlatılan ve şu veya bu hüneri "devlere" atfeden efsanelerle ilişkili merak uyandırıcı çağrışımlar uyandırmaktadır.

Kalay ile Anunnakiler arasındaki tüm bu ilişkiler onların insanoğluna bu metali ve onu elde etme bilgisini bahşetmelerinde oynadıkları rolden kaynaklanıyor olabilirdi. Aslında Sümer dilindeki AN.NA'nın hafifçe ama önemli bir değişimle Akkad dilindeki *Anaku*'ya dönüşmesi belirli bir zaman çerçevesini ima etmektedir. Arkeolojik keşifler kadar metinler tarafından da iyice belgendiği gibi Bronz Devrine doğru hızlı geçiş M.Ö.

Şekil 124

2500'lerde yavaşlamıştı. Akkad hanedanının kurucusu Akkad'lı Sargon bu metale öyle çok değer vermekteydi ki kendisini hatırlatmak üzere altın veya gümüşü değil bronzu seçmişti (Şekil 124).

Metalürji tarihçileri kalay mevcudunun giderek azalmasının teyidini bronza katılan kalay yüzdesinin giderek küçülmesi olgusunda ve yeni bronz nesnelerinin çoğunun daha öncekileri eritip bu erimiş alaşıma bazen kalay içeriğini yüzde iki kadar düşürecek kadar daha çok bakır ekleyerek eski bronz nesnelerden yapıldığını anlatan metinlerin keşfinde bulmuşlardır. Derken, açıklanamayan nedenlerle bu durum aniden değişti. Forbes, "Ancak Orta Bronz Devrinden itibaren, diyelim ki M.Ö. 2200'den itibaren gerçek bronz biçimler kullanılmaya ve kalay daha yüksek yüzdelerde ve yalnızca daha eski dönemin ayrıntılı biçimlerinde değil daha yaygın biçimde görülmeye başlandı," diye yazmaktadır.

İnsanoğluna M.Ö. dört bininci yüzyılda büyük uygarlıklar başlatması için bronzu veren Anunnakiler yaklaşık bin yıl sonra yeniden yardıma gelmiş gibidirler. Ama ilk seferinde kalayın bilinmeyen kaynakları belki Eski Dünya'da bulunan yerler olmuşsa da ikici seferde bu kaynak tam bir muammadır.

İşte cüretkar düşüncemiz: *Yeni kaynak Yeni Dünya idi.*

Yeni Dünya'nın kalayları eğer, düşündüğümüz gibi Eski Dünya'nın uygarlık merkezlerine ulaştırıldıysa, bu yalnızca ama yalnızca tek bir yerden gelmiş olabilirdi: Titicaca Gölü.

Bunun nedeni bu adın, göstermiş olduğumuz gibi "kalay taşları"nın gölü anlamına gelmesi değil, Bolivya'nın bu kısmının binlerce yıl sonra bile dünyanın başlıca kalay kaynağı olmasıdır. Nadir olmasa da kalay az bulunur bir metaldir, ticareti yapılabilecek miktarlarda ancak birkaç yerde bulunmaktadır. Günümüzde dünyanın kalay üretiminin yüzde 90'ı (bu sırayla) Malezya, Tayland, Endonezya, Bolivya, Kongo-Brazzavil, Nijerya ve Çin'de yapılmaktadır. Yakın Doğu veya Avrupa'daki daha önceki kaynaklar tükenmiştir. Diğer her yerde kalay kaynağı

alüvyon tabakalarında bulunan kasiterittir, yani doğa kuvvetleri tarafından kayaların içinden çıkartılıp sürüklenen okside olmuş kalay cevheri. Kalay cevheri orijinal halde, kayaların içinde yalnızca iki yerde bulunmaktadır: Cornwall ve Bolivya. Cornwall'deki kaynak tükenmiştir ama Bolivya, gerçekten de İnanna'nın Sümer dilindeki metninde tarif edilen "kalay dağları"ymış gibi görünen dağlarından dünyaya kalay tedarik etmektedir.

Bu zengin fakat 3.600 metre yükseklikleri aşan zorlu madencilik kaynakları esasen Bolivya'nın başkenti La Paz'ın güneydoğusunda ve Poopo Gölünün doğusunda yerleşiktir. Nehir yataklarındaki alüvyon tabakalarında bulunan ve daha kolay elde edilen kalay cevherleri Titicaca Gölünün doğu kıyısı bölgelerinden gelmektedir. Kadim insanların o çok değerli içeriği için kasiterit topladıkları yer işte burasıydı ve bu tür bir üretim bugün de sürmektedir.

İlk çağlardaki Bolivya-Titicaca kalay madenciliğine ilişkin en güvenilir araştırma David Forbes [*Researches on the Mineralogy of South America* (Güney Amerika Mineraljisi Üstüne Araştırmalar] tarafından yapılmıştır; yaklaşık bir asır önce yürütülen araştırma yirminci yüzyıldaki büyük çaplı, mekanize girişimler manzarayı değiştirip kadim kanıtları ortadan yok etmeden önce Fetih döneminde görülen tabloya olabildiğince yakındır. Saf kalay doğada çok nadir olduğu için Forbes'a bir kayayı kaplayan, evet kayanın çevrelediği bir cevher değil de örnek içindeki kayayı kaplayan kalay örneği gösterildiğinde çok şaşırtmıştır. Bu örnekle ilgili araştırma bunun Oruro'daki bir madenden değil kalay cevheri bakımından zengin alüvyon tabakalarından geldiğini ortaya çıkardı. Forbes bu metalik kalayın yıldırımlarla başlayan orman yangınlarının sonucunda kalay cevherinin "erimesi"yle oluştuğuna ilişkin açıklamayı tamamen reddetmişti çünkü kalayın cevherden çıkartılması işlemi cevherin yalnızca ısıtılmasından daha fazlasını içermekteydi: ilk olarak (cevheri SnO_2 + C'den, CO_2 + Sn'ye dönüştürmek için) karbon ile birleşmesi ve sıklıkla cürufu temizlemek üzere kireçtaşıyla tekrar birleşme-

si gerekliydi.

Bunun ardından Forbes'a dağ sıralarından doğu yönünde gölün yakınlarına akan Beni nehrinin bir ayağı olan Tipuani kıyılarına sürüklenmiş altınlar arasında bulunan metalik kalay gösterildi. Forbes'u, kendi sözleriyle, şaşkınlığa sürükleyen şey bu kaynağın altın yumruları, kalay cevheri ve metalik kalay zerreleri ve yumruları bakımından zengin olmasıydı: Burada altın çıkartmak için her kim çalıştıysa, kalay cevherinden nasıl kalay çıkartacağını da biliyordu. Titicaca Gölünün hemen doğusundaki bölgeyi incelerken rastladığı çıkartılıp eritilmiş kalay miktarı karşısında –kendi sözleri- afallamıştı. Bu bölgelerde metalik kalayın ortaya çıkış "gizemi"nin "yalnızca doğal sebeplerle açıklanamayacağı"nı belirten Forbes, Sorata yakınlarında analizlerde yüzde 88 bakır ve yüzde 11 kalay içerdiği ortaya çıkan bir bronz topuz başı bulmuştu ve bu, Avrupa ve Yakın Doğu'nun "kadim bronzlarının birçoğuyla neredeyse özdeş" özellikteydi. Bu mekanlar "son derece eski dönemlerden kalma" görünmekteydiler.

Titicaca Gölünün etrafında yaşayan ve Aymara kabilelerinin torunları olan Kızılderililerin tüm bu merak uyandırıcı yerleri nerede bulacaklarını biliyor gibi görünmeleri de Forbes'u çok şaşırtmıştı. Aslında İspanyol tarihçi Barba (1640) İspanyolların yerliler tarafından işletilen hem kalay hem de bakır madenleri bulmuş olduklarını belirtmektedir, kalay madenleri "Titicaca Gölü yakınları"ndaydı. Posnansky ise böylesi İnka öncesi madenleri Tiahuanacu'dan dokuz km uzakta bulmuştu. O ve onun ardından gelenler Tiahuanacu ve çevresinde bronz eşyaların fazlasıyla belirgin olan mevcudiyetini doğrulamışlardır. Posnansky Güneş Kapısının arkasındaki nişlere, ağırlığı kaldırabilmesi için bronzdan yapılmış olması gereken çıkıntılı menteşeler veya "döndürme çatalları" üzerinde dönebilen altın paneller takılı olduğunu son derece ikna edici biçimde savunmaktadır. Posnansky Tiahuanacu'da tıpkı Puma-Punku'dakiler gibi bronz kelepçeleri tutmaya yarayan girintileri olan taş bloklar bulmuştur. Puma-Punku'da bronzluğu hiç şüphe götürmeyen "çatalla-

rının girinti biçimi ağırlık kaldırmak için bir aygıtı andıran" bir metal parçası bulmuştu. Bu parçayı 1905 yılında görüp çizen Posnansky bir sonraki gelişinde alınıp götürülmüş olduğunu görmüştü. Tiahunacu'daki hem İnka hem de modern zamanlardaki sistemli yağmacılığı düşündüğümüzde, Titicaca'nın kutsal adalarında ve Coati'de bulunan bronz araçlar bir zamanlar Tiahuanacu'da mevcut olmuş olanlara dair bir ölçü teşkil edebilir. Bu buluntular arasında bronz çubuklar, manivelalar, keskiler, bıçaklar ve baltalar vardı: bunlar hep inşaat işlerinde kullanılmış olabilirlerdi ama madencilik işlerinde kullanılmış olmaları da büyük bir olasılıktı.

Gerçekten de Posnansky dört ciltlik eserine genelde Bolivya'nın dağlık düzlüklerinde ve özelde Titicaca Gölü çevresindeki tarih öncesi madencilik çalışmalarıyla ilgili bir girişle başlamıştır. "Altiplano'nun (dağlık plato) dağ sıralarında kendilerine faydalı metalleri bulma amacıyla kadim yerleşimciler tarafından açılmış tüneller veya mağaralar bulunmuştur. Bu mağaralar, değerli metaller arayan İspanyolların açtıklarından, İspanyollarınkinden çok öncelere dayanan kadim metalürji gayretlerinin kalıntılarını içermeleri bakımından farklıdırlar... Bu en uzak geçmişte zeki ve girişimci bir ırk... kendilerine bu dağ sıralarının derinliklerinden değerli değilse bile faydalı metaller çıkartmışlardır."

Posnansky şunu sormaktadır: "And Dağlarındaki tarih öncesi insan bu kadar uzak bir geçmişte dağların derinliklerinde ne tür bir metal aramaktaydı? Altın mıydı aradığı? Kesinlikle hayır! And Dağlarının bu yüksek sıra dağlarına çıkmasına sebep olan çok daha kullanışlı bir metaldi: Kalay." Ve Posnansky "asil bronzu" oluşturmak için kalayın bakır ile alaşıma sokulması gereğini açıklıyıp ekliyordu: Tiahuanacu'yu merkez alan yüz elli kilometrelik yarıçap içinde bu kadar çok kalay madeninin keşfedilmiş olması Tiahuanacu'daki insanın amacının bu olduğunu doğrulamaktaydı.

And Dağlarının insanı bronz eşyalarını yapmak için mi kalaya ihtiyaç duymaktaydı? Anlaşılan, hayır. Önde gelen metalürji

uzmanlarından olan Erland Nordenskiöld [*The Copper and Bronze Ages in South America* (Güney Amerika'da Bakır ve Bronz Devirleri)] tarafından yapılan büyük bir araştırma her iki devrin de buralarda yaşanmadığını kesinleştirmiştir: Güney Amerika'da bronz, hatta bir bakır devrinin başlayıp geliştiğine dair hiçbir iz yoktur ve varılan ikircikli sonuca göre buralarda bulunan bronz eşyalar aslında Eski Dünya'dakiler biçimindeydi ve Eski Dünya'nın teknolojilerine dayanmaktaydı. "Güney Amerika'da elimize geçen bronz ve bakırdan yapılma tüm silah ve araç gereç malzemesini incelediğimizde" diye yazan Nordenskiöld, "tamamıyla özgün pek bir şey olmadığını, bulunan temel tiplerin büyük çoğunluğunda Eski Dünya'ya ilişkin bir şeyler olduğunu itiraf etmek zorundayız," demektedir. Bu sonuca tamamen katılamadığını dile getirirken bile yine "Yeni Dünya'nın metal tekniği ile Bronz Devrindeki Eski Dünya'nınki arasında kayda değer benzerlik olduğu itiraf edilmelidir," demeye devam etmektedir. Nordenskiöld'ün verdiği örnekler arasındaki araç gereçten bazısında Sümer tanrıçası Ninti'nin (sonraları Sina madenlerinin Hanımı olacaktır) sembolü olan çifte göbek bağı kesicisi biçimli kulplar olması çok önemlidir.

Demek ki Yeni Dünya'daki bronzun tarihi Eski Dünya'yla ve Yeni Dünya'nın bronzunun üretildiği yer olan And Dağlarındaki kalayın tarihi de karşı konulmaz bir şekilde Titicaca Gölüyle bağlantılıdır. Bu bağlamda Tiahuanacu onu çevreleyen minerallere bağlı olarak merkezi bir rol oynamaktadır yoksa niçin orada inşa edilmiş olsun ki?

Eski Dünya'nın üç uygarlık merkezi bereketli nehir vadilerinde gelişmişti: Sümer uygarlığı Dicle ve Fırat arasındaki düzlükte, Mısır-Afrika uygarlığı Nil nehri boyunca ve Hindistan uygarlığı ise İndüs nehri boyunca. Ziraate dayanmaktaydılar; nehirler sayesinde mümkün olan ticaret sanayide kullanılan ham maddeleri sağlamakta ve tahılların, kullanıma hazır ürünlerin ihracını kolaylaştırmaktaydı. Nehirler boyunca şehirler ortaya çıkmış, ticaret yazılı kayıtları gerektirmiş ve toplum düzenli hale gelip uluslararası ilişkiler başladığında ticaret alabildi-

ğince gelişmişti.

Tiahuanacu ise bu modele uymamaktadır. Sanki "bir yere gideceği yokken süslenip püslenmiş" gibidir. Kültürü ve sanat formları neredeyse tüm And Dağları bölgesini etkilemiş olan büyük bir metropol ulaşılmaz bir yerin ortasında, dünyanın tepesi denilecek bir yükseklikteki canlı barındırmaz bir gölün kıyılarında kurulmuştur. Mineraller için bile olsa, niçin orada kurulmuştur? Coğrafya bize bir cevap sağlayabilir.

Titicaca Gölünün her tanımına, dünyanın gidiş gelişe elverişli, 3.812 metreyle en yüksek rakımlı su alanı olduğunu söyleyerek başlamak adettendir. Bu oldukça büyük bir göldür, yüzölçümü 6.900 km²'dir. Derinliği 280 ile otuz metre arasında değişir. Uzunlamasına bir şekli olan göl en çok 192 km uzunluğunda ve 70 km genişliğindedir. Etrafını çevreleyen dağlar nedeniyle çok girintili çıkıntılı olan kıyıları pek çok yarımada, burun, berzah ve boğaz oluşturmaktadır; gölün ikiden çok adası bile vardır. Gölün kuzeybatı-güneydoğu yerleşimi (Şekil 109) hemen çevresinde yükselen dağlarca belirlenmiştir. Doğuda Bolivya Andlarının Cordillera Real sıradağları uzanmaktadır; bunlar arasında Sorata grubundaki ikiz zirveli Illampu dağı ve La Paz'ın hemen güneydoğusundaki etkileyici İllimani bulunmaktadır. Bu sıradağlardan göle doğru akan birkaç küçük nehrin dışında çoğu doğu yönünde akıp geniş Brezilya ovasına ve 3200 km kadar uzaktaki Atlantik okyanusuna dökülen nehirler doğmaktadır. Gölün doğu kıyılarında ve her iki yönde akan nehir ve dere yataklarında büyük kalay cevheri mevcudu bulunmuştur.

Gölün kuzey kıyısını oluşturan dağlar da az etkileyici değildir. Bunlardan inen yağmur suları genelde kuzeye doğru akıp bazılarınca Amazon'un gerçek kaynağı olarak düşünülen Vilcanota gibi nehirleri beslemektedir, çeşitli ayaklarca beslenip Urubamba nehrinde birleşerek hepsi birden kuzeye ve sonra da kuzeydoğudaki büyük Amazon havzasına akarlar. İnkaların ellerindeki altının büyük kısmı işte burada, gölü ve Cuzco'yu çevreleyen dağlar arasında bulunmuştur.

Titicaca Gölünün batı kıyısı çıplak ve kasvetli olmasına kar-

şın en çok yerleşim buradadır. Buradaki dağlar ve körfezler arasında, kıyılarda ve yarımadalarda günümüz köyleri ve kasabaları kadim mekanlarla aynı mekanı paylaşırlar, tıpkı yanı başında Sillustani'nin muammalı harabeleriyle en büyük göl kenarı kasabası ve limanı olan Puno gibi. Bu noktada, modern demiryolu mühendislerinin de bulmuş oldukları gibi, bir yol veya demiryolu sadece kuzeye değil And Dağları arasındaki pek az boşluktan birinden geçerek yalnızca 320 km uzaklıkta olan kıyı bölgelerine ve Pasifik Okyanusuna dek gidebilir.

Gölün (tıpkı gölün doğu kıyısı gibi Peru'ya değil de Bolivya'ya ait olan) güney kısmına bakıldığında denizciliğe, yeryüzü şekillerine ve topoğrafyaya ilişkin özelliklerin hayli değiştiği

Şekil 125

görülür. Biri batıdaki Copacabana ve diğeri doğudaki Hachacache olmak üzere en büyük iki yarımada (Şekil 125) gölün daha geniş olan kuzey kısmı ile daha dar olan güney kısmı arasında dar bir boğaz oluşturacak şekilde birbirlerine adeta dokunmaktadırlar. Bu güney kısmı daha çok bir lagünün yapısındadır (İspanyol tarihçiler tarafından da böyle adlandırılmıştır); rüzgara açık olan kuzey kısmıyla kıyaslandığında sakin sulardan oluşan bir sulak alan. Yerli geleneklerinde Güneş Adası (aslında, Titicaca Adasıdır) ve Ay Adası (Coati Adası) olarak geçen başlıca iki ada Copacabana'nın kuzey kıyısının hemen açığındadır.

Yaratıcı çocuklarını, yani Güneş ve Ay'ı Tufan sırasında bu adalarda saklamıştı. Tufan'dan sonra Güneş bir versiyona göre *Titi-kala*'dan, yani Titicaca Adasındaki kutsal kayadan göğe yükselmişti; diğer bir versiyona göre ise Tufan sona erdikten sonra Güneş'in ışıkları ilk kez kutsal kaya üstüne düşmüştü. Ve kutsal kayanın altındaki bir mağaradan çıkan ilk çift topraklar üstünde çoğalmaya gönderilmişti; Manco Capac'a Cuzco'yu sayesinde bulup And Dağları uygarlığını başlatacağı altın asa da burada verilmişti.

Gölden dışarı akan başlıca nehir olan Desaguadero'nın akışı güneybatı kıyısından başlar. Titicaca Gölünün sularını yaklaşık 416 km güneyde, Bolivya eyaleti olan Oruro'da bulunan uydu göl Poopo Gölüne akıtmaktadır; bu nehir boyunca ve Bolivya ile Şili'nin buluştukları Pasifik kıyısına dek bakır ve gümüş çıkmaktadır.

Gölün işte bu güney kıyısında, bu dağlar arasındaki suyla dolu yarık, Tiahuanacu'nun üstüne yerleştiği vadi veya platoyu oluşturacak biçimde kuru toprak olarak devam eder. Gölün başka hiçbir yanında böylesine düz bir plato yoktur. Yakınlarda, su yoluyla taşımayı kolaylaştıran ve gölün kalan kısmına bağlanan lagün benzeri başka hiçbir su alanı yoktur. Gölün etrafında, dağlardan geçip arazide üç yöne doğru gidilip gelinmesini sağlayan geçitleri ve su yoluyla kuzeye doğru gidiş gelişi olan buna benzer başka hiçbir alan yoktur.

Ve başka hiçbir yerde metaller; altın ve gümüş, bakır ve ka-

lay bu kadar el altında değildir. Tiahuanacu buradaydı çünkü olması gereken en iyi yer burasıydı: Güney Amerika'nın, daha doğrusu Yeni Dünya'nın metalürji başkenti.

Tiahuanacu, Tiahuanaco, Tiwanaku, Tianaku gibi farklı söylenişlerle kullanılan isimlerin hepsi de burasının adını yerli halkın koruyup aktardığı haliyle telaffuz etme çabalarıdır. Bizce burasının orijinal ismi Tİ.ANAKU idi: *Titi* ve *Anaku* Yeri, KALAY ŞEHRİ.

Bu yerin adındaki *Anaku*'nun Anunnakiler tarafından bahşedilen kalay anlamına gelen Mezopotamya teriminden kaynaklanıyor olduğuna ilişkin önerimiz Tiahuanacu ve Titicaca Gölü ve kadim Yakın Doğu arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu ortaya çıkartmaktadır. Bu öneriyi destekleyen kanıtlar mevcuttur.

Bronz, Yakın Doğu uygarlıklarının ortaya çıkışına eşlik etti ve M.Ö. 3500'lerde metalürji oralarda tam olarak kullanılmaktaydı. Ama M.Ö. 2600'ler civarında kalay mevcutları azalıp neredeyse tükendi. Ardından aniden, M.Ö. 2200'lerde kalay mevcudu tazelendi. Anunnakiler bir biçimde kalay krizini sona erdirmek ve insanoğluna vermiş oldukları uygarlıkları korumak için müdahele etmişlerdi. Bu nasıl olmuştu?

Gelin bilinen bazı olgulara bakalım.

M.Ö. 2200'lerde Yakın Doğu'daki kalay mevcudu aniden artıverdiğinde, Yakın Doğu sahnesinde bilmecemsi bir halk ortaya çıkmıştı. Komşuları onlara *Kasiteler* (sonraki Yunanlılara göre "Kosseanlar") diyorlardı. Bilginler bu ad için bir açıklama bulamamışlardır. Ama bu isim bize kalay cevherinin ilk çağlardan beri anıldığı isim olan *kasterit*in olası kaynağıymış gibi gelmektedir; bu isim Kasitelerin bu cevheri sağlayabilen veya cevherin bulunduğu yerden gelen bir halk olarak tanındıklarını ima etmektedir.

M.S. birinci yüzyılda yaşayan Romalı alim Pliny, Yunanlıların "kasiteros" dedikleri kalayın kurşundan daha değerli olduğunu yazmıştır. Truva savaşından bu yana (gerçekten de Homer

tarafından *kasiteros* olarak sözü edilmiştir) Yunanlılarca çok değerli görüldüğünü de eklemiştir. Truva savaşı on üçüncü yüzyılda Küçük Asya'nın batı ucunda, ilk Akdenizli Yunanlıların Hititlerle (belki de onların Hint-Avrupalı torunlarıyla) karşı karşıya geldikleri yerde yapılmıştı. Pliny *Doğa Tarihi* adlı eserinde "Efsaneler, insanoğlunun *kasiterosu* Atlantik adalarında aradıklarını ve bunun, sorkundan* yapılma ve iki yanına postlar tutturulmuş sandallarla taşındığını anlatır," diye yazar. Pliny, Yunanlıların "kalay bakımından bollukları nedeniyle" *Kasiteritler* dedikleri adaların Atlantik'te, Dünyanın Sonu denilen buruna baktıklarını anlatır; "bunlar bazılarının Mutluluk Adacıkları dedikleri altı adet Tanrıların Adalarıdır." Bu ilginç bir beyandır çünkü Yunanlıların tüm bunları öğrendikleri Hititler tanrılar derken Anunnakileren söz ediyorduysalar Anaku'nun tüm çağrışımlarını taşıyan bir terimle karşılaştık, demektir.

Ancak bu gönderme, özellikle de Fenikelilerin M.Ö. birinci binyılda kalay için İngiliz Adalarının bu kısmına ulaşmış oldukları bilindiğinden genelde Cornwall açıklarındaki Scilly Adaları olarak anlaşılmaktadır. Onların çağdaşı olan Hezekiel peygamber Tire'li Fenikelilerin denizde yol alan tekneleriyle ithal ettikleri metaller arasında özellikle kalaydan söz etmektedir.

Pliny ve Hezeikel'deki göndermeler en aşikarlarıdır çünkü Pliny ve Hezeikel'deki göndermeler en aşikarlarıdır ama pek çok modern bilginin Fenikelilerin o sıralarda Amerika kıtasında karaya çıkışlarına ilişkin teorileri ortaya atarken dayandıkları tek dayanak da değildirler. Şöyle düşünülmekteydi: Asurlular doğu Akdeniz'deki Fenike şehir devletlerinin bağımsızlığına M.Ö. dokuzuncu yüzyılda son vermişler ve Fenikeliler bunun üzerine batı Akdeniz'de, Kuzey Afrika'da Kartaca (*Keret-Hadaşa*, "Yeni Şehir") adlı yeni bir merkez kurmuşlardır. Bu yeni merkezden metal ticaretine devam etmişler ama ayrıca köle almak amacıyla Afrikalı yerlilere akınlar düzenlemeye başlamışlardı. M.Ö. 600'de Mısır kralı Nekho için altın aramak amacıyla Afrika'nın çevresini dolaşmışlar (böylece dört yüz yıl önce Kral

* Sorkun: Çok ince dalları olan bir bitki, sepetçi söğüdü (Ç. N.)

Süleyman için yapılan bir işi tekrarlamışlar) ve M.Ö. 425'te Hanno adında bir komutanın önderliğinde altın ve köle sağlayacak karakollar kurmak üzere Batı Afrika çevresinde yelken açmışlardı. Hanno'nun seferi Kartaca'ya sağ salim dönmüştü çünkü yolculuğunu anlatacak kadar yaşamıştı. Ama ondan önce veya sonra gidenler, teoriye göre, güçlü Atlantik akıntıları tarafından rotalarından çıkartılıp bir Amerikan kıyısında karaya çıkmışlardı.

Akdenizlilerin Kuzey Amerika'daki mevcudiyetlerini işaret eden el yapımı eşyalara ilişkin daha tartışmalı keşifleri bir kenara bırakacak olursak Orta ve Güney Amerika'da böylesi bir mevcudiyetin kanıtları hayli güçlüdür. Başını bu yöne çevirme zahmetine girmiş sayılı akademisyenlerden biri olan profesör Cyrus H. Gordon'dur [*Before Colombus* (Kolomb'tan Önce) ve *Riddles in History* (Tarih Bilmeceleri)]. Okuyucularına, Brezilya adının demir için kullanılan Sami dilindeki *Barzel* kelimesi ile özdeşliğini hatırlatan Gordon, 1872'de kuzey Brezilya'daki bir yerde ortaya çıkan Parabia Yazıtına hayli itibar kazandırmaktadır. Yazıtın hemen ardından ortadan kayboluşu ve keşfedilişine ilişkin muğlak detaylar pek çok bilginin bunun bir sahtekarlık ürünü olduğunu düşünmelerine yol açmıştı, zaten sahici olduğunun kabul edilmesi Eski ve Yeni Dünyalar arasında hiçbir temas olmadığına ilişkin kabulü zayıflatırdı. Ama Gordon büyük bir irfan ile bu yazıtın sahici ve M.Ö. 534 civarında Yakın Doğu'dan yelken açmış ve fırtına yüzünden filodaki diğer gemilerden ayrı düşmüş olan bir Fenike gemisinin kaptanı tarafından bırakılmış bir mesaj olduğunu savunmaktadır.

Tüm bu incelemelerde ortak olan birinci nokta Amerika'nın "keşfinin" ya bir geminin batması veya okyanus akıntılarıyla rotasından çıkışı yoluyla kazara oluşudur ve ikinci nokta ise bunun zamanının M.Ö. birinci binyıl veya en büyük ihtimalle o binyılın ikinci yarısı olduğudur.

Ama biz çok daha erken bir zamanı, neredeyse ikibin yıl kadar önceyi tartışmaktayız, Eski ve Yeni dünyalar arasındaki malzeme ve insan alışverişinin kazara olmayıp "tanrılar"ın, ya-

ni Anunnakilerin maksatlı müdahelesinin sonucu olduğunu iddia ediyoruz.

Kasitelerin tebdili kıyafet Britanyalılar olmadıkları kesindir. Yakın Doğu kayıtları bunların Sümer'in doğusunda, günümüzde İran olan bölgede yerleşik olduklarını belirtmektedir. Küçük Asya'nın Hititlerine olduğu kadar güney Mezopotamya'daki Sümerler ile kuzeydeki Hint-Avrupa halkları arasında coğrafi ve kültürel bir halka görevi gören (Kitabı Mukaddes'te "Tüneller Halkı" Horitler olarak geçen) Hurrilere de akrabadırlar. Onlar ve onların Sümerler de dahil ataları Afrika'nın ucundan batıya yelken açıp Atlantik Okyanusunu geçerek Brezilya'ya veya Hindiçin'in ucundaki takımadalar grubundan doğuya yelken açıp Pasifik Okyanusunu geçerek Ekvador ve Peru'ya çıkarak Güney Amerika'ya ulaşmış olabilirlerdi. Her iki rota da denizcilik becerilerini ve deniz rotalarını gösteren haritaları gerektirecekti.

Demek ki böyle haritaların mevcut olduğu sonucuna varmalıyız.

Çok erken tarihlere ait haritaların Avrupalı denizciler tarafından kullanıldığından şüphelenilmeye bizzat Kolomb ile başlanır oldu. Onun nereye gidiyor olduğunu biliyor olduğu artık genelde kabul edilmektedir çünkü İtalya'nın Floransa kentinde yaşayan bir astronom, matematikçi ve coğrafyacı olan Paolo del Pozzo Toscanelli'nin Portekizlileri Afrika'nın etrafını dolaşmaktansa *batı yönünden* Hindistan'a giden bir geçit bulmaları için sıkıştırmak için Lizbon'daki Kilise ve Mahkemeye 1474 yılında göndermiş olduğu mektubun ve haritaların kopyalarını Kolomb bizzat Toscanelli'den almıştı. İskenderiyeli Batlamyus'un (M.S. ikinci yüzyıl) çalışmalarına dayanan ve asırlardır taşlaşmış olan coğrafi dogmaları terk eden Toscanelli Hipparchus ve Eudoxus gibi Hristiyanlık öncesi Yunan bilginlerinin Yeryüzünün küre olduğunu dair ve daha önceki Yunanlı bilginlerin yerkürenin ölçüleri ve boyutuyla ilgili fikirlerini toplamıştı. Bu fikirlerin doğrulamasını, ilk Latince tercümesinde II. Esdras başlıklı ve açıkça "yuvarlak dünya"dan söz eden bir kehanet kitabı

da bulunan Kitabı Mukaddes'in ta kendisinde bulmuştu. Toscanelli bunları kabul etmiş ama Atlantik Okyanusunun genişliğini yanlış hesaplamıştı; ayrıca Kanarya Adalarının 7.000 km batısında yer alan karanın Asya'nın ucu olduğuna da inanmaktaydı. Kolomb'un karayı ilk kez gördüğü yer burasıydı, o da burasının "Batı Hint Adaları" olduğuna inanmıştı, bu yanlış ad bugünlere dek geldi.

Modern araştırmacılar Portekiz Kralının Güney Amerika'nın Kolomb tarafından keşfedilen adaların doğusuna doğru binlerce kilometre çıkıntı yapan Atlantik sahilini gösteren haritalara bile sahip olduğuna ikna olmuşlardır. Araştırmacılar bu inançlarının doğrulamasını Mayıs 1493'te papanın emriyle yayınlanan ve İspanyollarca keşfedilen batıdaki topraklar ile bunların varsa, doğusunda kalan bilinmeyen topraklar arasında bir ayrım çizgisi oluşturan uzlaştırma kararında görmektedirler. Cape Verde Adalarının 1.850 km batısından geçen ve Portekizlilerce talep edilen bu kuzey-güney çizgisi onların Brezilya'yı ve Güney Amerika'nın daha büyük kısmını elde etmelerini sağlamıştı. İspanyollar bu duruma sonradan çok şaşıracaklardı; böylece Portekizlilerin bu kıtayı daha önceden bildiklerine inanılır oldu.

Gerçekten de şimdilerde Kolomb öncesi zamanlara ait çok sayıda harita bulunmuştur, bazısı (1351 tarihli Medici haritası, 1367 tarihli Pizingi haritası ve benzerleri) Japonya'yı Atlantik Okyanusunun batısındaki büyük bir ada ve Japonya'ya yarı uzaklıkta "Brezilya" adında bir adayı göstermektedir. Başka haritalarda Amerika kıtası kadar inanılmaz ama Antarktika'nın da dış hatları görülmektedir: Antarktika'nın yüzey şekillerinin kıtayı örten buz tabakası nedeniyle görülemediği düşünüldüğünde bu haritaların buzul örtüsü yokken, yani M.Ö. 11.000'ler civarındaki Tufan'dan hemen sonra ve biraz daha sonrasında elde edilmiş verilere dayanılarak çizilmiş olduklarını akla getiren haritalardır bunlar.

Bu imkansız ama mevcut haritalardan en ünlüsü İslam takvimine göre M.S. 1513'e denk gelen bir tarih taşıyan ve bir Türk deniz paşası olan Piri Reis'in haritasıdır. Paşanın üstüne yazdı-

ğı nota göre bu harita kısmen Kolomb tarafından kullanılanlara dayanmaktaydı. Çok uzun zamandır Orta Çağdan kalan Avrupa haritaları kadar Arap haritalarının da Batlamyus'un coğrafyasına dayandıklarına inanılıyordu ama yirminci yüzyılın başında yapılan incelemeler on dördüncü yüzyıldan kalan Avrupa haritalarının Fenike ve de özellikle Tire'li Marinus'un (M.S. ikinci yüzyıl) haritacılığını temel aldıklarını göstermiştir. Peki ama o bu verileri nereden elde etmişti? C. H. Hapgood, Piri Reis haritası ve onun öncülleri üzerine yapılmış en iyi çalışmalardan birinde [*Maps of the Ancient Sea Kings* (Kadim Deniz Krallarının Haritaları)] "kadim haritalar tarafından sunulan kanıtlar çok uzak geçmişte kalan zamanlarda..." Yunan ve Roma'dan çok daha ileri ve denizcilik bilimlerinde on sekizinci yüzyıl Avrupası'ndan da "çok ileri türden gerçek bir uygarlığın varlığını düşündürüyor görünmektedir," sonucuna varmaktadır. Hapgood bunların hepsinden de önce, ta 6.000 yıl öncesine dayanan Mezopotamya uygarlığının var olduğunu kabul etmektedir ama haritalardaki örneğin Antarktika'nınki gibi yüzey şekilleri Mezopotamyalılardan önce kimlerin olduğunu merak etmesine yol açmıştı.

Bu haritalar üstündeki çalışmaların çoğu bunların Atlantik Okyanusu kıyılarını gösteren özelliklerine yoğunlaşmışlarsa da Hapgood ve ekibince yürütülen incelemeler Piri Reis haritasının ayrıca And Dağlarını, Amazon da dahil olmak üzere bu dağlardan doğuya doğru akan nehirleri ve Güney Amerika'nın Pasifik Okyanusu kıyısını 4 derece güney ile 40 derece güney, yani Ekvador'dan Peru'ya ve Şili'nin ortalarına dek doğru olarak gösterdiğini belirlemişlerdir. Şaşkınlık içindeki ekip "dağların çizimlerinin bunların denizden, kıyı boyunca yol alarak gözlemlenip yapıldığını, hayal edilmediğini göstermektedir" sonucuna varmıştı. Kıyılar öylesine ayrıntılı çizilmişti ki Paracas yarımadası bile seçilebilmekteydi.

Stuart Piggott [*Aux portes de l'histoire* (Tarihin Kapılarında)] Güney Amerika'nın Pasifik kıyısının Batlamyus'un Dünya Haritasının Avrupa'daki kopyalarında göründüğüne ilk dikkat çe-

kenlerden biriydi. Ancak bu kıyı şeridi çok geniş bir okyanusun ötesindeki bir kıta olarak değil, *Tierra Mitica*, yani mitsel ülke olarak gösterilmişti; bu mitsel ülke güney Çin'in ucundan başlayıp *Quersoneso de Oro* (Altın Yarımadası) denilen bir yarımadanın ötesine, bugün bizim Antarktika ediğimiz bir kıtaya varana dek güney yönünde uzanmaktaydı.

Bu gözlem saygın Güney Amerikalı arkeolog D. E. Ibarra Grasso'nun kadim haritalarla ilgili kapsamlı bir çalışma başlatmasına yol açtı; Grasso vardığı sonuçları *La Represencion de America en mapas Romanos de tiempos de Cristo* (İsa Zamanındaki Roma Haritalarındaki Amerika Tasviri) adlı eserinde yayınladı. Tıpkı diğer araştırmacılar gibi Grasso da Keşifler Çağının başlamasına yol açan Avrupa yapımı haritaların Batlamyus'un haritasına dayandıklarını, onunkinin ise Tire'li Marinus'un haritacılığına ve coğrafyasına ve hatta daha da erken tarihli bilgilere dayandığı sonucuna varmıştı.

Ibarra Grasso'nun çalışması *Tierra Mitica* denilen bu "eklenti"nin batı kıyısının dış hatlarının Güney Amerika'nın Pasifik Okyanusuna doğru çıkıntı yapan bölümündeki batı kıyısının şekline uyduğunu ikna edici biçimde göstermektedir. Efsanelerin de tarih öncesi zamanlarda kıyıya çıkıldığını başından beri işaret ettikleri yerler buralarıdır!

Batlamyus'un haritalarının Avrupa'da yapılan kopyaları bu mitsel ülkenin tam ortasındaki bir yerin ismini de taşımaktaydılar: *Cattigara.* Ibarra Grasso burasının "aslında tüm Amerika kıtasının başlıca altın metalürji merkezi olan Lambayeque'nin bulunduğu yer" olduğunu yazmaktadır. Tarih öncesi dönemlerin altın işleme merkezi olan Chavin de Huantar'ın, yani Afrikalı Olmeklerin, sakallı Samilerin ve Hint-Avrupalıların rastlaştıkları yerin de burası olması hiç de şaşırtıcı değil.

Kasiteler de burada mı karaya çıkmışlardı yoksa Tiahuanacu'ya daha yakın olan Paracas Körfezinde mi?

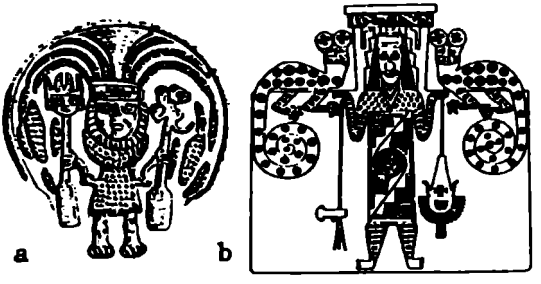
Kasiteler M.Ö. üçüncü ve ikinci binyılları kapsayan zengin bir metalürji ustalığı mirası bırakmışlardır. El yapımı eşyaları arasında altın, gümüş ve hatta demirden yapılma pek çok nesne

Şekil 126

vardı ama onların tercih ettikleri metal bronzdu; "Luristan Bronzları" terimini sanat tarihçiler ve arkeologlar arasında pek ünlü kılan da buydu. Kasiteler eşyalarını sık sık tanrılarının (Şekil 126a) ve aralarında en sevileni aslanlarla güreşen Gılgamış olan efsanevi kahramanlarının (Şekil 126b) suretleriyle süslemekteydiler.

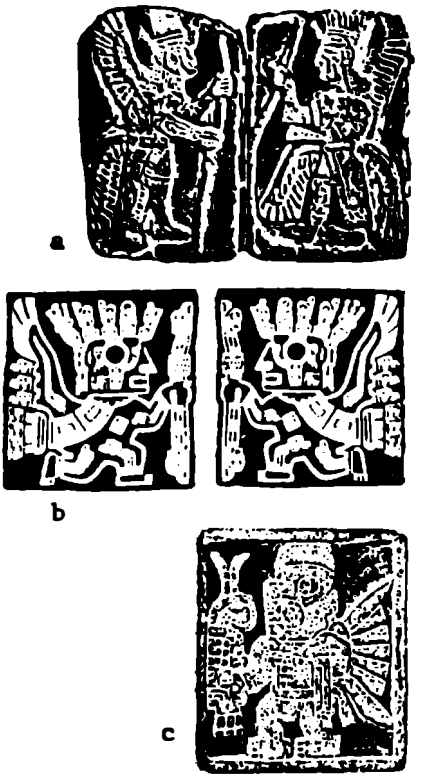
İnanılmaz ama özdeş temaları ve sanatsal biçimleri And Dağlarında da bulmaktayız. *La Religion en el Antiguo Peru* (Eski Peru'nun Dini) adlı bir çalışmada Rebecca Carnon-Cachet de Girard, Perulular'ın taptıkları tanrıların orta ve kuzey kıyı bölgelerde bulunan çanak çömlek üstündeki betimlemelerini gösterir; Kasite bronzları ile benzerlikleri akıllara durgunluk verecek türdendir (Şekil 127a). Hatırlarsanız, Hititleri andıran tiplerin betimlendiği heykellerin bulunduğu Chavin de Huantar'da Gılgamış ve aslanlar sahnesinin de betimlemeleri bulunmuştur. Eski

Şekil 127

Dünya'dan her kim gelip de bu hikayeyi burada betimlemişse bunu Tiahuanacu'da da yapmış olduğu kesin çünkü orada bulunan bronz nesneler arasında, tıpkı Kasitelerin Luristan'ındaki gibi bir bronz plaka bu Yakın Doğulu kahramanı (Şekil 127b) açıkçası aynı sahnede betimlemektedir!

Tüm kadim halkların sanatlarında "meleklerin", kanatlı "tanrı habercileri"nin (Kitabı Mukaddes'te *Mal'akhim* diye geçer, "elçiler" anlamındadır) betimlemeleri mevcuttur, Hititlerden alınma şu örnek (Şekil 128a) Güneş Kapısının üstündeki baş ilahın her iki yanında sıralanan kanatlı habercileri (Şekil 128b) en çok andıranlardır. Bu çok önemlidir çünkü Amerika kıtasının

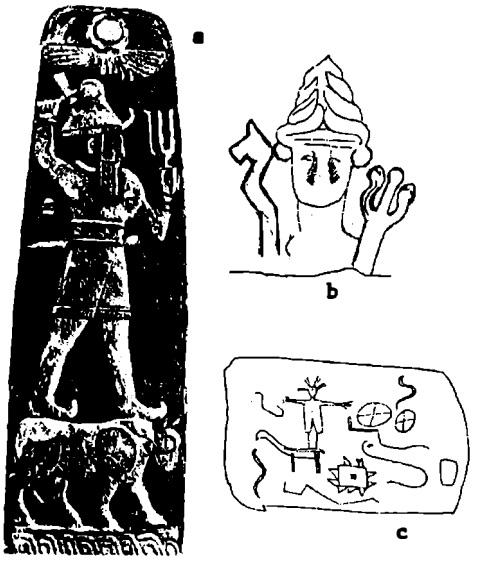
Şekil 128

eski geçmişindeki olayları yeniden canlandırırken Teotihuacan ve Tiahuanacu tanrılarının topraklarının karşılaştıkları yerin kanatlı tanrı panellerindeki Mezopotamyalıları andıran simaların yerine Olmek simalarının geçtiği (Şekil 128c) Chavin de Huantar olduğuna inanıyoruz.

Chavin de Huantar'da Hint-Avrupalıların ilahı Boğa Tanrı idi, oradaki yontucular için bu mitsel bir hayvandı. Ama İspanyollar tarafından getirilene dek Güney Amerika'da boğalar mevcut olmamasına karşın Titicaca Gölündeki Puno yakınlarında ve hatta (Viracocha'nın gölden Cuzco'ya giderken uğradığı efsanevi duraklardan biri olan) Pucara'daki bazı Kızılderili topluluklarının İspanyollar gelmeden önceki zamanlarda başlamış bir boğaya tapınma törenini sürdürüyor olduklarını bulduklarında bilginler çok şaşırmışlardı [örn. J. C. Spahni, *"Lieux de culte precolombines"* (Kolomb Öncesi Kült Mekanları), *Zeitschrift für Ethnologie* (Etnoloji Dergisi), 1971] Tiahuanacu'da ve And Dağları bölgesinin güneyinde bu tanrı bir elinde yıldırım diğerinde metal bir asa tutarken betimlenmiştir; taşlara yontulmuş, seramiklere boyanmış ve kumaşlara dokunmuş bir imge. Bu imge bir tanrının Babilliler ve Asurlularca *Ramman* ("Gök Gürüldeten"), Batılı Samilerce *Hadad* ("Gümbürdeyen Yankı"), Hititler ve Kasitelerce de *Teşub* ("Rüzgar Üfleyen") adlarıyla bilindiği kadim Yakın Doğu'dan çok iyi tanıdığımız sembollerin bir birleşimidir; bu tanrı bir kült hayvanı olan boğanın üstünde durup bir elinde metal bir araç diğerinde de çatallı şimşek tutarken betimlenmiştir (Şekil 129a).

Eski Dünya tanrı panteonlarının başladığı yerde yaşayan Sümerler bu tanrıya *Adad* veya İŞ.KUR ("Uzak Dağlardan Olan) demekte ve onu bir metal araç ve çatallı şimşek tutarken resmetmekteydiler (Şekil 129b). Onun için kullandıkları unvanlardan biri olan ZABAR DİB.BA ("Bronzu elde eden ve bölen") çok aydınlatıcı bir ipucudur.

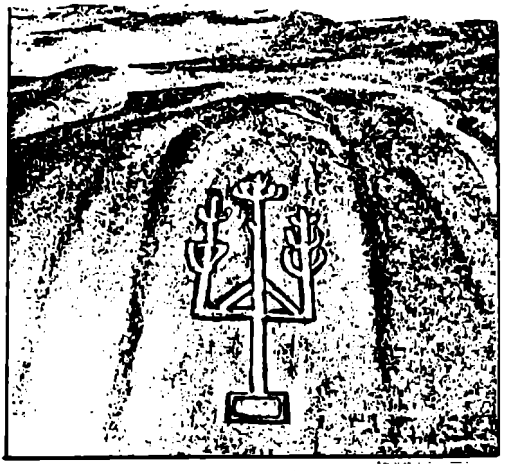
Metal aracı ve çatallı şimşeği And Dağlarının her yanında, bir şimşekten oluşan sembolü tek başına pek çok anıtta görülen Viracocha, Peru'nun güney kıyılarının Rimac'ı değil miydi bu?

Şekil 129

Hatta Ribero ve von Tschundi tarafından Titicaca Gölünün güneybatısında, taş üstüne kazılmış halde bulunan bir boğanın üstünde ayakta dururken bile gösterilmiş olabilir (Şekil 129c). *Viracocha* adını çok çeşitli türevleriyle birlikte inceleyen bilginler bu adı oluşturan hecelerin "Yağmur/Fırtına/Şimşek"lerin "Tanrı/Üstün"ünün "Yapıcı/Yaratıcı" olduğu anlamına geldiği konusunda fikirbirliğindedirler. Bir İnka ilahisi onu "gök gürültüsüyle ve fırtına bulutlarıyla gelen" tanrı olarak betimlemektedir. Bu ilaha, Fırtınalar Tanrısına Mezopotamya'da dizilen methiyeler ile bu ilahi neredeyse kelimesi kelimesine aynıdır. Cuzco'da bulunan altın diskte (Şekil 85b) ise bir ilah her şeyi açık eden şu çatallı şimşek sembolüyle betimlenmiştir.

O uzak geçmişte bir ara İşkur/Teşup/Viracocha kendi sembolünü havadan ve okyanustan bakan herkes görsün diye Paracas Körfezinde, yani Hapgood ve ekibinin Piri Reis haritasında tanımladığı körfezde, Tiahuanacu'nun kalay ve bronzunu Eski

Şekil 130

Dünya'ya taşıyan gemiler için muhtemelen bir demirleme limanı olan körfezde bir dağ yamacına işlemişti (Şekil 130). Bu sembol tanrılara da insanlara da şunu söylemekteydi:

BURASI FIRTINA TANRISININ DİYARIDIR!

Çünkü Eyüp Kitabında belirtildiği gibi külçelerin geldiği topraklar gerçekten vardı ve altı yanıp altüst olmuş bir diyardı burası... Öyle yüksek zirveler arasındaydı ki bu yer "yırtıcı kuş o yolu bilmez, doğanın gözü de orayı seçmemiştir." Hayati önem taşıyan metalleri sağlayan tanrı işte orada "elini sert kayaya uzatır, dağları kökünden alt üst eder... kayaların içinden tüneller açar"dı.

- 12 -

TANRILARIN ALTIN GÖZYAŞLARI

M.Ö. 4000'den bir süre sonra Nibiru'nun hükümdarı büyük Anu resmi bir ziyaret için Yerküre'ye geldi.

Anu bu zahmetli uzay yolculuğunu ilk kez yapmıyordu. Nibiru hesabıyla yalnızca 122 yıl eden 444.000 Dünya yılı önce ilk erkek evladı Enki, bu yedinci gezegende bolca bulunan altını elde etmek üzere elli Anunnakiden oluşan ilk gruba önderlik etmişti. Nibiru'da doğa ve teknolojik kullanımın birleşimi gezegenin atmosferini inceltmiş ve tahrip etmişti; bu atmosfer yalnızca solumaya yaramıyor, gezegenin iç ısısının dağılmasını önleyen bir sera gibi de bu gökcismini sarıp sarmalıyordu. Ve bilim adamları ancak Nibiru'nun atmosferinin yüksek kısımlarında altın tozları asılı kalacak şekilde bırakılırsa Nibiru'nun donmuş ve cansız bir küre olmaktan kurtulabileceği sonucuna varmışlardı.

Parlak zekalı bir bilim adamı olan Enki, Basra Körfezine inmiş ve üssü olan Eridu'yu körfezin kıyısında kurmuştu. Planı, altını körfezin sularından çıkartmaktı ama bu şekilde çok miktar elde edilemedi ve Nibiru'daki kriz derinleşiyordu. Enki'nin projenin başarıya ulaşacağına dair verdiği güvencelerden bıkan Anu olanları kendi gözleriyle görmek için Yeryüzüne gelmişti. Yanında yasal varisi Enlil de vardı; Anu'nun ilk erkek evladı olmamasına rağmen Enlil tahta çıkmaya adaydı çünkü annesi An-

tu, Anu'nun üvey kız kardeşiydi. Enki'nin bilimsel dehasından yoksun olsa da Enlil mükemmel bir idareciydi; doğanın gizemleriyle gözü kamaşmayan, başa geçip işleri yapmaya inanan biriydi. Ve yapılacak olan iş, tüm incelemelerin de gösterdiği gibi, altını bol olduğu yerde elde etmekti: Güney Afrika'da.

Yalnızca projeyle ilgili değil, üvey kardeşler arasındaki rekabet nedeniyle de acı tartışmalar yaşandı. Hatta Anu yeryüzünde kalıp oğullarından birinin Nibiru'da vekalet etmesine izin vermeyi bile düşündü ama bu düşünce daha çok anlaşmazlığa sebep oldu. Sonunda kura çektiler. Enki Afrika'ya gidip madencilik işlerini örgütleyecek ve Enlil de E.DİN'de (Mezopotamya) kalıp cevherlerin tasfiyesi ve altının Nibiru'ya yollanması için gereken tesisleri inşa edecekti. Ve Anu da Anunnakilerin gezegenine döndü. Bu onun ilk ziyaretiydi.

Sonra bir başka acil durumun ortaya çıkmasıyla ikinci ziyaretini yapmıştı. Altın madenlerinde çalışmakla görevlendirilen Anunnakiler ilk inişten kırk Nibiru yılı sonra başkaldırdılar. Bunun ne kadarının derinlerdeki madenlerde binbir zahmetle çalışmak zorunda kalışları, ne kadarının iki üvey kardeş ve onların askerleri arasındaki kıskançlık ve sürtüşmenin bir yansıması olduğu hakkında ancak tahminde bulunabiliriz. Olan şuydu ki Güney Afrika'da Enki'nin gözetimindeki Anunnakiler isyan edip maden çıkartmaya devam etmeyi reddetmişler ve krizi çözmek için oraya gelen Enlil'i rehin almışlardı.

Tüm bu olaylar kayda geçirilmişti; binlerce yıl sonra her şeyin nasıl başladığını bilebilsinler, diye Dünyalılara anlatılmıştı. Bir Tanrılar Meclisi toplandı. Enlil, Anu'nun yeryüzüne inip meclise başkanlık ederek Enki'yi yargılamasında ısrarcı olmuştu. Toplanan liderlerin huzurunda Enlil olayların nasıl geliştiğini anlatıp kardeşi Enki'yi isyanı başlatmakla suçladı. Ama isyancılar kendi hikayelerini anlattıklarında Anu onlara acıdı. Bunlar madenci değil astronottular ve çektikleri zahmet gerçekten kaldırılmaz hale gelmişti.

Ama bu işin yapılması şart değil miydi? Çıkartılan bu altın olmasa Nibiru'da yaşam nasıl devam edebilirdi? Enki bir çözüm

bulmuştu: İşin zor kısmını yapması için İlkel İşçiler yaratacağız! Şaşıran meclise, tıp subayı Ninti/Ninhursag'ın yardımlarını alarak bazı deneyler yürütmekte olduğunu açıkladı. Bu işçiler zaten Yeryüzünde yaşıyorlardı; Doğu Afrika'da bir ilkel varlık, bir maymun-insan vardı. Bu varlık Yerküre üstünde Nibiru'nun Tiamat ile ilk başlangıçtaki göksel çarpışması sırasında Nibiru'nun kendi Yaşam Tohumu sayesinde evrimleşmiş olmalıydı. Genetik uyuşma mevcuttu, tek yapılması gereken Anunnakilerin kendi genlerinden bazılarını vererek bu varlığın kalitesini yükseltmekti. Bunun ardından Anunnakilere benzeyen ve onların suretinde, araç gereç kullanabilen, verilen emirleri yerine getirecek kadar zeki bir yaratık mevcut olacaktı.

LULU AMELU, yani "Karıştırılmış İşçi" genetik müdahele ve bir maymun kadının yumurtalarının bir laboratuvar tüpünde döllenmesinden işte böylece oluşturuldu. Bu melezler çoğalamıyorlardı, Anunnaki dişileri her defasında doğum tanrıçaları olarak görev almak zorundaydılar. Ama Enki ve Ninhursag mükemmel model ortaya çıkana dek onlar üstünde deneme yanılma yoluyla çalıştılar. Buna *Adem*, "Topraktan Olan" adını verdiler: Dünyalı. Bu üreyebilen hizmetkarla birlikte altın bolca üretilmeye başladı; yedi yerleşim noktası şehirler haline geldi ve 600'ü yeryüzünde, 300'ü dünya yörüngesindeki istasyonlarda görevli olan Anunnakiler giderek rahat bir hayata alışmaya başladılar. Bazıları, Enlil'in tüm itirazlarına rağmen bu İnsan kızlarını eş aldılar, hatta onlardan çocukları bile oldu. Anunnakiler için altın elde etmek artık gözyaşı dökmeyi gerektirmeyen bir işti ama Enlil'e göre her şey yolundan sapmış bir görev gibi görünmeye başlamıştı.

Her şey Tufan ile sona erdi. Bilimsel gözlemler Antarktika kıtası üstünde biriken buzulların dengesiz hale geldiğine dair uzun zamandır uyarıda bulunmaktaydı; Nibiru'nun Mars ile Jüpiter arasından geçip Yeryüzüne yakınlaştığı bir sonraki defa yaratacağı yerçekimi etkisi bu muazzam buz kütlesinin kayıp sulara gömülmesine ve dünya çapında bir gel git dalgası oluşturarak okyanusların ve Yerkürenin ısısını aniden değiştirip da-

ha önce görülmemiş fırtınalara yol açabilirdi. Anu'ya danışan Enlil emir verdi: Uzay gemilerini hazırlayın, Yerküreyi terk etmeye hazırlanın!

Ama İnsanoğlunu yaratan Enki ve Ninhursag, onlara ne olacak, diye sordular. Bırakın yok olsunlar, dedi Enlil; çaresizliğe kapılan Dünyalılar Anunnakilerin ayrılma hazırlıklarına müdahele etmesinler diye tüm Anunnakilere gizlilik yemini ettirdi. Enki de istemeden yemin etti ama duvara konuşuyormuş gibi yapıp sadık takipçisi Ziusudra'ya bir *Tibatu*, yani suya batabilen bir gemi yapıp ailesi ve yeterince hayvanla birlikte buna binip su taşkınından kurtulmaları talimatını verdi, böylece Yerküre üstündeki yaşam yok olmayacaktı. Ve Ziusudra'ya gemiyi Yakın Doğu'nun en bariz çift zirveli yüzey şekli olan Ağrı Dağına getirecek bir kılavuz da sağladı.

Anunnakiler tarafından Sümerlere dikte ettirilen Yaratılış ve Tufan metinleri, kutsal kitaplardaki daha çok bilinen ve kısaltılıp değiştirilmiş versiyonlardan çok daha ayrıntılıdır. Bu büyük felaket meydana geldiğinde Yeryüzünde yalnızca yarı tanrılar yoktu. Başlıca tanrıların bazısı, On İkilerin kutsal meclisinin bazı üyeleri de bir anlamda Dünyalıydılar: Enlil'in küçük oğulları Nannar/Sin ve İşkur/Adad Dünya'da doğmuşlardı, elbette Sin'in ikiz çocukları Utu/Şamaş ve İnanna/İştar da öyle. Enki ve (gizli "Nuh Operasyonu"nu paylaşmış olabileceği) Ninhursag da Anunnakilere Dünya'yı tamamen terk etmeyelim, biraz yörüngede kalıp neler olacak bakalım, diyen diğerlerine katılmışlardı. Ve gerçekten de muazzam gel git dalgası vurup çekildikten ve yağmurlar durduktan sonra, Yerkürenin zirveleri görünmeye başlamış ve bulutların arasından geçip inen Güneş'in ışıkları gökleri gökkuşaklarıyla boyamaya başlamıştı.

İnsanoğlunun hayatta kaldığını keşfeden Enlil ilk başta çok öfkelendi. Ama sonra yumuşadı. Anunnakilerin hala Yeryüzünde kalabileceğini anlamıştı ama merkezlerini tekrar inşa edip altın üretimine devam edeceklerse İnsan da çoğalıp gelişebilmeliydi; ona artık bir köle değil de bir ortak gibi davranılmalıydı.

Tufan'dan önceki dönemde Anunnakilerin geliş gidişleri,

malzeme ve altın gönderimi için kullanılan uzay limanı Mezopotamya'da, Sippar'daydı. Ama Fırat ve Dicle arasındaki tüm o bereketli vadi şimdi milyarlarca ton çamur altındaydı. İniş Koridorunun uç noktası için ikiz zirveli Ağrı Dağını hala kullanabiliyor olan Anunnakiler Nil nehri kıyısında, otuzuncu paralelde ikiz yapay dağları inşa ettiler: Gize'deki iki büyük piramit Tufan sonrasında Sina yarımadasında kurulan uzay limanı için iniş işaretleri olarak iş göreceklerdi. Burası Afrika'daki altın kaynaklarına bir zamanlar Mezopotamya'da olan uzay limanından çok daha yakındı.

Dünyalılar hayatta kalabilsin, çoğalıp Anunnakilere faydalı olabilsinler, diye İnsanoğluna üç aşamada uygarlık bahşedildi. Hayati öneme sahip tahılların tohumları Nibiru'dan getirildi, vahşi halde yetişen tahıllar ve hayvanlar evcilleştirildi, kil ve metal teknolojileri öğretildi. Bu sonuncusu en büyük öneme sahipti çünkü artık eski madenler çamur ve suyla tıkanmış olduğundan Anunnakilerin altın sağlamaya devam etmeleriyle ilgili kendi başarılarıyla yakından ilgiliydi.

Tufan'dan beri Nibiru Yerkürenin yakınlarına bir kez daha gelmişti ve çok önemli malzeme ve maddeler oradan alındı ama geriye pek az değerli şey gönderilebilmişti. Eski altın kaynaklarının bulunduğu yerlerde artık saklı damarları bulmak, dağ yamaçlarına tüneller açmak, toprağa şaftlar delmek, kayaları parçalamak gerekiyordu. Anunnakilerin saptayıp ışın silahlarıyla parçaladıkları yerlerden maden çıkartabilmeleri için İnsanoğluna araçlar -sert ve sağlam araçlar- verilmesi gerekliydi. Neyse ki o büyük su heyelanı işe yaramıştı; maden filizlerini açığa çıkartmış, sürüklemiş ve nehir yataklarını çamur ve çakıllarla karışık haldeki altın zerreleri ve yumrularıyla doldurmuştu. Bu altını elde etmek, çalışıp işlemesi daha kolay ama ulaşımı ve taşıması daha zor olan yeni kaynaklar anlamına geliyordu çünkü bu altın yumrularının bolca bulunduğu yer Dünya'nın diğer ucuydu; orada, büyük okyanusa bakan sıradağ zincirinde daha önce hiç bilinmeyen zenginlikte altın açığa çıkmış halde bekliyordu. Orada öylece, Anunnakiler oraya gitmenin ve bu altını taşımanın

bir yolunu bulabilirlerse onlar tarafından alınmayı bekliyordu.

Nibiru tekrar Yerküreye yaklaşmış olduğundan büyük tanrı Anu ve eşi Antu meselenin ne halde olduğunu görmek üzere resmi bir ziyaret yapmak üzere yeryüzüne indiler. İnsanoğluna sert araçlar yapmaları için AN.NA ve AN.BAR gibi iki ilahi metal bahşedilmesiyle ne elde edilmişti? Operasyonların yerkürenin diğer ucuna dek genişletilmesiyle neler başarılmıştı? Depolar, raporlarda belirtildiği gibi, gerçekten Nibiru'ya taşınmaya hazır altınlarla mı doluydu?

"Tufan Dünyanın üstünden geçtikten sonra Krallık Göklerden indirildiğinde, Krallık ilk önce Kiş'te idi." İlk Yakın Doğu uygarlığının çeşitli hanedanlarını ve başkentlerini sıralayan Sümer Krallar Listesi bu cümlelerle açılır. Arkeoloji bu Sümer şehrinin eskilik bakımından üstünlüğünü gerçekten de doğrulamıştır. Şehrin yirmi üç hükümdarından biri onun bir metalürji uzmanı olduğu anlamına gelen bir unvan taşımaktadır; yirmi ikinci hükümdar olan Enmenbaragsi "işi Elam'ın döküm silahını yağmalamaya varacak kadar kendini kaybeden" hükümdardı. Sümer'in doğusunda ve güneydoğusundaki dağlık bölgede kurulu olan Elam gerçekten de metalurjinin başladığı yerlerden biriydi ve yağmalanan bir döküm silahından söz edilmesi kadim Yakın Doğu'da M.Ö. 4000'den hemen sonra metalürjinin tam anlamıyla geliştiğine ilişkin arkeolojik kanıtları doğrulamaktadır.

Ama "Kiş silahlarla darmadağındı", belki de toprakları işgal edilen aynı Elamlılarca vurulmuştu ve Krallık, yani başkent Uruk (Kitabı Mukaddes'te Erek) denilen yepyeni bir şehre aktarıldı. Bu şehrin on iki kralı arasında en çok bilineni kahramanlığıyla ün salmış olan Gılgamış'tı. Adı "Gibil'e, Eritme/Dökme tanrısına [adanmış olan]" anlamına gelmektedir. Metal işleme anlaşılan o ki Uruk'un hükümdarları için önemliydi. Bunlardan biri neyle ünlü olduğunu tarif etmek için *demirci* adını almıştı. Hükümdarlığı Uruk henüz bir kutsal bölgeden ibaretken başlamış olan ilk hükümdarının adında MES öneki vardı: "Döküm Ustası." Ondan bahseden yazıt sıra dışı uzunluktadır:

Mes-kiag-gaşer, ilahi Utu'nun oğlu,
Eanna'nın hem baş rahibi hem de kral oldu...
Meskiaggaşer Batı Denizine gitti
Ve Dağlar tarafından çıkıp geldi.

Genelde yalnızca kralın adının ve hükümdarlık süresinin belirtildiği listede bu uzun ibarenin yer alıyor olması çok ünlü bir beceriyi kayda geçiren çok önemli bir bilgi olduğunun göstergesidir. Meskiaggaşer'in, yani Döküm Ustasının hangi denizi geçip hangi dağ sırasına vardığını asla kesin olarak bilemeyeceğiz ama kelimeler dünyanın diğer ucunu düşündürtmektedir.

Metalürjinin Uruk'ta mükemmel hale getirilmesindeki aceleyi anlayabiliyoruz; Anu'nun yaklaşan resmi ziyaretiyle ilgisi vardı bunun. Belki de bu şehir, Uruk, onu her şeyin yolunda gittiğine dair etkilemek için Anu'nun onuruna inşa edilmiş ve metalürji becerileriyle gösteriş yapıyordu. Kutsal bölgenin merkezinde çok basamaklı, köşeleri dökme metalden yapılma bir tapınak inşa edildi. Buraya verilen E.ANNA adının genelde "Anu'nun Evi" anlamına geldiği kabul edilir ama "Kalay Evi" anlamına geliyor da olabilirdi. Uruk'a yapılan kraliyet ziyaretinin protokolünü ve programını kayda geçiren ayrıntılı metinler altının müsrifçe harcandığı bir mekanı tarif etmektedir.

Uruk arşivlerinde bulunan ve bunları yazan katibin düştüğü nota göre daha eski Sümerce metinlerin kopyaları olan tabletler ancak orta kısmından itibaren okunabilmektedirler. Anu ve Antu çoktan tapınağın avlusunda oturmuş altın asayı taşıyan tanrıların resmi geçidini izlemektedirler. Bu arada, tanrıçalar "parlaklık Evi" anlamına gelen ve "Aşağı Dünyanın el işi" ile kaplı olan E.NİR'de misafirlerin yatak odalarını hazırlamaktadırlar. Gece karanlığı çökerken bir rahip ziguratın en üst basamağına tırmandı ve "Göğün Anu'sunun Büyük Gezegeni" Nibiru'nun beklendiği gibi gözle görünür oluşunu gözledi. Uygun ilahiler söylendikten sonra ziyaretçiler ellerini altın leğenlerde yıkadılar ve yedi altın tepside sunulan akşam yemeğini yediler, altın testilerden bira ve şarap içtiler. "Yaratıcının Gezegeni, Göğün Kah-

ramanı olan Gezegen"i selamlayan başka ilahilerin söylenmesinden sonra meşaleler taşıyan tanrılar alayının yol gösterdiği misafirler geceyi geçirmek üzere "altın odacığa" götürüldüler.

Sabah olunca rahipler kurban sunumu sırasında altın tütsü kaplarını doldurdular, misafirler uyanıp altın tabaklarda sunulan kahvaltı ettiler. Ayrılma zamanı geldiğinde misafir tanrılar ilahiler söyleyen rahiplerin eşliğindeki tanrılar alayı tarafından sandallarının bağlı olduğu iskeleye götürüldüler. Misafirler şehri Yücelmiş Kapıdan geçip onları "Tanrıların Yolu"na götürecek olan "Kutsal İskele, Anu'nun Gemisinin Bendi"ne dek Tanrılar Bulvarından aşağıya yürüdüler. *Akitu* Evi denilen bir küçük tapınakta Anu ve Antu Yer Tanrılarının dualarına katıldılar, yedi kez kutsama duası okudular. Ardından "ellerini kavrayan" tanrılar oradan ayrıldılar.

Bu resmi ziyaret sırasında Anunnakiler çoktandır Yeni Dünya'daki altınları çıkarıyor idiyseler Anu ve Antu'nun seyahat programına yeni altın diyarlarını eklemeyi istemez miydiler? Yeryüzündeki Anunnakiler yeni başarılarıyla, yeni ümitlerle, Nibiru'ya bu yaşamsal metali son olarak yeterli miktarda sağlayacakları vaadiyle onları etkilemek istemez miydiler?

Cevap evet ise o zaman Tiahuanacu ve daha pek çok şeyin varlığı açıklanabilirdi. Çünkü Eski Dünya'ya yapılacak ziyaret için altın odacığı, Tanrılar Bulvarı ve Kutsal İskelesiyle yepyeni bir kutsal bölgesi olan özel bir şehir Sümer'de kurulmuş ise yepyeni altın odacığı, kutsal bulvarı ve kutsal iskeleleriyle yeni bir şehrin benzer şekilde Yeni Dünya'nın tam kalbinde de kurulmuş olduğunu varsayabiliriz. Ve tıpkı Uruk'ta olduğu gibi bu şehirde de Nibiru'nun akşam vakti, peşi sıra diğer gezegenlerin de doğuşuyla birlikte gökte görünür olduğu anı belirlemek için bir gözlem evi bulmayı bekleyebiliriz.

Çünkü ancak böyle bir koşutluğun M.Ö. 4000 gibi bir tarihte belirli bir yönlendirmeyle kurulan Kalasasaya'daki gözlem evi için duyulan ihtiyacı açıklayabileceğini düşünüyoruz. Ancak böyle resmi bir ziyaretin Puma-Punku'daki krallara layık rıhtımı ve evet, altınla kaplı odacığı ile özenli ve ayrıntılı mimariyi

açıklayabileceğini düşünüyoruz. Çünkü arkeologların Puma-Punku'da bulmuş oldukları şey tam olarak buydu: Altın levhaların yalnızca (Tiahuanacu'daki Güneş Kapısının arka panellerinde olduğu gibi) kapıların bazı kısımlarını değil tüm duvarları, girişleri ve kornişleri kaplamak için kullanıldığına dair itiraz kabul etmez kanıtlar. Posnansky pek çoğu cilalı ve işlenmiş taş bloklarda "bunları kaplayan altın levhaları tutmaya yarayan ve yine altından yapılma çivilerin" küçük deliklerinin oluşturduğu sıralar bulup fotoğrafarını çekmiştir. Bu konu hakkında 1943 yılının nisan ayında Coğrafya Derneğinde yaptığı konuşmada üstünde hala beş adet çivi duran (diğerleri ise altın arayanlar bu altın levhaları yerlerinden kopartıp çıkartırken düşen) bu taş bloklardan birini göstermişti.

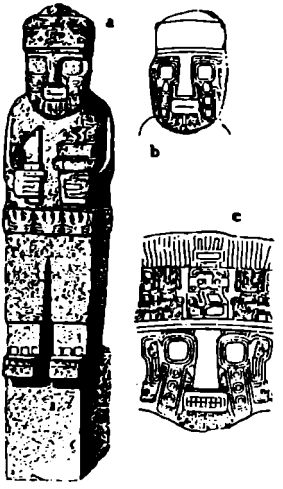
Puma-Punku'da en eski dönemlerde tıpkı Uruk'taki E.NİR gibi duvarları, tavanı ve kornişleri altınla kaplı büyük bir binanın inşa edilmiş olması ihtimali Puma-Punku'daki tören kapılarını süsleyen yarım kabartmalar gibi Tiahuanacu'daki Büyük Tanrıların devasa heykellerinin de altın işlemelerle süslü olduğunu öğrendiğimizde daha da anlamlı hale gelmektedir. Posnansky "bazısı iki milimetre çapında, kabartmaların etrafını dolaşan" tutturma deliklerini keşfedip fotoğrafını çekmişti. Puma-Punku'da Ay Kapısı diye adlandırdığı büyük bir kapının üstündeki Viracocha kabartması kadar bu tanrının yüzünün hemen altındaki dolambaçlı kısım "altınla işlenmişti... böylece başlıca hiyeogliflerin büyük parlaklıkla seçilebilmesini sağlıyordu."

Posnansky'nin aynı önemde bir keşfi daha vardı: Bu şekillerde tanrıların gözleri altın işlemelerle resmedilirken "göz kapakları arasında küçük türkuaz levhalar" çivilenmişti. Posnansky "Tampu-Tocco ortasından delinmiş bu türkuaz parçalarından Tiahuanacu'nun kültürel katmanında çok sayıda bulduk" diye bildirir. Bu olgu, Posnansky'nin yalnızca kapılardaki kabartmaların değil Tiahuanacu'da bulunan devasa taş tanrı heykellerinin de yüzlerinin altın ve gözlerinin türkuaz kakmalı olduğuna inanmasına yol açmıştır.

Bu keşif en şaşırtıcı olanıdır çünkü yarı değerli mavi-yeşil bir

taş olan türkuaz Güney Amerika'nın hiçbir yerinde bulunmamaktadır. İlk kez M.Ö. beşinci bin yıl sonlarında Sina yarımadasında ve İran'da çıkartılmış olduğuna inanılan bir mineraldir bu. Ayrıca bu altın kakma tekniği tamamıyla Yakın Doğu'ya aittir ve Amerika kıtasının hiçbir yerinde, hele de bu kadar erken tarihlerde bulunmamaktadır.

Tiahuanacu'da bulunan tüm heykeller tanrıların her bir gözünden üç damla yaş aktığını göstermektedir. Bu göz yaşları altın kakmaydı ve La Paz'daki Museo del Oro'da sergilenmekte olan bazı heykellerde hala görülebilmektedir. El Fraile (Şekil 131a) adı verilen ve yaklaşık üç metre boyundaki ünlü büyük heykel diğer devasa Tiahuanacu heykelleri gibi kumtaşından oymadır ve bu durum bunların hepsinin en eski Tiahuanacu dönemine ait olduklarını düşündürtektedir. Bu yontuda ilah sağ elinde testere dişli bir araç tutmaktadır; her bir gözünden, altın kakma oldukları şüphe götürmeyen üç stilize gözyaşı damlası aktığı (Şekil 131b'deki eskizdeki gibi) açıkça görülmektedir. Benzer üçer damla gözyaşı Dev Başı (Şekil 131c) denilen taş parçası üstündeki betimlemede de görülebilir; bu baş hazine avcı-

Şekil 131

ları tarafından devasa bir heykelden kopartılmıştır çünkü yöre de, Tiahuanacu'yu inşa edenlerin "taşı birleştirme sırrına sahip olduklarına" ve heykellerin taştan oyulmayıp heykellerin içine altının saklanmasını sağlayan büyülü bir işlemle kalıba döküldüklerine dair bir inanç mevcuttur.

Bu inanç tanrıların gözyaşlarının altınla işlenmesiyle de güçlenip sürmüş olabilirdi; bu uygulama (Aztekler gibi) And Dağları halklarının altın zerrelerine niçin "tanrıların gözyaşları" dediklerini de açıklayabilir. Tüm bu heykeller Güneş Kapısı üstünde de yine göz yaşı dökerken betimlenen ilahla aynı olduklarından bu tanrı "Ağlayan Tanrı" olarak tanınmaya başlamıştır. Sunduğumuz kanıtlar ışığında biz ona "Atın Gözyaşları Döken Tanrı" demeye hakkımız olduğunu düünüyoruz. *Wancai* adlı uydu alanında bulunan bir yontma monolitte betimlenen ilah Mezopotamya tanrılarının tipik başlığı olan koni biçimli ve boynuzlu bir başlık ve gözyaşları yerine yıldırımlar taşımaktadır (Şekil 132) ve bu da onun Fırtına Tanrısı olduğunu açıkça göstermektedir.

Puma-Punku'daki altınla kaplı taş bloklardan birinde "gizemli delikler" ve içine bir huniyi tutması için bir köşenin kesilmiş olduğu derin bir kanal vardı ve Posnansky bunun bir kur-

Şekil 132

ban sunağının bir parçası olduğunu varsaymıştı. Ancak Tiahuanacu çevresinde yer alan birkaç alandan biri olan ve taş kalıntılarıyla mini bir Puma-Punku saylabilecek olan *Chuqui-Pajcha*'nın Aymara dilindeki anlamı "sıvı altının akıtıldığı yer" anlamına gelmektedir ve bu kurban törenleri sırasında adak olrak dökülen içkiden çok bir altın üretme işlemini düşündürtmektedir.

Altının Tiahuanacu'da ve çevresindeki yerleşimlerde bolca mevcut olduğu yalnızca efsanelerden, hikayelerden veya yer isimlerinden değil arkeolojik kalıntılardan da kolayca anlaşılmaktadır. Bilginler tarafından biçimleri veya süslemeleri (Altın Gözyaşı Tanrılarının stilize imgeleri, merdivenler, haçlar) sebebiyle Klasik Tiahuanacu dönemi olarak sınıflandırılan pek çok altın nesne 1930'lar, 1940'lar ve 1950'lerde yapılan kazılar sırasında hem yakınlardaki alanlarda hem de adalarda bulunmuştur. Özellikle kayda değer olanları Amerikan Doğal Tarih Müzesi (William C. Bennett başkanlığında), Peobody Amerikan Arkeoloji ve Etnoloji Müzesi (Alfred Kidder II başkanlığında) ve İsveç Müzesi (o sıralarda La Paz'daki Arkeoloji Müzesi kuratörü olan Max Portugal ile Stig Ryden başkanlığında) tarafından desteklenen arkeolojik seferlerdir.

Bu nesneler arasında kupalar, vazolar, diskler, tüpler ve (bazıları 17 cm uzunluğunda ve ucunda üç allı erik biçimli bir başı olan) iğneler vardı. İki kutsal adada, yani Titicaca (Güneş Adası) ve Coati'de (Ay Adası) yapılan daha erken tarihli kazılar sırasında bulunan altın eşyalar Posnansky tarafından yazılan ve Tiahuanacu ve çevresine dair *Guia General* (Genel Rehber) adlı eserde ve de A. F. Bandelier'in *The Islands of Titicaca and Koati* (Titicaca ve Koati Adaları) adlı eserinde ayrıntısıyla anlatılmıştır. Titicaca'daki buluntular genelde Kutsal Kaya ve onun mağarası yakınlarındaki artık tanımlanamaz haldeki harabelerin içindeydiler; bilginler bu eşyaların Tiahuanacu'nun erken dönemlerine mi yoksa (bazılarının kabul ettiği gibi) İnka dönemlerine mi ait olduğu konusunda anlaşamamaktadırlar çünkü İnkaların tapınmak ve dördüncü İnka hükümdarı Mayta Capac döneminde

türbeler inşa etmek üzere bu adaya geldikleri bilinmektedir.

Tiahuanacu'daki ve çevresindeki altından ve bronzdan yapılma buluntular o bölgede altının bronzdan (yani kalaydan) daha önce kullanıldığı konusunda hiçbir şüpheye yer bırakmamaktadır. Posnansky bronzu Tiahuanacu'nun üçüncü dönemine atfeder ve altın devrinden kalma yapıları tamir etmek üzere bronz kıskaçların kullanıldıkları örnekleri gösterir. Yakın dağlardaki madenler kalay filizlerinin ve altının aynı alanlarda elde edilmiş olduğuna dair açık kanıtlar göstermekte oldukları içindir ki, Titicaca bölgesinde altının keşfinin ardından yıkama madenciliği yapanlarca kasiteritin mevcudiyeti açığa çıkartılmış olması mümkündür: Bu ikisi aynı nehir yataklarında ve derelerde iç içe geçmiş halde bulunmuşlardır. *Bolivia and the Opening of the Panama Canal*, 1912 (Bolivya ve Panama Kanalının Açılışı) başlıklı resmi bir Bolivya raporuna göre Tipuani nehrinde ve İllampu Dağından akan nehirde kayalık dibin bulunamadığı 90 metre derinlikte kalay filizlerine ek olarak "her iki nehir de muazzam miktarlarda altın içeren çakıllarıyla ünlüdür." "Çakılın derinliğiyle birlikte altın oranı da artmaktadır" cümlesi ise kayda değer. Bu rapor Tipuani nehrinden çıkan altının 22-23 1/2 karat, neredeyse saf altın olduğunu işaret etmektedir. Bolivya'daki yıkama madenciliği alanlarının listesi, Fetihten bu yana yüzyıllardır sömürülmüş olmasına karşın sonu gelmez uzunluktadır. Yalnızca İspanyollar bile 1540 ile 1750 arasında Bolivya kaynaklarından 100.000.000 onstan fazla altın çıkartmışlardır.

Günümüzde "Bolivya" olarak bilinen ülke on dokuzuncu yüzyılda bağımsızlığını kazanmadan önce Yukarı Peru olarak biliniyordu ve İspanyolların Peru hakimiyet bölgesinin bir parçasıydı. Elbette mineral kaynakları siyasi sınırları tanımazlar; daha önceki bölümlerde İspanyolların Peru'da karşılaştıkları altın, gümüş ve bakır zenginliklerini anlatmış ve hem kuzey hem de güney Amerika'nın batısındaki tüm altınların "ana damarı"nın Peru'daki And Dağlarında yattığına dair Avrupalıların inancından söz etmiştik.

Güney Amerika'nın mineral kaynaklarını gösteren bir hari-

taya baktığımızda tablo netleşir. Çeşitli genişliklerde üç altın, gümüş ve bakır ana damarı Kolombiya'dan geçip kuzeyde Şili'ye ve güneyde Arjantin'e dek And Dağları boyunca kuzeybatı-güneydoğu meyilli bir yılan gibi kıvrıla büküle uzanmaktadır. Bu yol üstünde bu metaller bakımından dünyanın en ünlü kaynakları yer alır, bazıları bu dağların neredeyse safi mineralden yapılma olduğunu söylemektedir. Doğa kuvvetlerinin şiddetli olmayışı ve hiç şüphesiz Tufan sırasında oluşan su heyelanı bu metalleri ve filizlerini kayalara gömülü olan damarlarından dışarı çıkartıp onları dağ yamaçlarından aşağıya sürükleyerek nehir yataklarına taşımıştır. Güney Amerika'nın en büyük nehirlerinin çoğu And Dağları sırasından itibaren doğuya, Brezilya'nın geniş düzlüklerinden Atlantik Okyanusuna doğru aktığı için altın ve bakırın kıtanın bu kısmında bol olmasına şaşamamak gerekir.

Ama yıkama veya maden açma yoluyla elde edilen tüm metallerin nihai kaynağı And Dağları sıraları içindeki ana damarlardır ve haritada farklı renklerle gösterilmiş ve birbirine dolanmış bu ana damar bantlarına baktığımızda bu imgenin Dünya üstünde yaşayan her şeyin kalıtım ve yaşamıyla ilgili genetik zincirler olan DNA'nın kendi içinde ve ona karşılık gelen RNA ile sarmallanmış çift sarmallı yapısını gösteren renkli çizimleri andırdığını görürüz. Bu bantlar içinde diğer değerli ve hatta az bulunur mineraller oraya buraya dağılmıştır: platin, bizmut, manganez, wolfram, demir, civa, sülfür, antimon, asbest, kobalt, arsenik, kurşun, çinko ve de hem kadim hem de modern zamanlarda eritme ve tasfiye için elzem olan kömür ve petrol.

Kısmen nehir yataklarına inmiş haldeki en zengin altın damarlarının bazıları Titicaca Gölünün doğusunda ve kuzeyinde uzanmaktadır. Gölü kuzeydoğusundan güneydoğusuna dek saran dördüncü bir bant Cordillera Real'de diğer bantlarla birleşir: kasiterit formundaki bir kalay damarı. Damar, gölün doğu kıyısında belirginleşerek Tiahuanacu çukuru boyunca batıya doğru kıvrılmakta ve güneye doğru Desaguandero nehrine neredeyse koşut uzanmaktadır. Oruro ve Poopo Gölü yakınların-

da diğer üç banda katılıp gözden kaybolmaktadır.

Anu ve eşi tüm bu mineral zenginliklerini görmeye geldiklerinde Tiahuanacu'daki kutsal semt, onun altın odacığı ve iskeleleri çoktan yerlerindeydiler. M.Ö. 4000 civarında Anunnakiler tüm bunları inşa etmek üzere kimleri işe alıp buraya getirmişlerdi acaba? O sıralarda Sümer çevresindeki dağlarda yaşayan halklar çoktan temel türde bir metalürji ve taş işleme geleneğine sahiptiler ve buraya getirilen zanaatkarlar arasında pekala onlar da olabilirdi. Ama kalıba dökme, yüksek katlar inşa etme, mimari planlara uygun inşaat yapma ve yıldızlara göre yönlendirmeleri dikkate almayı da içeren gerçek metalürji teknolojisi Sümerlerin ellerindeydi.

Yarısı yeraltında olan kutsal odacıktaki merkezi resim, tıpkı bu odacığın duvarlarına tutturulmuş ve bilinmeyen kişileri betimleyen pek çok taştan baş gibi sakallıdır. Bunların pek çoğu Sümer ileri gelenleri gibi türbanlıdır (Şekil 133).

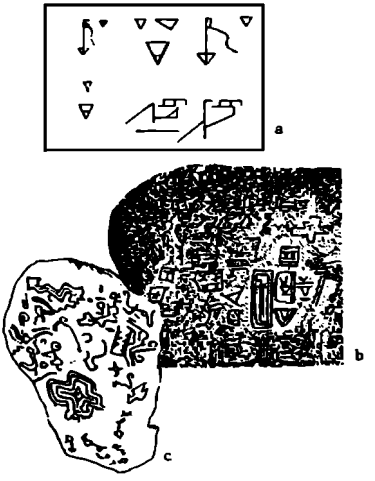
Kadim İmparatorluğun adetlerini sürdüren İnkaların (Anunnakilerce verilen) Sümer ardıllık yasalarını nasıl edindiklerini merak ediyoruz. İnka rahipleri niçin Göğe seslenirken *Zi-Ana* ve Yere seslenirken *Zi-ki-a* gibi [S. A. Lafone Quevado'nun *Ensayo Mitologico* (Mitolojik Deneme) adlı kitabına göre] ne Kişe ne de Aymara dilinde anlamlı olan ama Sümer dilinde "Göksel Yaşam" (Zİ.ANA) ve "Toprak ve Suyun Yaşamı" (Zİ.Kİ.A) anlamı-

Şekil 133

na gelen büyülü kelimeleri ilahilerinde kullanmaktaydılar? Ve İnkalar niçin kadim imparatorluk zamanından kalma, genelde metaller ve özelde bakır için kullanılan *Anta* terimini, pekala AN.NA (kalay) ve AN.BAR (demir) ile bir sınıf oluşturabilecek Sümerce AN.TA gibi bir terimi korumuşlardı?

Sümerce olan (ve ardıllarca ödünç alınan) metalürji terimlerinden oluşan bu yadigarlar madencilikle ilgili Sümer resim yazılarının keşfiyle daha da güçlenmiştir. A. Bastian önderliğindeki Alman arkeologlar Kolombiya'nın merkezi altın bölgesindeki Manizales nehri kıyılarındaki kayaların üstüne çizilmiş böyle semboller bulmuşlardır (Şekil 134a); E. Andre başkanlığındaki bir Fransız hükümeti misyonu da doğu bölgesindeki nehir yataklarını araştırırken yapay olarak derinleştirilmiş mağaraların üstündeki kayalara oyulmuş benzer semboller (Şekil 134b) bulmuşlardır. And Dağlarındaki altın merkezlerinde, buralara giden yollarda veya isimlerinin içinde *Uru* terimi olduğu görülen yerlerde bulunan pek çok taş yazısında tıpkı Titicaca Gölünün kuzeybatısındaki taş glifler arasında bulunan (Şekil 134c) ve Sümerlerin Nibiru gezegenini temsil etmek için kullandıkları sem-

Şekil 134

bol olan ışıyan haç gibi Sümer çivi veya resim yazısını andıran semboller keşfedilmiştir.

Tüm bunlara bir de Titicaca Gölüne getirilen Sümerlerden bazılarının torunlarının günümüze dek hayatta kalabildikleri olasılığını ekleyin. Günümüzde bunlardan yalnızca birkaç yüzü göldeki bazı adalarda yaşamakta ve sazdan yapılma sandallarıyla yolculuk etmektedirler. Günümüzde bu bölgede yaşayanların büyük kısmını oluşturan Aymara ve Kholla kabileleri kendilerinin bu bölgenin ilk yerleşimcilerinden, *Uru* dedikleri başka bir ülkeden gelen yabancılardan kalanlar olduklarını düşünmektedirler: Bu ismin "Eski Olanlar" anlamına geldiği düşünülür ama yoksa Sümer'in başkenti Ur'dan geldikleri için mi onlara bu ismi vermişlerdi?

Posnansky'ye göre Urular beş ilah veya Samptni ile isimlendirilmektedirler: Çok Eski veya Büyük Efendi anlamına gelen Pacani-Malku, Efendi anlamına gelen Malku ve de Yer, Su ve Güneş tanrıları. *Malku* teriminin Yakın Doğu kökeni olduğu açıktır, oralarda "kral" anlamına geliyordu (İbranca ve Arapçada hala öyledir). Urular üstüne yapılan az sayıda araştırmadan biri [W. La Barre, *American Anthropologist* (Amerikan Antropolog Dergisi), cilt 43)] Uru "mitlerinin" şöyle anlattığını bildirmektedir: "Biz, göl halkı bu Yeryüzünde en eskileriz. Uzun zamandır, Güneşin saklandığı zamadan beri buradayız... Güneş kendini gizlemeden önce bizler çoktandır buradaydık. Sonra Kollalar geldiler... Tapınaklarının temellerini atarken kurban olarak bizim bedenlerimizi kullandılar... Tiahuanacu karanlık dönemden önce inşa edildi."

"Güneşin yerinden kıpırdamadığı" Karanlık Gününün M.Ö. 1400 civarında meydana geldiğini daha önce kesinleştirmiştik. Göstermiş olduğumuz gibi bu, Yerkürenin her iki ucundaki halkların yazılarına ve hatıralarına izini bırakan küresel bir olaydı. Bu Uru efsanesi veya kolektif hatırası Tiahuanacu'nun o olaydan önce inşa edildiğini ve Uruların çok uzun bir zamandan beridir orada olduklarını doğrulamaktadır.

Gölde yaşayan Aymara kabilesi bugün bile nasıl yapılacağı-

nı Urulardan öğrendiklerini anlattıkları sazdan yapılma sandallarla yolculuk etmektedirler. Bu sandalların Sümerlerin saz sandallarına olan kayda değer benzerliği Thor Heyerdahl'ın kadim Sümerlerin okyanusları geçmiş olabileceklerini kanıtlamak üzere bu sandalı taklit edip Kon-Tiki (Viracocha'nın bir unvanı) yolculuklarına koyulmasına yol açmıştır.

And Dağlarındaki Sümer/Uru-vari mevcudiyetinin kapsamı, *uru* kelimesinin And Dağları bölgesinde konuşulan tüm dillerde, hem Aymara hem de Kişe dilinde tıpkı Mezopotamya'da "gün ışığı" anlamına geliyor oluşu gibi "gün" anlamına geliyor olduğu olgusundan da seçilebilir. Su için *uma/mayu*, kırmızı için *khun*, el için *kap*, göz için *enu/ienu*, üfleme için *makai* gibi diğer And Dağları kelimelerinin Mezopotamya kökenli olduğu öylesine açıktır ki Pablo Norton [*Nouvelles etudes sur les langues americaines* (Amerikan Dilleri Üstüne Yeni İncelemeler)] "Peru'ya özgü olan Kişe ve Aymara dillerinin bir Sümer-Asur kökeni olduğu açıkça gösterilmiştir," sonucuna varır.

Uru terimi Bolivya ve Peru'daki pek çok coğrafi adın da bir parçasıdır; tıpkı önemli madencilik merkezi *Oruru*, İnkaların Kutsal Vadisi *Urubamba* ("Uruların Düzlüğü") ve ünlü nehri ve daha bir çokları gibi. Aslında Kutsal Vadinin merkezinde bugün hala mağaralarda yaşayan ve kendilerinin Titicaca Gölünün *Urularının* torunları olduklarını düşünen bir halk vardır; bu kabile mağaralardan evlere taşınmayı reddetmiştir çünkü içlerini terk ettikleri anda dağların çöküp dünyanın sonunun geleceğini iddia etmektedirler.

Mezopotamya uygarlığı ile And Dağları uygarlığı arasında başka bariz bağlantılar da mevcuttur. Örneğin, Tiahuanacu söz konusu edilecek olursa, Sümer başkenti Ur'un kuzeyinde ve de (Fırat nehrine ve ötesine uzanan) güneybatısında birer liman bulunan bir kanalla çevrelenmiş olduğu gerçeği nasıl açıklanabilir? Cuzco'daki ana tapınağın tıpkı Puma-Punku *ve Uruk*'taki gibi duvarları altın levhalarla kaplı Altın Odacığını nasıl açıklamalı? Peki ya Coricancha'daki Nibiru'yu ve yörüngesini betimleyen "Resimli Kitabı Mukaddes"i nasıl açıklayabiliriz?

Kıtaya ayak basan İspanyolların kızılderilileri İsrail'in On Kabilesinin torunları olarak görmesine yol açan pek çok adet söz konusudur. Kaşiflerin aklına Sümer'in kutsal mahallelerini ve ziguratlarını getiren pek çok kıyı şehri ve onların tapınakları söz konusudur. Ya Tiahuanacu yakınlardaki kıyı halklarının Amerika kıtasının başka hiçbir yerinde görülmeyen ve ancak desenleri ve renkleriyle ilk çağlarda pek ünlü olan Sümer dokumalarıyla, özellikle de Ur'un dokumalarıyla kıyaslanabilecek inanılmaz süslü dokumaları? Tanrıları koni biçimli başlıklarla ve bir tanrıçayı Ninti'nin Göbek Bağı Kesicisiyle betimlemek niye? Mezopotamya'daki gibi bir takvimin, Presesyonu ve on iki eviyle Sümer'deki gibi bir burçlar kuşağının orada ne işi vardı?

Daha önce okuduğunuz bölümleri dolduran tüm kanıtları yeniden ele almayalım; bizce And Dağları bulmacasının tüm parçaları bu bölgede Anunnakilerin elinin olduğunu ve M.Ö. 4000'lerden itibaren Sümerlerin (yalnız başlarına veya komşularıyla birlikte) varlığını kabul edersek yerlerine oturmaktadır. Yaratıcının ve iki oğlunun Güneş Adasındaki (Titicaca Adası) kutsal kayadan göğe yükselişiyle ilgili efsaneler pekala Anu'nun, oğlu Sin ve torunu Şamaş ile birlikte Puma-Punku'dan sandalla yola çıkıp kısa bir yolculuktan sonra Anunnakilerin onları bekleyen havada uçan aracına binerek oradan ayrılışının anıları olabilirler.

Uruk'taki o unutulmaz gecede Nibiru gözlendiği anda rahipler yakınlardaki köylere işaret olarak meşalele yakmışlardı. Oralarda da komşu yerleşimlere işaret olarak şenlik ateşleri yakıldı ve Anu ve Antu'nun aralarında oluşunu ve Tanrıların Gezegeninin gözlemlenişini kutlayan Sümer diyarı kısa süre sonra ışıl ışıl oldu.

İnsanlar 3.600 Dünya yılında bir meydana gelen bir göksel sahneyi izliyor olduklarını bilsinler ya da bilmesinler, bunun hayatlarında ancak bir kez gerçekleşecek bir olay olduğunun kesinlikle farkındaydılar. İnsanoğlu bu gezegenin dönüşünü beklemekten vazgeçmemiştir ve bunu yalnızca fiziksel anlamda

değil, bir barış dönemi ve İnsanoğlu için eşi benzeri olmayan bir ilerleme dönemi olduğu için de son derece haklı olarak Altın Çağ olarak hatırlamaktadır.

Ama Anu ve Antu Nibiru'ya döndükten (Anunnakilere göre) kısa bir süre sonra Yeryüzünün Anunnaki soyları arasında barışçıl biçimde paylaştırıldığı anlaşma bozuldu. Hesaplarımıza göre Babil Kulesi olayı yaşandığında yıl M.Ö. 3450 idi: Marduk/Ra Mezopotamya'daki şehri Babil'de üstünlüğü ele geçirme girişiminde bulunmuştu. İnsanoğlunun bir fırlatma kulesi inşa etmesini içeren bu girişim Enlil ve Ninurta tarafından bozulmuş olsa da tanrıların İnsanoğlunu dağıtma ve dillerini karıştırma kararı almalarına yol açmıştı. Tek uygarlık ve onun tek dili artık parçalara ayrılmıştı ve 350 yıl kadar süren bir kaos döneminden sonra kendi dili ve temel yazısı olan Nil uygarlığı oluştu. Mısır bilimciler bize bunun M.Ö. 3100 civarında olduğunu söylemektedirler.

Uygar Sümer'de üstünlüğü ele geçirme çabası hüsrana uğrayan Marduk/Ra o ülkeye gidip krallığı kardeşi Thoth'un elinden alarak Mısırlılara uygarlığı bahşetme fırsatını hemen değerlendirdi. Şimdi de Thoth halkı olmayan bir tanrı olarak ortada kalmıştı ve bizim önerimiz, onun sadık takipçileriyle birlikte Yeni Diyarlarda, yani Orta Amerika'da bir mekan kurmayı seçmiş olduğudur.

Ve ayrıca bunun "M.Ö. 3100'lerde" değil tam olarak M.Ö. 3113'te, yani Orta Amerikalıların Uzun Sayışlarına başladıkları gün, yıl ve zaman olan M.Ö. 3113'te olduğunu önermekteyiz.

Zamanın geçişini takvimi önemli bir olayla başlatarak belirlemek hiç de görülmedik bir şey değildir. Batıda kullanılan Hristiyan takvimi yılları İsa'nın doğumundan itibaren saymaktadır. İslam takvimi *Hicr*, yani Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçüyle başlar. Daha önceki ülkeler ve monarşilerce başlatılan pek çok örneği atlayıp Yahudi Takviminden söz edeceğiz, bu aslında Enlil'e adanan Sümer şehri Nippur'un kadim (ve dünyanın ilk) takvimidir. Yahudilerin yılları "dünyanın başlangıcı"ndan itibaren saydıklarına ilişkin (2005 itibariyle 5765 yıl)

genel varsayımın aksine bu takvim aslında Anu'nun Yeryüzüne yaptığı resmi ziyaretin de tarihi olduğunu varsaydığımız M.Ö. 3760'da Nippur'da başlamıştır.

Öyleyse, Quetzalcoatl'ın, yani Kanatlı Yılan'ın yeni ülkesine gelişinin Orta Amerika takviminin Uzun Sayışının başlangıcını oluşturduğuna ilişkin önerimiz, özellikle de bu topraklarda takvim kullanımını başlatanın bizzat bu tanrı olduğu göz önüne alındığında niçin kabul edilmesin ki?

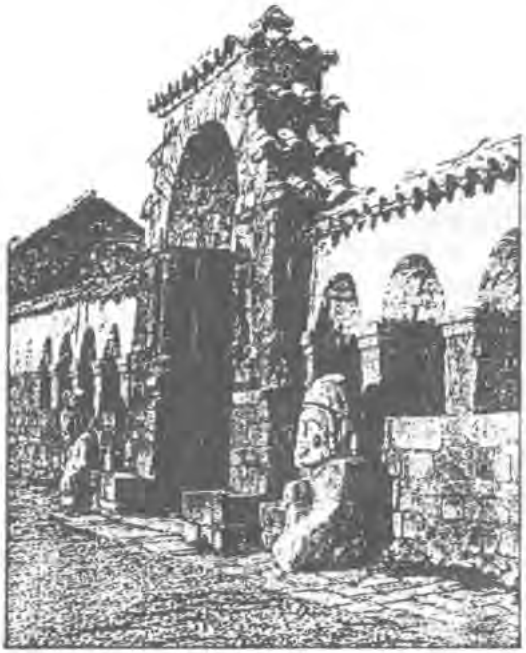
Kendi kardeşi tarafından tahttan indirilen Thoth (Sümer metinlerinde *Ningişzidda*, "Hayat Ağacının Efendisi" olarak geçer) elbette erkek kardeşinin düşmanları olan Enlil soyu tanrılarının ve onların Baş Savaşçısı Ninurta'nın doğal müteffikiydi. Ninurta, Gudea'nın kendisi için bir zigurat-tapınak inşa etmesini istediğinde inşaat planlarını çizenin Ningişzidda/Thoth olduğu kayıtlara geçmiştir; hatta burası için gereken nadir bulunan malzemeleri belirlemede ve tedarik etmede de katkısı olmuş olabilirdi. Enlil soyunun bir dostu olduğuna göre İşkur/Adad tarafından ve Titicaca bölgesinde onun komutasına verilen And Dağları diyarında dostlukla karşılanıyor olmalıydı; belki de orada sevilen bir misafirdi.

Aslında bir Yılan Tanrı ve onun Tiahuanacu çevresindeki uydu metal işleme alanlarının bazılarının kurulmasına muhtemelen el atmış olan Afrikalı takipçilerine ilişkin kanıtları saptayabiliriz. Tiahuanacu'nun 1. ve 2. Dönemi arasında kalan bir döneme ait taş steller ve heykellerden bazıları normalde Tiahuanacu'da nadir görülen ve bilinmeyen bir sembol olan yılan sembolleriyle süslüdür ve yakın alanlarda bulunan insan heykellerinin bazıları (Şekil 135) ve de yerlilerin yerinden alıp Tiahuanacu köyünün kilisesinin önüne süs olarak yerleştirdikleri (Şekil 136) iki devasa büst o aşınmış halleriyle bile zenci simasını açığa vurmaktadırlar.

Tiahuanacu'nun eskiliğine ilişkin fikirlerinin "fantastik" diye eleştirilmesinden alınmış olan Posnansky inşaat ve heykeller için kumtaşının kullanıldığı 1. Dönemden sert andezit taşının kullanılmaya başlandığı 2. Döneme geçişi tarihlendirme girişi-

Şekil 135

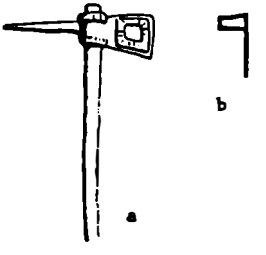
Şekil 136

minde bulunmamıştır. Ama bu değişimin aynı zamanda Tiahuanacu'nun odağının altından kalaya kayışıyla denk düşmesi bize M.Ö. 2500 dönemini düşündürtmektedir. Eğer, varsaydığımız gibi, Yakın Doğu'nun dağlık bölgelerinden sorumlu olan (Adad, Ninurta) Enlil soyundan tanrılar Yeni Dünya'ya gitmişler ve Kasite kolonisini kurmakla meşgul idiyseler, bu durum İnanna/İştar'ın niçin o sıralarda Yakın Doğu'da gücü eline geçirmeye kalkıp sevgili eşi Dumuzi'nin (Marduk tarafından olduğunu iddia ettiği) ölümünün öcünü almak üzere Marduk/Ra'ya kanlı bir saldırı düzenlediğini açıklayabilir.

İşte o sıralarda ve belki de Eski Diyarlardaki istikrarsızlığın bir sonucu olarak, kaygılanan tanrılar her şeyden uzakta, And dağlarında yeni bir uygarlık kurmaya karar vermişlerdi. Tiahuanacu kalay sağlamaya odaklanırken And dağları yamaçlarında neredeyse tükenmez altın kaynakları mevcuttu. Tek gereken And Dağlarında yaşayan insanlara altın bulmaları için gerekli bilgiyi ve araçları vermekti.

Ve böylece, M.Ö. 2400 sıralarında, tıpkı Montesinos'un çıkarımı gibi, Titicaca'da Manco Capac'ın eline altın asa verildi ve Cuzco'daki altın bölgesine yollandı.

Bu büyülü asanın biçimi ve amacı neydi? Konuyla ilgili en ayrıntılı araştırmalardan biri Juan Larrea tarafından yazılmış olan *Corona Incaica* 'dır (İnka Krallığı). El yapımı eşyaları, efsaneleri ve İnka hükümarlarının resimli betimlemelerini analiz eden Larrea, bunun *Yuari* denilen ama Manco Capac'a verildiğinde *Tıipa-Yuari*, yani Kraliyet Baltası (Şekil 137a) adını alan bir

Şekil 137

balta olduğu sonucuna varmıştır. Peki ya bu bir silah mıydı yoksa bir araç mıydı?

Cevabı bulmak için kadim Mısır'a gidelim. "Tanrılar, ilahi" anlamına gelen Mısır terimi *Neteru* idi, yani "Muhafızlar." Ancak bu tam da Sümer'in (aslında Şumer'in) anıldığı isimdi: "Muhafızlar Diyarı." Kitabı Mukaddes ve buna dahil edilmeyen kutsal metinlerin Yunancaya yapılan ilk çevirilerinde *Nefilim* (yani Anunnakiler) terimi "Muhafızlar" olarak değiştirilmiştir. Bu terim için kullanılan hiyeroglif bir balta idi (Şekil 137b) ve E. A. Wallis Budge'ın *The Gods of the Egyptians* (Mısırlıların Tanrıları) adlı kitabında "Tanrı Sembolü Olarak Balta" başlığıyla ayırdığı bölümde sonuca vardığı gibi metalden yapılmaydı. Budge bu sembolün (*Neter* terimi gibi) muhtemelen Sümerlerden ödünç alındığından söz eder. Şekil 133'ten de anlaşılacağı gibi durum gerçekten de böyleydi.

And Dağları uygarlığı işte böyle kurulmuştu: Tanrıların altınını çıkarsın, diye Andlı insanın eline bir balta vererek.

Manco Capac ve Ayar kardeşlerle ilgili hikayeler büyük bir olasılıkla Tiahuanacu'daki Mezopotamya ve altın döneminin de bitişini işaret etmekteydi. Bir ara dönem yaşandı ve burası dünyanın kalay başkenti olarak tekrar hayat dönene dek sürdü. Kasiteler gelip kalayı veya hazır haldeki bronzu Pasifik Okyanusu üzerinden bir rota aracılığıyla taşıdılar. Zamanla başka rotalar da belirlendi. Şaşırtıcı bollukta bronz içeren yerleşimlerin mevcudiyeti Beni nehri boyunca Brezilya'nın Atlantik kıyısına dek doğuya ve oradan da okyanus akıntılarının yardımıyla Arap Denizine, Kızıl Denizden Mısır'a veya Basra Körfezinden Mezopotamya'ya dek giden bir rotayı işaret etmektedir. Megalitik alanlar ve Machu Picchu'da keşfedilen saf kalay yumrusunun da düşündürdüğü gibi Kadim İmparatorluktan ve Urubamba nehrinden geçen bir rota daha olabilirdi ve muhtemelen vardı. Bu rota Amazon'a ve Güney Amerika'nın kuzeydoğu ucuna, buradan da Atlantik Okyanusundan geçip Batı Afrika'ya ve Akdeniz'e ulaşıyordu.

Ve sonra, Orta Amerika az da olsa uygarlaşmış yerleşimlere

sahip olduğunda üçüncü ve daha hızlı bir seçenek, Karayip Denizi aracılığıyla Pasifik ve Atlantik Okyanusları arasında bir tür kara köprüsü oluşturan kıtanın dar boynu sayesinde bulundu; bu, fatih İspanyollar tarafından tersi yönde izlenen bir rotaydı.

Olmek uygarlığının kullandığı bu üçüncü rota Akdenizlilerin mevcudiyetiyle de kanıtlandığı gibi M.Ö. 2000'den sonra tercih edilmiş olmalıydı çünkü Ninurta'nın önderliğindeki Anunnakiler Sina yarımadasındaki uzay limanının Marduk'un takipçileri tarafından ele geçirileceğinden korkup M.Ö. 2024'te nükleer silahlarla uzay limanını imha etmişlerdi.

Durdurulamayan ölümcül nükleer bulut doğuya, güney Mezopotamya'ya doğru ilerleyip Sümer'i ve onun son başkenti olan Ur'u felakete uğrattı. Sanki kaderin bir cilvesiymişcesine bulut güneye doğru ilerleyip Babil'i esirgediğinde Marduk vakit kaybetmeden Kenanlı ve Amorit takipçilerinden oluşan bir orduyla yola çıkıp Babil'de krallığını ilan etti.

Thoth/Quetzalcoatl'ın Afrikalı takipçilerine onun Orta Amerika'daki ülkesinde bir uygarlık bahşetme kararının işte bundan sonra verildiğine inanıyoruz.

Olmeklerin zenci Afrikalılar olduklarını kabul eden ender akademik çalışmalardan biri Harvard Üniversitesinde Slavca ve diğer diller profesörü olan Leo Wiener tarafından yazılan *Africa and the Discovery of America* (Afrika ve Amerika'nın Keşfi) adlı eserdir. Irksal simalar ve diğer özelliklerin yanında esasen linguistik analizlere dayanan Wiener, Olmek dilinin Nijerya ve Kongo nehri arasında, Batı Afrika'da ortaya çıkan Mande dil grubuna ait olduğu sonucuna varmıştır. Ama Olmek kalıntılarının gerçek yaşının henüz bilinmediği 1920'lerde yazan Wiener, onların Orta Amerika'daki mevcudiyetini Arap denizcilere ve Orta Çağdaki köle tacirlerine bağlamıştı.

Bir başka önemli akademik incelemenin yapılabilmesi için yarım yüzyıldan fazla zaman geçmesi gerekti; Alexander von Wuthenau tarafından yazılan *Unexpected Faces in Ancient America* (Kadim Amerika'da Umulmayan Yüzler) sorunu doğ-

rudan ele almaktadır. Orta Amerika'nın sanat mirasından sami ve Zenci simaları taşıyan örneklerin pek çok fotoğrafıyla da zenginleşen eserde Wuthenau, Eski ve Yeni Dünya arasındaki ilk bağlantıların Mısır firavunu III. Ramses'in hükümdarlığı sırasında (M.Ö. on ikinci yüzyıl) geliştiğini ve Olmeklerin (Mısır'ın başlıca altın kaynağı) Nübye'li Kuşitler olduklarını varsaymaktadır. Bazı başka siyah Afrikalıların da "Fenike ve Yahudi gemileriyle" M.Ö. 500 ile M.S. 200 arasında buraya gelmiş olabileceklerini düşünmektedir. *They Came Before Colombus* (Kolomb'tan Önce Geldiler) adlı eseriyle daha önce yazılmış bu iki eser arasındaki uçurumu kapamaya çalışan Ivan van Sertima ise Kuşit çözümüne meyillidir: Kuş ülkesinin kara derili kralları M.Ö. sekizinci yüzyılda Mısır'ın yirmi beşinci hanedanı olarak tahta geçmişlerdi; gümüş ve bronz ticareti yapan Kuşitler muhtemelen bir gemi kazası sonrasında Orta Amerika'da da hükmetmişlerdi.

Bu çıkarım dev Olmek başlarının o dönemden kalmış olduğu fikriyle de teşvik edilmiştir ama biz Olmek döneminin başlangıcının M.Ö. 2000 civarına dayandığını biliyoruz. Öyleyse bu Afrikalılar kimlerdi?

Leo Wiener'in linguistik çalışmalarının doğru ama saptadığı zaman çerçevesinin hatalı olduğunu düşünüyoruz. Devasa Olmek başları (Şekil 138a) üstündeki yüzler ile Batı Afrikalıların (örneğin Şekil 138b'deki Nijerya lideri General I. B. Banagi-

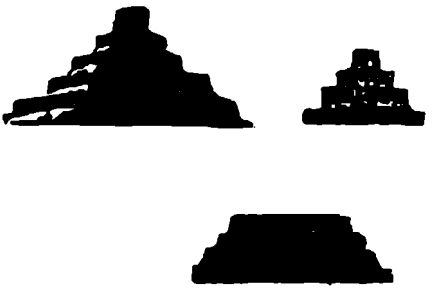
Şekil 138

da'nın) yüzlerini kıyasladığımızda binlerce yıllık uçurum bu bariz benzerlikle kapanıverir. Thoth madencilikte uzman olan takipçilerini Afrika'nın bu bölgesinden alıp oraya götürmüş olabilirdi çünkü altın ve *kalayın*, ve bronzla alaşım için gereken bakırın bolca bulunduğu yerler buralarıydı. Nijerya binlerce yıldır şu her şeyi açık eden Kayıp Balmumu işlemiyle kalıba dökülen bronz heykelcikleriyle ünlüdür; son araştırmalar bazı alanlarda bulunan en eski heykelciklerin M.Ö. 2100'leri işaret ettiği karbon tarihlendirmeleri içermektedir.

Batı Afrika'nın bugün Ghana olarak bilinen ülkenin bulunduğu kısmı yüzyıllardır *Altın Kıyısı* adıyla bilinmektedir çünkü öyledir, Fenikeliler zamanından beri bir altın kaynağı olarak bilinmiştir. Ve bu bölgede yaşayan ve kıtanın her yanında altın işleme becerileriyle tanınan Aşanti halkı vardır; el yapımı eşyaları arasında şekli (Şekil 139) böyle yapıların mevcut olmadığı bir bölgede minyatür bir basamaklı piramidi andıran altından yapılma ağırlıklar bulunmaktadır.

Eski Dünya'nın düzeni altüst olduğunda Thoth yeni bir yaşama, yeni bir uygarlığa ve yeni mdencilik operasyonlarına başlamak üzere uzman takipçilerini oraya götürme işini üstlenmişti.

Göstermiş olduğumuz gibi, zamanla bu operasyonlar ve madenciler, yani Olmekler güneye, ilk olarak Meksika'nın Pasifik kıyılarına ve sonra da Güney Amerika'nın kuzeyindeki berzahın diğer kıyısına geçmişlerdi. Son menzilleri Chavin böl-

Şekil 139

gesiydi; burada altın asa halkıyla, yani Adad'ın altın madencileriyle karşılaşacaklardı.

Yeni Diyarların altın çağı sonsuza dek sürmedi. Meksika'daki Olmek mekanları tahrip edildi, Olmekler ve onların sakallı eşlikçileri vahşi bir sona uğradılar. Mochicaların çömlekleri, esir alan devleri ve metal bıçaklarla savaşan kanatlı tanrıları betimleyen desenlerle süslenmiştir. Kadim İmparatorluk kabileler arası çatışmalara ve istilalara tanık oldu. Ve Titicaca'nın dağlık bölgelerinde Aymara efsaneleri deniz kıyısından çıkıp dağlara gelen ve hala orada olan beyaz insanları kılıçtan geçiren istilacıları hatırlamaktadır.

Bunlar Anunnakiler arasında süren ve giderek İnsanoğlunu da içine çeken çatışmaların birer hatırası mıydı? Yoksa bunlar, denize açılıp göğe doğru yükselen tanrılar oradan ayrıldıktan sonra mı olmaya başlamıştı?

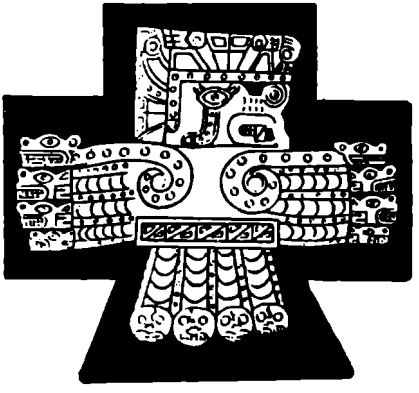
Artık her nasıl olduysa, Eski Diyarlar ve Yeni Diyarlar arasındaki bağlantılar zaman içinde koptu. Eski Dünya'da Amerika kıtası silik bir anı haline geldi; şu veya bu klasik yazarın verdiği ipuçlarda, Mısırlı rahiplerden işitilen Atlantis hikayelerinde, hatta bilinmeyen kıtaların çizildiği akıl karıştıran haritalarda kaldı. Tüm bunlar yalnızca mit miydi? Herkül Sütunlarının ötesinde gerçekten de altın ve kalay ülkeleri var mıydı? Zamanla Yeni Diyarlar, Batılılar açısından Kayıp Diyarlara dönüştü.

Yeni Diyarlarda ise bu altın çağ yüzyıllar geçtikçe yalnızca efsanelerde anılan bir hatıra haline geldi. Ama anılar ölmeyecek ve her şeyin nasıl ve nerede başladığına, Quetzalcoatl ve Viracocha'ya ve onların bir gün gelip de nasıl döneceklerine dair hikayeler anlatılmaya devam edecekti.

Devasa taş başlara, megalitik duvarlara, terk edilmiş alanlara ve Ağlayan Tanrısıyla yapayalnız bir giriş kapısına bakıp merak etmeliyiz: Amerikan yerlileri bu tanrıların bir zamanlar aralarında olduklarını ve onların dönüşlerini beklediklerini söylemekte haklı mıydılar?

Çünkü beyaz adam tekrar gelene ve beraberinde yalnızca

felaket getirene dek her şeyin başladığı yerin, yani And Dağlarının halkları ancak boş altın odacıklara bakmış ve her şeye rağmen Altın Gözyaşları Döken kanatlı Tanrılarını bir kez daha görmeyi ümit etmişlerdi.

Şekil 140

KAYNAKÇA

Metinde belirtilen bazı referanslara ilaveten, aşağıdakiler *Kayıp Diyarlar* kitabına başlıca kaynaklar olarak katkıda bulunmuşlardır:

I. Dergiler ve akademik yayınların çeşitli sayılarındaki incelemeler, makaleler ve raporlar:

Academia Colombiana de Historia: Biblioteca de Antropologia (Bogotá)
Acta Antropologica (Mexico City)
American Anthropological Association, Memoirs (Menasha, Wisc.)
American Anthropologist (Menasha, Wisc.)
American Antiquity (Salt Lake City)
American Journal of Anthropology (Baltimore)
American Museum of Natural History: Anthropological Papers (New York)
American Philosophical Society: Transactions (Philadelphia)
Anales del Instituto Nacional de Antropologia e Historia (Mexico City)
Anales del Museo Nacional de Arqueologia, Historia y Etnologia (Mexico City)
Annals of the New York Academy of Sciences (New York)
Anthropological Journal of Canada (Ottawa)
Anthropology (Berkeley)
Archaeoastronomy (College Park)
Archaeology (New York)
Arqueologia Mexicana (Mexico City)
Arqueologicas (Lima)
Atlantis (Berlin and Zurich)
Baessler Archiv (Berlin and Leipzig)
Biblical Archaeology Review (Washington, D.C.)
Biblioteca Boliviana (La Paz)
Bureau of American Ethnology: Bulletin (Washington, D.C.)
California University, Archaeological Research Facility: Contributions (Berkeley)
Carnegie Institution of Washington, Publications: Contributions to American Archaeology (Washington, D.C.)
Carnegie Institution of Washington, Department of Archaeology: Notes on Middle

American Archaeology and Ethnology (Cambridge, Mass.)
Connecticut Academy of Arts and Sciences: Memoirs (New Haven)
Cuademos Americanos (Mexico City)
Cuzco (Cuzco)
El Mexico Antiguo (Mexico City)
Ethnographical Museum of Sweden: Monograph Series (Stockholm)
Harvard University, Peabody Museum of American Archaeology and Ethnology: Memoirs and Papers (Cambridge, Mass.)
Inca (Lima)
Instituto Nacional de Antropologia e Historia: Memorias and Boletin (Mexico City)
Intemational Congresses of Americanists: Proceedings (Various cities)
Journal of the Ethnological Society of London (London)
Journal of the Manchester Egyptian and Oriental Society (Manchester)
Journal of the Royal Anthropological Institute (London)
Liverpool University Centre for Latin American Studies: Monograph Series (Liverpool)
Museum für Volkerkunde im Hamburg: Mitteilungen (Hamburg)
Museum of the American Indian, Heye Foundation: Contributions and Leaflets and Indian Notes and Monographs (New York)
National Geographic Magazine (Washington, D.C.)
National Geographic Society, Technical Papers: Mexican Archaeology Series (Washington, D.C.)
Natural History (New York)
New World Archaeological Foundation: Papers (Provo)
Revista del Museo de La Plata (Buenos Aires)
Revista del Museo Nacional (Lima)
Revista do Instituto Historico e Geografico Brasiliero (Rio de Janeiro)
Revista Historica (Lima)
Revista Mexicana de Estudios Antropologicos (Mexico City)
Revista Mexicana de Estudios Historicos (Mexico City)
Revista Universitaria (Lima)
Revue Anthropologique (Paris)
Revue d'Ethnographie (Paris)
Scientific American (New York)
Smithsonian Institution, Bureau of American Ethnology: Bulletin (Washington, D.C.)
Studies in Pre-Columbian Art and Archaeology (Dumbarton Oaks)
University of California Anthropological Records (Berkeley)
University of California: Publications in American Archaeology and Ethnology (Berkeley)
University of Pennsylvania, the University Museum: The Museum Journal (Philadelphia)

II. Bağımsız eserler ve çalışmalar:

Allen, G. *Gold!* 1964.
America Pintoresca: Descripcion de viajes al Nuevo Continente. 1884.
Anders, F. *Das Pantheon der Maya.* 1963.
Andree, R. *Die Metalle bei den Naturvölkern.* 1884.
Antiguo Peru: espacio y tiempo. 1960.
Anton, F. *Alt-Peru und seine Kunst.* 1962.
Arnold, J. R. and W. F. Libby. *Radiocarbon Dates.* 1950.
Arte Prehispanico de Mexico. 1933.
Aveni, A. F. (ed.) *Archaeostronomy in Pre-Columbian America.* 1975.
——. (ed.) *Native American Astronomy.* 1977.
——. (ed.) *Archaeoastronomy in the New World.* 1982.

Batres, L. *Teotihuacan o la Ciudad Sagrada de los Toltecas.* 1889.
——. *Civilizacion Prehistorica (Estado de Veracruz).* 1908.
Baudin, L. *La Vie Quotidienne au Temps des Derniers Incas.* 1955.
Baudin, L., C. Troll and C.D. Gibson. *Los origines del Indio-Americano.* 1937.
Belli, P. L. *La Civilizacion Nazca.* 1960.
Beltran-Kropp, M. *Cuzco - Window on Peru.* 1956, 1970.
Bennett, W. C. *Excavations at Tiahuanaco.* 1934.
——. *Excavations in Bolivia.* 1936.
——. *The Ancient Arts of the Andes.*1954.
Bennett, W. C. and J. B. Bird. *Andean Culture History.* 1964.
Benson, E. P. *The Maya World.* 1967.
——. (ed.) *The Dumbarton Oaks Conference on the Olmecs.* 1968.
Bernal, I. *Ancient Mexico in Color.* 1968.
——. *El Mundo Olmeca.* 1968.
——. *Stone Reliefs in the Dainzu Area.* 1973.
Bernal, I., R. Piña-Chan ve F. Camara Barbachano. *3000 Years of Art and Life in Mexico.* 1968.
Bird, J. *Paracas Fabrics and Nazca Needlework.* 1954.
Bird, J . (ed.) *Art and Life in Old Peru.* 1962.
Blom, E and O. La Farge. *Tribes and Temples.* 1926.
Bollaert, W. *Antiquarian, Ethnological and Other Researches in New Granada, Eqador, Peru and Chile.* 1860.
Braessler, A. *Ancient Peruvian Art.* 1902/1903.
——. *Altperuanische Metallgeräte.* 1906.
Brinton, D. G. *The Books of Chilam Balam.* 1892.
British Academy, The. *The Place of Astronomy in the Ancient World.* 1974.
Buck, F. *El Calendario Maya en la Cultura Tiahuanacu.* 1937.
Burland, C. A. *Peoples of the Sun.* 1976.

Buse, H. *Huaras y Chavin*. 1957
——. *Guia Arqueologica de Lima*. 1960.
——. *Machu Picchu*. 1961.
——. Peru 10.000 años. 1962.
Bushnell, G. H. S. *Peru*. 1957.
——. *Ancient Arts of the Americas*. 1965.

Cabello de Balboa, M. *Historia del Peru*. 1920.
Camero Albarran, N. *Minas e Indios del Peru*. 1981.
Caso A. *La religion de los Aztecas*. 1936.
——. *Thirteen Masterpieces of Mexican Archaeology*. 1936.
——. *El Complejo Arquelogico de Tula*. 1941.
——. *Calendario y Escritura de las Antiguas Culturas de Monte Alban*. 1947.
——. *The Aztecs-People of the Sun*. 1958.
——. *Los Calendarios Prehispanicos*. 1967 .
——. *Reyes y reinos de la Mixteca*. 1977 .
Centro de Investigaciones Antropologias de Mexico. *Esplendor del Mexico Antiguo*. 1959.
Chapman, W. *The Search for El Dorado*. 1967 .
——. *The Golden Dream*. 1967.
Coe, M. D. *Mexico*. 1962.
——. *The Maya*. 1966.
Coe, M. D. ve R. Diehl. *In the Land of the Olmec*. 1980.
Cornell, J. *The First Stargazers*. 1981.
Corson, C. *Maya Anthropomorphic Figurines from Jaina Island*. 1976.
Cottrell, A. (ed.) *The Encyclopedia of Ancient Civilizations*. 1980.
Crequi-Montfort, G. de. *Fouilles de la mission scientifique française a Tiahuanaco*. 1906.
D'Amato, J. ve J. H. del Mazo. *Machu Picchu*. 1975.
Dennis, W. H. *Metallurgy in the Service of Man*. 1961.
Diccionario Po"ua de Historia, Biografia y Geografia de Mexico. 1971.
Dihl, R. A. *Tula - The Capital of Ancient Mexico*. 1983.
Disseldorf, E. P. *Kunst und Religion der Maya Völker*. 1926, 1931.
Disselhoff, H. D. *Gott Muss Peruaner Sein*. 1956.
——. *Kinder der Erdgöttin*. 1960.
——. *Les Grandes Civilizations de 1' Amerique Ancienne*. 1963.
——. *Geschichte der Altamerikanischen Kulturen*. 1967 .
——. *Oasenstadte und Zaubersteine im Land der Inka*. 1968.
——. *El Imperio de los Incas*. 1973.
——. *Incaica*. 1982.
Doering, H. *Old Peruvian Art*. 1926.
Dubelaar, C. N. *The Petroglyphs in the Guianas and Adjacent Areas of Brazil and*

Venezuela. 1986.
Duran, Fray D. *Historia de las Indias de Nueva España*. 1867 .
(Heyden D. ve F. Horacasitas tarafından İngilizce çeviri, 1964).
Emmerich, A. *Sweat of the Sun and Tears of the Moon*. 1965.
——. *Gods and Men in Precolumbian Art*. 1967 .
Engel, F. *Elementos de Prehistoria Peruana*. 1962.
——. *Le Monde Precolumbien des Andes*. 1972.

Fage, J. D. *A History of West Africa*. 1969.
Falb, R. *Das Land der Inca*. 1883.
Fernandez, A. *Pre-Hispanic Gods of Mexico*. 1984.
Festschrift Eduard Seler. 1922.
Fisher, J. R. *Silver Mines and Silver Miners in Colo* 1977.
Flornoy, B. *Découverte des Sources des Andes a la Forêt Amazonienne*. 1946.
——. *The World of the Inca*. 1956.
——. *Amazone-Terres et Hommes*. 1969.
Forbes, D. *On the Aymara Indians of Bolivia and Peru*. 1870.
Forbes, R. J. *Metallurgy in Antiquity*. 1950.
Furst, J. L. and P. T. Furst. *Pre-Columbian Art of Mexico*. 1980.
Furst, P. T. *Gold Before Columbus*. 1964.

Garcia Rosell, C. *Los Monumentos Arqueologicos del Peru*. 1942.
Garcilaso de la Vega, el Inca. *Royal Commentaries of the Incas*
(translated into English by Livermore, H. V.) 1966.
Gates, W. *An Outline Dictionary of Maya Glyphs*. 1931.
Giesecke, A. A. *Guide to Cuzco*. 1924.
Gonzalez de la Rosa, M. *Les deux Tiahuanacos*. 1910.
Gordon, G. B. *Prehistoric Ruins of Copan*, Honduras, 1896.

Haberland, W. *Die Kulturen Meso-und Zentralamerika*. 1969.
Harlow, W. T. (ed.) *Voyages of Great Pioneers*. 1929.
Hawkİns, G. S. *Beyond Stonehenge*. 1973.
Hedges, E. S. *Tin and Its Alloys*. 1959.
Heggie, D. C. (ed.) *Archaeoastronomy in the Old World*. 1982.
Heim, A. *Wunderland Peru*. 1948.
Heizer, R. E., P. Drucker, and J. A. Graham. *Investigations at La Venta*. 1968.
Helfritz, H. *Mexican Cities of the Gods*. 1970.
Heyerdahl, T. *The Kon-Tiki Expedition*. 1951.
——. *The Ra Expeditions*. 1971.
Homenaje al Profesor Paul Rivet. 1955.

Ibarra Grasso, D.E. *Tiahuanaco*. 1956.

——. *Prehistoria de Bolivia.* 1965.
——. *Cosmogonia y Mitologia Indigena Americana.* 1980.
——. *Ciencia en Tihuanaku y el Incario.* 1982.
——. *Ciencia Astronomica y Sociologia.* 1984.
——. *Pueblos Indigenos de Bolivia.* 1985.
Illescas Cook, G. *El Candelabro de Paracas y la Cruz del Sur.* 1981.
Inwards, R. *The Temple of the Andes.* 1884.
Ixtlilxochitl, F. de Alva. *Historia Chichimeca* (Bonte tarafından çeviri ve düzeltme, H. G.: *Das Buch der Könige von Tezuco.* 1930).

Jenness, D. (ed.) *The American Aborigines and Their Origin and Antiquity.* 1933.
Joyce, T.A. *South American Archaeology.* 1912.
——. *The Weeping God.* 1913.
——. *Mexican Archaeology.* 1920.
——. *Maya and Mexican Art.* 1927 .

Katz, F. *The Ancient American Civilizations.* 1972.
Kaufmann-Doig, F. *Arqueologia Peruana.* 1971.
——. *Tiahuanaco a la luz de la Arqueologia.* 1965.
Keating, R. W. (ed.) *Peruvian Prehistory.* 1986.
Krickberg, W. *Altmexikanische Kulturen.* 1956.
——. *Felsplastik und Felsbilder bei den Kulturvolkern Altameriker.* 1969.
Krickberg, W., H. Trimbom, W. Müller, ve O. Zerris, *Pre-Columbian American Religions.* 1968.
Kroeber, A. L. *Archaeological Explorations in Peru.* 1926 and 1931.
Krupp, E. C. *Echoes of Ancient Skies: The Astromomies of Lost Civilizations.* 1983.
——. (ed.) *In Search of Ancient Astronomies.* 1978.
——. (ed.) *Archaeoastronomy and the Roots of Science.* 1983.
Kubler, G. *The Art and Archaeology of Ancient America.* 1962.
Kutscher. G. *Chimu, Eine altindianische Hochkultur.* 1950.

Lafone Quevedo, S. A. *Tres Relaciones de Antiquedades Perudnas.* 1950.
Landa, Diego de. *Relacion de las cosas de Yucatan.* 1956 (English translation by W. Gates: *Yucatan Before and After the Conquest.* 1937).
Larrea, J. *Del Surrealismo a Machupicchu.* 1967.
Lathrap, D. W. *The Upper Amazon.* 1970.
Lawrence, A. W. and J. Young. (eds.) *Narratives of the Discovery of America.* 1931.
Leicht, H. *Pre-Inca Art and Culture.* 1960.
Lehmann, W. *Einige Probleme centralamerikanische Kalenders.* 1912.
——. *The History of Ancient Mexican Archaeology.* 1922.
Lehmann, W. ve H. Doering, *Kunstgeshichte des alten Peru.* 1924.

Leon-Portilla, M. *Pre-Columbian Literature of Mexico.* 1969.
Lothrop, S. K. *Zacaulpa: A Study of Ancient Quiche Artifacts.* 1936.
——. *Metals from the Cenote of Sacrifice, Chichen Itza, Yucatan.* 1952.
——. *Treasures of Ancient America.* 1964.
Lothrop, S. K., W.F. Foshag, ve J. Mahler, *Pre-Columbian Art: The Robert Woods Bliss Collection.* 1957.
Ludendorff, H. *Über die Entstehung der Tzolkin-Periode im Kalendar der Maya.* 1930.
——. *Das Mondalter in der Inschriften des Maya.* 1931.

Maguina, J. E. *Lima Guide Book.* 1957.
Maler, T. *Explorations in the Department of Peten,* Guatemala. 1911.
Mantell, C. L. *Tin, Its Mining, Production, Technology and Application.* 1929.
Markham, C. R. *Peru.* 1880.
——. *Narratives ofthe Rites and Laws ofthe Yncas.* 1883.
——. *The Travels of Pedro de Cieza de Leon.* 1884.
——. *The Incas of Peru.* 1912.
Marquina, I. *Arquitectura Prehispanica.* 1951.
Martinez Hemandez, J. *La creacion del mundo segun los Mayas.* 1912.
Mason, J. A. *The Ancient Civilizations of Peru.* 1957, 1968.
Maspero, G. *Popular Stories of Ancient Egypt.* 1915.
Maudsley, A. P. *Explorations in Guatemala.* 1883.
——. *Archaeology.* 1889-1902.
Mead, C. *Prehistoric Bronzes in South America.* 1915.
Means, P. A. *Ancient Civilizations ofthe Andes.* 1931.
Meggers, B. J. *Ecuador.* 1966.
Metropolitan Museum of Art, New York *The Iconography of Middle American Sculpture.* 1973.
Meyer, C. ve C. Gallenkamp. *The Mystery of the Ancient Maya.* 1985.
Middendorf, E. W. *Wörterbuch des Runa Simi oder der Keshua-Sprache.* 1890.
——. *Las Civilizaciones Aborigines del Peru.* 1959.
Miller, M. E. *The Arts of Mesoamerica.* 1986.
Mitre, B. *Las Ruinas de Tiahuanaco.* 1955.
Montell, G. *Dress and Ornaments in Ancient Peru.* 1929.
Morley, S. G. *The Inscriptions at Copan.* 1920.
——. *The Inscriptions of Peten.* 1937-1938.
Morris, A. A. *Digging in Yucatan.* 1931.
Morris, C. ve D. E. Thompson. *Huanaco Pampa.* 1985.
Morris, E. H., J. Charlot, ve A. A. Morris. *The Temple of the Warriors at Chichen Itza.* 1931.
Mosley, M. E. *The Maritime Foundations of Andean Civilization.* 1975.
Myers, B. S. *Art and Civilization.* 1967 .

Neruda, P. *Alturas de Machu Picchu*. 1972.

O'Neil, W. M. *Time and the Calendars*. 1975.

Pardo, L. A. *La Metropoli de los Incas*. 1937 .
——. *Los Grandes Monolitos de Sayhuiti*. 1945.
——. *Ruinas del Santurio de Huiracocha*. 1946.
——. *Historia y Arqueologia del Cuzco*. 1957 .
Paredes, R. *Tiahuanaco y la Provincia de Ingavi*. 1956.
——. *Mitos y supersticiones de Bolivia*. 1963.
Patron, P. *Nouvelles Etudes sur les Langues Américaines*. 1907.
Piña-Chan, R. *El pueblo del jaguar*. 1964.
——. Jaina, *La casa en el agua*. 1968.
——. *Chichen-Itza*. 1980.
Ponce Sangines, C. *Ceramica Tiwanacota*. 1948.
——. *Tunupa y Ekako*. 1969.
——. *Tiwanaku: Espacio, Tiempo y Cultura*. 1977.
——. *La cultura nativa en Bolivia*. 1979.
Portugal, M. ve D. Ibarra Grasso. *Copacabana*. 1957.
Posnansky, A. *Guia para el Visitante de los Monumentos Prehistoricos de Tihuanacu e Islas del Sol y la Luna*. 1910.
——. *El Clima del Altiplano y la Extension del Lago Titicaca*. 1911.
——. *Tihuanacu y la civilizacion prehispanica en el Altiplano Andino*. 1911.
——. *Templos y Viviendes prehispanicas*. 1921.
Prescott, W. H. *History of the Conquest of Mexico*. 1843.
——. *History of the Conquest of Peru*. 1847.
Prieto, C. *Mining in the New World*. 1973.
Proskouriakoff, T. *An Album of Maya Architecture*. 1946.
——. *A Study of Classical Maya Sculpture*. 1950.
Raimondi, A. *El Peru*. 1874.
——. *Minerales del Peru*. 1878.
Ravines R. ve J. J. Alvarez Sauri. *Fechas Radiocarbonicas Para el Peru*. 1967.
Reiss, W. ve A. Stübel. *Das Totenfeld von Ancon in Peru*. 1880-1887.
Rice, C. *La Civilizacion Preincaica y el Problema Sumerologico*. 1926.
Rivet, P. *Los origines del hombre Americano*. 1943.
Roeder, G. *Altaegyptische Erzählungen und Märchen*. 1927.
Romero, E. *Geografia Economica del Peru*. 1961.
Roys, R. L. *The Book of Chilam Balam of Chumayel*. 1967.
Rozas, E. A. *Cuzco*. 1954.
Ruppert, K. *The Caracol at Chichen Itza*. 1933.
Ruz-Lhuillier, A. *Campeche en la arqueologia Maya*. 1945.

——. *Guia arqueologica de Tula.* 1945.
Rydén, S. *Archaeological Researches in the Highlands of Bolivia.* 1947.
——. *Andean Excavations. Vol. 1* 1957 , *vol. II* 1959.

Saville, M. H. *Contributions to South American Archaeology.* 1907.
Scholten de D'Ebneth, M. *Chavin de Huantar.* 1980.
Schmidt, M. *Kunst und Kultur von Peru.* 1929.
Seler, E. *Peruanische Alterthümer.* 1893.
——. *Gesammelte Abhandlungen zur Amerikanischen Sprach- und Alterthumkunde.* 1902-03.
Shook, E. M. *Explorations in the Ruins of Oxkintok, Yucatan.* 1940.
Shook, E. M. ve T. Proskouriakoff. *Yucatan.* 1951.
Sivirichi, A. *Pre-Historia Peruana.* 1930.
——. *Historia de la Cultura Peruana.* 1953.
Smith, A. L. *Archaeological Reconnaissance in Central Guatemala.* 1955.
Smith, G. E. *Ships as Evidence of the Migrations of Early Cultures.* 1917.
Spinden, H. J. *A Study of Maya Art.* 1913.
——. *The Reduction of Maya Dates.* 1924.
——. *New World Correlations.* 1926.
——. *Origin of Civilizations in Central America and Mexico.* 1933.
Squier, E. G. *The Primeval Monuments of Peru.* 1853, 1879.
——. *Tialuanaco-Baalbek del Nuevo Mundo.* 1909.
Steward, J. H. (ed.) *Handbook of South American Indians.* 1946.
Stirling, M. *An Initial Series from Tres Zapotes, Veracruz, Mexico.* 1939.
——. *Stone Monuments of Southern Mexico.* 1943.
Stoepel, K. T. *Südamerikanische Prähistorische Tempel und Gottheiten.* 1912.
——. *Discoveries in Ecuador and Southern Colombia.* 1912.
Strebel, H. *Alt-Mexico.* 1885-1889.

Tello, J. C. *Antiguo Peru: Primera epoca.* 1929.
——. *Arte Antiguo Peruana.* 1938.
——. *Origen y Desarrollo de las Civilizaciones Prehistoricas Andinas.* 1942.
——. *Paracas.* 1959.
Temple, J. E. *Maya Astronomy.* 1930.
Thompson, J. E. S. *Maya Hieroglyphic Writing.* 1950.
——. *A Catalog of Maya Hieroglyphs.* 1962.
——. *The Rise and Fall of Maya Civilization.* 1964.
——. *Maya History and Religion.* 1970.
Tozzer, A. M. *Chichen Itza and its Cenote of Sacrifices.* 1957.
Tres Relaciones de Antiguedades Peruanas. 1879, 1950.
Trimbom, H. *Das Alte Amerika.* 1959.
——. *Die Indianischen Hochkulturen des Alten Amerika.* 1963.

——. *Alte Hochkulturen Südamerikas.* 1964.
Tylecote, R. E. *A History of Metallurgy.* 1976.

Ubbelohde-Doering, H. *Old Peruvian Art.* 1936.
——. *The Artof Ancient Peru.* 1952.
——. *Alt-Mexicanische und Peruanische Malerei.* 1959.
Uhle, M. *Kultur and Industrie Südamerikanischer Völker.* 1889.
——. *Pachacamac.* 1903.
——. *The Nazca Pottery of Ancient Peru.* 1912.
——. *Wesen und Ordnung der altperuanischen Kulturen.* 1959.
Uzielli, G. *Toscanelli, Colombo e Vespucci.* 1902.

Valcarcel, L. E. *Arte antiguo Peruana.* 1932.
——. *The Latest Archaeological Discoveries in Peru.* 1938.
——. *Muestrari de Arte Peruana Precolombino.* 1938.
——. *Etnohistoria del Peru.* 1959.
——. *Machu Picchu.* 1964.
Vargas, V. A. *Machu Picchu-enigmatica ciudad Inka.* 1972.
von Hagen, V. F. *The Ancient Sun Kingdoms of the Americas.* 1963.
——. *The Desert Kingdoms of Peru.* 1964.
von Tschudi, J. J. *Die Kechua-Sprache.* 1853.

Westheim, P. *The Sculpture of Ancient Mexico.* 1963
——. *The Art of Ancient Mexico.* 1965.
Willard, T. A. *The City of the Sacred Well.* 1926.
——. *The Lost Empires of the Itzaes and Maya.* 1933.
Willey, G. R. *An Introduction to American Archaeology.* 1966.
Willey, G. R. (ed.) *Archaeology of Southern Mesoamerica.* 1965.
Williamson, R. A. (ed.) *Archaeoastronomy in the Americas.* 1978.
Wiener, C. *Pérou et Bolivie.* 1880.
——. *Viaje al Yucatan.* 1884.

Zahm, J. A. *The Quest of El Dorado.* 1917.

DİZİN

Adad 152, 234, 239, 318, 332, 348
Afrikalı 76, 128, 132, 133, 40, 141, 143, 229, 231, 243, 245, 248, 310, 315, 341, 345, 346
Akapana 271, 272, 273, 286, 287
Annunakiler 9, 264, 294, 295, 299, 300, 301, 309, 310, 312, 322, 323, 324, 325, 328, 335, 339, 340, 344, 345, 348
Antu, 44, 201, 233, 321, 322, 326, 327, 328, 339, 340
Anu, 44, 57, 202, 233, 321, 322, 324, 326, 327, 328, 335, 339, 340, 341
Atlantlar 82, 83, 86, 117, 139
Ay Piramidi 63, 64, 67, 69, 73, 74, 81, 286
Ay Tapınakları 205
Ayar 156, 174, 175, 181, 190, 344
Aymara 149, 218, 225, 288, 303, 332, 335, 337, 338, 348, 354
Aztekler 9, 16, 19, 23, 25, 26, 27, 30, 31, 35, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 50, 60, 123, 137, 192, 331
Aztlan veya Azt-lan, Bkz.
Aztlan 41, 42, 56, 353
Baalbek 257, 258, 261, 264, 358
bronz 112, 124, 197, 268, 288, 292, 298, 299, 300, 301, 303, 304, 305, 309, 316, 317, 318, 320, 333, 344, 346, 347, 356
Chalchiuhtlicue 74
Chavin de Huatar 235
Chichen Itza 91, 94, 98, 108, 115, 116, 118, 120, 121, 122, 123, 125, 134, 199, 358
Coricancha 159, 160, 209, 212, 215, 216, 217, 220, 338
Cuzco, 21, 22, 28, 145, 148, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 164, 165, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185,

187, 190, 208, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 216, 217, 220, 225, 226, 227, 245, 249, 252, 256, 258, 259, 260, 284, 306, 308, 318, 319, 338, 343, 351, 352, 354, 357
Devler, 5, 48, 50, 51, 56, 83, 85, 145, 148, 150, 169, 170, 176, 179, 230, 231, 245, 248, 262, 264, 265, 300, 348
Dördüncü Güneş 48, 49, 50, 52, 64, 176
Ea 52, 53, 233
El Dorado 9, 11, 19, 23, 24, 231, 353, 359
Enki 53, 229, 233, 234, 321, 322, 323, 324
Enlil 233, 234, 321, 322, 323, 324, 340, 341, 343
Erich Von Daniken 97, 169
Eyüp, 289, 290, 291, 320
Gılgamış 247, 257, 264, 296, 316, 326
Güneş Kapısı 274, 278, 279, 303, 317, 329, 331
Güneş Piramidi 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 75
Güneş Tapınakları, 205
Hayat Ağacı, 222, 228, 234 341
Hiram Bingham 169, 180
Huitzilopochtli 35, 38, 41, 43, 45, 46
İnkalar 9, 21, 23, 27, 30, 31, 32, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 164, 165, 168, 169, 172, 179, 180, 182, 190, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 221, 222, 223, 224, 225, 227, 234, 244, 252, 254, 257, 258, 261, 264, 268, 284, 286, 306, 332, 335, 336, 338
Kalasasaya 280, 281, 282, 283, 285, 287, 328
Kasiteler 309, 312, 315, 316, 317, 318, 344
Kasiterit 302, 309, 310, 333, 334
Kayin 58, 59, 60, 61, 227, 291, 295
Kesik Piramit 249
Kişe 155, 156, 182, 218, 225, 227, 335, 338
Kolomb 11, 12, 13, 14, 311, 312, 313, 314, 318, 346
Konuşan Taş 57
Kortez 15, 16, 17, 18, 19, 21, 25, 37, 215
Kozmik Yumurta 220
Kutsallar Kutsalı 207, 209, 210, 217
Machu Picchu 180, 182, 208, 210, 211, 249, 258, 259, 284, 344, 353, 357, 359
Mama Occllo 175
Manco Capac 153, 154, 155, 156, 157, 174, 175, 181, 190, 224, 225, 288, 308, 343
Mayalar 15, 25, 89, 90, 92,

93, 94, 95, 99, 103, 104, 106, 108, 113, 115, 121, 123, 178, 191, 212, 227, 228, 229
Moctezuma 16, 18, 19, 22, 25, 37, 38, 215
Nahaş 94
Nahuatl 37, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 59, 60, 87, 88, 92, 138
Nibiru 201, 202, 203, 221, 224, 227, 233, 294, 295, 321, 322, 323, 325, 326, 327, 328, 336, 338, 339, 340
Ninti 52, 53, 229, 233, 305, 323, 339
Nippur Takvimi 109
Olmekler 64, 76, 94, 128, 129, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 212, 227, 228, 229, 230, 231, 234, 244, 245, 315, 345, 346, 347, 348
Pacal 98, 99, 107, 135, 214
Pachacamac 28, 149, 150, 151, 153, 212, 225, 260, 359
Palenque 90, 91, 93, 95, 98, 135, 214
Paskalya Adası 194
Piri Reis 314, 319
Pizzaro 19, 21, 22, 150, 216
Popol Vuh 92, 93, 119
Presesyon 203, 204, 207, 212, 213, 282, 339
Puma-Punku 266, 268, 287, 303, 328, 329, 332, 338, 339
Quetzalcoatl 16, 25, 27, 33, 36, 37, 41, 44, 45, 46, 48, 53, 65, 67, 74, 75, 77, 78, 79, 81, 86, 87, 88, 105, 113, 114, 116, 123, 341, 348
Rocca 174, 178, 180, 181, 224
Sacsahuaman 157, 158, 162, 169, 184, 185, 211, 214, 249, 251, 252, 254, 256, 258
Sakallı 9, 16, 45, 48, 118, 124, 125, 126, 127, 128, 139, 140, 141, 142, 143, 179, 215, 229, 230, 234, 248, 315, 335, 348
Sakallı Olanlar 127, 128, 140, 141, 143, 230, 248
Sıfır Noktası 176, 177, 179, 198, 206, 213
Sina 70, 150, 197, 229, 234, 258, 296, 305, 325, 330, 345
Takvim 16, 17, 37, 40, 42, 47, 51, 59, 67, 76, 91, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 110, 111, 113, 114, 117, 128, 175, 179, 190, 200, 201, 204, 205, 206, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 222, 277, 278, 282, 283, 284, 313, 340, 341
Takvim Taşı 40, 47, 216
Tampu-Tocco 174, 177, 180, 181, 182, 190, 211, 259, 329
Tenochtitlan 18, 19, 33, 36, 43, 60, 62, 79

Teotihuacan 42, 52, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 78, 86, 109, 137, 194, 198, 286, 287, 318, 352
Tiahuanaco 152, 153, 155, 250, 262, 266, 309, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358
Tikal 98, 99, 101, 102, 104, 215, 216
Titicaca 152, 153, 154, 155, 175, 181, 192, 194, 198, 223, 224, 225, 250, 256, 258, 260, 261, 287, 288, 301, 302, 303, 304, 305, 308, 309, 318
Tlaloc 35, 41, 67, 74, 88
Tollan 42, 43, 48, 62, 76, 77, 78, 85, 87, 115, 116, 117
Toltekler 25, 26, 27, 41, 42, 44, 62, 76, 77, 78, 80, 86, 115, 116, 121, 122
Tufan 47, 49, 52, 55, 57, 58, 154, 155, 171, 173, 176, 178, 179, 201, 222, 224, 231, 247, 258, 261, 270, 282, 287, 292, 295, 308, 313, 323, 324, 325, 326, 334
Tüylü Yılan 16, 27, 54, 81, 87, 88, 116, 117, 215
Urular 337, 338
Uzun Sayış 103, 104, 107, 109, 128, 137, 141, 340, 341
Üç Pencere 180, 181, 182, 184, 185, 190, 211, 259
Viracocha 152, 153, 154, 155, 156, 159, 166, 175, 179, 181, 218, 220, 221, 258, 261, 276, 278, 284, 286, 288, 319, 329, 348
Yılan Tanrı 27, 74, 88, 113, 114, 116, 215, 231, 341
Yorgun Taş, 165, 168

KAYIP DİYARLAR

16. yüzyılda İspanyol fatihler El Dorado'yu, efsanevi altın şehri aramak için Yeni Dünya'ya ayak bastılar. Ancak bilginleri ve tarihçileri yüzyıllardır şaşırtmakta olan açıklanamaz bir şeyle, yani dünyanın en ıssız ve zor ulaşılır bölgelerinde muazzam boyutlarda taş bloklardan inşa edilmiş yapılarla, inanılmaz bir beceri ve bilinmeyen araçlarla biçimlendirilmiş büyük ve üstleri dünyanın diğer ucundaki olayların tarif edildiği yontularla süslü anıtlarla karşılaştılar.

Dünya Tarihçesi dizisinin bu dördüncü cildinde ünlü araştırmacı Zecharia Sitchin, Kolomb öncesi Amerika kıtasındaki kayıp uygarlıkların ve İnkaların, Mayaların ve Azteklerin "Gökten Yere İnmiş Olan" atalarının uzun zamandır saklı kalmış sırlarını gün ışığına çıkarıyor.

ISBN 975-6377-15-1

RM